Erdélyi Magyar Adatbank
Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság

KISS KÁLMÁN

Túrterebes egyház- és iskolatörténete

Nagyvárad
2009

Partiumi füzetek
59

EMA–PBMET

KISS KÁLMÁN

Túrterebes egyház- és iskolatörténete

EMA–PBMET

KISS KÁLMÁN

Túrterebes egyház- és iskolatörténete

Kiadja
a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság
és a
Varadinum Script Könyvkiadó

Nagyvárad, 2009

EMA–PBMET

A sorozatot szerkeszti:
DUKRÉT GÉZA

Szövegkorrektúra:
MIHÁLKA MAGDOLNA

Fedőlapon: A túrterebesi iskola főépülete
Hátlapon: a Perényi-kastély,
a református templom,
a görög katolikus templom
és a római katolikus Nagyboldogasszony templom

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
KISS KÁLMÁN
Túrterebes egyház- és iskolatörténete = Istoria Bisericii şi şcolii din Turulung / Kiss Kálmán; coord.: Dukrét Géza. – Oradea: Varadinum Script, 2009
Bibliogr.
ISBN 978-973-88784-7-1

I. Dukrét Géza (coord.)

373.3(498 Turulung)
28(498 Turulung)

Készült
a Túrterebesi Polgármesteri Hivatal és
a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság
támogatásával

Készült a nagyváradi **LITERA PRINT** nyomdában.
Tel.: 0732-115.445; e-mail: literaprint@gmail.com

Ajánlom ezt a könyvet
unokámnak, Máténak

ELŐSZÓ

Neves művelődéstörténészeink már évtizedek óta sürgetik az iskolák történetének feltárását. Ők és sokan mások megpróbáltak – írásaik révén – segítséget nyújtani az iskolák múltja iránt érdeklődő helytörténészeknek azáltal, hogy rendszerezték a téma levéltári forrásait, valamint a feldolgozáshoz szükséges módszereket. Hatással voltak rám azok a szerzők, akik neves iskolákat mutattak be, nagy mennyiségű forrásanyag feldolgozása révén: Bura László, Györfi Dénes, Gellért Sándor és mások.

Több évtizede kezdtem hozzá kenyéradó iskolám, a település, az egyházak múltjának tanulmányozásához. Miután 1995-ben megvédtem I. fokozati módszertani-tudományos dolgozatomat, amelynek címe *Túrterebes földrajzi nevei*, adott volt az indíték és a késztetés, hogy iskolámról is írjak egy terjedelmesebb kötetben.

Gyűjtött anyagomból bizonyos alkalmakkor már közöltem részleteket. Több mint tíz éve vagyok tagja a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaságnak, s e társaságból kollégáim már írtak hasonló jellegű munkákat. (Pl. Kupán Árpád, Major Miklós és mások.)

Emellett tanítványaim népes tábora (több ezer diák), kollégáim (az élők és a már elhunytak), barátaim, a családom (feleségem, lányom és vejem a tanügyben dolgoznak, akikre büszke vagyok, mert a maguk szakterületén kiválóak), arra késztettek, hogy megírjam könyvem.

Tudom, hogy munkám nem teljes és hibátlan. Ámbár az a szándék vezérelt, hogy a rendelkezésre álló forrásmunkák és irodalom alapján tárgyilagosan feltárjam, és közkinccsé tegyem Túrterebes múltját, az oktatás folyamatát az egyházak által működtetett egykori felekezeti iskoláktól a napjainkig tartó oktatási formáig.

Teljességre nem törekedhettem, de igyekeztem minél több forrást, információt összegyűjteni, valamint az utókor számára feltárni neves elődeinket (lelkészeket, tanítókat és tanárokat) és azokat a diákokat, akik itt tanultak, hogy aztán később jó néhányan közülük „nem középiskolás fokon" szolgálják népünket, nemzetünket.

Munkám középpontjában az iskola áll, az a közoktatási intézmény, amely alsó és gimnáziumi (újabban szakiskolai) szinten az oktatási és nevelési feladatokat tervszerűen és folyamatosan ellátja évszázadok óta.

Több mint három és fél évtizedes tanári pályám során sokszor fogalmaztam meg magamnak, netán pedagógus társaim számára is (összesen 15 éve vagyok iskolaigazgató): mi az oktató-nevelői (munka) hivatás célja? A válasz egyértelműen így hangzik: a tanító, a tanár a mindenkori diákjait fel kell készítse, hogy majdan felnőttként megállják a helyüket – mindegy hová szóródnak szét a világban –, azaz tudják teljesíteni a társadalomtól kapott feladatokat, megfeleljenek a szerepeknek, amelyek a társadalmi munkamegosztásban rájuk jutottak.

Az utóbbi években azt tapasztalhattuk, hogy változnak a követelmények (képességvizsga, érettségi, egységes félévi dolgozatok), a módszerek és az eszközök, amelyeket a folyton módosuló társadalmi kihívások megválaszolása érdekében az iskolák alkalmaznak.

Túrterebesen is – mint Erdély-szerte mindenütt a 16. századtól kezdve – mindegyik felekezet hívei külön-külön építették ki, nagy áldozatokkal, saját iskolahálózatukat. Ekkor vált az iskola a társadalom tudatos önépítésének az illető közösség számára legfontosabb intézményévé – vélekedik Jakó Zsigmond professzor, aki szerint: a felekezeti iskolahálózatnak a megteremtése és működtetése társadalmunk mindmáig legjelentősebb öntevékeny közösségi teljesítménye, amelyhez érthető módon ma is változatlanul ragaszkodik, hiszen több száz éves áldozatvállalásnak az eredménye.

Tudom, hogy az események kronologikus leírása, az oktatók, a tanulók nevének és számának pontos rögzítése még nem meríti ki teljes egészében az iskolatörténet fogalmát. Minden fejezetben megpróbáltam a konkrét helyi adatokat, eseményeket (forrás hiányában sok esetben ez nem volt lehetséges) az egész

magyar közösség művelődés és oktatás fejlődéstörténetének szerves részeként láttatni.

Gellért Sándor egyik kéziratából idéznék: *„A falu történetét nem szakíthattam ki a megye történetéből, a megyéjét az ország történetéből, az országét Európa történetéből."*[1]

Számomra példaértékű maradt Bura László felfogása és alkalmazott módszerei az iskolatörténeti munkák megírásában, azaz: *„A széles körű tájékozódás feltétlenül szükséges volt, hogy a helyit az általános tükrében is vizsgálhassam... az igazság felderítése az egyetlen járható út."*[2]

Bár nem vagyok történész, mégis a történelmi események taglalását szándékosan részletesebben tárgyaltam, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy olvasóim (volt és jelenlegi diákjaim, tanártársaim) betekintést nyerhessenek a századok történéseibe a honfoglalás előtti időszaktól egészen napjainkig.

Személyiségek tucatjai formálódtak itt: híres papok (köztük három püspök), kiváló tanárok és tanítók, jó nevű orvosok és mérnökök, jogászok, tehetséges szakemberek, több tucat sikeres vállalkozó és a nagy számban lévő többiek.

Tisztelettel és büszkeséggel gondolok az összes tanítványomra (az Adattárban minden végzős neve szerepel), akikről azt gondolom, hogy szívükben hordozzák a hajdani „alma mater" szellemét - bárhol éljenek a világban.

Legyen ez a könyv egy tiszteletteljes mementó azon kollégák (ide sorolnám a lelkészeket is) emlékére, akik már elköltöztek az élők sorából, akiket jó és rossz történelmi korok tettek próbára. Egy biztos: Túrterebesen még a leggonoszabb időszakban sem hunyt ki a tudás lángja. Mindig voltak ún. fáklyavivők („világítók"), akik őrizték és továbbadták a mindenkori iskola (évszázadokig felekezeti) megtartó erejét, szellemiségét, a helytállás parancsát.

Szent István óta beszélhetünk a nevelés sürgető feladatairól. Napjainkban, inkább mint valaha, szólnunk kell a nevelés fontosságáról szerte a világban.

XVI. Benedek pápa legutóbb levélben fogalmazta meg a nevelés fontosabb feladatait s mindazt, ami minden nevelő szívét nyomja: *„a szülők gyermekeik jövőjéért aggódnak, a tanárok, tanítók belülről élik át az iskola válságát, a papok és hitoktatók pedig azzal szembesülnek, hogy milyen nehéz a gyerekeket, a serdülőket,*

a fiatalokat a hitre nevelni, akik viszont nem akarják, hogy magukra hagyják őket az élet kihívásaival."[3]

Mindannyiunknak ismernünk kell dicső, de küzdelmes múltunkat, hogy bátran szembe tudjunk nézni a harmadik évezred kihívásaival. Ehhez pedig: *„Nemcsak azt kell vállalnunk, amik voltunk és vagyunk, hanem amik lenni fogunk."*[4] Ez az én hitvallásom.

Identitástudatunk megőrzése végett nagyon időszerűnek érzem Kádár Gyula hitvallását a történelmi- és nemzettudatról: *„Csakis a valós múltismeret járulhat hozzá ahhoz, hogy Erdélyben mindenki otthon érezhesse magát, szülőföldjét hazájának tekintse, tisztelje a más nyelvű és kultúrájú közösségek tagjait úgy, hogy ne törekedjen előjogokra."*[5]

A mindenkori olvasó szíves figyelmébe ajánlom szerény munkámat, amelyből mindenki „kiolvashatja" a számára érdekeset, netán fontosat, századokra visszamenően követheti nyomon a történelmi eseményeket, a tanítás, a tanulás mibenlétét Túrterebesen.

Hálás köszönetemet fejezem ki mindazoknak (nagyon sokan vannak), akik munkámban önzetlenül segítettek: Pinkovszki Ildikó, magyar szakos tanárnő lektorálta könyvem.

Külön megköszönöm Kornis Ágnesnek, aligazgató társamnak és Gyákon Andrea kolléganőmnek a számítógépes szerkesztésben nyújtott segítséget.

KISS KÁLMÁN

TÚRTEREBES A TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK SODRÁBAN

A község és környékének ősföldrajzi és őstörténelmi jellemzői

A térség területének ősföldrajzi fejlődése szorosan összefügg a Pannon- és az Avas-medence fejlődésével. A földtörténeti középkorban hol tenger borította az egész Szamos síkságot, hol egyes kisebb részek kiemelkedtek a tengerből.

A harmadkor elején az egész vidéket meleg vizű tenger borította. Ebben az időszakban ülepedtek le a mészkő- és márgarétegek. Ezek a rétegek sok tengeri állat kövült maradványát tartalmazzák. A miocén végére andezit láva tört a felszínre. Ez egy emelkedő mozgást feltételez, amely a tenger visszahúzódását eredményezte. Ezáltal megszűnt a kapcsolat a Pannon- és a Fekete-, valamint a Kaspi-tenger között.

A tenger fokozatosan tóvá zsugorodott a mai Tisza folyó területén, majd fokozatosan szárazfölddé alakult, főleg folyóvízi eróziós működéssel és a kavics felhalmozódásával.

Miután kialakult a szárazföldi élettér, megjelentek a szárazföldre jellemző növények és állatok (pl. bölény, medve, rénszarvas, hiéna).

Az első ember – miután birtokba vette a természet nyújtotta folyópartokat és teraszokat (irtásokat) – jelenléte már a pattintott kőkorból valószínűsíthető. A folyóvízhez közel eső vulkáni eredetű kőzetekből jó minőségű eszközöket készíthetett. A hazai régészek a környéken (Kőszegremete, Kányaháza, valamint a Túrterebesi Szőlőhegy) több mint harmincezer éves paleolitikumbeli vadász-halász szálláshelyeket találtak.

„A múltban az emberek élete nagyobb mértékben függött a természeti környezettől, mint napjainkban. Az emberi települések

kialakulását és az adott környezetben végezhető tevékenységeket a földrajzi viszonyok, az elérhető természeti források, valamint a közlekedési lehetőségek határozták meg. Az emberi tevékenység mélyrehatóan átalakította a környezet arculatát."[6]

Szatmár megyében a paleolitikum korszakára utaló régészeti leleteket Maria Bitiri 1960–1969 között végzett ásatásai hoztak eredményt, többek között a túrterebesi Pusztahegyen talált kőeszközöket is ő tanulmányozta először.

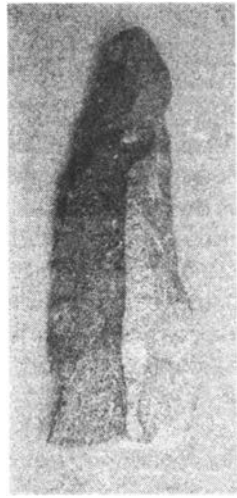

Dăltiță - Árvező/Pattintott kőeszköz.
M. 6,3 cm, szél 2,2 cm vastagság.
Felsőpaleolitikum, Gravetti.
Lelőhely: **Terebeshegy–Pusztahegy**

Köztudott, hogy a paleolitikum korszakát a pattintott kőszerszámok használata jellemzi. A szakemberek szerint nem minden kőfajta volt alkalmas az ilyen szerszám előállítására, ezért az akkori emberek sok időt töltöttek azzal, hogy a megfelelő kőfajták forráshelyeit feltárják és kitermeljék. Eszközeiket úgy készítették, hogy egy kisebb kőtömbből, különféle ütögetési technikát használva, lehasítottak egy forgács, lemez vagy penge alakú részt.

1967-ben a Pusztahegyen, az erdőben Éles István, földrajz-biológia szakos helybeli tanár paleolitikum-kori kőeszközöket talált. Az ezt követő rendszeres ásatások során mintegy 84 m² területet tártak fel aránylag csekély, 0,15–0,40 m mélységben. A paleolitikum-kori tárgyak szerkezete agyagos-poros, sötét színű. A lelet opál, obszidián és homokkőből pattintott eszközökből áll. Mikrolitikus kultúra, de van néhány közepes nagyságú eszköz is.

Maria Bitiri régész szerint az előbb említett pusztahegyi lelet az ún. *Grovetlian kultúra* első szakaszához tartozik. Említésre méltóak az alábbi eszközök: 11 darab forgácsolt és lemezes technikával készült reszelő, nagyon aprólékosan retusálva. Használható felületük széles. Kettő enyhén domború, egy másik ferdén van jobb oldal felé. A használat következtében erősen ki vannak csorbulva. Több mikrolitikus, keskeny lemeznek mindkét oldala retusálva van. A legérdekesebb egy 4,5 cm hosszú és 2,6 cm széles eszköz, amely srégen és lépcsőzetesen, mindkét oldalán és egész hosszában retusált. Egy másiknak bal oldalán több bemélyedés van, amelyeket egyenlőtlen domborulatok választanak el egymástól. Az egyik darab fekete obszidiánból van, a hegye letört. Van egy barnás-vöröses kovakő-lemez, jobbra srégen megcsonkítva. Találtak egy kis fúróeszközt, amelynek a hegye valószínűleg használat közben tört le. A fúró 3 cm hosszú és csak két oldala van retusálva, a harmadik vastag és durva felületű.

A neolitikum emberének gazdasági foglalatosságai közül a legjelentősebb a földművelés és az állattenyésztés volt, amely a közösségek letelepedéséhez vezetett. A gabona feldolgozásának szükséglete a kerámiaedények megjelenését eredményezte, valamint az eddigieknél hatékonyabb szerszámok készítésének igényét.

Az őskori közösségek szívesen telepedtek folyóvizek mellé, kis magasságú dombokra, halmokra, amelyek uralták a tájat és egyúttal védelmet is nyújtottak az árvizekkel szemben. Ilyen szempontból a Túrterebesen talált, rézkorbeli kőből készült kalapács-balta lelőhelye a Ponkos-dombon (határnév) nem véletlenszerű.

1975-ben a paleolitikumbeli lelettől néhány méterre, egy teraszon neolitikus leletre bukkantak.

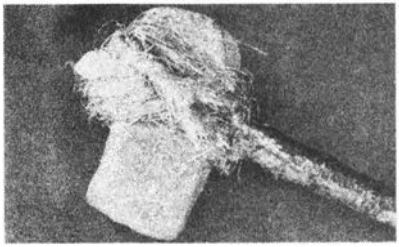

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 13 cm; szél 6,5 cm; vastagsága 6 cm. Neolitikum. Túrterebeshegy. nr. inv. 32410. Inedit. 1

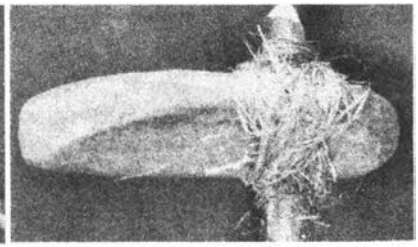

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 22,5 cm; szél 22,5 cm; vastagság 6 cm. Rézkor. Túrterebes. nr. inv. 32407. Inedit. 2

Az új kultúra lakói igen jó helyet találtak letelepülésül. Egyik oldalon a Pusztahegyet erdő védi, a másik oldalon a Turci-patak. A teraszról három irányba (É. D. NY.) lehetett messzire látni. Két darab kőeszközt találtak: egy baltát és egy vésőt nagyon finoman kicsiszolva. A balta lapos, trapéz alakú.

A gödörben nagyon sok volt a cserépdarab. Egyetlen ép edényt sem találtak ugyan, de rekonstruálni lehetett. A legtöbb darab durva, de egyesek nagyon finom kidolgozásúak. Díszítő motívumuk különböző. Egyesek vésett hullámos vonallal vannak díszítve, mások vésett háromszögekkel. Nincsenek festve. A téglaszínű darabok mellett fekete kerámiát is találtak.

A földréteg 5–40 cm mélységű volt. Sötét színű, termékeny föld, alatta sárga agyagréteg van. A leletre szántóföldön bukkantak. Sajnos, feltételezhető, hogy a mezőgazdasági munkák során sok érdekes lelet semmisült meg.

A talált kerámia hasonlít a *Körösi kultúrához.*[7]

Az ezt követő korszakról Elek Imre így ír: *„Érdekes, hogy a nagy kiterjedésű neolit telepeket felváltja a Kr.e. 4–3. évezred fordulóján a mi vidékünkre érkező harcias, pásztor életmódot folytató, keleti eredetű népesség, amelynek gazdasági élete a nagyállattartásra épült, telepeik rövid életűek voltak, és főleg a növényzetben dús folyó menti és mocsaras területeket kedvelték."*

A bronzkor (Kr. e. 3500–1150) leletanyagban a leggazdagabb korszak Szatmár megyében, ami azzal is magyarázható, hogy a bronzból készült munkaeszközök az addigiaknál hatékonyabbaknak bizonyultak. Az állattenyésztés-központú gazdálkodás

pedig kedvező földrajzi feltételekre talált azáltal, hogy az állatok legeltetését és teleltetését nagyban segítette a kiterjedt vízjárta vidék gazdag növényzete a Szamos, a Túr árvíz öntözte lankáinak gazdag növényvilága. A bronzkorban így a legsűrűbben lakott terület éppen a dombvidék és termékeny síkság határvonala.

A bronzkorból is vannak leleteink. 1899-ben Túrterebes határából a Magyar Nemzeti Múzeumba került két igen értékes harci balta (korongos-tüskés balta). A vaskor régészeti hagyatéka sajnálatos módon hiányzik a Szamos és a Túr folyók Szatmár megyei területéről.

A kelták megjelenését és letelepedését bizonyító leleteket találtak Túrterebes határában is.

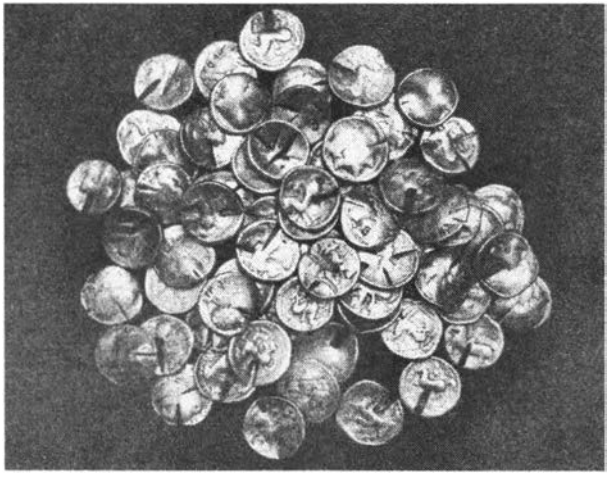

Ezüst. 64 darab kelta–dák Huşi–Vovrieşti típusú érméből és egy hellenisztikus eredetű (Kr. e. 260 körül vert) érméből áll. Tömegük 11 és 14,25 g között változik. A pénzlelet tömege 885 g. Közép La Tène (Kr. e. 3. sz.). Túrterebes – Túr lankája

*

Az 1973-ban végzett geofizikai mérések szerint a Túr menti alföld alapja összetöredezett kristályos tömb, s kb. 2000 méter

mélyen található. A vidék folyami kavics- és homokrétegből épült fel. A vastagabb kavics-homokréteg között vékonyabb agyagos réteg is található. Általában 10–25 métertől 170 méter mélységig tart.

Ezelőtt néhány évvel az iskolánk udvarán egy mélyfúrású kutat fúrtak azzal a céllal, hogy jó minőségű ivóvizet találjanak. A munkálatokat vezető Szilágyi Sándor mérnök szerint – Túrterebes viszonylatában – az előbb említett agyagos réteg csupán 2–3 méter vastagságú. Az agyagos rétegen túl pedig csak kavicsréteg található. Az 50 méter mélységből felszínre törő víz a megengedettnél nagyobb arányban tartalmaz vasat.

A negyedkorban (Kr. e. 2000 körül) az eljegesedés révén az éghajlat erősen megváltozott, majd felmelegedés következett, melynek hatásaként a hegyekből lezúduló víz alakította a Tisza, Szamos és Túr folyók völgyeit. A tektónikus mozgások, a felhalmozott nagy mennyiségű hordalék következtében a Túr, sőt a Szamos is mederváltoztatásra kényszerült.

*

A Szatmári-síkság északkeleti részén alakult ki a Túr menti alföld. A Túr, az Éger, Sár majd Szamos által szabdalt sík vidéken a 19. század közepéig hatalmas terület, ún. vadvíz, vagyis időszakosan vagy állandóan vízzel borított (lápok, mocsarak, nedves rétek) terület volt.

A szakemberek szerint e vidéken (a Túr, Éger, Szamos által szabdalt enyhe lejtésű alföldön) a hajdani gazdag élővilág erősen lecsökkent.

Túrterebes az Alföld utolsó menedéke, az Avas-hegység kapuja. Természeti viszonyaiban a síkság az uralkodó elem, de keleti irányban hegykoszorút képez az Avas–Gutin vulkanikus eredetű hegyvonulat.

Lelkes környezet- és természetvédőknek (a Szatmár megyei EKE) köszönhetően a Túr alsó, 43 km-es szakaszát és árterületét természetvédelmi területté nyilvánították. (Vö. a Szatmár Megyei Tanács 1995. évi 41. sz. Határozata.) Emiatt is kötelességünk megismertetni értékeinket a helybeliekkel, valamint a településeinkre látogató turistákkal egyaránt.

Túrmenti Természetvédelmi Terület

A Túr, mint e vidék gyűjtőfolyója a Kőháti-vonulat Avasi-medencébe néző Buján csúcsának oldalából 950 méter magasan ered. A Túr a Felső-Tisza bal oldali mellékvize. A Visóval, Izával és a Szaploncával Románia vízhálózatában az északi csoportot alkotja. Míg társai a Máramarosi-medencében érik el befogadójukat, addig a Túr nyugat felé fordulva Magyarország területén torkollik a Tiszába.

A negyedkorban (Kr. e. 2000 körül) az eljegesedés révén az éghajlat erősen megváltozott, majd felmelegedés következett, melynek hatásaként a hegyekből lezúduló víz alakította a Tisza, Szamos és Túr folyók völgyeit. A tektonikus mozgások, a felhalmozott nagy mennyiségű hordalék következtében a Túr, sőt a Szamos is mederváltoztatásra kényszerült.

A Túr a 19. század második felében megkezdett folyószabályozások előtt – áradásai idején – hatalmas területeket öntött el. Az évezredek során ezeknek az elöntéseknek köszönhetően tipikus ártéri élőhelyek, élettársulások jöttek létre: ártéri puhafás ligetek és magas ártéri keményfás ligeterdők, természetes mocsarak, láprétek és tocsogók.

Az emberi igények és szükségletek változása szükségessé tette az ármentesítést és vele együtt a folyószabályozást. A szakemberek szerint: *„az egykori kanyarulatok átvágásával keletkezett holtágak jelentős része sosem, mások csak áradáskor jutnak friss vízhez. Annak ellenére, hogy mesterségesen jöttek létre, igen nagy természeti értéket képviselnek, de hasznosításuk lehetősége sem becsülhető le. Folyamatosan romló állapotuk mielőbbi beavatkozást igényelne... A Túr menti térség idegenforgalmi értéke viszonylagos érintetlenségében (természeti értékeiben) van, aminek megőrzése a jövőbeni fejlesztések, beavatkozások legfontosabb követelménye kellene legyen."*

A Túrmenti Természetvédelmi Terület természetvédelmi nevezetességeit – a romániai részen – az alábbi településeket foglalja magába: Kányaháza (Călinești), Alsókakukk (Coca), Kisgérce (Gherța Mică), Adorján (Adrian), Túrterebesi-szőlőhegy (Turulung Vii), Túrterebes (Turulung), Kisterebes (Drăgușeni), Nyírestanya (Mesteacăn), Újberek (Bercu-Nou), Kökényesd (Porumbești) – országhatár.

Románia és Magyarország szakemberei szerint Európai uniós és hazai forrásokból szeretnék megvalósítani a Túr vízrendszerének komplex rehabilitációját és fejlesztését, egyrészt a Túr térségének magyarországi, másrészt romániai szakaszán.

Az elképzelések kialakításán és megvalósításán szakértők dolgoznak. A közös program általános célja komplex beruházás előkészítése, ami megmentheti az öreg és az élő Túr természeti értékeit, biztosítja a táj szépségeinek, viszonylagos érintetlenségének turisztikai hasznosítását, javítja a jelenlegi környezeti állapotokat, biztosítja a túri árvizekkel szembeni biztonságot.

A romániai és magyarországi szakemberek egyöntetű véleménye szerint: a Túr mentén Európában egyedülálló természeti környezet található.

Túrterebes a Szatmári-síkság és az Avas-hegység találkozási övezetében, az északi szélesség 47°56′ és a keleti hosszúság 23°3′ értékei között terül el. Tengerszínt feletti magassága 133 m.

A község három településből áll: Túrterebes, Túrterebesi-szőlőhegy 6 km-re és Kisterebes / Hódostanya (Drăgușeni) 3 km-re a községközponttól.

Területe 54 km². Szatmárnémetitől, a megyeszékhelytől 26 km távolságra van északkeleti irányban, az E81-es műút két oldalán. Szomszédai: északnyugaton Halmi (Halmeu), északon Bábony és Turc (Turț), keleten Kisgérce (Gherța Mică), délkeleten Sárköz (Livada), délnyugaton Egri (Agriș), nyugaton Mikola (Micula).

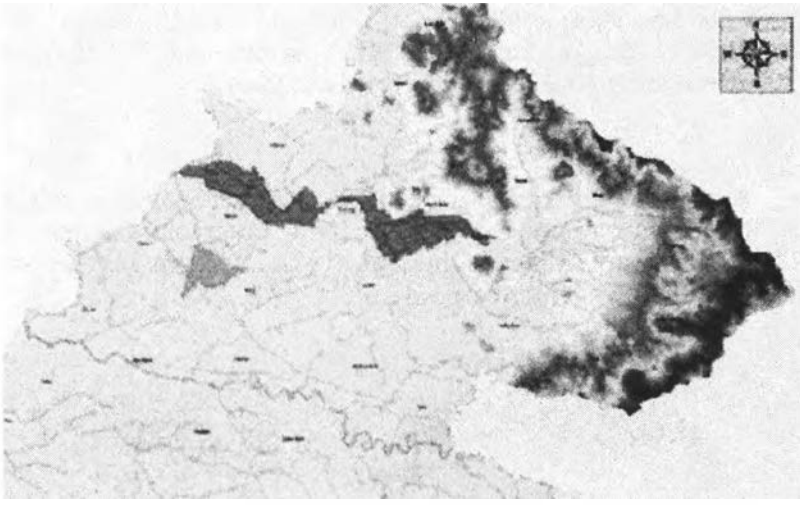

Túrmenti Természetvédelmi Terület (sötét színnel)

Népességapadási adatok *nemzetiség* szerint az utóbbi évtizedekben csak Túrterebesen: (népszámlálási adatok) *1977:* 2650 fő, ebből román 6, magyar 2644; *1992:* 2460 fő, ebből román 20, magyar 2440; *2002:* 2171 fő, ebből román 31, magyar 2140

Felekezetek szerint: *1977:* 2650 fő. Ebből 2180 római katolikus, 310 görög katolikus, 135 református, 25 ortodox, 2 unitárius. *1992:* 2460 fő. Ebből 1948 római katolikus, 314 görög katolikus, 140 református, 28 ortodox, 2 unitárius. *2002:* 2171 fő. Ebből 1654 római katolikus, 343 görög katolikus, 140 református, 29 ortodox, 3 újprotestáns, 1 unitárius, 1 evangélista.

2004 elején, a három történelmi egyház vezetőinek segítségével, készítettünk egy felmérést az utóbbi 15 évben (1989–2003) Túrterebesen és a Szőlőhegyen született és keresztelt gyermekekről. Az említett időszakban összesen 586 gyermek

született. Ebből 461 római katolikus, 50 görög katolikus és 21 református. Amíg 1989-ben összesen 59 gyermek született, addig 2003-ban csupán 29 újszülöttet jegyeztek.

A 2002-es népszámlálási adatok szerint a *község lakosainak* száma *3920* fő volt. Ebből román 1252 (31,93%), 2171 magyar (55,38%), 361 roma (9,20%, nagyon sokan nem vállalták származásukat), 132 német-sváb (3,36%) és 4 ukrán (0,13%) Ugyancsak *2002-es* népszámlálási adat: *anyanyelv* szerint: román 1247 fő (31,82%), magyar 2664 fő (67,95%), német–sváb 9 fő (0,23%). A túrterebesi romák csak magyarul beszélnek.

*

A népszámlálás óta is csökkent a község lakosságának száma. A drăguşeni-i románok Portugáliában, Spanyolországban és Olaszországban vállalnak munkát évekig, s egyre kevesebben térnek vissza végérvényesen.

Az eredeti Nepomuki Szent János-kápolna a Tepfenhart család kertjének végében, a hajdani Túr-híd jobb oldalán még ma is áll

Az új kápolna a hídon túl

Az 1980-as évektől kezdődő kivándorlási hullám következtében közel 500 (2650-ről 2171 főre csökkent) túrterebesi sváb és kevés magyar származású lakos települt ki Németországba, Magyarországra, Amerikába, Kanadába és más országba.

Honnan származunk? Kik voltak őseink?

Hogy mi a föld, mi a haza,
mindig újra le kell írni,
csak így lehet tán kibírni,
ha jön „új nép, másfajta raj".
Mert a föld soha nem felejt.
Tudja érte könnyet ki ejt,
kik azok, kik vérrel vették,
felszántották, bevetették,
learatták – és szerették.

(Takaró Mihály: Magyar apologetika)

A magyarság őstörténetében számtalan homályos folt van még napjainkban is. Egy biztos: őseink első európai szállásheyét leggyakrabban Magna Hungaria néven emlegetik. Julianus szerzetes nevezte így a megtalált rokonok szálláshelyét a 13. században. Számos monda és legenda szól az ősmagyarok eredetéről, szokásaikról, életmódjukról és harciasságukról.

Ám az ismert és hallott mondák, legendák legtöbbje a magyarok eredetéről nem fedi a valóságot. Sokáig azt hittük, hogy a magyarok a dicső világhódító hunok leszármazottai. Neves történészeink (pl. Nemere István) szerint: a hunokról szóló krónikák általában hamisítványok, nem tartalmazzák az igazság árnyékát sem. Aztán következik Anonymus *Magyarok Krónikája* című műve, amely a 12–13. század fordulóján íródott a honfoglalás diadalmas hőseiről. Annak ellenére, hogy a mű nagyon sok személynevet és helynevet rögzít, P. mester nélkülöz számos történeti hitelességet, mert regényes története az eseményekről és hőseikről pontatlan és logikátlan, sőt – mai szóhasználattal – tudománytalan. Mindezek ellenére a magyarság büszke lehet múltjára, és egyáltalán nem kell szégyenkeznie semmi miatt, amit tett évezredek óta.

Attila, Isten ostorának is nevezett uralkodó a hunok királya volt. Az ő terjeszkedésükkel kezdődött a nagy népvándorlás ezeken a tájakon. Ebben a hunokon kívül germánok, kelták, szlávok és más népek is részt vettek, akik a Nyugat-római Birodalom területén megalakították saját államaikat.

Akkoriban Bizánc a kereszténység stabil központjaként működött, s nem bizánciaknak vagy görögöknek tartották magukat, hanem rómaiaknak, mert a hivatalos nyelv a latin volt egészen a Krisztus utáni 8. századig. Az Európa nyugati felén megalakuló államokat a keresztény egyház irányította.

Napjainkban a leginkább elfogadott elmélet szerint a magyarság az Ural lábánál élő népek közül bontakozott ki. Őseink az éghajlati változások vagy más népek érkezése miatt kényszerültek szálláshelyeik elhagyására. Csordáikkal együtt újabb és gazdagabb legelőkre költöztek, ahol jurtákban (könnyen felállítható és szállítható favázas sátor) laktak. A vérségi alapon szerveződő nemzetségek alkották a törzseket. Sok népcsoporttal kerültek kapcsolatba. Ezzel magyarázható, hogy a kazároktól átvették a kettős fejedelemség (kende és gyula) rendszerét, ami azt jelentette, hogy a népet két fejedelem irányította. A kendét szentként tisztelték, de politikai befolyása nem volt. A gyula rendelkezett tényleges hatalommal, ő intézte az államügyeket és vezette a hadsereget.

Egy besenyő támadás következtében az etelközi magyaroknak menekülniük kellett. A Kárpátok hegyláncai felé igyekeztek, ahonnan több irányból foglalták el az egész Kárpát-medencét.

Bizánci forrásokból tudjuk, hogy az első, akinek valóban köze volt a mai magyarokhoz az nem más, mint Álmos. Ő volt Árpád apja s Árpád pedig a magyarok első fejedelme. A kazár uralom alól felszabadult magyarok lassan nyugatabbra szorultak. Ma már azt is tudjuk, hogy a magyarok a 9. század végén immár harmadszor lépték át Pannónia határát (amely egykor római provincia volt). Álmos vezette őket a hét vezérrel együtt. Őt és fiát, Árpádot hozták összefüggésbe a Turul nemzetséggel.

Kézai Simon krónikás szerint a *turul* török szó, jelentése héja. Állítólag Árpád pajzsán ez a jel volt látható. Álmos, a fejedelem, a szakrális vezető (főpap) már nem láthatta meg a Kárpát-medencét, az Ígéret Földjét, mert feláldozták, mielőtt átléphette az új haza határát. Egyes vélemények szerint a bibliai

Mózes történetéhez hasonló feláldozás-motívum csak később került be a krónikába. Egy biztos: Álmos még életében átadta a hatalmat fiának, Árpádnak. Tőle eredeztetik az Árpád-házi királyok vérrokonságát, amely 1301-ben ér véget.

A magyar nép a 9. század végén a Dnyeper és az Al-Duna határolta Etelközön került a közép-európai népek látókörébe. A gótok, hunok, avarok, délszlávok, bolgárok és magyarok itt (Kúnország és a Román Fejedelemség keleti részén) pihenték ki megelőző harcaik és hosszú vándorútjuk fáradalmait. Itt gyűjtöttek erőt új küzdelmekre. Innen küldték portyázó csapataikat a szomszédos területek kikémlelésére. De állandó hazájuknak egyik sem tekintette.

A Kárpát-medence ősidők óta vándorló népek és hódító nemzetek küzdelmének színtere volt. A régészeti emlékek tanúsága szerint a délre és nyugatra áramló népek hosszú sora talált itt hosszabb-rövidebb ideig hazát. Trák, kelta, germán és szláv származású népek éltek itt anélkül, hogy birtokukba tudtak volna venni nagyobb tájegységet. Az avarokról külön kell szólnunk, mert fontos szerepet játszottak Attila hun birodalmának bukása után. Kr. u. a 6. században foglalták el ezt a területet (a Kárpát-medence egy részét). Útjukba kerültek a szétszórtan e vidéken élő szlávok. Őket használták fel hódításaik alkalmával. Ezzel magyarázható a régió minden irányában létező szlávság.

Az avarok birodalmát a 8. század végén Nagy Károlynak sikerült megdöntenie. Róluk mondták azt, hogy a Kárpátokon túli hazájukból alacsony színvonalú műveltséget hoztak magukkal. Jellemző volt rájuk: a halom-temetkezés, a halottak elégetése, a föld- és mocsárvárak közé való telepedés. Kezdetleges állapotban voltak a szlávok, főleg az erdők és hegyek vidékén.

Deér József így vélekedett a szlávokról: *„A honfoglaláskori Magyarországnak északi, keleti és délnyugati határszélein egy felettébb kezdetleges, zsákmányoló jellegű szláv műveltséget találunk."*

A szlávok földvárakat építettek a honfoglalást megelőző portyázások után.

Mivel a *Túrterebes* helységnév szláv eredetű, könnyen elképzelhető, hogy az első névadó a szláv népelem lehetett. A *Túrterebes földrajzi nevei* című munkámban már foglalkoztam helynévkutatással, történetesen Túrterebessel is. Ebből idézném:

„A Túr a Szamoshátat északról határoló folyó... Szláv eredetű: az ősszláv tur «őstulok» főnévből alakult tur (a tulajdonképpeni őstuloknak patakja), őstuloké rejlik benne. A Terebes helységnév puszta személynévből keletkezett. A Trebis személynévből – azaz a mássalhangzó-torlódást feloldották egy magánhangzó beiktatásával: Trebis-ből Terebis, később Terebes."[8]

Úgy gondolom, Túrterebesre is illik az alábbi fejtegetésem:

„Egyes helynevek utalhatnak a kérdéses település eredeti vízrajzi vagy gazdálkodástörténeti állapotára. Sok esetben egy-egy terület gazdálkodásában beálló változások képe pontosan felvázolható. A helynevek másik csoportja még szélesebb érdeklődésre tarthat számot, mivel fontos történeti, sokszor egészen az őstörténetig visszanyúló mozzanatokat világíthat meg. Fontos lehet a helynév a népiségtörténet szempontjából is. A helynevek külső köntöse, nyelvi alkata és anyaga beszédes bizonysága az azt először használó népelem nyelvi hovatartozásának."[9]

A honfoglalást törvényszerű és véletlenül bekövetkező események egyaránt előidézték. Kr. u. 893-ban a besenyők (arab támadás következtében) az etelközi magyarokra zúdultak, miközben a katonaság (két csapatra oszolva) a bolgárok, illetve a morvák ellen harcolt. A két tűz közé szorult ősök sietve elhagyták szálláshelyeiket, és Árpád vezetésével a Vereckei-hágón keresztül és más helyeken elfoglalták a Kárpát-medencét 895–900 között.

Nemere István így írja le a honfoglalás első fázisát: *„Körülbelül 220–280 ezer magyar és nem magyar harcosok, nők, gyerekek, rabszolgák stb. egyesen vonultak be a Vereckei-hágón és más utakon. Voltaképpen nem kizárólag önszántukból jöttek, hanem mert ellenséges népek kelet felől egyre nagyobb nyomást gyakoroltak rájuk, valósággal űzték, hajtották őket napnyugat irányába."*[10]

László Gyula, neves régész-professzor szerint: *„Árpád magyarjai 895-ben egy már magyarul beszélő közegbe érkeztek. Az első honfoglalók a 670 körül ide költözött onogur (késő avar) nép volt, akik nem szlovákosodtak el, hanem megőrizték nyelvüket."*[11]

Ez a kettős honfoglalás elmélete azonban még nem kellően bizonyított.

Ősi szokás szerint a magyarok két királyt választottak: az egyik volt kende, a másik gyula. Kende vezette a népet a háború-

mentes időben, míg gyula a hadakat vezette. Ő volt a harcosok vezetője.

A magyarság ősvallása a kutatások ellenére nagyrészt ismeretlen. Az ősi hitvilággal behatóbban foglalkozó szakemberek azt feltételezik, hogy őseink a honfoglalás előtt is egyistenhívők voltak, vagyis egy istent imádtak. Papjaikat táltosoknak nevezték, akiknek elsősorban a segítségnyújtás volt a feladatuk. Még a fejedelmek is kikérték a táltos véleményét egy-egy fontos politikai döntés előtt. Jellegzetes hangszere a sámándob volt. Sámánkoronát viselt a fején, ruházata szaggatott szarvasbőr.

Az utóbbi időszakban már tényként kezelik azt a nézetet is, miszerint Géza (970–997) idején a Kárpát-medencében élő népnek sem az eredete, sem a nyelve nem volt egységes. Ám éppen Géza volt az, aki igyekezett uralni az összes magyart, annak ellenére, hogy olykor lázadoztak a törzsek vagy nemzetségek. Ezért tartotta fontosnak kiépíteni a központi hatalmat azáltal, hogy megpróbálta meghonosítani a nyugati kereszténységet.

De ezt nem volt egyáltalán könnyű feladat. Egy ideig még minden este meggyújtották a régimódi áldozati tüzeket, és nem feledték a turulmítoszt, amely az ázsiaiakra oly jellemző totemimádat volt.

Árpád népét a Turul népének vagy a Turul fiainak is nevezték. Az eredetmonda szerint e mitikus madár volt az Árpádházi királyok őse, aki Álmos anyját, Emesét megtermékenyítette.

A magyar turulmonda, totemisztikus természetének megfelelően az uralkodóház, mint „turul nemzetség" élt a pogány kor tudatában, s a turulmadár képmása ugyanúgy fejedelmi jelvényül szolgált egészen Géza vezér koráig.

Ez a kettősség mindaddig tartott, amíg el nem érkezett Szent István uralkodása. Őt még gyermekként megkeresztelték az új hitre. Latinul tanult, keresztény módon gondolkodott, és szélesebb kitekintése lett a világra már fiatal férfiként, mint honfitársai legtöbbjének.

Géza halála után, 997-ben Istvánt avatták fejedelemmé. Koppány, aki Géza unokatestvére volt, nem nyugodott egykönnyen bele, hogy nem ő került a nomád hagyomány szerint a fejedelmi székbe. Koppány legyőzése után István legfontosabb feladata a keresztény királyság megalapítása volt. Kérésére II. Szilveszter pápa koronát küldött a magyarok feje-

delmének (997–1000) és 1000-től a magyar nép királyt, és ez által új utat választott a keresztény világ megújulása felé. A koronázási szertartást követően István az európai keresztény uralkodók sorába lépett.

A pápa az Istvánhoz intézett bullájában a próféta bölcseletét tolmácsolja: *„Isten változtatja az időket és a korokat, átszállítja és alkotja az országokat, leleplezi a mély és rejtett dolgokat, s tudja, ami homályban van; mert vele van a világosság, mely miként szent János tanítja, megvilágít minden embert, aki e világra jön."*[12]

Királlyá választásával István elnyerte a magyar keresztény egyház kiépítésének jogát.

Közel száz évvel ezelőtt Márki Sándor így írt Szent Istvánról: *„Egy évezreddel ezelőtt II. Szilveszter pápa csak álmaiban látta az angyalt, ki Isten nevében intette, hogy István vezérnek küldje a koronát. És István meg tudta teremteni a keresztény hazát, mert népe megnyitotta szívét a keresztény hit szelíd tanításai előtt. Az isteni gondviselés pedig a hazát oltalmába fogadta, fejedelmeit bölcsességgel, népét erővel és önfeláldozó hazaszeretettel megáldotta és e hazát jó és balsorsban segítve egy évezreden át is megtartotta."*[13]

István király a magyar népben rejlő nemzetépítő erőt, valamint államalkotó készségét teljesen kiaknázva, a magyarság és kereszténység szintézisének megteremtésével, a belső egység és külső béke elve alapján oldotta meg a honfoglalás óta időszerű nemzetpolitikai problémákat.

Kortársaival együtt (II. Szilveszter pápa és III. Ottó császár) hitt a keresztény népek testvéri együttélésének lehetőségeiben. Ezért nemcsak a Német Birodalommal, hanem Bizánccal és a többi szomszédaival is békében igyekezett élni. Úgy vélte: az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő.

Fiához írt *Intelmei* is erről tanúskodnak: *„az idegenvédelem, a vendégek és jövevények védelme és megbecsülése, a keresztényi türelem jól összefért a Keletről hozott ősi felfogással, melynek értelmében, a hódolt népek s az uralkodó néphez csatlakozó egyének – nyelvüket, szokásaikat, népi egyéniségüket megőrizve is – a népközösségek tagjaivá váltak."*[14]

István *„lett a keresztény király mintaképe Európában. Nemcsak intelmeiben megfogalmazott eszméivel, törvényeivel, hanem élete példájával is."*[15]

A Szent István-i türelem ellenére a magyarsággal rokon keleti népcsoportok, valamint a szlávok, németek és olaszok mégis elmagyarosodtak. A nemesi társadalom, a birtokos urak és vitézek osztálya még a 12–13. században is teljesen felszívta magába a nyugati és keleti jövevényeket: szlávokat, ruténeket és, elvétve, románokat is (Pl. Drág vajda).

Kniezsa István szerint minden népvándorlás vérkeveredéssel járt. A szláv hatás vidékenként változik. A magyar nyelvben kb. 800 szláv eredetű közszó mutatható ki. És a magyarlakta területeken található szláv helynevek száma igen nagy. A Szamosháton is igen sok a szláv eredetű helynév.

Túrterebes esetében ez az arány: 8,57% (480 szóelemből 56 szóelem szláv eredetű). Vidékünkön is a szlávság aránylag rövid idő alatt teljesen beolvadt a magyarságba. A magyarság nyelvi egysége közismert. Nyelvjárásaink között sincsenek olyan nagy különbségek, hogy más nyelvjárást beszélők ne értenék egymást.

Ma már egyöntetű vélemény az, hogy a honfoglalás után bevándorolt népek a magyarság etnikai összetételében nem játszottak fontos szerepet. A németek zárt életüket élték, a románok sem keveredtek, főleg vallási okok miatt.

Kezdetben, de majd később is, a középkorban kialakult és a 19. századig érvényben lévő feudális rendszerben nem a nyelv, nem az etnikum volt a társadalmi állás meghatározója, hanem a társadalmi hovatartozás. A nemesi réteg tartozott csupán az államalkotó társadalmi réteghez. Egész Európában a jobbágyok a nemeseknek voltak alárendelve. A nem nemes magyarok és románok is ehhez a társadalmi kategóriához tartoztak. Azok a románok, akik nemességet szereztek, egyenlő jogokat élveztek a többi nemessel. Pl. Bogdan vajda 1335-ben Róbert Károlytól nyert engedély alapján néhány ezret számláló népével a Kárpátokon túlról Máramarosba költözik.

Túrterebesen és vidékén letelepülő birtokos vezető réteg és a szabad magyarságnak paraszti sorba hanyatlott rétege ellenállhatatlan erővel vonzotta magához a honfoglalás után meghódolt szláv szolganépséget, és a 10–12. századokban szórványosan letelepedett földműves telepeseket, akik természetes úton, minden hatalmi eszköz alkalmazása nélkül, magyarrá lettek.

István a magyar népét *magyar szellemben* kormányozta, de az államélet és a közhatalmi szervezet új formáit Nyugattól

kölcsönözte. Hóman Bálint így jellemzi Szent István népét: De európai földön európai néppé alakulván, lelkét már Szent István korában, s azóta is mindig kitárta az ideáramló nagy nyugati eszmeáramlatok előtt.

Az új haza megszállásakor a lakosságot nem irtották ki, hanem megelégedtek az uralkodó réteg megsemmisítésével, hogy a köznépet azután uralmuk és védelmük alatt szolgálatukra szorítsák. A hegyek lábánál meghúzódó szláv falvak (Túrterebes is ilyen lehetett) eredete a honfoglalást megelőző időre nyúlik vissza, s a magyar uralom századaiban nemcsak fennmaradásuk, de még lakosságuk szaporodása is megállapítható. Bizonyíték erre a szláv helynévanyag, mely csak úgy magyarázható, hogy a névadó lakosság életében nem következett be sem szakadás, sem lényeges változás.

A 13. századtól azonban az ország népe nemzetté vált, s a királyt és a hazát védte. A nemes szolgálataiért jutalomban részesült, vagy birtokadományra (földterület) tarhatott igényt.

Az ország védelme szükségessé tette, hogy vidékek szerint nagyobb területeken legyen egy-egy vár, mely az ellenség betörései ellen védelmet nyújtson. Ha igazak Anonymus szavai, akkor Szatmárnak is volt vára, amelyhez Terebes is tartozhatott. Egyes várakhoz sok község tartozott, amelyeknek népe köteles volt terményeinek meghatározott részét beszolgáltatni a vár szükségleteinek fedezésére, vagy akár a király számára is. Elképzelhető az is, hogy a mai kastély helyén (a település legmagasabb pontján) valaha földvár lehetett vagy valamilyen erődítmény.

A honfoglalás Kende törzsének juttatta a Felső-Tiszavidék kelet felé erősen exponált, katonai védelem szempontjából rendkívül fontos területét. Egy-egy nemzetség élettere hatalmas földekre terjedt ki. Tekintélyes területek maradtak azonban kihasználatlanul, amelyekre később a gazdasági formák fejlődésével új jövevények tették rá a kezüket.

A lakosság védelmére hamarosan megszervezésre került az őrségek sora, a mesterséges gyepű. A gyepű, mint ismeretes, nem volt megszakítatlan, mert sok helyen a természet is elég védelmet nyújtott.

Az óriási királyi birtokok jelentősebb része a központi területeket foglalta el, egy-egy udvarház vagy vár körül. Az

ország gyéren lakott peremterületein alakultak ki a királyi vadászterületek.

Maksai Ferenc szerint az *„ugocsai-beregi rengetegek előtt létezhettek őrségek, de bizonyosat nem mondhatunk róluk. Egyáltalán nem lehetetlen, hogy a túrmenti erdőségek mögött újra lakott terület kezdődött s ebben az esetben a védelem pontjai Sárköz fölött, megyénk területén kívül (Szatmár) sorakoztak tovább."*[16]

A szatmári ispánság szervezésekor a lakatlanul maradt területek erdőségeibe a magyarság kb. egy évszázaddal később kezdett behatolni. A Túr mindkét partján a 12. században a nagy Szente-Mágócs birtoktest terült el. Később a Gutkeledek és Káták nemzetségei kaptak itt összefüggő magánbirtokot. E birtoktestek legelső települései a 13. század elején tűntek föl, de vannak olyanok is, melyek bizonyíthatóan később keletkeztek.

„A síkon folyó Túr környékének települési keretei tehát az 1100 utáni években rakódtak le. Az irányítás az ispánság kezéből részben a nagybirtokokhoz kerül. A Mikola–Adorján vidéki kisbirtokokon kívül, ahol talán még a királyi telepítés rakta le az alapokat, mindenfelé több falura kiterjedő magánuradalmak hozták fel az első jobbágyságot. Szente-Mágócsok, Gutkeledek és Káták Szamosnál gyökeret vert ágai kaptak itt adományokat, s rendezkedtek be a használható területeken."[17]

A hegyek alján (Meggyes, Sárköz, Terebes, Halmi stb.) inkább a király játszott szerepet a népesítésben. A 13. századra a megye egész sík vidéke meglehetősen sűrűn benépesült, s csak a hegyek maradtak még üresen. A környékbeli Avas és Bükk végső népi formáját az új földesurak által jobbággyá fogadott románság adta meg, mely a 14. század közepétől, még századokkal azután is állandó mozgásban, s további újabb falvakat alkotva lassan ülte meg a hegyek belsejét.

A 14–15. században népesült be intenzívebben részben magyar, részben román jobbágysággal a Szamos hegyek alatt futó szakaszának, s Nagybánya város erdőinek vidéke is.

Ma már köztudott tény, hogy a honfoglalást követő századokban elsősorban a tájviszonyok szabták meg a vidék lakosságának gazdasági életformáját. Fontos szerepe van a végleges letelepülés után is az őslakosságnak. Főképp a Túr s az azt szegélyező halastavak, valamint a lápok kínálkoztak halászatra és hódok vadászatára (erre utal a Hódos-tanya nevű dűlőnév

Drăguşeni határában) a környék erre alkalmas életterei. Az állattenyésztés mellett a település lakóinak fő foglalkozása a földművelés volt. A termelés és állattenyésztés lehetőségei szabták meg, földje nagyságával együtt, a földesúr gazdasági viszonyait és a jobbágynép szociális helyzetét.

A népesebb települések keletkezésére elsősorban az úthálózatok, azok centrumai és átkelőhelyei voltak hatással. A vidék lakott részei a szatmári ispánság igazgatása alá kerültek. Szatmárt *„Zotmárt a várával együtt Árpád magyarjai már itt találták. Gizella királyné (Szent István hitvese) németeket telepített ide, innen a Németi rész neve. A városkát a telepesek építették."*[18]

A fenti megállapítást Bura László így egészíti ki: *„Szatmár az államalapítás után létesített királyi várak egyike, amely köré körülhatárolt területtel a királyi-, (korábban még) határvármegye szerveződött."* (Vö.: Györffy: 183, 209). *A név személynévi eredetű* (Vö.: FNEtSz: 598), *valószínűleg a vár első ispánjának a neve. A név egykori írásváltozatai: Sathmar, Zathmar, Sacmar, 1215-ben Szatmár alakban írják* (Györffy: 469).

Németi nevének tkp. jelentése: német(ek)é. Az 1230-ban kapott (csak később átírt változatban megmaradt) kiváltságlevele szerint lakosainak ősei „in fide domine regine Keysle ad Hungariam convenisse" (vö.: Györffy István: 512, Borovszky: Szatmár-Németi 162), *vagyis Gizella királyné oltalma alatt érkeztek az országba. (Borovszky és mások értelmezése – Németibe telepítette őket – félreértelmezés."*[19]

*

Az ispánsági és királyi népeknek csak az ismert gyepű és a Szamos tágabb környékén maradt számba vehető emléke. A szatmári ispánság tisztviselői rendes szereplők minden királyi szervezetben. Birtokán élő népei, foglalkozásuk szerint elsősorban katonáskodó elemek, főleg a gyepükön, azután Szamosvidéki telepeken (várjobbágyok) helyezkedtek el. Ők adják a legmagasabb réteget, s a 13–14. századra már mindenütt független birtokosokká váltak, s a később kapott kiváltság birtokában a többitől egészen eltérő fejlődésnek indultak. A várterületek középkori lakóinak népi összetételét nem ismerjük pontosan. Valószínű, hogy ezeken a később színmagyar vidékeken döntő szerepet, már kezdetben is, a magyarság játszott.

A királyi birtokok nagymértékű eladományozása, s a vegyes származású közép-, valamint kisnemesség lassú egyesülése és erőre kapása a 13. század második felére Szatmárban is megteremtette a lehetőséget a nemesi megye alakulására, s ez által az Árpád-kor végére, III. András korára (1290–1301) véglegesen kialakult formákat mutattak. A megyei igazgatás szervezete és a jogkör szélessége nem mutat az országos szokástól elütő sajátságokat. A főispáni tisztség főképp a nagybirtokosok kezén volt. Az alispánok a megye közép- és kisnemeseiből, a szolgabírák, elektusok, juratusok pedig a helyi kisbirtokosságból kerülnek ki.

Túrterebes a környék számos Árpád-kori településeinek egyike. A Szamos-síkság jobb oldala és az Avas-hegység találkozási övezetében terül el, Szatmár megye északkeleti részén, Magyarország és Ukrajna szomszédságában.

A honfoglalás előtti századokban Túrterebes mai helyét és a környező vidéket hatalmas erdőség borította. A letelepülő, magának helyet kereső törzs – a halászat és a vadászat lehetőségeit szem előtt tartva –, a Túr folyó mentén telepedett le. Ez az ősi szláv csoport a Túr partján kiszakított s megtisztított egy neki megfelelő földszakaszt. A mai nyelvhasználat ezt a műveletet *irtásnak* nevezi, amely szláv nyelven *trebity*.

Nyelvészetileg is tisztázott a település nevének eredete.

Változatok: A *Terebes* név szláv származású. A név eredetével sokan foglalkoztak. Szabó István szerint Trébis személynévből ered, amely magyar ajkon nyerte el mai alakját. Bagossy Bertalan elveti ezt a feltételezést, mondván, hogy ilyen nevű helységnév van egymástól távol eső megyében. Ugocsa megyében: Túrterebes, Szatmár megyében Krasznaterebes, Zemplén megyében: Tőketerebes.

Bagossy szerint a Terebes név olyan ősszláv igéből származik, amely rokonságban áll a mai rutén trebity igével. Ennek jelentése szótári megállapítás szerint – szakítani, tépni, nyírni. Tehát bízvást elfogadhatjuk, hogy az ősszláv csoport, amely magának letelepülési helyről gondoskodott, a folyó mellett egy neki megfelelő földdarabot kiszakított, s azt a bokrokat kitépve és kinyírva megtisztította. Mi ezt a műveletet irtásnak nevezzük.

A Terebes név ősszláv gyökere, amelyet mi már nem ismerhetünk, s csupán a jelenlegi szláv nyelvekből következtethetünk rá, *irtást* jelent. Tehát a Terebes név irtást, azaz irtás által

megtisztított helyet jelöl. Ha azon a helyen élő fák is voltak, azokat nem vágták ki gyökerestől, hanem törzsüket megfelelő magasságban meghagyva ülőhelynek, azaz széknek használták. Innen ered a Tőketerebes név Zemplén megyében.

„A Terebesre érkező első magyar letelepülők az ősszlávoknak a terebesét, irtását foglalták el lakóhelyül a Túr folyó mellett."[20]

A történész Bagossy pontosan eligazít, és tisztázza a történelmi tényeket ekképpen: *„ezeket az ősszlávokat ne tévesszük össze a ruthénekkel, mert ez utóbbiak első letelepülő rajai csupán 1331–1351 között jelennek meg Ugocsa megye területén."*[21]

És végül Bura László véleménye mérvadó lehet a *Túrterebes* helynév eredetének végleges tisztázására, hiszen Kiss Lajos, *Földrajzi neveink etimológiai szótára* című művében is találunk utalást a Terebes, majd Túr szócikk után Tőketerebes helynévre vonatkozóan.

„A Terebes helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással."[22]

A honfoglalás idején Szatmár vármegye egyik települése volt Terebes is. Akkoriban a vármegye *„lakossága gyér szlávnépség lehetett, amely zsupánja vezetése alatt földművelésből élt, és ellenséges betörések alkalmával vagy a rengeteg erdőségekben keresett menedéket, vagy pedig mocsaras helyeken épített földváraiban, az ún. grádokban védte magát. Itt laktukat bizonyítják az ősrégi nevek: Terebes, Kraszna, Piskárkos."*[23]

A kereszténység felvételével az új magyar műveltség hűen követte az európai kulturális irányzatokat, de egyúttal sajátos vonásokkal gazdagította azokat. Az erdélyi magyar műveltség az összmagyar kultúra részeként fejlődött, és Erdélyben ugyanakkor a különféle népcsoportok (nemzetiségek) kulturális törekvéseit próbálta ötvözni.

II. András trónra lépése előtt többször is kísérletet tett a hatalom fegyveres megszerzésére. Megkoronázása után ki kellett elégítenie követelőző híveit. Megkezdte a királyi birtokok mértéktelen eladományozását. Olykor egész vármegyéket adott ajándékba. Egy ilyen ajándékozásnak köszönhető, hogy Terebes település neve bekerült egy írott dokumentumba.

Első adatunk a Terebes helységnévre vonatkozóan a 13. század elejéről való. Terebest egy 1216-os Mikolára vonatkozó oklevélben említik először. Bár az oklevél valójában nem Tere-

bessel foglalkozik, hanem egy bizonyos Merle (Merc) nevű gróffal, akinek a király nagy kiterjedésű birtokot adományozott Mikolában, s a birtok egy szakaszon határos Terebessel is.

Szirmay Antal *Szatmár vármegye fekvése, történeti és polgári esmérete* című művében megtalálható az 1216. évi II. András Adománylevele Merle (Merc) grófnak:

„Az első határjel kezdődik kelet felől a Túr folyónál Raphael malma mellett... Onnan elindulván északnak a régi híd mellett érkezik a németek határáig, ahonnan megy Égeri/ Egri mellett. Onnan elindulván... tövisek között van széle a fent említett Raphael komisz földjével és onnan Egri marad Nikola (Nichola) birtoka, ahonnan irányul nyugat felé... egyenesen az út mentén, amely Berche (Berek?) felé megy Terebes irányába ...érkezik a Túr vizéhez, ahol készült egy határdomb."[24]

Szatmár vármegyében is a főispáni tisztség a nagybirtokosok kiváltsága volt. Az alispánok a megye közép- és kisnemeseiből, a szolgabírák, elektusok, juratusok a helyi kisbirtokosságból kerültek ki.

Egy faluban általában két-három birtokos gazdálkodott. Általában 8–10 lakott jobbágytelek, 6–8 üres és pár letelepedésre alkalmas hely volt. Ebből kiszámítható egy-egy falu családfőinek száma: kb. 30–60 családfő.

Végső településformák kialakításában, a legelső nemzetségektől s a szerveződő ispánságtól kezdve, későn birtokot szerzett családokig, mindenki kivette részét.

*

II. András feleségét, Gertrud királynét tartották a mértéktelen adományozást követő fejetlenség és pénzhiány okozójának, s emiatt az összeesküvő főurak (Bánk bán című dráma is megörökítette) meggyilkolták. A királlyal aláíratták az Aranybullát (1222), amely korlátozta az adományozásokat, az idegenek (német lovagok) tisztségviselését és az ispánok önkényeskedését.

A király meggondolatlan kormányzásával elégedetlenkedők megnyerték maguknak a trónörökös Béla erdélyi herceget. Megkoronázása után IV. Béla (1235–1270) befogadta a tatárok elől menekülő kunok egy csoportját.

A tatárjárás (1241–1242). Batu kán 1241 tavaszán százezernyi tatár harcossal támadt Közép-Európára. A fősereg a Vereckei-hágón tört Magyarországra. A királyi hadat (kb. 25 ezer fő) a Tiszába ömlő Sajó torkolata közelében felállított tábor alkotta. Az egynapos küzdelem után a támadók megsemmisítették a magyar sereget. IV. Béla is csak nehezen menekült meg. Családjával együtt az Adriai-tenger egyik szigetén talált menedéket. 1242 márciusában egy teljes évig tartó öldöklés, rombolás után hatalmas zsákmánnyal és foglyok ezreivel a pusztító sereg kivonult Magyarországról.

A visszatérő IV. Bélát joggal nevezték el második honalapítónak. Határozott kézzel fogott hozzá az elpusztított ország újjáépítéséhez. A közel kétszáz erődítménnyel évszázadokra lefektette a magyar várrendszer alapjait.

A birtokadományozások eredményeképpen egyre növekedett a kialakuló nemesi réteg birtoka és hatalma. Hosszú uralkodása idején számos csatát vezetett, s az azokban résztvevő hűséges embereit busásan megjutalmazta.

Donációs levél

29. IV. Béla Ákos-nembeli Ernye főlovászmesternek

1250. július 7.

Béla, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Róma, Szerbia, Galícia, Lodoméria és Kúnország Királya. Krisztus valamennyi hívének, akikhez ez az írás eljut, üdvösséget a mindenek Megváltójában.

Noha a királyi felség gondoskodó körültekintése köteles minden egyes személy érdemét szorgos mérlegeléssel vizsgálóra venni és minden egyes érdemre külön-külön a viszonzás méltányos jutalmával felelni, mégis azokat, akik másokénál nagyobb hűségről tettek tanúbizonyságot, bizalmas szolgálatokat nyújtottak, és valamely jótettökkel kiemelkedőnek kitűntek, a királyi felségből adódó gondviselés különleges kedvezésével kell kielégítenie, és amint az erényes tettek fényességéből kitetszett, kegyének nagyobb juttatásával támogatnia. Hogy ezáltal a többieket az ilyen hűséges szolgálatok példáival és buzdításaival serkentve megerősítse, és a hűség hasonló szolgálataira még jobban felkészítse. Ezért e sorokkal min-

denkinek, más élőknek és jövendőbelieknek tudomására kívánjuk hozni, hogy Ernye, kedvelt főlovászmesterünk, *szolgagyőri ispán, midőn a tatárok barbár népe háborús támadással lerohanta és elárasztotta országunkat, milyen nagyra becsülendő módon tűnt ki felséges szemünk láttára a hűség fényes tanúság tételével; mikor a mind növekvő szerencsétlenségben lovaink kidőltek, ő életével nem törődve, a mi életünket élete árán is megváltani kívánta, a saját menekülésére szánt lovat személyünk megmentése érdekében átadta nekünk. Ő maga, üldözőinkkel harcba bocsátkozva, több lándzsadöfésből és nyíllövésből kapott sebbel vitézül ellenállt az ellenség rohamának, és Isten segítségével nagy nehezen ki tudta magát szabadítani azok gyűrűjéből. Ezen kívül, midőn a tatárok elől a tengermelléki részekre vonultunk vissza, ugyanő parancsunkra... egyedül ment kifürkészni a tatárok szállását, és az ott szerzett hírekről hűségesen beszámolt nekünk... Ezen kívül akkor is, mikor Ausztria hercege ellen viseltünk hadat, akit harc közben az isteni kegyelem segítségével a halál gyászába taszítottunk, ugyanő a viadalban a hűség nagy és viszonzásra méltó szolgálatával kimagaslóan tüntette ki magát színünk valamint országunk összes bárói és nemesei előtt; egy Németországból való, kiváló és hírneves harcost saját lándzsájával szúrt le...*

Ugyanígy, mikor egy alkalommal Ausztria ellen vezettük seregünket, mondott hívünk, a királyi felség dicsősége növelését és tiszteletét mindig szem előtt tartva, egy Preussel nevű, jeles és híres himbergi katonát, e vidék kapitányát...

Mi tehát ily jeles hűségének tanúsításáért, szolgálataiért, ha nem is egyenértékű viszonzással, de teljes egyetértéssel, kegyességünk akaratából egy bizonyos Terebes nevű, Szatmár vármegyében, a Túr vize mellett fekvő, megürült földet – *mely valaha {...} nembeli Póré volt, aki rablás és gyilkosság miatt elvesztette s ezekről báróink ítélete révén megbizonyosodva, a mondott föld adományozásunkra visszaszállott* – teljes joggal, királyi nagylelkűségünkből mondott hívünknek {...}, örököseinek és örökösei leszármazóinak adtunk, adományoztunk, és rájuk ruháztunk örök birtoklásra. *E föld békés és tényleges birtokába hívünk, Szatmári Merth fia Dénes által bevezettük, és parancsunkkal beiktattuk, a föld valamennyi tartozékát és járulékát beleértve, ugyanazon határok és határjelek alatt, amint azt valaha az említett Pór tudvalevően birtokolta. Hogy pedig nagylelkűségünk ezen adománya az*

örök szilárdság erejét elnyerje, és érvényét idők folyamán senki ember fia vissza ne vonhassa, jelen levelünket a tartós állandóság érdekében kettős pecsétünk erejével bocsátottuk ki.

Kelt az Úr testet öltésének 1250. évében, július 7-én, uralkodásunk tizenötödik esztendejében." (Kiemelések tőlem - K.K.).

(Gy. Ruitz Izabella fordítása)

Nem lehet bizonyossággal megállapítani, hogy az erdővel körülvett tisztást akkor már magyarok lakták-e, vagy egy korábbi szláv település volt-e? Terebest és vidékét királyaink saját birtokukba vették mint vadászterületet. *Terestae regum sanctorum*, azaz *Szent királyok földje*. Ez a latin felirat szerepel Túrterebes új címerében is.

*

A honfoglalást követő századokban Túrterebes Szatmár vármegyéhez tartozott. Valószínű, hogy az 1241-es tatárjáráskor a település elpusztult.

1315-ben Károly Róbert király Jánky Tamás, bereg- és ugocsai főispán fiának, Dénesnek adta ajándékba Terebest hű szolgálatainak fejében. Az okiratból az is kitűnik, hogy a király István vajdától kobozta el Terebest hűtlenség miatt, s adta oda ezután Dénesnek.

A Túr előtagot a helység 1321 körül vehette fel, mivel ismeretesek voltak még más Terebesek is: pl. *Krasznat*erebes, *Rákos*terebes és *Tőke*terebes.

Ezt onnan lehet tudni, hogy ebben az évben a király Tamásnak vámszedési jogot adott itt, s az erre vonatkozó okiratban a helységet már *Tur Terebes*-ként említik.

1370-ben I. (Nagy) Lajos király megerősíti a vámszedési jogot, amely gyakorlatilag az 1880-as évekig fennállott.

A 14. század második felében a Szatmár vármegyei Jánky család tartja birtokában Túrterebest, amely a század végén ismét királyi birtok. Ezt bizonyítja Zsigmond király rendelkezése 1397-ből. Zsigmond király Balk és Drág vajdáknak, máramarosi főispánoknak adományozza a falut azon határok között, melyek között annak idején ő maga bírta. Az adományban részesülnek Drág fiai is, György és Sándor.

Tabéry Géza *Vértorony* című történelmi regényében, amely a Dózsa-forradalom korhangulatát idézi, találtam utalást a Drág vajdák származására vonatkozóan. A kérdés az: el lehet-e fogadni egy történelmi regény állításait egy ismert történelmi személyiség eredetére vonatkozóan.

„Száz esztendővel ezelőtt Drág vajda őnagysága megjelent Harkauff elődjénél az asszonypataki (ma Nagybánya) plébánián. Magával hozott egy jobbágynőt Középhegyről. A jobbágynő karján kisded ült. Őnagysága, a vajda a pap előtt vallomást tett, hogy a kisded tőle s a jobbágynőtől származik. Ő a jobbágynőt hites feleségül el nem veheti, mert hites felesége van. De kéri a papot, ahogyan az ő neve kezdődik (Drág?), adjon hozzá hasonlító családnevet fattyú gyermekének, s ő az egyház javára is adományt tesz, a gyermeknek és maradékainak pedig telkeket és házakat ad."[25]

Innen származhat a Darvadó név? Vajon Ő lehetett Drágffy Bertalan? Mert később Drágffy János felháborodva mondta: *„Nem vagyok egy család semmi jobbággyal! Gazság! Az ősöm Moldovából való. Nem vagyok magyar..."*[26]

Az író rezignáltan állapítja meg: *„egy évszázados nagy magyar család sarja inkább menekül vissza homályos, idegen eredetéhez, semmint közösséget vállaljon népével."*[27]

*

1399-ben Lajos király bizonyos erdőket és mezőket Túrterebes határában Perényi Péter székely ispánnak adományozott. Ennek következtében az említett vajdák és a Perényiek között hosszú per indult meg, amely a Perényiek javára dőlt el. Így vált a Perényi-család évszádokra Túrterebes és a vidék földesurává. Még az 1900-as évek elején is itt találjuk őket.

Az ugocsai korszak évszázadai

1422-ben a Perényiek kérésére Zsigmond király Túrterebest, Szatmár vármegyéből kiszakítva, Ugocsa vármegyéhez csatolta, és ott is maradt csaknem 500 évig, 1920-ig.

A történelmi Magyarország kebelén a legkisebb vármegyék egyike Ugocsa volt. Bereg, Máramaros és Szatmár vármegyék határolták.

Dr. Szabó István szerint: *„a hatszáz éves vármegye keretében megtelepedett lakosság népi színképe és társadalmi rétegződése pedig sokrétű, széles skálájú volt.“*[28]

Ugocsa megye 14. századi települési képe

A megye területét nyugat-keleti irányban derékban szeli ketté a Tisza, amely itt lép ki az Alföldre. A folyó az Ugocsa-Szatmár határsarkon veszi fel magába a tarnai (Tarna Mare) hegyekben fakadó Batárt, míg a megye másik két jelentékeny folyóvize, az északi oldalon a Borsova, a délin pedig a Túr, a megye területét elhagyva torkollanak a Tisza vizébe.

A magyarság azt a területet, amelyen Ugocsa megye kialakult, a honfoglaláskor nem szállotta meg. Ez a terület az országos gyepű előtt maradt, s települések mindaddig nem

alakultak ki rajta, míg a magyarság kitelepülő rajai a 12–13. századok fordulója körül benépesíteni nem kezdték.

Kezdetben királyi birtok volt. Az első szervezet, mely rajta berendezkedett a királyi erdőispánság lehetett. Mivel vadban igen bővelkedő vidék hírében állt, királyaink kedvenc vadászterületévé vált. Így V. István (1270–1272) gyakran szállt meg az uradalmi ispán székhelyéül szolgáló *domus regalis*-ban (a királyi ház), amely a valóságban is létező Királyháza település helyén állott.

A királyi uradalomból juttatott adományok három nemzetségi birtoktest kialakulásához vezettek. A megye déli részén a Káta, északi részén a Gutkeled, középső részén, a Tisza vidékén pedig a Hontpázmány nemzetség vert gyökeret. Az ország belsejéből kelet felé terjeszkedő nemzetségek útja Bihar, Szatmár, Bereg megyékben szerzett birtokokon keresztül vezetett Ugocsába.

Az itt szerzett birtokaikon a királyi uradalomtól átvettek néhány települést. A tatárjárás után az előbb említett települések részben megfogyatkozott népességgel, részben néptelenül, üresen álltak.

Az uralkodó nemzetségek sok települést megújítottak, ám a 13. század utolsó évtizedeiben megjelentek az ún. kisnemesi falvak, melyek neveikben rendszerint a falualapító ős neveit viselik (pl. Andrásfalva, Csatóháza, Farkasfalva, Gödényháza, Péterfalva, Tivadarfalva stb.).

A kezdetben egy-egy családi udvarház köré csoportosuló települések néhány emberöltő után elterebélyesedtek és megteltek olyannyira, hogy a 15. századra már Dabolcon 15, Sásváron 16, Péterfalván pedig 26 különböző családnév alatt éltek a kisnemes családok. Egyre keskenyebb szeletekre osztódtak az ősi örökségek, s ezáltal mindinkább kiszorult a falvakból a szegény jobbágy-zsellérnép.

Szabó István szerint: a 14. század elején Ugocsa vármegye népi arculata egységes; egészében magyar volt. A családneveknek kb. 90%-a tisztán magyar eredetű, és a földrajzi nevek magyar egységét is alig bontja meg néhány szláv és bizonytalan eredetű név, ami azt is jelentheti, hogy a magyarság ezt a területet teljesen lakatlan ősállapotban vette birtokába.

A 14. század elején az Ugocsa megyei két hegyvidék még lakatlanul állott. Ám hamarosan két új népelem népesíti be e

tájat. Északkeletről a ruténség a nagyszőlősi erdőket veszi birtokába, míg a románság dél felől lépte át a megye határát, s az Avas-hegység erdős oldalain ütötték fel tanyáikat. Ezután a két hegyvidék lassanként az új települések egész sorát hozta létre a saját népelemeinek táplálásával és utánpótlásával. 1378-tól említik településeik neveit e vidéken. Ám e hegyvidéki falvakban kezdettől fogva jelentékeny magyar elem is helyet foglalt.

A 14. század utolsó évtizedében a királyi birtok végső maradéka is a földesurak, előbb a Moldvából beköltözött Drág és János vajdák, majd a Perényi-család kezére kerültek, s az előzőleg Flandriából betelepített szász hospesek – akik Nagyszőlősön, Királyházán, Szászfalun, Feketeardón éltek – kiváltságai elenyésztek, és megkülönböztetés nélkül olvadtak fel a jobbágyság tömegében.

A 16. században immár kibontakozott és elrendeződött társadalmi és népi viszonyokról teljes áttekintést nyújt a megye 1567. évi rovásadó-jegyzéke, mely minden birtokos és minden jobbágy nevét feltünteti. Az akkori megye jobbágycsaládfőinek száma 1634 fő volt, és 231 jobbágytelek állott üresen.

A királyi uradalom széthullása óta a birtokviszonyokban számottevő változás csupán a megye keleti felén következett be: *„az egykori tiszavölgyi hospes-községekből és a későbben benépesedett rutén és román hegyi falvakból kialakult a Perényi család nagy uradalma. A Perényiek a megye lakosságának 52%-át, a három nemzetség leszármazottai: a Káták, Gutkeledek és Hontpázmányok pedig 31%-át tartották kezükben."*[29]

A megye jobbágyságának négyötöd része az előbb felsorolt négy nagybirtokos család birtokán élt. A többi egyötöd rész 68 birtokos között oszlott meg, s ezeknek csupán egynegyede középbirtokos, a többi kisbirtokos, akik mellett a társadalmi lépcső még alsóbb fokán a teljesen jobbágytalan kisnemesek nagy tömege állt.

Az 1567-ben összeírt jobbágylakosságnak közel 80%-a magyar nevet viselt. Elég nagy százaléknak számított a 17%-nyi bizonytalan kategória, amely valószínűleg a románok és rutének rétegét illeti. A közös keleti egyház hatása révén: sok olyan név volt, amely egyformán élt a román és rutén nép nyelvében is.

Hunfalvy János Ugocsa megye fontosabb településeiről tesz említést a 19. század második felében: *„Ugocsa* kis megyében,

melyet a Tisza majdnem két egyenlő részre oszt, kevés nevezetességet találunk. Halmos vidékein szántók, rétek, szőlőhegyek és erdők váltakoznak. Főhelye *Nagy-Szőlős*, mezőváros, a Fekete hegy nyugati aljában terül el, 4185 magyar és ruthén lakossal. A helységtől Keletre egy dombon *Kankóvár* maradványai láthatók. Nyugat felé *Vég-Ardó-Szőlős* rutén falun át visz az út *Tisza-Újlakra*, mely magyar mezőváros 2588 lakossal... *Salánk és Verbőcz* magyar helységek, Salánknak 1525 lakosa van, *Magyar Komjat* és *Verbőcz* csak kis falucskák, utóbbi a Werbőczy-család ősi fészke... A Tisza déli oldalán levő ugocsamegyei helységek közül most *Királyháza* említtetik leggyakrabban, mint azon hely, hol a Debreczenből Szatmár-Németin át Északra menő vasút a Beregszászról Máramaros-Szigetre vivő pályához csatlakozik...

Fekete Ardó pedig nagyobbára magyaroktól népesített kis mezőváros,1283 lakossal. Ez régi német település, állítólag már Szent István felesége, Gizella hívta be az országba a német jövevényeket, akik Ugocsa és Szatmár megyék különböző vidékein telepedtek le...

*Nevetlenfalu*n át *Halmi* mezővárosba jutunk, mely szintén vasúti állomás, lakosainak száma 1668, jobbára magyarok... Valamivel népesebb az odább Délre eső *Túr-Terebes*, mely szintén nagyobbára magyaroktól népesített mezőváros 2470 lakossal. *Kis-* és *Nagygércze*, valamint *Turcz* és *Batarcs* román falvak; *Nagytarna* magyar–román helység."[30]

A megye lakossága a 16. század második felétől állandóan csökkent. E csökkenést híven szemlélteti a dézsmafizető 28 község jobbágyságának hanyatlása. Míg 1580-ban e községekben 1188 dézsmafizető lakos nevét jegyezték fel, 136 év múlva, 1716-ban csupán 314 név szerepelt.

Mária Terézia úrbérrendezése az 1770-es években már más állapotokat talált Ugocsa megyében. A két évszázaddal korábbi 80%-nyi magyar jobbágyok száma 37%-ra csökkent, míg a ruténeké 4%-ról 29%-ra emelkedett. A magyar sík vidéken megmaradt 39 falu közül 24-ben a magyar nevű jobbágyság kisebbségbe került a nem magyar nevűekkel szemben. A győztes rendszerint az a nyelv lett, amely a közösségben és a környezetben nagyobb tömeget képviselt, s amelynek tömege több, újabb utánpótláshoz jutott.

Azokban a magyar eredetű sík vidéki helységekben, melyekben a magyar nevű jobbágyság kisebbségbe jutott, a 18. század második felében egyformán beszélték a magyar és rutén nyelveket. A további fejlődés során egyes községekben a rutén, másokban a magyar nyelv jutott uralomra.

Az ugocsai románság ugyanekkor megmaradt az Avas-hegységben eredeti települési keretei között. A lakosság száma ugyan megnövekedett, de nem hagyták el telephelyeiket, és megőrizték hagyományaikat, vallásukat és nyelvüket.

A megye 18. századi népi viszonyainak teljes képéhez hozzátartozik még, hogy az egykori szász telepeseknek ekkorra már a nyoma is elveszett, a német nyelv azonban újra feléledt, egy, az 1760-as években Túrterebesre telepített kicsiny sváb csoport révén – állapítja meg Szabó István.

Ugocsai rövid történelmi áttekintés

Ugocsa vármegye a Nagy-Alföld északkeleti szegletében volt található. Keleti részébe nyúlott be a Nagyszőlősi-hegység (878 m) és az Avas (805 m). Egyik legkisebb vármegye volt

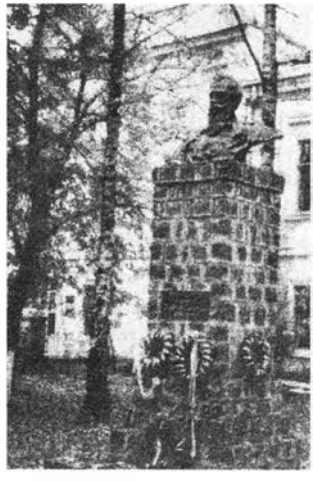

Perényi Zsigmond szobra

hajdan: csak 1213 négyzetkilométer területtel. Székhelye Nagyszőlős. Mint egykori megyeszékhely, Ugocsa vármegyének igen fontos gazdasági és művelődési központja.

1906-ban a város főterén állították fel Perényi Zsigmond vértanú szobrát. Perényi Zsigmond báró (1783–1849) a liberális nemesi ellenzék, később a Honvédelmi Bizottmány tagja, a szabadságharc bukása után Haynau kivégeztette.

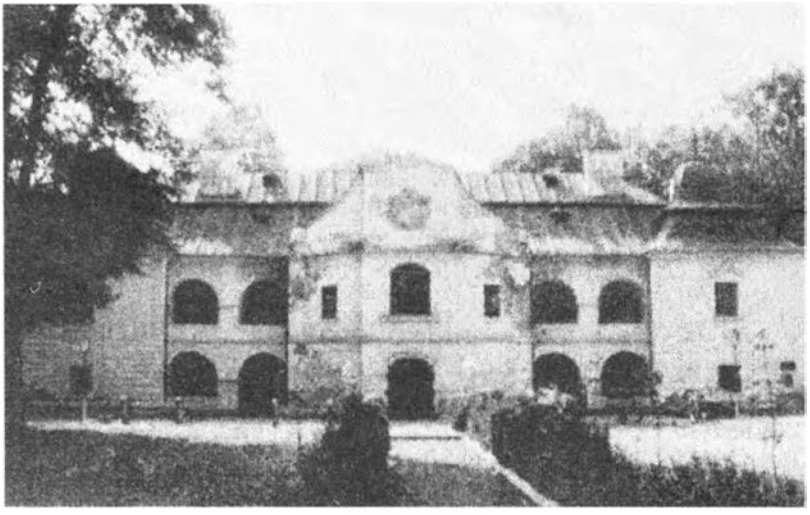

A Perényi-kastély

A város fölé emelkedő hegy tetején láthatók a régi Ugocsavár romjai. Járásai: 1. nagyszőlősi, 2. halmi, 3. királyházi járás. Nagyobb községei: Királyháza, Halmi, Turc, Túrterebes, Nagyrákóc, Tiszaújlak, Magyarkomját, Veléte és Rakasz. A 12. században Ugocsa és Bereg királyi vadászterület volt.

II. Géza (1141–1162) alatt szászokat telepítettek le területén. A vármegye III. Béla (1172–1196) alatt szerveződött, akkor kapott külön ispánt. Királyháza mellett épült Nyalábvár, amely 1272-ben V. Istvántól (1270–1272) szabadalmat nyert.

Nagy Lajos a várat és birtokait 1378-ban a Drágffyaknak adta, 1405-ben Zsigmond a Perényieknek. De a Perényi-családot perrel támadták meg és csak 101 évig tartó pereskedés után 1506-ban maradt a Perényiek birtoka.[31]

A reformáció kezdetei Ugocsában

A Tiszántúli Egyházkerületben az ugocsai egyházmegye a kezdetektől létezett. A reformáció tanítása az 1550-es évek elején erősen hatott Ugocsa vármegye magyar lakosságára is. Perényi Gábor özvegye, Frangepán Katalin buzgó evangéliumi hite fiára, Perényi (Perinea) Jánosra is hatott. A reformáció idején a család fő tartózkodási helye Nagyszőlős volt. Ők voltak patrónusai, több évszázadon át, az ugocsai eklézsiának, úgy is mint a megye nagy részének birtokosai és főispánjai.

A Perényiek mellett ott voltak a reformátorok (Kálmáncsehi Sánta Márton, Radán Balázs), valamint 16 prédikátor, akik elhintették a környéken a reformáció magvait. *„A reformáció szelleme a máramarosi koronavárosok felől is érhette Ugocsát. Huszti Lovas Tamás, mint máramarosszigeti lelkész jelen volt az erdődi zsinaton (1545), de már az 1520-as években az új hit apostolaként működött Huszton és környékén."*[32]

Az első teljesnek tekinthető kimutatás a tractus kebelébe tartozó gyülekezetekről a 17. század végéről való: Nagyszőlős, Szirma, Sásvár, Hetény, Tekeháza, Királyháza–Verőce filialis, Gödényháza, Szászfalu, Feketeardó, Csepe, Csoma, Gyula, Forgolány, Tivadar, Péterfalva–Farkasfalva filialis, Bökény–Magosliget filialis, Uszka, Kispalád, Nagypalád, Almás, Batár–Nevetlenfalu, Kökényesd–Csedreg filialis (Románia), Dabolc (Románia), Akli filialis (Ukrajna), Túrterebes (Románia), Tamásváralja (Románia).

Az évszázadok folyamán gyülekezeteinek száma többször változott, de zöme mindig Ugocsa megyében volt. 1821-ben generális konvent által elrendelt új egyházmegyei beosztás következtében a máramarosi és az ugocsai traktus összevonásából jött létre a Máramaros–Ugocsai egyházvidék, mely akkor 33 anya- és 3 leányegyházból állt. Az ugocsai traktus esperesei voltak: Almási János (1582-től), Wiski B. Márton (1620), Dobrai Gácsi Bálint (1635–1639), Gyarmati Tamás (1645–1651), Szentgyörgyi Nagy Bálint (1648), Szatmárnémeti Gál János (1650–1657), Belényesi János, Ajtai Gergely, Csatári Mihály, Szenczi A. János, Szenczi György, Viski Márton, Némethi János (1728–1732).

1843-ban Szilágyi János máramarosszigeti esperessége idején 33 anyaegyházból és 3 leányegyházból állott az akkor Máramaros–Ugocsai egyházmegyének nevezett traktus. 1865-ben Batizi András viski lelkész irányította az egyházmegyében szolgáló 29 lelkipásztort és 37 iskolatanítót.

1886–1890 között Csernák István tamásváraljai lelkész volt az egyházmegye első embere. A 19. század második felében 30–33 anyaegyház 10–17 leányegyház és 20–25 szórvány tartozott az egyházmegye kebelébe.

A Trianon előtti időszakban Biki Ferenc nagyszőlősi esperes vezette az egyházmegyét. Ekkorra már az ősi ugocsai református magyar falvak reformátussága annyira megcsappant, hogy szinte szórvánnyá lett.

1996-ban Gulácsi Lajos püspök egy albumot tett közzé a *Kárpátaljai református egyház* címmel, amelynek Előszavából idézek:

„A Kárpátaljai Református Egyház gyülekezetei sok megpróbáltatást álltak ki az elmúlt évtizedekben... A végvárak lábainál állandó készenlétben élt és dolgozott a mi magyar népünk. A történelem vad szelei elsőként söpörtek végig rajtunk. 1552-től az itteni reformációs nép a kálvini irányt kívánta követni... Református népünk minden időben féltő szeretettel ragaszkodott templomához... A múlt nehézségeiben menedéket jelentettek a kőfalak. Az újabbkori elnyomás és megpróbáltatás után fellélegezhettünk."[33]

A gyülekezetek visszakapták régi jogaikat, az elvett templomokat.

*

Új közösségek formálódtak, és új templomok épültek. A 97 gyülekezetben közel tízezer gyerek jár a hittanórákra. Ma pedig (1996) már 3 gimnáziumban tanulhatnak a holnap egyházainak oszlopos tagjai.

A napjainkra ismét élő és működő református gyülekezetté váló hajdani ugocsai, beregi és ungi települések megérdemlik, hogy nevük említésével tisztelegjünk előttük, és a kárpátmedencei nagy református család tagjainak tekintsük őket: Akli, Aklihegy, Aknaszlatina, Asztély, Badaló, Bakos, Balazsér, Barkaszó, Batár, Bátfa, Bátyu, Bene, Beregardó, Beregdéda, Beregrákos, Beregsom, Beregszász 1. és Beregszász 2. (1995-ben

alakult cigánygyülekezet), Beregújfalu, Bilke, Borzsava, Bótrágy, Búlcsú, Csap, Csepe, Csetfalva, Csongor, Csonkapapi, Dercen, Eszeny, Fancsika, Feketeardó, Feketepatak, Fertősalmás, Forgolány, Fornos, Gálocs, Gát, Gödényháza, Gut, Halábor, Harangláb, Hetyen, Huszt, Izsnyéte, Kajdanó, Kígyós, Királyháza, Kisbégány, Kisdobrony, Kisgejőc, Korláthelmec, Macsola, Makkosjánosi, Mátyfalva, Mezőgecse, Mezőkaszony, Mezővári, Minaj, Munkács, Nagybakta, Nagybégány, Nagybereg, Nagydobrony, Nagygejőc, Nagymuzsaly, Nagypalád, Nagyszőlős, Nevetlenfalu (Gyakfalva 1380-ban, Diákfalva 1384-ben, Nevetlenfalu 1619-től), Palágykomoróc, Palló, Péterfalva, Rafajnaújfalu, Rát, Salánk, Sárosoroszi, Szalóka, Szernye, Szernyei Cigány Református Egyház, Szőlősgyula, Szürte, Tekeháza, Técső, Tiszaágtelek, Tiszaásvány, Tiszabökény, Tiszakeresztúr, Tiszasalamon, Tiszaújfalu, Tiszaújhely, Tiszaújlak, Tivadarfalva, Ungtarnóc, Ungvár, Verbőc, Visk, Zápszony (98 településnév s majdnem ugyanannyi református templom).

A trianoni szerződés következményeként ebből a különben is kicsiny megyéből csak 0,1 négyzetkilométernyi került Magyarországhoz. Északi, nagyobb része Csehszlovákiához csatoltatott, míg déli része megmaradt Romániának: Halmi (Halmeu), Turc (Turț), valamint Túrterebes (Turulung).

*

Ugocsa non coronat (lat. a. m. *Ugocsa nem koronáz)*

Ismert történeti közmondás. Eredetét pontosan megállapítani nem lehet. A hagyomány szerint Ugocsa vármegye írta ezt a lakónikus választ az 1505. évi rákosi gyűlés határozatából kifolyólag, mikor I. Ferdinánd a rendeket koronázására (1527. november 3.) meghívta. Tény, hogy 1635-ben használták.

Egy másik verzió szerint az 1772. évi országgyűlésen hangzott el, amikor a pragmatica sanctiót tárgyalták. A leányörökös megkoronázását illetőleg a szavazás coronat vagy non coronat kifejezésekkel történt. Állítólag egyedül az ugocsai követ szavazott non coronattal, s azóta forog közszájon.[34]

*

Szabó István szerint az Ugocsa megye déli részében fekvő Túrterebest a magyarság hozta létre, még abban az időben,

amikor az még Szatmár vármegyéhez tartozott. Az 1429, 1450 és 1499-es évekből származó adatok alapján tudjuk, hogy Túrterebesen abban az időben 47 család élt. Ezek közül 31 család magyar, 1 család német és 15 család bizonytalan eredetű, de 2–3 család kivételével az utóbbiak is elsősorban magyarnak számíthatók.

A hajdani Ugocsa vármegye déli részén ott találjuk Túrterebest

Az érett feudalizmus kora – 1301–1541

Az Árpád-kor végétől az önellátó természeti gazdálkodást háttérbe szorította az árutermelés. Nagy- és kisbirtokosok termésének egyre nagyobb hányadát vitték a vásárokba. A földművelés volt a gazdaság legfőbb ága. Ezért vált fontossá a faluközösségeket alkotó családok együttműködése.

Közösen határozták meg a háromnyomásos gazdálkodást, amely abban állt, hogy a határt három nyomásra osztották. Kettőt az őszi, illetve tavaszi gabona termesztésére felparcelláztak, a harmadikat az előző évi aratás után felszántott ugarként közös legeltetésre használták. Jeles napokhoz kötötték a szántás, vetés, aratás megkezdését, az állatok kihajtását a legelőre. Minden vármegyében a szántóföldek, erdők, kaszálók fölött jórészt a birtokos nemesség rendelkezett. Országos és heti vásárokat tartottak.

A nemesség rétegeit rendeknek, nemzeteknek nevezték. Az ősiség törvénye szerint csak a rokonoknak örökíthették át birtokaikat. A család kihalása esetén a birtok visszaáramlott a királyra. A jobbágyok terményadóját Nagy Lajos (1342–1382) idején országos viszonylatban egységesítették. Kilencedet kellett adniuk, amely a termények kilencedét jelentette. A tizedik tized az egyházat illette.

A nemesség (magyar, székely, szász és román) az egyre erősödő eljobbágyosodás következtében birtokokhoz jutott, és kiváltságokat élveztek. Szüntelenül növelték a jobbágyszolgáltatások mértékét, korlátozták a szabad költözködési jogot, kötelezték őket, hogy új, értékes pénzben fizessék ki a hároméves tizedhátralékot. Az elégedetlenségek a bábolnai (1437) Budai Nagy Antal vezette felkeléshez vezettek. E felkelés volt a magyar és román nép első tartományi méretű parasztfelkelése. A kisnemesi származású Budai Nagy Antal vezette a fősereget, míg a seregben harcoló román parasztok vezetője Oláh Mihály volt.

Az utolsó Árpádok korában uralkodó zűrzavar a királyi birtokok csökkenéséhez, valamint a központi hatalom meggyengüléséhez vezetett. A trónviszályból Anjou Károly Róbert (1308–1342) került ki győztesen. Hamar felszámolta a kiskirályok hatalmát. A legyőzött főuraktól elkobzott birtokokat odaajándékozta híveinek. Megteremtette a bandériális hadsereget és új bányák nyitására ösztönözte a birtokosokat, és arany forintot veretett.

Nagy Lajos (1342–1382) gazdag és erős országot vehetett át, de számos külföldi háborúja újból trónutódlási gondokat gerjesztett.

Végül Zsigmondnak (1387–1437) sikerült az ország igazi urává lennie. Hosszú uralma alatt a központi hatalom ismét meg-

szilárdult. A nikápolyi csata (1396) elvesztése után Zsigmond új alapokra fektette az ország védelmét. A telekkatonaság létrehozása azt jelentette, hogy a főnemeseknek 33 jobbágytelek után egy lovas íjászt kellett kiállítaniuk, a köznemeseknek pedig személyesen kellett hadba vonulniuk. Zsigmond uralkodása alatt kezdte pályafutását Hunyadi János, akire - a délvidéki harcokban tanúsított vitézsége folytán - rábízták a szörényi bánság és az erdélyi vajdaság kormányzását.

1442-ben, majd 1443-ban is több csatában győzedelmeskedett I. Ulászló (1440–1444) idejében is kamatoztatta kitűnő hadvezéri tehetségét. V. László (1445–1457) kiskorúsága idején Hunyadi János volt Magyarország kormányzója. (1446–1453). A rigómezei vereség után Hunyadi végképp úgy döntött, hogy az eredménytelen támadó hadjáratok helyett be kell rendezkedni a tartós védelemre.

1456 nyarán II. Mohamed szultán nagyszámú sereggel Nándorfehérvár alá érkezett, hogy elfoglalja Magyarországot. Hunyadi és Kapisztrán János ferences szerzetes seregei szálltak szembe a kétszeres túlerővel. A déli harangszó a védőkért elhangzó imára hívta az egész kereszténységet.

Orbán Viktor miniszterelnök így értékelte az akkori eseményeket: *„Nándorfehérvár nekünk, magyaroknak a győzelmet jelenti. Európa bízott bennünk, a magyarok összefogásától remélte a török támadás elhárítását, mi bebizonyítottuk, hogy képesek vagyunk megvédeni országunkat, képesek vagyunk megvédeni Európa kapuit.”*[35]

Hunyadi János halála után kisebbik fiát, I. Mátyást (1458–1490), aki mindössze 15 éves volt, királlyá választotta a köznemesség. Keménykezű kormányzása biztosította a belső békét s nagyszabású külpolitikai vállalkozásainak feltételeit. Mátyás az atyai örökség eredményes folytatójának bizonyult. Az utódok szemében uralma az egységes, független, gazdag ország fénykorát jelentette. Ő vásárolta vissza a magyar koronát III. Frigyestől Bécsújhelyen 80 ezer aranyforintért.

Mátyás halála után az országgyűlés II. Ulászló (1590–1616) néven a cseh királyt ültette a magyar trónra. Uradalmakkal és méltóságokkal jutalmazta főnemes híveit. Rövid idő alatt a kincstár kiürült. A zsoldosok rablásból tartották fenn magukat. Az ország és a jobbágyok kárára folytatott gátlástalan harácsolás a Dózsa-felkeléshez (1514) vezetett. A köznemesség, melynek

vezére Szapolyai János volt, követelte részét a hatalomból. Végül Szapolyai János elnyerte az erdélyi vajda méltóságát.

Hunyadi óta a török nem vezetett jelentős hadjáratot Magyarország ellen. Szulejmán szultán 1521-től kezdve több várat is elfoglalt. A déli végvárvonal összeomlása után az ország védtelenül állt a hódító hatalom előtt. Mohács vészjósló szelleme uralkodott e tájon. 1526 tavaszán a szultáni sereg előtt sorra estek el a még álló várak. Az augusztus 29-i mohácsi csata tragikusan végződött. II. Lajos (1516–1526) csak huszonötezernyi csapattal rendelkezett, Szapolyai erdélyi hadai pedig elkéstek a csatatérről. A magyar hadsereg kétharmada elesett. Az ifjú Lajos király lovával a megáradt Csele-patakban pusztult el. Az ország három részre szakadt.

Szapolyait (1526–1540) a novemberi országgyűlésen királlyá koronázták. Az ellentábor egy hónap múlva Habsburg Ferdinándot (1526–1564) választotta meg. Egy országnak egyszerre két királya volt, akik egymás ellen háborúztak. A császár Ferdinándot, a szultán Szapolyai Jánost támogatta. 1538-ban megegyeztek, hogy Szapolyai gyermektelen halála esetén Habsburg uralkodóra marad az egész ország. Ám annak halála után hívei királlyá választották néhány hónapos fiát, akit viszont Ferdinánd nem ismert el. Miután 1541-ben Szulejmán elfoglalta Budát, s vele együtt az ország déli és középső részeit, II. Jánosnak (1541–1551) és Izabella özvegy királynénak hagyta a Tiszától keletre eső országrészt (Erdélyi Fejedelemség). Észak- és Nyugat-Magyarország pedig Ferdinánd uralma alatt maradt (Királyi Magyarország).

Aztán következett Fráter György, a keménykezű kormányzó, aki nemcsak Erdélyt, de Izabellát és gyermekét is kordában tartotta. Ám Izabella, hogy hatalomhoz és pénzhez jusson, behódolt Szulejmán szultánnak. 1556-ban visszatért Erdélybe 15 éves fiával, és három évig pazarolta az ország vagyonát a fényes fogadások rendezésével. Botrányosan viselkedett (40 évesen teherbe esett lengyel szeretőjétől), és ez lett a veszte.

Fia, ifjabb Szapolyai János Zsigmond közben elérte a felnőttkort, anyja halála után hamarosan erdélyi fejedelemként átvette a hatalmat. Erdély és a Részek (Partium) ura lett, aki eredetileg katolikus volt, úgy is nevelték, ám felnőttként protestánssá lett (az unitárius hitet követte).

Ferdinánd halála után annak fia, Miksa gyakran került konfliktusba János Zsigmonddal. Titkos szándékuk volt, hogy Erdélyt is a birodalomhoz csatolják. Végül titkos egyezséget kötöttek. János Zsigmond megkapta az északi, és az addig oly vitás felvidéki megyéket is a Részekhez csatolhatta.

De le kellett mondania a magyar királyi címről, amelyre mostantól a mindenkori osztrák császár tarthatott igényt. (1918-ig így is maradt.) János Zsigmond 1571-ben váratlanul bekövetkezett halála után az új, katolikus fejedelmi család, a Báthoryak valláspolitikája ellenreformációsnak bizonyult.

„A század végéig tartó uralmuk alatt végbemegy az egyházak végleges felekezeti elkülönülése és megszilárdulása. A református egyháznak kedveznek az unitárius rovására."[36]

Bocskai István (1604–1606) protestáns volta ellenére sokáig lojálisnak tűnt a bécsi udvarral szemben. Gazdagon nősült, és igen szép birtokai voltak. 1592-től Várad kapitánya lett, ami azt jelentette akkor, hogy „Erdély kapuja" védőjének számított, s egyúttal Erdély katonai erejének feje is volt. Az időközben megerősödött református egyház a másik két felekezettel összefogva próbálja megőrizni a vallásszabadságot Basta megsemmisítő uralmával és szándékaival szemben. Bocskai fő érdeme: az általa vezetett szabadságharc menti meg Erdélyt a végveszélytől.

A református fejedelmek kora Erdélyben 1604–1690

Az 1568-ban Tordán kimondott törvény a vallásszabadságról csak egy félévszázad múlva hozza meg a gyümölcsét, a Bocskai István szabadságharca, valamint a református erdélyi fejedelemség kialakulása, és az egész századra kiterjedő fennállása által. Az említett törvény szövege szerint: *„Minden helyökön a prédikátorok az evangéliumot prédikálják, hírdessék, ki-ki az ő értelme szerint... senki kénszerítéssel ne kénszerítse... de olyan prédikátort tarthasson, akinek tanítása önekie tetszik... Ezért pedig senki a superintendensek közül, se egyebek az prédikátorokat meg ne bánthassa, ne szidalmaztassék senki a religióért senkitől..."*[37]

A fenti gondolatok (tételek) a 16. és 17. századi Erdély felvirágzásának és belpolitikai egyensúlyának, a tolerancia és az alkotmányosság meghonosodásának alapköveivé váltak.

Már a 16. század első felében olyan szellemi mozgalom hullámcsapásai terjedtek el Szatmár vármegyében, amely közel húsz év alatt minden lelket hatalmába kerített. A hitújítás, a reformáció a gondolkodást, valamint a közéletet is teljesen átalakította, mert a szegénység, a tudatlanság, a társadalmi bajok, az óriási terhek a honvédelem miatt a hívek lelki üdvéről való gondoskodást háttérbe szorította. A kapzsiság oda vezetett, hogy egyes főrangú családok a vármegyéből hatalmas birtoktestek fölött rendelkeztek. Az új irány szerint minden egyházi (a római katolikus) birtok közprédának ígérkezett.

A gazdag főúri családok (ide tartoztak a Perényiek is) körében sem a vallás megváltoztatása, sem a politikai pártállás megmásítása nem okozott különösebb lelki megrázkódtatást.

Az egyszerű, szegény pórnépnek sem volt más választása, mint követni földesurát a vallásban. Emellett ő is vágyott arra, hogy a protestáns prédikátorok által hirdetett lelkiismereti szabadság részese legyen. Volt még egy másik oka a római katolikus hitélet hanyatlásának: *„a mohácsi csatamezőn sok főpap életét vesztette, s így a pásztor nélkül maradt nyáj szétszéledt."*[38]

Az egri püspökség kiterjedt birtokait *Perényi Péter* foglalta el, s az országgyűlés többszöri tiltakozása ellenére sem engedte ki kezéből. A reformáció tanai az akkori Szatmár vármegyében a hatalmas Drágffy Gáspár pártfogása alatt, 1527-től fogva kezdtek terjedni.

Dévai Bíró Mátyást tartja a köztudat és a hagyományos történetírás a reformáció első apostolának. Ezt ugyan Kiss Kálmán[39] *A szatmári református egyházmegye története* című művében kétségbe vonja. Szerinte a Drágffy udvarában tartózkodó reformátori szellemű férfiak terjesztették elsősorban a reformáció tanait: Batizi András, Kopácsi István, Tordai Demeter, Hevesi Mihály Demeter és Radán Balázs. Az új hithez pártolt az egész vármegyei nemesség a pórosztállyal együtt. Csupán néhány családnevet említenék: Drágffy Gáspár neje, Somlyai Báthory Anna, Bagossy, Károlyi, Kölcsey, Kállay, Perényi, Szirmay, Egri, Mándi és Irinyi.

A későbbi évtizedekben megtartott zsinatok (Erdőd - 1545, Óvári - 1607) határozatai vitték tovább a reformáció ügyét.

A református egyház az ősi uralkodó egyház jogaiba lépett. Bár a papok szerződéses viszonyban voltak híveikkel, de az egyezséget bármelyik fél, elsődleges bejelentés után, felmondhatta. Az 1608-ban törvénybe iktatatott bécsi béke helyezi először törvényes alapokra a protestáns egyházak létét és biztosítja a vallásszabadságot.

Bethlen Gábor (1613–1629) és I. Rákóczi György (1630–1648) voltak Erdély „aranykorának" legjelentősebb fejedelmei. Bethlen valláspolitikáját a föltétlen türelem jellemezte. Legfőbb célkitűzései közé tartozott a református egyház megerősítése. *„Kiváltságos egyháza papságát egyház- és kultúrpolitikája révén az ország meghatározó tényezőjévé teszi, s megnyitja a felemelkedés útját a jobbágyi származásúak előtt is. Bel- és külföldi tanulmányozás lehetőségeit megteremtve, illetve kihasználva, nemcsak egyházát, hanem a világi pályákat is tanult emberekkel látja el."*[40] Nevéhez 12 iskola alapítása kötődik, támogatta a Gyulafehérvári Akadémia létrehozását.

Mindkét fejedelem sikeres hadjáratot vezetett a gyarmatosító és rekatolizáló Habsburgok ellen. Szabadságharcaiknak legfontosabb állomásai és békeszerződései voltak: a nikolsburgi béke (1622), a II. bécsi béke (1624), a pozsonyi béke (1626), a linzi békekötés (1645).

Bethlen Gábor iskolapolitikája országos politikai kitekintéssel igyekezett megalapozni, és európai színvonalra emelni Erdély iskolahálózatát. Külföldi egyetemekre küldi ösztöndíjasait, hogy tanult egyénekkel töltse fel egyházait és iskoláit. Így válik majd Nagyenyed Erdély református szellemi életének a központjává. Vele párhuzamosan a kolozsvári iskola is kollégiumi színvonalra emelkedik Apáczai Csere János (1656) révén is. Ő az anyanyelvi oktatás európai színvonalú szószólója, aki munkásságának jelentős részét az iskolának, az erdélyi tudomány és közoktatás ügyének szentelte.

A Biblia magyar nyelvre való fordítása volt a reformáció legnagyobb vívmánya. Heltai Gáspár, majd Károli Gáspár, Szenczi Molnár Albert és végül Misztótfalusi Kis Miklós biblia- és könyvkiadásai, valamint népkönyvei nagyban hozzájárultak

az írástudatlanság felszámolásához és az anyanyelvű irodalom fejlődéséhez.

Bethlen Gábor egy átfogó protestáns unió létrehozásán fáradozott, de korai halála miatt ezt nem tudta megvalósítani.

II. Rákóczi György (1648–1660) elleni török-tatár megtorló expedíciók jelentős pusztulásokat okoztak egész Erdélyben és vidékünkön is. Egész vidékek néptelenedtek el, kastélyok, udvarházak (a túrterebesi kastély eredeti építménye is 1660-ban), templomok és iskolák égtek le a török- és tatárdúlások következtében.

Említést érdemel a románok között végzett református misszió. 1566 óta román református püspökség volt Erdélyben, valamint a Partiumban is. Zsoltároskönyvük, sőt bibliájuk (Paliia) is volt román nyelven, és istentiszteleteiken is a román nyelvet használták.

1646-ban elrendelték a Heidelbergi Káté minden vasárnap délutáni, katekizációs célzatú prédikálását.

Apafi Mihály (1662–1690), az utolsó református erdélyi fejedelem már semmit sem tehetett Erdély hanyatlása ellen. Erdély Habsburg fennhatóság alá került. A rekatolizáció diadalra jutott Magyarországon és Erdélyben egyaránt.

Az Erdélyi Fejedelemség a török hódoltság korában 1540–1690

A mohácsi vészt követő időszakban (15 év) a török nem azonnal foglalta el az országot. Ferdinánd osztrák császár és Szapolyai (Zápolya) János egymással folytatott huzakodásai és harcai töltötték ki azt az utólag végzetesnek bizonyult 15 évet.

Szapolyai halála után felesége, Izabella ott maradt egy csecsemővel a karján. A törökök azt hangoztatták, hogy addig maradnak, míg a csecsemő János Zsigmond felnő és király lesz, s akkor átadják neki a hatalmat és kivonulnak. De nem úgy történt, ahogy ígérték. Az ország középső része továbbra is török kézen maradt, meghagyva a lakosság nyelvhasználatát és vallásszabadságát. Sajnos, még az oly híres Werbőczy István is a török szolgálatába lépett. Izabella királyné névleg Erdély fe-

jedelme lehetett volna, de vele nem sokat törődött sem a szultán, sem az osztrák császár.

Ebben az időben az igazi erdélyi vezető Fráter György volt mindaddig, amíg Ferdinánd császár zsoldosai meg nem gyilkolták. Ezután a németek megszállták Erdélyt. Izabella királyné és a kis János Zsigmond nem adták fel a reményt. A közben megerősödött Szulejmán szultán a következő évben számos várat és területet foglalt el, s Ferdinándnak be kellett érnie egy számára hátrányos békekötéssel.

Izabella lengyelországi száműzetése is véget ért 1556-ban. Halála (1559) után fia, II. János (Szapolyai János Zsigmond István) került Erdély és a Részek trónjára. Az ő uralkodásának idejére teszik a Balassi által is megénekelt végvári korszakot, amikor a szegény, rosszul táplált és alig fizetett katonák védelmezték a határvidéki várakat. A Béccsel kötött titkos egyezmény értelmében János Zsigmond megkapta az északi és a felvidéki megyéket, amelyeket hozzácsatolhatott a Részekhez (Partium).

Rövid ismertető a Partiumról

A Király-hágó (Pasul Piatra Craiului, 586 m) a Réz-hegységnek a Sebes-Körös völgye felé nyúló nyerge a köztudatban Erdély kapujaként híresedett el. Inkább szimbolikus, mint valóságos határpont. Erdély régi határa a hágótól 15 km-re, Körös-feketető (Negreni) és Csucsa (Ciucea) között húzódik. A történelmi Magyarország a Kárpát-gerinc természettől adott határvonala nem mindig és nem mindenütt jelölte egyben a magyar állam politikai határát is.

Az erdélyi fejedelmek uralma alá tartozó magyarországi megyék az ún. *Partium (Kapcsolt Részek)* tartalma folyton változott. Hozzá tartozott: a Tiszántúl, a Temesköz és időnként néhány Tiszán inneni megye is. Bethlen Gábor uralkodása (1613–1629) alatt a Habsburgok kénytelenek voltak átengedni Erdélynek a hét felső-magyarországi megyét: Borsod, Abaúj, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ugocsa.

Honnan ered a Partium jogi fogalma?

Az 1554-es tordai országgyűlésen képviseltették magukat a tiszántúli megyék is: Arad, Békés, Bihar, Csanád, Külső-Szolnok, Temes, Zaránd.

1568-tól Erdélyben, valamint a fenti megyékben elismerték a négy vallást: katolikus, református (kálvinista), evangélikus (lutheránus), unitárius.

Az 1690. évi Diploma Leopoldinum Erdélyt Magyarországtól elkülönített Habsburg-fejedelemséggé nyilvánította, amelyhez a Partium egyes részeit is hozzászámolták. A 18. században csak Máramaros, Arad, Alsó-Zaránd került Magyarországhoz.

A Partium maradékát csak 1848–1849-es és 1860-as években csatolták vissza az anyaországhoz: Felső-Zaránd, Kraszna, Közép-Szolnok, Kővárvidék.

1918–1920 után Erdély (Ardeal, Transilvania, Siebenbürgen) fogalma kiterjedt a Magyarországtól Romániához csatolt egész területre, beleértve a Király-hágón inneni országrészből lekapcsolt vidékeket is.

A Királyhágó-mellék elnevezést, a Partiumot egy karéj alakban Máramarostól az Al-Dunáig húzódó területsávra a református egyházban vezették be a köznyelvbe. Tehát: mai fogalom szerint a Partium az Erdéllyel együtt Romániához kapcsolt tiszántúli részekre vonatkozik.

A Királyhágómelléki Egyházkerület 1921-ben vált ki a Tiszántúliból. Első püspöke Sulyok István volt. Hozzá tartozott Máramarosszigettől Orsováig 183 egyházközség, 250 ezer református hívővel.

1942. január 1-jétől visszakerült a Tiszántúli Egyházmegyébe. 1946-tól a rendszerváltásig a Nagyváradi Egyházkerületbe tartozott, Nagyvárad székhellyel.

1989-től felvette a régebbi nevét. Püspöke attól kezdve *Tőkés László,* és az alábbi egyházmegyéket foglalja magába: Nagybánya, Szatmár, Nagykároly, Érmellék, Zilah, Szilágysomlyó, Bihar, Arad, Temesvár.[41]

Ezekről az eseményekről a Lukinich Imre: *Erdély területi változásai a török hódítás korában* című művéből tájékozódhatunk a János Zsigmond, majd utódai, vagyis az Erdélyi Fejedelemségek (s benne a Partium is) és a Ferdinánd fejedelem uralma alatt maradt Királyi Magyarország közötti hosszan elhúzódó viszálykodásról. Kezdetben a bécsi udvar tiltakozott az

ellen, hogy az erdélyiek a határvidékeken erősségeket emelhessenek, s a Tisza folyón szabad sószállítást űzhessenek. Ezen kívül követelik János Zsigmondtól, hogy ne használja a királyi címet, és hogy a hódoltsági vezéreket hadaikkal együtt visszavonulásra bírja.

Az 1562. április 12-én megkötött egy évre szóló fegyverszünet Erdély és a Magyar Királyság viszonyában nagy változást nem idézett elő, csupán annyit, hogy János Zsigmond joghatósága egy időre Erdély határain túl jóformán teljesen megszűnt. Miatta küldte Báthory István váradi kapitányt Bécsbe teljhatalmú követként azzal a megbízatással, hogy tolmácsolja: a saját joghatósága alá tartozó területeken királyi hatalmat gyakorolhasson, s a királyi címet legalább Szulejmán életében viselhesse a gyanú elkerülése végett, s hogy Ferdinánd őt fiává fogadván, egyezzék bele a leányával kötendő házasságba. Báthory megjelölte azt a területet is, melyre János Zsigmond igényt tart, s ez: az egész Tiszántúl, azon felül Munkács, Huszt, Tokaj, Szerencs várak, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyékkel. A válasz nem sokáig váratott magára.

A bécsi udvar azt kérte: János Zsigmond a maga és utódai nevében Ferdinánd és utódai fennhatóságát, s utóbbiak Erdélyt illető örökösödési jogát a fejedelem fiúágának kihalta esetén, ismerje el, s e pontokat az erdélyi rendekkel hagyassa jóvá. Csakis ezen utóbbi feltételek teljesítése után hajlandó a házasság kérdésében végleges megállapodásra jutni János Zsigmonddal.

Azonban Ferdinánd 1564. július 25-én bekövetkezett halála utáni tárgyaláson, Nagyszőlősön – az időközben gyakorivá vált határsértések és hatalmaskodások megvizsgálása került előtérbe. Az Erdély joghatósága alá tartozó szomszédos Halmiban egy erősséget emeltek a Ferdinánd-párti biztosok tudtával és jóváhagyásával. Mindkét fél részéről voltak túlkapások, csetepaték és foglalások.

A legjelentősebb „foglalást" Báthory István követte el azáltal, hogy 1564. szeptember 3-án elfoglalta Szatmár várát, amelynek bukása érthető izgalmat keltett a bécsi udvarban. A kolozsvári országgyűlés (szeptember 22-én) úgy döntött, hogy fegyveres úton oldják meg a felek közötti vitás kérdéseket.

János Zsigmond, az ellenfél készületlenségét kihasználva, visszafoglalta az északkeleti felföldet egészen Kassáig (Hadad,

Bátor, Szentmárton, Kisvárda, Rozsály, Szinyér, Halmi, Eszény, Valkó, Attya stb. várakat és kastélyokat). Nagybánya röviddel Szatmár elfoglalása után behódolt Báthorynak.

Hirtelen halála után (1571), a gyulafehérvári országgyűlés Báthory István (1571–1586) váradi főkapitányt, az országrész leghatalmasabb nagybirtokosát választotta az állam élére. A Habsburgok gyanakvásának elaltatására Báthory titokban vajdai esküt tett Miksa megbízottai előtt, a szultánnak pedig megküldte a harácsot.

A Habsburgokkal szembeni függetlenség jeleként Báthory István felvette az Erdély fejedelme címet. Ezáltal létrejött az Erdélyi Fejedelemség. Politikai és hadi sikerei révén a lengyelek királyukká választották. Bár elfogadta a lengyel koronát, de az erdélyi fejedelmi süvegről sem mondott le. Életének utolsó éveiben nagyszabású terveket dédelgetett. Egy szláv–magyar–román összefogást sürgetett, hogy kiverjék a törököket. Egyes történészek (Nemere István) szerint, ha álmait valóra tudta volna váltani, megváltoztatta volna egész Európa történelmét.

A 15 éves háború kitörésekor a Szentszék és II. Rudolf császár a török vazallust, az Erdélyi Fejedelemséget is bevonta a törökellenes szövetségbe.

Az időközben fejedelemmé választott Báthory Zsigmond egyezséget kötött a császárral. A két román vajdaság is fellázadt a török uralom ellen, s csatlakozott a Keresztény Ligához. Az 1595-ös călugăreni-i csata győzelmében Báthory Zsigmond csapatának is része volt.

A mohácsi vészt (1526) követő évtizedekben a válságos helyzetbe jutott magyarság soraiban kedvező talajra leltek a reformáció megújulást hirdető gondolatai. Kálvin szerint az isteni parancsokat semmibe vevő zsarnokkal való szembeszállás kedves Isten előtt. Ezért a Habsburgok önkényuralmi törekvéseit visszautasító magyarság többsége a református egyházhoz csatlakozott.

A 16. század közepén vidékünkön is (Szatmár vármegye) gyorsan elterjedt a reformáció. A Perényi-uradalmat is reformálták. Túrterebes népe követte földesurát, s áttért a református vallásra. A 16. század második fele és a 17. század nagyon sok szenvedést hozott az itt lakó népnek. A vidék az erdélyi fejedelmek és a Habsburgok közötti háborúk csatatere volt. Az 1566-os és az 1594-es tatárjárások véres következményekkel

jártak. Török portyázó csapatok és tatárok többször is kirabolták a falut.

1613. október 23-án a kolozsvári országgyűlés a szultán támogatását élvező Bethlen Gábort (1613–1629) választotta Erdély fejedelmévé. Sikerült függetlenítenie magát a török Portától. Mátyás király hajdani Magyarországát szerette volna feltámasztani. A Habsburgokkal kötött nikolsburgi békében (1622) lemondott a magyar koronáról. Ellenben megkapott hét felsőmagyarországi vármegyét, s magyarországi hívei számára biztosította a büntetlenséget.

I. Rákóczi György (1630–1648) elérte Bethlen Gábor eredményeinek a megerősítését, továbbá a szabad vallásgyakorlás újbóli biztosítását, és a protestáns templomok visszaadását. Bár Bethlen hithű kálvinista volt, de tanácsosai között ott voltak minden felekezet képviselői. Visszafogadta a jezsuitákat, támogatta iskoláikat. Az ortodox egyház élére püspököt állított, s a román papok is adómentességet élveztek. Támogatta a katolikus és a román bibliafordítást. Mindkettőjük sikeres külpolitikája emelte Erdély nemzetközi tekintélyét.

Wesselényi Ferenc nádor, valamint Zrínyi Miklós, a költő és mások II. Rákóczi György (1648–1660) fejedelemben látták a közeljövőben újjászülető magyar nemzeti királyság uralkodóját. Fejedelemnek nevelték, s már apja életében megválasztották. Ám egyetlen hibás lépése mindent tönkretett. A Porta engedélye nélkül indította el hadjáratát Lengyelország trónjának megszerzéséért. Svéd szövetségese cserbenhagyta, s hamarosan csatát vesztett. Hadserege tatár fogságba esett. Török és tatár seregek törtek Erdélybe. Feldúlták a Székelyföldet. A Maros és a Szamos völgyét felégették, Váradot elfoglalták (1660).

Ha igazak a török krónikás, Evlia Cselebi szavai: 1660 augusztusában rombolták le a túrterebesi Perényi-kastély eredeti, kőből készült földszintes részét, s talán az eredeti római katolikus templomot is!?

„A várban lévő ágyúk megtüzesedtek s maguktól elsültek. Mikor a tűz megszűnt, egyik templomban egy királylány koporsója került elő.“[42]

A sebtében megválasztott fejedelmek (Rhédey Ferenc és Barcsay Ákos) elérték, hogy a török seregek visszavonuljanak, de százezernyi foglyot magukkal vittek.

A tatár fogságból hazatért Kemény Jánost (1661–1662) választották Erdély fejedelmévé. Utóda, Apafi Mihály (1662–1690) török támogatással lett fejedelem. Jó politikusnak bizonyult, bár kényszerből vállalta a fejedelmi méltóságot. Folytatta az elődök egyensúly-politikáját. Sikerült biztosítania a belső békét azáltal, hogy előde híveit kinevezte a tanácsba, s az ortodox püspököt meghívta az országgyűlésre. Még XIV. Lajos francia királlyal is szövetséget kötött. Halála után Erdély Habsburg uralom alá került, s ezáltal megszűnt a 150 évig fennállt önálló Erdélyi Fejedelemség.

Az 1660–1661-es erdélyi török háborúk idején Ali pasa csapatai Kemény János fejedelem hadserege nyomában végigdúlták a Felső-Tisza vidékét, Ugocsa vármegyével együtt.

A török sereg dúlásáról a fent említett Evlia Cselebi, török útleíró emlékezik meg. Ő írta le a terebesi kastély és egy Batár nevű helység elfoglalását:

„Onnan is elindulván / Aranyosmeggyes váráról van szó / a túloldalra mentünk s négy óra alatt Terebesvár várához értünk.

Terebesvár vára. Építtetője egy János nevű király volt, kinek Szulejmán kán a mohácsi ütközet után Budát odaajándékozta"...[43]

A teljes szöveget a Perényiekről írt fejezetben közlöm.

Az erdélyi magyarság a Habsburg Birodalomban 1690–1867

Apafi Mihály halála után (1690) névleg kiskorú fia, II. Apafi Mihály lesz a fejedelem Erdélyben, de ténylegesen egyáltalán nem uralkodik, mert Bécsbe csalják, és ott tartják rövid élete végéig. Thököly Imre rövid időre (1690-ben három hónapra) megszerzi a fejedelemséget, de szinte azonnal el is veszti azt. 1690 őszén Bethlen Miklós erdélyi főúr egy alkotmánytervezetet terjesztett elő a bécsi udvarnak, amelyet a császár jóváhagyott. Megszületett a Diploma Leopoldinum. Az okirat Erdélyben felszámolja az addigi katonai közigazgatást, helyette bevezeti a polgári hatalomgyakorlást. A Gubernium (főkormányszék) székhelyei sorban: Gyulafehérvár, Szeben, majd Kolozsvár.

A testület főbb tisztségei: a kormányzó, a kancellár, az erdélyi hadak főparancsnoka és a kincstartó.

Fokozatosan nőtt a katolikus egyház szerepe, miután Erdély osztrák uralom alá került. Mivel az erdélyi románságot nem sikerült áttéríteni a katolikus vallásra, arra próbálták rávenni a román ortodox papokat, majd pedig Teofil erdélyi ortodox püspököt, hogy ismerjék el a római pápa fennhatóságát. 1700-ban létrejött az erdélyi román görög katolikus egyház azáltal, hogy Atanasie Anghel püspök és 38 ortodox esperes elismerték a Rómával való egyesülést.

1691-ben Ugocsa egy részét, Terebessel együtt, újból Erdélyhez csatolták, majd 1699-ben Ausztriához került. A megnövekedett adók, a császári katonaság visszaélései és túlkapásai is fokozták az elégedetlenséget.

Ezek hatására 1697-ben Hegyalján, (a Rákóczi-birtokon) Habsburg-ellenes felkelés tört ki, de a mozgalmat leverték. 1700 novemberében Rákóczi levelet küld XIV. Lajos francia királynak. Egy év múlva Rákóczit letartóztatják, de pár hónap múlva kiszabadítják a bécsújhelyi börtönből, és Lengyelországba menekítik. 1703 márciusában a hegyaljai kurucok küldöttsége arra kéri Rákóczit, hogy vezesse őket a Habsburgok elleni harcukban.

Az *Istennel a hazáért és a szabadságért* feliratú zászlókkal *„elkezdődött Európa leghosszabb szabadságharca. A szabadságharc vezérlő fejedelme új hangon szólította meg a társadalmat, a kirekesztettek, szegények sokaságát. Ez a harc összefogott nemest és polgárt, főurat és egyszerű végvári vitézt, jobbágyot, kereskedőt és írástudót, bármely vallás hívei voltak és bármely nyelven beszéltek... Felismerte az anyanyelvi műveltség, az iskolázás és tudománymű*velés *országformáló jelentőségét. Példája így ma is önismeretre, eszmélkedésre, önbizalomra serkent. Az önzetlen hazaszeretet tiszta és éltető forrásának jelképévé vált."*[44]

Kiáltványában harcra szólította fel az ország népét. Rövidesen Felső- és Kelet-Magyarország Rákóczihoz csatlakozik: Debrecen (1703. augusztus 1.), Nagybánya (1703. augusztus 14.), Kővár (Teleki Mihály gróf átáll a kurucokhoz – 1704. január 18.), Huszt (1703. augusztus 17.), Munkács (1704. február), Eger (1704. április 1.).

Erdély nagyobb része is a kurucok mellé áll: székelyek, magyarok, bihari és máramarosi románok. A császáriak ellen

lázadó székelyek kiáltványban szólítják fel az erdélyieket: *„Intünk és kérünk, sőt kényszerítünk is ez hazában lakó akármely nemzetből álló igaz haza fiait, ez igaz ügyünket látván az minket pusztító közönségesen velünk együtt fegyvert fogni és szegény hazánkat végső pusztulástól megoltalmazni ne késsék."*[45]

A terebesi jobbágyok is beálltak a kuruc hadseregbe, remélve, hogy felszabadulnak a hűbéri elnyomás alól, és vallásszabadságot nyernek. A hadjáratok súlypontja megint vidékünkre esett. A falu hol a kurucok, hol a labancok kezében volt. A *Rákóczi-szállása* nevű dűlőnév (amely a Túr bal partján Túrterebes és Egri határának közelében található ma is) örökítette meg a kuruc szabadságharcot. A Rákóczi nevet pedig Rákóczi Ferenc fejedelem kurucainak utódai közel 300 év után is büszkén viselik. A névviselők 80%-a római katolikus, 20%-a pedig görög katolikus vallású.

Túrterebesen nagyon sok Rákóczi családnevű él. Egy legutóbb végzett felmérés szerint, amelyet kérésemre Juhász Emese, Rákóczi Krisztina, Sánta Mónika és Geng Tünde VIII. osztályos diákjaim készítettek, Túrterebesen 1918–2008 közötti időszakban 73 személy viselte és viseli a Rákóczi családnevet. Ebből 42 nő viseli az alábbi személyneveket: Mária (4), Enikő (4), Katalin (4), Erzsébet (3), Magdolna (2), Andrea (2), Beáta (2), Éva (2), Jolán (2), Éva, Mónika, Ágnes, Adriana, Kinga, Krisztina, Judit, Gyöngyi, Julianna, Annamária, Ágota, Renáta, Csilla, Melinda, Anikó, Ilona, Anna, Irén, Rozália. 31 férfi viseli a következő személyneveket: Ferenc (5), István (3), József Zsolt (3), Gábor (2), Jenő (2), Vendel (2), József Attila, Gellért, Tamás, Attila, János, Levente, Pál, Elemér, Gergő, Ottó, Vince, Róbert, Viktor, László.

*

1704-ben a gyulafehérvári országgyűlés Rákóczit Erdély fejedelmévé választotta, majd 1705-ben a szécsényi országgyűlés Magyarország vezérlő fejedelmévé.

A kuruc szabadságharc kezdeti lendülete 1709-re kifulladt. Károlyi Sándor kuruc fővezér a fejedelem távollétében egyezkedik Pálffy János császári főparancsnokkal. Miután a kuruc felkelők ígéretet kaptak arra, hogy fegyverletétel esetén visszakapják a birtokaikat, és biztosítják számukra a vallásszabadságot, elfogadták az ajánlatot. 1711. április 30-án Szatmáron

aláírták a békét, s másnap a közelben táborozó kuruc sereg Nagymajténynál (Moftinul Mare) letette a fegyvert.

II. Rákóczi Ferenc soha nem fogadta el a békekötés feltételeit, inkább a száműzetést vállalta. 1712-ben és 1713-ban is, emlékiratban és francia nyelvű röpiratban próbálta felhívni az európai nagyhatalmak figyelmét Erdély sorsának rendezésére: *„Az emberi jogok előírják, hogy végső esetben az elnyomott alattvalóknak segítséget adjanak a nagyhatalmak."*[46]

Törökországban élte le élete utolsó részét, pontosabban Rodostóban, leghűségesebb emberei társaságában. A bujdosók közül legtovább Mikes Kelemen tartott ki. Ő volt az, aki még a fejedelem rodostói halála után is hű maradt a fejedelem emlékéhez. *Törökországi levelek* című műve örökíti meg a bujdosás éveit.

Nagy Csaba tárogatóművész Nyíregyházáról 2008. május 6-án egy nagyon színvonalas és érdekes előadást tartott V–X. osztályos tanulóink számára a Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) idején híressé vált tárogató nevű hangszerről. A tárogató ősi alakja Ázsiában, minden jel szerint az iráni fennsíkon alakult ki, ahonnan az arabok és a törökök közvetítésével jutott el hozzánk. Akkoriban a mindennapi élet hangszerévé vált, szívesen mulattak rá a táborozó végvári katonák, de felhangzott különböző főúri udvarokban és lakodalmakban is - mondta a kiváló művész.

Az 1711-es szatmári béke sem hozott nyugalmat a környék népe számára.

1717-ben tatár hadak törtek be Ugocsa megyébe, és augusztus 29–30-án kifosztották a falut. A visszavonuló tatárokat Máramarosban megverték, és 9000 rabot kiszabadítottak. Túrterebesről négy parasztot vittek el, de kettő kiszabadult.

A 18. század elején a Habsburg Birodalomhoz tartozó Erdélyben mintegy nyolcszázötvenezer ember élt. A század végére számuk szinte megduplázódott. A lakosság számának alakulását befolyásolták a járványok, éhínség, valamint a ki- és bevándorlás. Felszabadult a Temesköz (Bánság) a török uralom alól, s a gyéren lakott koronabirtokokra a Habsburgok katolikus vallású svábokat telepítettek. Első hullámban Nagykároly–Szatmár térségében telepítettek svábokat, majd következtek a térség más vidékei is (pl. Ugocsa).

A sok háború következtében a jobbágyok száma lecsökkenhetett, mert a 18. század elején ruténeket telepítettek be a faluba. A lakosság apadásának más okai is voltak: a 150 évig tartó török uralom, a Rákóczi-szabadságharc veszteségei, az 1717. évi tatárjárás, az évenként jelentkező árvizek, a gyógyíthatatlan betegségek és a nagyfokú gyermekhalandóság.

A veszteségeket pótolni kellett. Nagy szükség volt munkaerőre. De a munkaerőn kívül volt egy másik szempont is: a vallás. Az ellenreformáció korában csak a katolikusok jöhettek számításba. Károlyi Sándor, egykori kuruc generális, katolikus svábokat telepít Szatmár megye számos településére. Az ő példáját követte Perényi Károly báró, aki abban az időben Ugocsa megye főispánja volt. Németországból és Szatmár megye településeiből svábokat telepített Túrterebesre, ahová a telepítési mozgalom második szakaszában (1745–1835) 186 személy települt le. 1762-ben 28 család települt Túrterebesre, akikkel a báró szerződést kötött. Házakat építhettek, szőlőt telepíthettek, kaszálót, erdőt kaptak.

Sajnos, a letelepülést követő időszakban az iskolában nem tanulhattak anyanyelvükön, nem voltak saját papjaik, és idővel elmagyarosodtak.

Találó Elek Imre megállapítása, amikor azt írja: *„Túrterebes a népek kohója"*, ahová *„az idők folyamán megtelepedett nagyobb számú zsidó és cigány lakosság is. Kisebb számban pedig román, örmény, lengyel, görög, tót, orosz és más nemzetiségűek. Eredetük és későbbi történetük gyakran homályos. Az egykori idegen etnikai csoportok, amelyek ma nemcsak a magyar nyelvet beszélik, de átmentek a teljes asszimiláció folyamatán, és mindenben azonosultak a túrterebesi lakos fogalmával."*[47]

A *Túrterebes* című monográfiában a szerző külön fejezetet szentel a *túrterebesi svábok elmagyarosodásának.*

A nagyobb számú sváb telepítést (1762) követően jelentősen megnövekedett a helybeli svábok természetes gyarapodása (493 személy).

Néhány évtizeddel előbb (1745), a dézsmajegyzék adatai szerint, Túrterebesen 30 család élt anyagiakban elszegényedett jobbágysorsban. Ám a betelepült sváb lakosság nagyon hamar megszokta a merőben más földrajzi adottságokat, a rossz ivóvizet, a malária okozta gyakori veszteségeket, és beilleszke-

dett az adott nyelvi közegbe olyannyira, hogy 1775-ben az úrbérrendezés előkészítését szolgáló, az akkori hivatalnokok magyarul feltett kérdéseire már magyar nyelven válaszoltak. *„A következő század első felében a túrterebesi német jobbágyok aztán teljesen elmagyarosodtak."*[48]

A német lakosság asszimilációjának okait Elek Imre a következőkben látja: a bevándorlók nagy része egy másik magyarországi sváb községből származott, s így már megérkezésük előtt valamelyest ismerhették a magyar nyelvet. Egy másik ok lehetett az a tény, hogy nem egyszerre érkeztek a nagy német népterület különböző részeiről. Tehát különböző nyelvjárásokat beszéltek, s ezáltal nem egyesítette őket a közös eredet tudata sem. Társadalmilag is különböztek egymástól. Nagy részük földműves volt, akik olyannyira belefeledkeztek a mindennapi megélhetés gondjaiba, hogy észre sem vették a „nagy európai nemzetiségi ébredést", amely felettük elviharzott – állapítja meg Elek Imre, s hozzáteszi: *„A hazájától elszakadt, jövőkép nélkül élő, anyagias életfelfogású egyszerű ember mindenben azonosulni kívánt az őt befogadó nemzettel. Az uralkodó nemzet vonzerőt gyakorol a nemzetiségiekre, már puszta létével is képes asszimilálni."*[49]

Fényes Elek jóvoltából egyéb információkhoz is juthatunk a hajdani Ugocsa vármegyére vonatkozóan, melynek fontos települése volt Túrterebes is. Birtokosainak és nemeseinek nevei ma is ismerősen hangzanak. Leszármazottaik még ma is élnek községünkben és a környező, hajdani ugocsai és szatmári településeken:

„Az 1785. évi összeírás szerint találtatott itt (Ugocsa vármegye) 1305 férfi nemes személy. Fő birtokos itt a báró Perényi nemzettség, mely a N. Szőllősi és Nyalábi tágas uradalmakat bírja, s pallosjoga is van. Többi birtokosok: gr. Károlyi (a salánki uradalmat), gróf Teleki nemzetségbeliek, báró Sztojka, a kamara, Balogh, Borbély, Buday, Biky, Budaházi, Csató, Császy, Enyedi, Elek, Farkas, Gorzó, Horthy, Juhász, Kölcsey, Komáromy, Kállay, Kanizsay, Lengyel, Mészáros, Munkácsi, Markocsányi, Nagy, Pap, Ráthonyi, Szilágyi, Székely, Szirmay, Sárközy, Szabó, Szőke, Tegze, Uray, Várady, Vincze.

Egész jobbágytelkes gazda bír itt első osztályban 20, másodikban 22, harmadikban 24 hold szántóföldet."[50]

Túrterebesen az összes etnikum közül a zsidóknak volt a legtragikusabb sorsuk. A történészek szerint létezett egy ún. „magyar–zsidó" kapcsolat már a honfoglalás idejében is. Példa erre, hogy a honfoglalókkal érkező kazár törzs ugyan faji szempontból nem volt zsidó, de a zsidó vallást követte. *„Ezen felekezet minden fényével és árnyával, fájdalmaival és vágyakozásaival, reményeivel egy örökéletű harcban állott, hogy megőrizze a zsidó emberi és nemzeti színezetét."*[51]

Túrterebesen a 19. század elejétől a második világháború végéig jelentékeny számú zsidó etnikumú egyén élt és meghatározó tényező volt a gazdasági életben. Számos, volt zsidók által épített lakóhely, a Fő utca mindkét oldalán, még napjainkban is fennáll s használják a különböző intézmények. (Kultúrotthon, gyógyszertár, volt tsz-székház stb.)

Napjainkban már egy teljesen eltűnt etnikumról beszélhetünk Túrterebes viszonylatában. Emléküket örök mementóként őrzik az Újsorban megmaradt temető síremlékei. A második világháborút követő deportálásuk után javaikat államosították, templomukat lebontották (helyébe lakóház épült), több száz hektáros földjeiket és erdejüket, szőlőhegyüket a helybeli lakosok, valamint a román állam foglalta el.

A jelenleg is létező zsidó temető az Újsor bal oldalán

A bekerített temetőtelket a szomszédok gondozzák

Oktatás a zsidó - izraelita közösségben Túrterebesen

Nincsenek pontos információink a hajdani népes zsidó közösség művelődési életéről. Azt tudjuk, hogy templomuk volt a jelenlegi református templom kertjével szemben a jelenlegi tulajdonos, Nagy Kálmán telkén. Valószínű, hogy az ifjak külön vallásos nevelésben részesültek, mert írásos feljegyzést találtam az iskola megmaradt levéltári dokumentumai között arról, hogy a „zsidó hitoktató Grünszberg Albert" volt 1943-ban.

Egyetlen névsort találtam zsidó származású tanulókról, akik a túrterebesi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola tanulói voltak az 1942-1943-as tanévben együtt a többiekkel, összesen 7 osztályban. Tanítók voltak: Szabó Margit és Koszta Zoltán. Igazgató Szuday Endre volt. Az I-IV. osztályokban beírt tanulók száma 150, átment 112. Az V-VIII. osztályokban beírt tanulók száma 111, ebből átmenő osztályzatot kapott 96 tanuló.

A zsidó/izraelita származású tanulók névsora: (1943. június 3.)

I. osztály: Friedmann Lajos, Goldstein Adolf, Goldstein Sámuel, Goldstein Lenke, Goldstein Fáni, Grünszberg Benjámin, Klein József.

II. osztály: Klein József, Braun Sámuel, Veil Adolf, Grünszberg Lipót.

III. osztály: Grünszberg Edit.

IV. osztály: Goldstein Helén, Grünszberg Henrich, Klein Jenő, Salamon Zoltán.

V. osztály: Izráel Zoltán.

VI. osztály: Salamon Ernő, Grünszberg Szeréna, Klein Ilona, Salamon Berta.

VII. osztály: Berger Ede, Klein Éva.

Feltételezhető, hogy napjainkban közülük néhányan, esetleg leszármazottaik még élnek valahol a világban.

A romák története[52]

A romák, akiket az európai népek *cigány*nak neveztek, származásukról számos eredetlegenda ismeretes. A roma nyelvet pedig a magyar származású Váli István új-indiai eredetűnek tartja. Az őshaza is valahol Indiában keresendő. Valamikor létezhetett egy Szindák nevű szép ország India északi felén, amelynek császára Maremergó Der herceg (padisah) volt. Egy muzulmánok okozta háború miatt, a Kr. u. 3–11. század közötti időszakban, fokozatosan átköltöztek a Perzsa Birodalomba. A letelepedést elősegítette az a tény is, hogy a perzsa sahnak nem volt elegendő zenésze, s emiatt Indiából hívtak kb. 4000 muzsikust. A sötétbőrű *lúrik* bizonyultak a legjobb zenészeknek (lanton és fuvolán kiválóan játszottak).

Nyugat felé vonultak a 11. század elején (1018), mert az őshazában rabszolgákká váltak. Kis csoportokban érkeztek Európa felé.

Gheorghe Sarău, romániai neves roma-szakértő szerint Európába három irányból érkeztek: az *északi* ág (Lóm) a Kaukázuson áthaladva a Fekete-tenger és a Balkán vidékén telepedett le, a *délnyugati* ág pedig Palesztinában, majd Spanyolországban

honosodott meg, és végül a *roma* ághoz tartozók pedig a Bizánci Birodalomba és Európába veszik útjukat.

Egy időben a romákat *eretnek-szektá*nak (*altinganoj)* bélyegzik, akikkel tilos volt érintkezni, s emiatt nem keveredhettek senkivel. Bizáncban különböző illetékeket szedtek tőlük. Majd később pedig (1348) a Balkánon a roma kovácsoktól „patkóadót" követelnek.

E tájakon 1385 óta jegyzik jelenlétüket. Havasalföldön I. Dan uralkodó a Tismana-kolostornak ajándékozza a Turnu-Severin mellett lévő Vodica-kolostor birtokait, ingó és ingatlan javait, amelyek között 40 cigány szálláshelyes is szerepel. A Vodica-kolostort I. Ulászló alapította 1370–1371 között. A Tismana-kolostorban rabságban élő romákat minden birtokmegerősítő dokumentum (1387, 1439, 1646) megemlíti. 1414-ben Alexandru cel Bun három falut adományoz egy lengyel bánnak.

A középkorban Havasalföldön és Moldovában minden román elöljárónak voltak rab cigányai, akiknek vezetői a kenézek voltak (amúgy ők is cigány származásúak voltak).

A romák rabságáról is sok szó esik a fenti dokumentumban. Bár Európában és Ázsiában a középkorban voltak rabságban sínylődők, ám ezeket a háborúkban szerezték. Szabad cigány azonban nem létezett. A románok később a rabság intézményének szokását a tatároktól vették át, hiszen kezdetben a Román Fejedelemségekben csak azok voltak rabságban (elsősorban rab cigányok), akik Görögországból származtak. Erdélyben is szabadok voltak. Ott telepedtek le, ahol akartak, mert a roma családok évi adót fizettek. A 15. századtól kezdve a bojárok is szerezhettek maguknak rabokat. Később pedig az egyházak (főleg a kolostorok környékén) és a vidéki uraságok is tarthattak rabokat. A földesurak cigányai csak a település szélén élhettek.

*

Túrterebesen is így lehetett, mert az egyházi krónikákban találtam utalást a *Cigánysor* nevű utcanévre, amely a 20. század első felében a Felszeg után található és a Szőlőhegyre vivő út bal oldalán volt, a település belterületén kívül.

1940–1945 között a Túr medrét megváltoztatták (a régi folyókanyarulatokat töltéssel elzárták). A folyómeder szabályozása

Túrterebes keleti határától kezdődött, és tartott a mostani országhatáron túli részekig, pontosabban a Tiszáig. Így a régi malomtól az új töltés, valamint a Túr régi holtága közötti magánterületen (azelőtt a Reizer család birtoka volt) az 50-es évektől kezdve kialakították a jelenlegi Romatelepet, ahol a helybeli romák nagy része él napjainkban is.

*

A romák megjelenésével az európai államokban a már említett román szakértő, Gheorghe Sarău foglalkozott legbehatóbban. Kutatásai alapján ma már tudjuk: melyik évben jelentek meg nagyobb számban a romák Európa országaiban. Néhány példa a tőlünk nyugatabbra eső országok közül: 1387 (Szlovákia), 1399 (Csehország), 1407 (Németország), 1414 (Svájc), 1418 (Franciaország), 1419 (Szlovákia), 1423 (Spanyolország), 1425 (Dánia), 1501 (Lengyelország és Oroszország), 1513 (Anglia), 1526 (Portugália), 1540 (Norvégia), 1559 (Finnország).

Arra is van adat, hogy 1417-ben Ștefan cel Mare sok cigánynyal (kb. 17 000) tért haza egy csatából. Akkoriban a fő foglalkozásuk a földművelés volt. Később (1620) Erdélyben már aranyport gyűjtöttek, ők az ún. „aranymosók" voltak az erdélyi hegyekben. Mások viszont, akiknek a nagy erdőségek közelében voltak telephelyeik, a famegmunkálással (kanalasok) foglalkoztak, majd pedig téglavetéssel. Voltak kóborló nomádok is, akik tolvajlásból éltek. De más mesterségeket is űztek: kovácsok, rézüstöket, arany és ezüst ékszereket készítők, foltozók és lócsiszárok, harangöntők és cipőpucolók, zenészek, kocsisok, csizmadiák, tehenészek.

A 17–19. századokban nem voltak jogaik, a földesurak tulajdonát képezték. Korlátozták a házasságkötést (kérelmet adtak be gazdáiknak). A család volt a társadalmi szervezettség alapvető sejtje. Erdélyben kompániában éltek (30–40 családból állott). Vezetőjük a vajda, aki közülük való volt. A legerősebb és legbölcsebb férfi kapta e tisztséget élete végéig. Haláluk után nem volt örökölhető e tisztség.

Erdélyben a romák soha nem éltek rabságban. Zsigmond vajda 1422-ben megerősíti László vajdának azt a jogát, hogy ítélkezhet a roma alattvalói felett. Az Erdélyi Diéta 1588-ban

feloszlatta a cigányok első vajdaságát, amely rendelkezésnek 1607-ben eleget is tesznek.

1686-ban megvonják a romák mesterségeinek szabad gyakorlását. A roma vezető az adót is beszedte. Ő maga nem fizetett adót, csupán közvetített a romák és a földesurak között. A roma vezető neve is változó volt: cigány kenéz, cigány ispán vagy cigány bíró.

*

Viorel Achim foglalkozott a romák erdélyi helyzetével. Tőle tudjuk, hogy Mária Terézia (1740–1780) uralkodása előtt a romákban csak az adófizetőket látták. Ő már megpróbálta meghonosítani a „helyhez kötöttségi politikát", ami azt jelentette, hogy kötelező lakhellyel kellett rendelkezniük, és adókötelesek voltak. Nem tarthattak lovat és szekeret. Egy 1767. évi dekrétum visszavonja a cigányvajda jogát. Tilos a roma nyelv használata és a roma népviselet. Eltiltották őket az addigi hagyományos foglalkozásoktól is. Az Erdélyi Fejedelemségekben II. József átveszi az addig érvényben lévő törvényeket. 1783-tól számos tiltó intézkedést foganatosítanak: a romáknak *tilos* volt sátorban lakni, nomád életmódot folytatni. Kötelező volt a többség nyelvének ismerete és öltözködési módjának átvétele. A roma házaknak házszámot kellett adni, tilos volt a kéregetés és koldulás.

A romák rabságának megszüntetése csak azután jöhetett szóba, miután az országban „szégyen volt a rabság a civilizált világ előtt". 1847-ben Bibescu fejedelem törvényt alkotott, amely szerint a kolostorokban rabságban élőket szabaddá nyilvánították. Később (1855) Alexandru Ioan Cuza földreformja következtében a romák kistermelőkké váltak. Ezután már nem lehetett pontosan megállapítani a romák számát. Egyes adatok szerint: Havasalföldön és Moldovában kb. 250 ezer roma élt, amely az egész lakosság 7%-át tette ki.

*

A két világháború közötti időszakban megnőtt a romák száma. Nagyobbik részük (84,5%) falun élt, a másik részük (15,5%) pedig városon. 1944-ben a roma lakosság száma elérte

az 526 ezret. Közben feladták hagyományos foglalkozásukat, és sokan közülük vándorkereskedők lettek. A roma-mozgalom felerősödött, egyesületekbe tömörültek. Írni, olvasni tanították őket. Újságjuk is volt Bukarestben 1934–1941 között, *Romák Hangja* címmel.

Antonescu minisztersége alatt felerősödött a nacionalizmus. A romanizálási program eredményeként romákat deportáltak Transznisztriába és Besszarábiába. 40 ezer romát kilakoltattak az előbb említett területekre, ahol a nyomorúságos életkörülmények és betegségek miatt közel a felük elpusztult.

A kommunista rezsim kezdetén az életben maradottak hazatérhettek Transznisztriából. A romák, mint etnikum – a nemzeti egység megteremtésének ürügyén –, veszélybe kerültek. Megkezdődött a román társadalom homogenizálása. A romániai nemzeti kisebbségek és nemzetek megszüntetése volt egyik legfontosabb célkitűzése a kommunista rezsimnek.

Az ún. „szisztematizálási terv" leple alatt az etnikai közösségeket felszámolták. Lerombolták telepeiket, megszüntették hagyományos mesterségeiket. A roma-közösségek nem tudtak alkalmazkodni az új elvárásoknak, elszigetelődtek, majd az erkölcsi züllés útjára léptek. Loptak, raboltak és lumpen életet éltek.

A jelenlegi romatelep házainak egy része a Túr töltése mellett

1960-tól kötelező volt a romák számára is az iskoláztatás. Legalább az elemi négy osztályát kötelesek voltak elvégezni. Voltak ugyan segélyezési akciók, de ezzel még ártottak is, mert sok esetben erkölcsi züllést is eredményezett. Nagyon sok roma gyerek került állami gondozásba. Erre voltak kitalálva az árvaházak (Casa de Copii), ahol legtöbb esetben nem tanultak anyanyelvükön, hanem az állam nyelvén.

1990 után sok minden megváltozott. A demokratikus átalakulások következtében Romániában is sor került az oktatási és nevelési intézmények átalakítására. Az azóta eltelt időszakban többet írtak és tettek a romákért, mint bármikor a történelem során. A legnagyobb előrelépés az oktatás terén volt. A Nevelési és Oktatási Minisztérium Kisebbségi Főosztályának javaslatára országszerte szerveztek ún. „alfabetizáló" kurzusokat és osztályokat. Ezekben bevezették a roma nyelv tanulását és a roma történelem tanulmányozását is. Megindult egy folyamat a múlt történéseinek objektív feltárására. Egyre többen ismerik fel azt, hogy a jelent nem lehet megérteni a múlt ismerete nélkül.

A romák Túrterebesen (a lakosság és ők maguk is a cigány elnevezést használják) csak magyarul beszélnek évszázadok óta.

Túrterebesen 1750 körül jelentek meg, főleg a szomszédos településekről: Bábonyról és Kökényesdről. Számuk és gyarapodásuk évszázadok óta nyomon követhető a különböző népszámlálási és statisztikai kimutatásokban. A túrterebesi romák problematikájára a könyv egyes fejezeteiben még visszatérek.

A reformkor Erdélyben

A reformkori (1830–1848) bécsi politikának része volt az is, hogy Erdélyben 1811–1834 között még az országgyűlést sem engedték összehívni. I. Ferenc (1792–1835) a francia forradalom és felvilágosodás eszméinek elterjedésétől való félelmében szigorú rendőri uralmat vezetett be. Gróf Széchenyi István elsőként ismerte fel, hogy az ország elmaradott. A magyar társadalom lemaradt a fejlődésben, mert számos kötöttség, hűbéri maradvány gátolta a társadalom fejlődését, a polgárosodást. Röp-

irataiban és vitairataiban az újítások fontosságát hangoztatta. Létrehozta a Magyar Tudományos Akadémiát, és megépíttette a Lánchidat.

A kor jelentős személyiségei: Wesselényi Miklós, Kölcsey Ferenc, Deák Ferenc és Kossuth Lajos, aki sokat tett a sajtószabadságért és a nemzeti-liberális eszmék elterjedéséért, a magyar nyelv jogainak elismeréséért. Így lesz a magyar nyelv 1844-től a hivatalos nyelv Magyarországon.

1847-től Erdélyben is a magyar a hivatalos nyelv az addigi latin helyett. Itt a liberális ellenzék jóval gyengébb volt, mint Magyarországon, s a kisebbségek aránya pedig jóval nagyobb. Ezért válik fontos célkitűzéssé Magyarország és Erdély egyesülésének helyreállítása.

Báró Wesselényi Miklós hitet tesz a jobbágyfelszabadítás mellett. Szükségesnek tartja a nemes és jobbágy viszonyának megnyugtató rendezését. Azért, mert a jobbágyok örökváltságáról értekezett, a Habsburg-kormány súlyos várfogságra ítélte.

Jelentős szerepe volt abban, hogy az 1848-as májusi erdélyi országgyűlésen kimondták a jobbágyfelszabadítást és a két testvérhaza egyesülését.

A soknemzetiségű Erdélyben a reformkor és a felvilágosodás eszmeáramlata nem kerülte el az erdélyi románokat sem. Ekkor kezdte meg tevékenységét az Erdélyi Iskola (Şcoala Ardeleană) nevű csoportosulás. Tagjai: Gheorghe Şincai, Petru Maior, Samuil Micu. Ez volt a nemzeti ébredés kora, amely magával hozta a román nyelvművelés igényét, a történeti kutatást, az eredet kérdésének tisztázását.

1848 – a forradalmak éve Európában

„A hazának nem használni, mikor lehetne, nagy vétek."
(Bod Péter)

Társadalmi és nemzeti felszabadító célkitűzésekért folyt a harc a haladás és a reakció erői között. Így volt ez a magyar és a román forradalom esetében is.

1848. március 15-én Budapesten a *Márciusi Ifjak* (Petőfi Sándor, Jókai Mór, Vasvári Pál és társaik) vezetésével diákok és polgárok sokasága kihirdette a 12 pontot, a forradalom programját. Két nap múlva, március 17-én Batthyány Lajos vezetésével megalakult az első felelős magyar kormány. Tagjai között vannak: Deák Ferenc, Eötvös József, Széchenyi István, Kossuth Lajos és mások. E kormány több forradalmi törvényt fogadott el a közteherviselésről, az úrbéri viszonyok rendezéséről a (jobbágyfelszabadítás és a földhöz juttatás kérdésköréről), a szabad sajtóról, az országgyűlésről. Ennek helye Pesten legyen, nem pedig Pozsonyban, ahol eddig volt.

A pesti forradalmat és a 12 pontot Erdélyben is lelkesen fogadták. Itt is megszervezik a forradalom fegyveres erejét: a nemzetőrséget. Erdélyben is fontosnak tartották a változások békés, alkotmányos úton történő lefolyását.

Teleki József erdélyi kormányzó a király jóváhagyása nélkül összehívta 1848. május 29-re az erdélyi országgyűlést, amely megszavazta Erdély unióját Magyarországgal. Wesselényi Miklós felszabadítja jobbágyait, és elengedi azok dézsma- és robothátralékát.

A magyarországi kisebbségek többsége a forradalmat örömmel fogadta. Azt remélték, hogy a forradalmi kormány orvosolni fogja legfontosabb nemzetiségi sérelmeiket: pl. anyanyelvhasználatukat a közigazgatásban, nemzeti és egyházi önállóságukat, anyanyelvű iskoláik fenntartását. Ebben reménykedtek a szerbek és horvátok mellett a magyarországi románok is.

Az erdélyi románok viszonyulása a magyar forradalomhoz már nem volt ilyen egységes. Vezetőik: Avram Iancu, Ion Buteanu, A. Papiu-Ilarian azt nyilatkozták, hogy azzal a feltétellel fogadják el Erdély és Magyarország unióját, ha lehetővé teszik a román nyelv hivatalos használatát és végrehajtják a jobbágyfelszabadítást. Amíg George Bariţiu a helyi (megyei) autonómia megvalósításától várta a nemzetiségek nyelvhasználati szabadságát, addig Simion Bărnuţiu fontosabbnak tartotta a nemzeti felszabadítást. Aron Pumnul és Simion Bărnuţiu 1848. április 30-án, majd május 15-én Balázsfalván (Blaj) egy Nemzeti Kérvényt fogadtatnak el kb. 40 ezer román részvételével, amelyben kérik, hogy *„a románokat ismerjék el Erdély negyedik rendi nemzetének, megfelelő országgyűlési képviselettel. A népgyűlés*

résztvevőit felesketik a császár és a román nemzet iránti hűségre, az erdélyi népek megbecsülésére."[53]

Ausztriának sikerült a szerbeket, horvátokat, s részben a románokat is, szembe fordítania a magyar forradalommal. 1848 őszén még voltak próbálkozások a hibák helyrehozására. Berzenczei László kormánybiztos október 16-ra összehívta az agyagfalvi székely népgyűlést, amely hitet tett a forradalom és a jobbágyfelszabadítás, valamint a románokkal és a szászokkal való együttműködés mellett.

1848 decemberében Ferdinánd császár helyét az ifjú Ferenc József foglalta el. Akkorra már az európai forradalmak többségét leverte a reakció. Erdélyben is megváltozott a helyzet. Kossuth a lengyel tábornokot, Bem Józsefet nevezte ki az erdélyi csapatok főparancsnokának. 1849. március 20-ra Erdélyt felszabadítja, csupán Gyulafehérvár vára maradt a császáriak, s az Erdélyi-Szigethegység a román népfelkelők ellenőrzése alatt.

Ioan Dragoș, bihari román képviselő megpróbált közvetíteni Kossuth és Avram Iancu között. A próbálkozás sikertelenül végződött. Később Nicolae Bălcescu próbál tárgyalni előbb Bem tábornokkal, majd Kossuth Lajossal a román–magyar megbékélésről.

1849. július 14-én Szegeden aláírtak egy ún. Megbékélési tervezetet. Ez tartalmazta *„a román nemzet elismerését, az anyanyelv használatának biztosítását az oktatásban, egyházi életben, bíróságokon és nemzetőrségben; az egyenjogúságot a közhivatalok betöltésében, az úrbéri maradványok eltörlését, egy román légió felállítását."*[54]

A román–magyar megbékélés és nemzetiségi törvény, sajnos, megkésve született. Ferenc József segítséget kért és kapott Miklós orosz cártól. 1949 július folyamán Bem tábornok elkeseredett harcot vívott az oroszok ellen. 31-én a fehéregyházi csatában (Segesvár mellett) esett el Petőfi Sándor is, a tábornok hadsegéde. Néhány nappal később, augusztus 9-én a temesvári csatában eldőlt a szabadságharc sorsa.

Kossuth Lajos átadja a hatalmat Görgey főparancsnoknak, majd elhagyja az országot, és emigrációban élt haláláig. Görgey tábornok a magyar főseregg el 1849. augusztus 13-án Világosnál leteszi a fegyvert a cári csapatok előtt. Az erdélyi hadsereg Kazinczy Lajos vezérletével augusztus 25-én Zsibónál kapitulált.

Petőfi Sándor, aki nem érhette meg e gyászos napot, így összegez:

Európa csendes, újra csendes,
Elzúgtak forradalmai...
Szégyen reá! Lecsendesült, és
Szabadságát nem vívta ki.

Az 1848–1849-es polgári-demokratikus forradalom az erdélyi magyarok múltjában, akárcsak a román nemzet történetében is, egy messze visszhangzó, előremutató eseményt jelentett.

Szatmár megye az 1848–1849-es szabadságharcban

Szemelvények Kónya László kiadványából[55]

„...1848-ban a Kölcsey Ferenc és Petőfi Sándor beszédeitől már izzásig feszültségben lévő szatmári polgárság nagy lelkesedéssel fogadta a március tizenötödikén kirobbant pesti forradalom hírét... a város lakossága, a közel száz éve álló tornyos városháza előtt gyülekezett, s hallgatta a fővárosból jövő híreket...

...A szatmárnémeti események legpontosabb tolmácsolója a Pesti Hírlap akkori tudósítója volt." Március 21-én délután érkezett meg a Pesti Hírlap azon száma, amely a fővárosi eseményekről tudósított.

„...Március 22-én hajnalban sürgöny hozta a Helytartótanács levelét a cenzúra megszűntetéséről. Tíz órára gyűlés volt hirdetve..."

A terem teljesen megtelt, akik pedig nem kaptak helyet, azok a lépcsőkön és az udvarban álldogáltak, ott beszélték a változásokat. Kinn, az egyik utca szegletén nemzeti zászló lobogott, *Szabadság, Egyenlőség, Testvériség* felirattal.

A teremben elhatározták, hogy este hat órakor közgyűlést tartanak a Láncos templomban. Elfogadták a pesti 12 pontot. Ezután egy 5 tagú választmányt ruháztak fel a béke és a rend kezelésével. E választmány foglalkozott a nemzetőrség felállításával, rendezésével és igazgatásával is. Március 22-én már a városháza épületén nemzeti zászlók lobogtak.[56]

...Mindenki nemzeti színű kokárdát készített magának. Az a város, amely évszázadok óta csak a vasárnapok lázában érezte

jól magát, most lelkesedni kezdett a személyi, nemzeti és sajtószabadságért, a törvény előtti egyenlőségért.

...Maga a város ebben az időben kezdett kinőni mezővárosi státusából. Alig egy pár éve tűntette el a vásárt a főtérről, nemrégen fejeződött be a Székesegyház építése, a Vécsey-ház, a kőszínház, a Csizmadiaszín, a Zárda; bővítették a református és római katolikus fiúgimnáziumokat, a római katolikus leány és fiú tanítómester iskolákat, működni kezdett a város első nyomdája...

...de csakhamar kiderült, hogy nehéz megszokni a másságot, a nemesség nehezen mondott le előjogairól, a nép viszont követelte a megígért jogokat. A parasztok követelték a majorsági, nem jobbágyi földek elosztását...

...Az akkori kormánynak sem volt könnyű dolga. A császár aláírta a törvényeket, de a régi titkosrendőrség akadályozta annak végrehajtását, sőt, emberei a falvakat sorra járva hirdették, hogy a császár nem kér adót, aki császárhű marad, nem kell kiálljon nemzetőrnek. Külön jogokat ígért a nemzetiségeknek...

„Megyénkben április–májusban több száz magyar, román és sváb parasztot tartóztattak le, mert megtámadták a földesúri javakat (pl. Csomaközön, Hadadon, Nántűn), de nyárára ezek a

Március 15-én ünnepi műsort szervezünk az iskola dísztermében

mozgalmak megszűntek... Ott, ahol a felvilágosító, lelkesítő munka jó volt, a magyar, román és sváb lakosság nagyszámban állt be nemzetőrnek, illetve honvédnek is. Írásos feljegyzések igazolják a századok vegyes összetételét, majd harcát az önkényuralom ellen."[57]

Minden évben március 15-én tisztelettel és méltósággal emlékezünk azokra, akik közül sokan életüket áldozták a forradalmi eszmék megvalósításáért.

1999 márciusában Balogh Géza tanár a Szatmári Friss Újság, X. évf. 61. számában *Szatmáriak a szabadságharcban* címmel állított emléket a történelmi Szatmár megyéhez kapcsolódó személyiségeknek, akiknek jelentős szerepük volt a szabadságharcban. A szerző megjelöli forrását is.[58]

Túrterebesnek is volt egy hőse, *Grösz Ferenc honvéd őrnagy* személyében. 1818-ban Túrterebesen (Ugocsa megye) született. Vagyontalan polgári származású, apja cs. k. tiszt. A nagykárolyi katonai nevelőintézetben végez. 1836-tól és 1848 tavaszán hadfi a 39. gyalogezrednél. Júniustól részt vesz a délvidéki harcokban. X.3 (1)-tól honvéd hadnagy, majd főhadnagy a „Mészáros" dunai hadigőzösön. 1849 januárjában áthelyezik a 63. zászlóaljhoz. I. 31 (II.1)-től százados. V. 14 (8)-tól *őrnagy és zászlóaljparancsnok* ugyanitt. VI. 20-án Görgey felmenti beosztásából. Későbbi sorsa ismeretlen.

A megtorlás...

A forradalom alig fejeződött be, a császáriak mindjárt megkezdték a megtorlást. Haynau, a magyarországi osztrák főparancsnok felállította a haditörvényszékeket, amelyek több száz tisztet és polgári személyt ítéltek halálra és még többet várfogságra. A foglyul ejtett katonák közül a magyarokat, székelyeket, lengyeleket és németeket erőszakkal besorozták az osztrák hadseregbe, a más nemzetiségűeket hazaengedték.

A forradalom vezetőinek ezrei menekültek külföldre, tízezrek bujdostak. Október 6-án Aradon a szabadságharc tizenhárom tábornokát kivégezték. Haynau táborszernagy további kivégzésekkel, a fegyházra ítéltek osztrák börtönökbe hurcolásával folytatta az ellenforradalmi terrort.

Szabad magyarságot, szabad szülőföldet,
európai országot, biztonságos jövőt akarunk.
Együtt sikerülni fog!
(Markó Béla - 2004)

Arad. Az újra felállított Szabadság-szobor

EMA–PBMET

Az erdélyi magyarság az Osztrák-Magyar Monarchiában

A Bach-korszak

Az 1850 nyarától bevezetett új polgári közigazgatási rendszer kidolgozója és irányítója Alexander Bach birodalmi belügyminiszter volt. A politikai cél: Magyarország önállóságának megszüntetése és a birodalomba való beolvasztása volt. Magyarországról leválasztották Erdélyt és Horvátországot. A déli területekből kialakították a Szerb Vajdaságot, s a maradékot öt kerületre osztották. Bevezették a német nyelvű közigazgatást, valamint az osztrák jogrendszert. Visszaállították a cenzúrát.

A közoktatást az egész birodalomban egységesítették. Az élet minden területén nyílt németesítés folyt. Egyszóval a neoabszolutizmus évtizedében (1850–1867), vagyis az önkényuralmi Bach-korszakban Erdély is katonai közigazgatás alatt állott. Növelték az adóterheket, kiépítették a rendőrséget és a csendőrséget (a titkosrendőrséget) is. Felszámolták a székely, majd a román határőrvidéket is. A szászok, valamint a románok autonómia-igényét sem elégítették ki. Erdélyben az önkényuralommal szembeni passzív ellenállás megtestesítője gróf Mikó Imre volt.

Az ő támogatásával jött létre 1859-ben az Erdélyi Múzeum Egyesület. Mikó Imre lett a Gubernium vezetője, Kemény János pedig Erdély kancellárja. *„1863–1864-ben ülésezett Szebenben az erdélyi országgyűlés, melynek határozatait a császár nem szentesítette, de jelentős szerepe volt az erdélyi román és szász nemzettudat megerősödésében."*[59]

Erdélyben az ún. „passzív ellenállás" abban állt, hogy a magyarok nem vállaltak állami hivatalt. A passzív ellenállás vezéralakja a reformkor nagy nemzedékének túlélője, Deák Ferenc, „a haza bölcse" volt.

A kiegyezés

Az osztrák-magyar kiegyezés, a dualistává válás 1867 februárjában jött létre: az addig központosított Habsburg Birodalom egy kettős, osztrák-magyar államszövetséggé alakult át. 1867. június 8-án az osztrák császárt, Ferenc Józsefet és feleségét

a budai Mátyás-templomban Magyarország és a társországok királyává és királynéjává koronázták. Ezentúl két főváros, két kormány, két parlament működött. Andrássy Gyula volt az első magyar kormány miniszterelnöke. Az addig emigrációban lévő Kossuth Lajos elutasította a kiegyezést. Azzal tiltakozott, hogy élete végéig nem tért haza.

Az 1865-ben Magyarországgal egyesült Erdély is, egész 1918-ig, az első világháború végéig Ausztria–Magyarország része volt.

A 19. század végén és a 20. század elején a kivándorlás általános monarchiabeli sajátosság volt: egyrészt Németországba, de legtöbben főleg Amerikába vándoroltak ki. A Kárpát-medencéből több mint egymillió volt hazánkfia ment az Atlantióceán túlsó partjára. Szatmár megyében is megszaporodott azoknak a honfitársainknak a száma, akik hazát cseréltek.

Túrterebesről is nagyon sokan vándoroltak ki Amerikába, ahol rövidebb-hosszabb ideig keményen dolgoztak, majd az ott megtakarított dollárokért földet vásároltak idehaza. Az Amerikában keresett pénzen a falu meggazdagodott, s rohamosan fejlődésnek indult. Elkezdődtek és majdnem az első világháború kitöréséig folytatódtak a telkek-, birtokok- és erdővásárlások, majd pedig az építkezések. Mivel a Perényiek eladósodtak, majd fokozatosan elszegényedtek, a helybeliek az Amerikában szerzett pénzen a maguk számára felvásárolták a Perényi-birtokot. A Dolláros-rét nevű dűlőnév is erre utal. A Túrterebesről kivándoroltaknak nagyobb része azonban Amerikában maradt végleg.

Szeretettel és tisztelettel kell szólnom a túrterebesi származású Mekker György tanárról, aki az Egyesült Államokban él. Ő az, aki az utóbbi évtizedben gyakran jár haza rokonaihoz és minden alkalommal meglátogatja iskolánkat, és apró ajándékokkal örvendezteti meg a kollégákat, valamint a gyermekeket. Több ízben pénzadománnyal segítette a római katolikus egyházat az új ifjúsági ház felépítésében.

1853-ban Ferenc József császár kénytelen volt végleg eltörölni a jobbágyságot. Ezen kívül – 1859 után – Ferenc József császár arra is kényszerült, hogy bizonyos autonómiát engedélyezzen a birodalma tartományaiban. Bár a német nyelv lett a közigazgatás kötelező nyelve, 1863-tól, az erdélyi diétába 46 román, 43 magyar és 32 szász képviselő került be.

Az 1867-es kiegyezés után a történelmi Erdélyt is beolvasztották a magyarországi közigazgatásba. *„A magyar kormányzat 1868-as nemzetiségi törvénye csak bizonyos helyi vonatkozású, főleg kulturális jellegű önkormányzatot engedélyezett... 1877-ben megkezdődött a magyar oktatási nyelv bevezetése a más nemzetiségek területén létesült állami iskolákba. Csak az egyházaknak volt joguk az elnyomott népek anyanyelvén fenntartani elemi és középfokú oktatást."*[60]

Az úrbéri rendezések és tagosítások alkalmával Túrterebesre egy mérnököt küldenek ki, hogy pontosan megállapítsa a jobbágyok által használt terület nagyságát.

1866-ban a túrterebesiek pert indítottak földesuraik, Perényi Bertalan báró és Hessenstein Mór ellen. A periratban szerepel 167 jobbágycsalád és 76 zsellércsalád, akik a tagosítással földet kaptak. A parasztság vagyonilag rétegződött: a szegény sorsúak, az egykori zsellérek leszármazottai továbbra is kiszolgáltatott helyzetben voltak. Közülük került ki a kivándorlók többsége. Voltak jobb módú, gazdagabb szabadparasztok is, vagy a vagyonát vesztett nemesi réteg. A 20. század elejére a Perényiek is erre a sorsra jutottak, és az unióval az addig autonóm Erdély különállása megszűnt. Erdély beolvadt a kettős monarchia magyarországi felébe. Amíg a magyarok örömmel fogadták a kiegyezést, addig az erdélyi szászok és románok attól tartottak, hogy a magyarok majd elmagyarosítják őket. Tiltakozásul nem vettek részt a politikai életben, s panaszleveleikkel a császárhoz fordultak.

1868-ban a magyar parlament elfogadta a nemzetiségi törvényt, amely teljes egyéni és kulturális szabadságot biztosított a nemzetiségieknek. A helyi közigazgatásban lehetővé tette az anyanyelv használatát. Egyházaik önállóak voltak. Oktatási rendszerük is önállóan működhetett egy ideig, majd az állam egyre inkább igyekezett beleszólni az oktatási intézményeik életébe.

1879-től minden nemzetiségi iskolában kötelezővé tették a magyar nyelv tanítását. Az erdélyi románok 1881-ben megalakították a Román Nemzeti Pártot.

1892-ben Memorandumban fogalmazták meg sérelmeiket. Egyes román politikusok ellen politikai pert indítanak (Ioan Rațiu). Mások Romániába (Moldva és Havasalföld) menekül-

nek. Tisza István többször (1903 és 1913) próbálkozott a román politikai vezetőknél, de a román–magyar kiegyezés nem jött létre.

Korabeli törvényrészlet: A törvények magyar nyelven alkottatnak, de az országban lakó minden más nemzet nyelvén is kiadatnak... A bíró a kihallgatást, panaszt... a perben állók nyelvén eszközli... Az állam köteles az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni, hogy a tanulók anyanyelvükön képezhessék magukat...

Az egységesítés és a modernizáció nyomán, az 1876–1877-es közigazgatási átszervezéssel, felszámolták az addigi székely és szász közigazgatást, és egységes megyerendszert hoztak létre. A 15 erdélyi megyét a főispán képviselte, a megye élére pedig a hat évre megválasztott alispán került. A megyét felosztották járásokra, amelyeket szolgabírók vezettek.

Az 1870-es évek derekára a gazdasági fellendülés véget ért, ugyanakkor politikai változások is bekövetkeztek. Tisza Kálmán miniszterelnökként 15 évig irányította az országot, folytatva a dualizmus kiépítését: központosította és egységesítette a közigazgatást, megszervezte az egységes csendőrséget, létrehozta az egységes megyerendszert, és a gazdaságban érvényesítette a liberális elveket. Bukása után fia, István két ízben volt miniszterelnök.

1894. március 20-án, 45 évi számkivetés után Torinóban meghalt Kossuth Lajos. Ferenc József tilalma ellenére a koporsót megrendült tömegek sorfala között hozták haza, és temették el a Kerepesi temetőben.

A millennium

„Egész Magyarországon egyszerre kondultak meg a harangok 1895. december 31-én éjfélkor. Megkezdődött az egy esztendőn át tartó ünnepségsorozat, amellyel a magyarság honfoglalásának ezredik évfordulóját köszöntötte."[61]

A Városliget területén épült fel a millenniumi kiállítás, amely bemutatta az egész ország fejlődését, gazdasági, politikai és kulturális életét.

EMA–PBMET

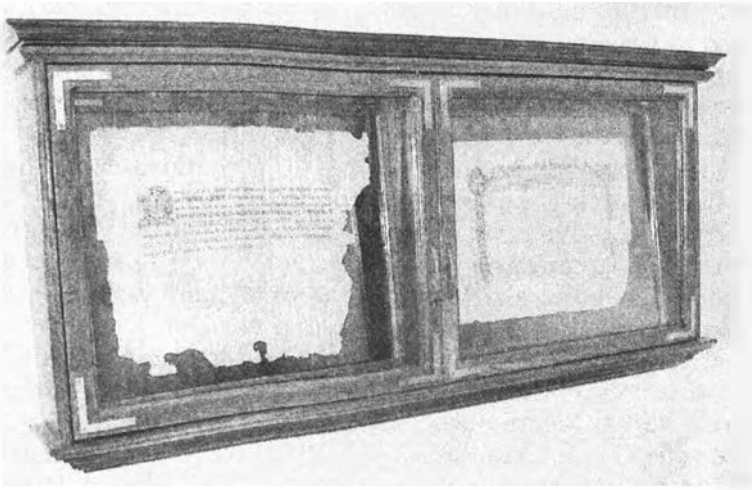

A túrterebesi református parókián ereklyeként őrzik ma is a millennium emlékeit

A 20. század eseményei

Az első világháború kirobbanásának fő oka volt a két szembenálló katonai-politikai szövetség közötti ellentét: az antant (Anglia, Franciaország és Oroszország) és a Központi Hatalmak (Németország, Ausztria–Magyarország).

1914. június 28-án Szarajevóban meggyilkolták Ferenc Ferdinándot és feleségét. Emiatt a Monarchia hadat üzent Szerbiának, mivel a merénylő szerb volt. Ezután az európai államok sorra hadat üzentek egymásnak. Az akkori magyar miniszterelnök, Tisza István (1913–1917) egy ideig habozott belépni a háborúba. Kezdetben Románia is semleges maradt.

A Monarchiához tartozó Erdély is több százezer férfit küldött a harctérre. 1916 nyarán Románia is belép a háborúba az antant oldalán. Románia hadat üzent a Monarchiának annak reményében, hogy az antant elismeri Románia területi igényeit a románok lakta történelmi tartományokra: Bánság, Máramaros, Erdély, a Partium majdnem a Tiszáig és Bukovina.

1916 novemberében meghalt Ferenc József. Utóda, IV. Károly nem szívesen folytatná a háborút, hiszen 1917-ben a franciáknál, 1918 elején az amerikaiaknál próbálkozik különbéke megkötésével. A háború utolsó hónapjaiban már a katonák sem engedelmeskedtek a parancsnokoknak.

1918. október 30-án Bécsben, 31-én Budapesten is győz a polgári demokratikus forradalom. Pesten Károlyi Mihály alakít kormányt. November 3-án Ausztria-Magyarország fegyverszünetet köt, pár nap múlva Németország is. Ezzel véget ért az első világháború, aláírták a békét, Németországból elmenekült Vilmos császár és kikiáltották a köztársaságot.

Egyre-másra alakultak új, azelőtt sosem látott közép-európai államok. Több millió hadifogoly várt arra, hogy hazautazhasson. Az orosz kommunisták sok százezer hadifoglyot agymosásnak vetettek alá, kommunista propagandával fertőzték meg őket, akik majd hazatérve, minden országban, ahol lehetett, létrehozták a kommunista pártokat. A frontról és a fogságból hazatért katonák nyomorogtak és éheztek. Mindenki nagy bizonytalanságban élt. Ferenc József császár és király nem volt többé. IV. Károly király Svájcban éldegélt. A Monarchia haldoklott.

A veszteségek: az első világháború során az Osztrák-Magyar Monarchiából bevonult 8 millió katonából több mint 1 millió katona esett el, közel 2 millióan sebesültek meg és több mint 2 millióan estek fogságba. A Magyar Királyság 21 millió lakosából több mint félmillióan a világháborús fronton estek el. Túrterebesnek *56 hősi halottja* volt az első világháborúban.

Túrterebes első világháborús hősi halottainak nevei az emlékmű 1942-ben elkészült keleti oldalán – napjainkban is olvashatók:

HŐSEINK
1914–1918

Stekli János	Gábri György	Hadrányi Mihály
Illyés József	Gébel Béla	Hadrányi György
Papp Gyula	Pénzes György	Szabad Géza
Breg József	Smutzér István	Geng György
Nagy János	Csonka György	Majer Elek
Nagy József	Geng József	Mezei József
Révai István	Szilágyi András	Mezei Mihály
Gázsa János	Karikás József	Dimicki István

Czumbel Mihály
Rákóci Mihály
Sável István
Kovács Béla
Gutmán Gusztáv
Klipács János
Lakatos József
R. Geng János
Virág János
Breg Balázs
Dudás József
Gorzó László
Mandics Bertalan
Jáger György
Gyapjas György
Gyapjas János

Pircsuk János
Farkas Mihály
Bauer György
Mekker János
Losonci Gyula
Mezei János
Nezezon Péter
Geng Balázs
Szelmenci József
Grün Ignácz
Weisz Jenő
Róth Adolf
Molnár István
Smutz Jenő
Kosztya Kálmán
Bauer Mihály

A Tanácsköztársaság

Rákosi Mátyás és társai visszatértek oroszországi fogságukból, s megszervezték a kommunista mozgalmat és a maguk oldalára állították a létbizonytalanságban sínylődő parasztokat és munkásokat. Így történhetett meg, hogy 1919. március 21-én az elégedetlen és félrevezetett emberek segédletével, három hónapra átvették a hatalmat Kun Béla, Rákosi Mátyás és társaik irányításával.

Horthy Miklós kenderesi birtokáról volt kénytelen végignézni a kommunisták rémuralmát, a szabad sajtó eltiprását, a gazdagok kifosztását, a rengeteg kivégzést. Következett a fehérterror időszaka. Nemere István így összegzi ezt a kort: *„Bizony a tanácsköztársaság alaposan a magyarok ellen hangolta a kommunistaellenes szövetségeseket és ez is szerepet játszott abban, hogy később Trianonban olyan vastagon fogott a térképrajzoló ceruza. A magyarok... azzal, ahogyan az 1920-at megelőző száz évben bántak a magyarországi nemzetiségiekkel – idézték elő azok mindenáron való szabadulási vágyát és felébresztették jogos bosszúvágyukat is.“*[62]

1918. december 1-jén Gyulafehérvárt az Erdély lakosságának többségét kitevő román nép küldötteiből összetevődő nemzetgyűlés több mint százezres néptömeg jelenlétében kimondja

Erdély egyesülését Romániával. 1920. június 4-én aláírták a Magyarországgal kötött békeszerződést a Versailles melletti Trianonban, véglegesítve az új határokat.

A 20-as években, a hajdani Hódos tanya helyén, Túrterebestől 3 km távolságra létrehozták *Drăguşeni* falut, ahova 1923-ban 60 román családot telepítettek a máramarosi Mara faluból. 1937-ben Ukrajnából és több Nagybánya környéki faluból telepítettek ide román családokat. *Hódostanya,* román hivatalos elnevezése *Drăguşeni.*[63] A helynév előtagja arra utal, hogy a település szomszédságában (a Nagyégerben) hódok éltek, a tanya utótag a település jellegére utal.[64]

*

Erdély közigazgatását a gyulafehérvári nemzetgyűlés után a Nagyszebenben székelő román kormányzótanács vezette, a bukaresti kormány irányítása alatt. Az erdélyi kormányzótanács jogköre azonban egyre csökkent, s 1922. május 1-jén végleg megszűnt. Az elnyomó kormányintézkedések következtében több mint 150 ezer magyar hagyta el Romániát magyarországi útiránnyal.

A magyar demokrata értelmiség egy csoportja, élén Kós Károllyal, 1920 végén felhívást intézett Erdély magyar lakosságához. A felhívás tiltakozott az önámító törekvések, a csodavárás, a határokon túlra menekülés ellen, és olyan politikát követelt, amely felismeri az új realitást, vagyis küzd a gyulafehérvári nyilatkozatnak az együttlakó nemzetiségekre vonatkozó határozatainak gyakorlatba ültetéséért.

A 20-as években megalakult magyar pártok nem voltak sikeresek. A legnagyobb sikernek az 1928-as választásokon elért eredményeket tekinthetjük: 16 képviselői és 6 szenátori helyet vívtak ki a román törvényhozásban.

A magyar nyelvű oktatás a mélypontra zuhant. Az anyanyelven történő oktatás kizárólag az egyházakra hárult. A felekezeti iskolák fenntartása viszont jórészt a hívek költségén történt.

A tanítók és tanárok ezekben az iskolákban alacsonyabb fizetést kaptak, mint az állami román iskolákban tanító kollégáik, habár ez utóbbiaknak is alacsony volt a díjazásuk. A sajtóban, a parlamentben, a bíróságon a romániai magyar politikusok határozottan képviselték választóik, a romániai magyarok érdekeit.

1934-ben a Magyar Párt baloldali, ellenzéki szárnya önállósul, és létrehozza a Magyar Dolgozók Szövetségét (MADOSZ). 1938-ban bevezetett királyi diktatúra betiltja az összes politikai pártot, így az Országos Magyar Párt tevékenysége is szünetel. Helyette 1939 februárjában Bánffy Miklós elnökletével megalakult a Magyar Népközösség.

A rendkívül megerősödött hitleri Németország 1939. szeptember 1-jén megtámadta Lengyelországot, ezzel megkezdődött a második világháború.

Magyarország német támogatással szerette volna visszaszerezni a trianoni békeszerződéssel elvesztett területeit. 1940. augusztus 30-án egy német–olasz döntőbizottság megosztotta Erdélyt Románia és Magyarország között. Románia át kellett engedjen Magyarországnak 43 ezer négyzetkilométert, valamivel több mint 2,5 millió lakossal. Ez volt a II. bécsi döntés. Ezt követően a magyar hadsereg bevonult Észak-Erdélybe. Hitler szövetségeseivé kényszerítette mind Romániát, mind Magyarországot.

A Szovjetunió megtámadása után (1941. június 22.), Németország belesodorta mindkét országot a szovjetellenes háborúba. A román csapatok főleg a Pruton túli terület felszabadításában vettek részt, de eljutottak egész a Volgáig is. A második világháborúban mindkét ország jelentős embervesztéseket szenvedett a Don-kanyarban és Sztálingrádnál. Románia vezetője 1940–1944 között Ion Antonescu tábornok volt, akit államcsínnyel buktattak meg, majd halálra ítéltek.

Magyarország államfője 1920–1944 között Horthy Miklós volt, akit pedig a németek buktattak meg. Előbb Németországba viszik, majd száműzetésben halt meg Portugáliában.

Túrterebes központjában, a jelenlegi parkban lévő emlékmű 1942-ben épülhetett. Egy korabeli felvételen az emlékműnek csak a keleti oldala látható, amely szemben van az országúttal. Csak később készülhetett el a kerítéssel körbevett park, amelyet 2008-ban teljesen felújítottak egy sikeres pályázat következtében. Szuday Endre tanító jóvoltából egy több mint 60 éve készült felvétel birtokába jutottam (lánya, Szuday Erzsébet jóvoltából), amely egy 40-es évekbeli ünnepségről készült. Az előtérben Terebesy (a Frungel név magyarosításából) Mihály főjegyző szónokol (aki a háború után áttelepült Magyarországra), a hát-

térben pedig Szuday Endre látható tanítványai körében, mögöttük a Dalos-féle családi ház.

Terebesy Mihály ünnepi beszéde az emlékmű előtt

A felvétel hátoldalán ez olvasható: *Megőriztem! Készülve utolsó utamra szeretettel gondolok vissza a községre. Tartsák meg, amit a zászlónál megfogadtunk. A Mindenható áldása kísérje munkájukat.*

Szeretettel kívánja, Dr. Terebesy Mihály,
volt főjegyzőjük

*

A túrterebesi háborús eseményekről és az azt követő deportálásról leghitelesebben Barna József római katolikus espere feljegyzéseiből (kézirat) tudunk: *„a községből eleinte csak átképzésre hívtak be embereket, akiket két hónap múlva hazaengedtek. A Sztójai-kormány óta egyre szaporodtak a frontra szóló behívások. Most már tömegesen vonulnak be fiatalok s öregek egyaránt...*

A tanítás március 30-án befejeződött. Szükség volt a gyermekmunkaerőre is... 1944 június óta állandóan a falu felett vo-

nulnak át, a közhiedelem szerint, ún. Titó-buszok, állítólag hadianyaggal, élelemmel látják el a Tito seregét. A visszavonuló németek húsvétkor szállták meg Túrterebest. A lakosság idegenkedve, aggodalommal fogadta őket. Ekkor érzi a falu igazán, hogy háború van... Csernovitz vagy Iași alól menekülnek...

A régi piactéren felállított emlékmű - 1942

...A front egyre közeledik. Már hallatszik az ágyuk tompa dörrenése... A templom tornyában levő őr köteles figyelni az átvonuló repülőket..., az ejtőernyős partizánokat... Állítólag a szomszédos Avas erdeiben sok a partizán, de a mi határunkban senki sem látott még belőlük egyet sem...

Megérkezett a hír, hogy a románok augusztus 23-án megadták magukat az oroszoknak, és szembefordultak a németekkel... A falura eddig nem dobtak bombát. Szatmár két kisebb bombázást kapott... szeptember 16-án Szatmár kegyetlen bombázást kapott. Ettől a naptól kezdve minden este a szekerek hosszú sora indult a

faluból a Szőlőhegyre: a falu lakosai menekülnek a bombázás elől, s viszik magukkal azt, ami könnyebben mozdítható. Később a teheneket, lovakat, sertéseket is felvitték a hegyre és lehetőleg mindenki ott tartózkodott. A falu elnéptelenedett. Egy-egy férfi maradt otthon, aki oltsa a tüzet, ha sor kerülne rá.

1944. október 12-én megjött a kiürítési parancs. A községháza fontosabb iratait, az iskolai anyakönyveket Nagyszőlősre szállították. Október 14-én ment el a főjegyző, 16-án pedig a csendőrség vonult el a faluból rekvirált szekereken.

Október 17-én megérkezik a magyar sereg utóvédje. A teljes lezüllés jegyei volt látható rajtuk. A parancsnokuk, Miskey ezredes panaszkodik a plébánián, hogy megbomlott a fegyelem. Sok terebesi katona is megszökött már a magyar hadseregből. A szőlőhegy csak úgy nyüzsgött tőlük...

Október 22-re virradóra német tüzérség érkezik a faluba. Vasárnap van. Délután az utolsó magyar csapatok is elvonulnak a német csapatok zömével együtt. A német tüzérség felállítja ágyúit a faluban, a falun kívül. Sárközt lövik: állítólag oda már bevonultak az oroszok...

Október 23-án a német tüzérség is elvonult Halmi felé. Néhány utász maradt csak itt, akiknek az volt a feladatuk, hogy a nemrég épült nagyszerű vasbeton hidat a levegőbe röpítsék... Este 7 órakor hatalmas dörrenéssel a levegőbe repült a híd, és az utolsó német katona is elhagyta a falut...

Október 24-én, a kora reggeli órákban érték el az orosz előőrsök a falut. Csapatosan 6 óra tájt vonultak be. Nem csak egy irányból, a Szatmár felől jövő országúton jöttek, hanem a Kishegy felől is...

Mekker István akkor a Felszeg (utcanév) *legszélső házában lakott, és ő, mint szemtanú a következőket mondta: Hólinka Gyuri nevű hegyesi ember vezette a faluba az oroszokat. – A falu szélén lakók közül néhányan ott ácsorogtak a Macsola hídnál, Barbarics János, aki tudott valamelyest oroszul (fogságban tanulta), továbbá Füzi Béla, aki szintén a legszélső házban lakott, meg Kisveres Miska, Bazurek Géza és Mekker István...*

A tisztek egy csoportját a falu bírója, Dudás Mihály, a római katolikus plébániára vitte reggelizni. Igen udvariasak voltak, egyetlen rossz szót se lehet rájuk mondani...

11 óra tájt a németek Halmi felől tüzérségi tűz alá vették a falut. A római katolikus templomot tájolták be. Kb. 17 lövedék esett a falunak erre a részére. Megrongálódott a római katolikus templom és több lakóház: a Popovics Gyulánéé, a Nezezon Antalé, a Jakli Schvarczkopf Istváné, az Illyés Györgyé, valamint a református parókia épülete. A másik célpont a Sovábfalu vége felé esett. Itt is több ház megrongálódott, és két csűr, a Pucser Gáspáré és az Ili Béláé teljesen leégett. Az ágyúzás jó két óráig tartott. Emberéletben nem esett kár, mivel a falu népe a Szőlőhegyen tartózkodott. Egyetlen emberáldozata mégis volt az ágyúzásnak: egy szovjet katona, akit a cinterembe, a kereszt mellé temettek el, minden szertartás nélkül." (Egy ideig látható volt a sír, de egy szép napon elegyengették a földet felette anélkül, hogy a halottat exhumálták volna. Tehát jelenleg is ott alussza álmát a kereszt nyugati oldalán.)

Október 29-én este vonult be a faluba a román csendőrség... Diadalkapu várta őket és ünnepi szónoklat. Iszák András volt a szónok... A román csendőrség összeszedi a német és a magyar katonaságtól itt hagyott fegyvereket, katonai felszereléseket.

November 5-én orosz parancsra a román csendőrségnek el kellett hagynia a falut... A román csendőrök elvonulása után a rendfenntartást a falu magyar „nemzetőrsége", hat puska látta el. A vezetőjük, Grün Andor, aki ismét a hatalom polcára került.

Ritkán telt el egy éjszaka nyugodalmasan, mert gyakran ropogott estenként a fegyver valahol a faluban a lakosság rémületére... A karácsony viszonylagos nyugalomban, robot nélkül telt el.

„December 29-én éjféltájt nagyon óvatosan zörgettek az ablakomon" – emlékezik Barna József plébános. Pinkovszki Leó, az első háborúból itt maradt orosz hadifogoly elmondta, hogy Velancsics Ernő házában tárgyaltak ismét az orosz államvédelmisek a zsidókkal, és elkészítettek egy listát, hogy kiket fognak összeszedni.

1944. december 30-án Barna József lelkészt és többi, az előre elkészített listán lévőt, három napi robotra vitték szekérrel. 31-én csak Batizig értek s ott szilvesztereztek.

„...Nem volt valami kiváló szilveszter-éjszaka, de rossznak sem mondható. A kísérő szovjet tisztek és katonák nagyon embersége-

sen bántak velünk. Ők se igen lehettek túlságosan megbizonyosodva a mi bűnösségünk felől, de a parancsot végre kell hajtani...

A Szatmári Friss újság 2003. január 27-i számában Boros Ernő a következőket írta a deportálásról: *Megyénk svábok által lakott településein 1945 januárjában a szovjet politikai rendőrség, az NKVD emberei, helyi policok (nemzetőrök) közreműködésével, civil lakosokból (férfiakból és nőkből) emberszállítmányokat állítottak össze, és indítottak útnak az akkori Szovjetunió Krivoj-Rog nevű bányvidéke felé. A hivatalos indoklás lényege szerint ezeknek a deportáltaknak azért kellett ún. málenkij robotra menniük, hogy németekként vegyék ki részüket a német hitleristák által lerombolt Oroszország újjáépítéséből – és ezáltal egyféleképpen tegyék jóvá a kollektív bűnösség bélyegével sújtott fajtársaik által a szovjet nép ellen elkövetett bűnöket. Emiatt a málenkij robotot jóvátételi munkaként is emlegették.*

Az 1945. év kezdete: Az ún. *háborús bűnösök* újév napján érkeztek meg rendeltetési helyükre, Színfaluba. *„Szomorú látvány volt ez az elhagyott falu, ugyanis az itteni svábok legnagyobb részt a németekkel együtt elmentek... A katolikus elemi iskolába szállítottak bennünket. Nem mi voltunk az elsők. Golyószórós katonák álltak az iskola négy sarkánál... Több ízben vittek kihallgatásra egy magas rangú szovjet tiszt elé... nyilvánvaló lett, hogy a háborús bűnös titulust nem érdemeljük meg... s aztán elindítottak bennünket Szatmárra... s bevágtak bennünket is az ún. Dobosi palotába a deportálandók közé."...*

...Mi történt közben Túrterebesen? – *„Megkezdődött a deportálandók összeszedése. Németeket deportáltak? Ilyen nem volt Túrterebesen! – Igen, de voltak németnevűek, és ez elegendő ürügynek számított. Tulajdonképpen a név sem számított, mert voltak közöttük: Franczia, Rákóczi, Nagy, Zsoldos, Kovács, Molnár és Keresztesi."*[65]

A deportálandókat 1945. január 3-án kezdték összegyűjteni. Négy-öt napig tartották őket a túrterebesi községházán. Egyesek abban reménykedtek, hogy csupán két heti erdőmunkára viszik őket, mások pedig úgy tudták: a szatmári híd felépítésénél fognak segédkezni. Szekérrel valóban Szatmárra vitték őket, de nem hidat építeni, hanem január 14-én indultak munkára a Szovjetunióba. De csak két és fél év múlva, 1947. július–szeptemberben térhettek haza. A túrterebesiek is Krivoj-Rogban szenvedtek.

ÎN MEMORIA CELOR DEPORTAŢI ÎN ANUL 1945.
AZ 1945-BEN DEPORTÁLTAK EMLÉKÉRE
ZUM ANDENKEN AN DEN RUSLANDDEPORTIERTEN VON 1945.

Bauer Mihály
Bauer András
Bregg István
Cserháti Antal
Czerlau Gyula
Doroha Balázs
Erli András
Erli István
Erli János
Franczia Ilona
Gábri István
Gébel Rozália
Geng Erzsébet
Geng György
M. Geng György
Z. Geng György
Geng István
Geng Mihály
Huczel Antal
Huczel Ferenc
Huczel Gyula
Huczel István
Illi Ilona
Kolb János
Kornis Tibor
Mekker István
Merk Magdolna
Midla Rozália
Molnár János
Molnár József
Molnár Katalin
Nagy Géza
Nagy János
Neer István
Nezezon István
Nezezon János
Pazurik Mihály
Propszt István
Pucser Margit
Rákóczi István
Rög József
Sável János
Silli József
Simpf János
Smucz István
Smucz József
Smucz Katalin
Stekli József
Szeibel István
Szeibel János
Tündik László
Ursuly István
Vágner Gyula
Vida Endre
Vida János
Vida Mária
Villi Mária
Vincze Ferenc
Zsoldos István
Schömberger István
Schvarczkopf Ferenc
Schvarczkopf Ferencné
Schvarczkopf Géza
Schvarczkopf György
Schvarczkopf Ilona
Schvarczkopf Imre
Schvarczkopf József
Schvarczkopf Mária
Schvarczkopf Mihály
Tepfenhardt Ferenc
Tepfenhárt József
Tepfenhárt Márton
Timár Geng József
Franczia István
Franczia János
Franczia Margit
Franczia Sándor
Hartmann János
Hartmann József
Keresztesi József
Koczán Jánosné
Nezezon István
Nezezon Katalin
Nezezon Magdolna
Pazurek Rudolf
Pazurek Rudolfné
Rákóczi András
Stauder András
Zsoldos Ferenc

A deportált 89 személy neve szerepel a 2000. évben felújított Hősök Emlékmű nyugati oldalán. A deportáltakból néhányan nem tértek vissza soha (pl. Gébel Róza, Hartman József, Huczel Anton, Pucser Margit, Sável János, Zsoldos István).

2008 nyarán a 89 túrterebesi deportáltból már csupán 7 személy élt. Nagy tisztelettel sorolom fel nevüket: Zsoldos Ferenc, a 87 évével ő a rangidős, majd őt követi Huczel Ferenc (85 éves)

s őket követik a 2–3 évvel fiatalabb nők: Rákóczi (sz. Merk) Magdolna, Seres (sz. Midla) Rozália, Erli (sz. Vida) Mária, Kovács (sz. Illi) Ilona, Breg (sz. Franczia) Ilona.

Az 1945-ben deportáltak emlékére

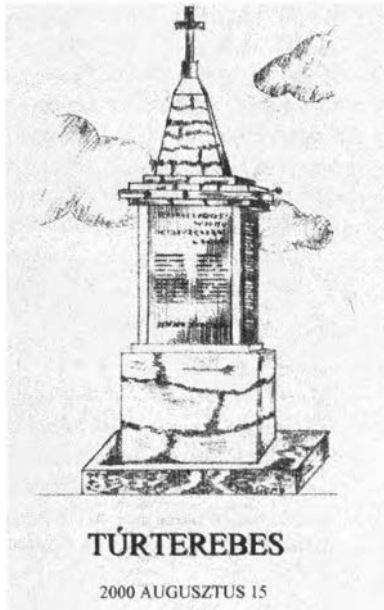

A Műemlékvédő Füzet borítója

2000. augusztus 15-re, Kirbájra (a sváb *kirchwaje* szóból származtatja Bura László)[66] – egy több mint 100 példányszámban megjelenő Műemlékvédő Füzetet nyomtattunk ki Koczán Levente polgármester közreműködésével, s a felújított emlékmű körül tartott ünnepségen többek között én is beszédet mondtam.

Az akkori emlékbeszédemből kiemelnék néhány passzust: *„A jövő építésekor tanulnunk kell a múltból és a mindenkori hatalmat figyelmeztetnünk kell arra, hogy soha többé ne ismétlődjék meg nemzetek, vagy nemzetiségek megaláztatása és meghurcoltatása…*

…Túrterebesnek csaknem ezer éves múltja van. Ez arra kötelezi e helység szülötteit, akár itt, akár idegenben éljen, hogy vállalja sorsát, és történelmi szerepének tudatában nézzen szembe mind-

azzal, ami új helyzetéből következik: mindenki alakítson ki magának ehhez igazodó, megtartó új nemzettudatot, és akkor bízhatunk abban, hogy a harmadik évezredbeli megmaradásunk szintén sikerülni fog…

Emberséges, szép hagyomány, hogy jeles napokon virágot helyezünk vagy gyertyát gyújtunk a megholtak békéjéért. Ezentúl ide is el fogunk jönni, hogy elhelyezzük a kegyelet virágait, és a hősöknek kijáró tisztelettel emlékezünk azokra a svábokra, magyarokra, románokra és zsidókra, akiknek nevei e márványtáblákra felvésettek…"

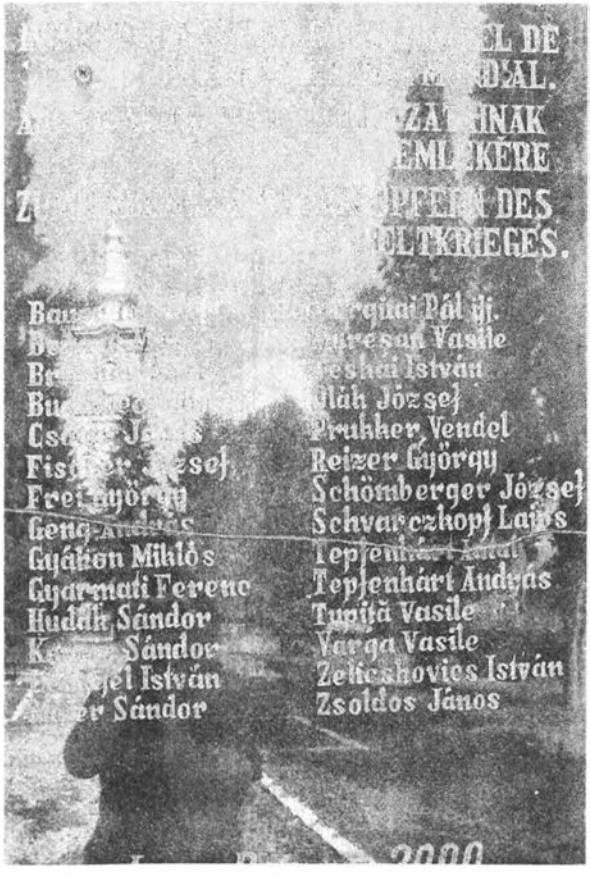

A második világháború áldozatainak emléktáblája

ÎN MEMORIA CELOR CĂZUȚI ÎN CEL DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
A II. VILÁGHÁBORÚ ÁLDOZATAINAK EMLÉKÉRE
ZUM ANDENKEN AN DEN OPFERN DES II. WELTKRIEGES

Bauer István
Bencze Mihály
Brukker György
Bud Gheorghe
Csatár János
Fischer József
Frei György
Geng András
Gyákon Miklós
Gyarmati Ferenc
Hudák Sándor
Kornis Sándor
Lengyel István
Májer Sándor
Margitai Pál ifj.
Mureșan Vasile
Ocskai István
Oláh József
Prukker Vendel
Reizer György
Schömberger József
Schvarczkopf Lajos
Tepfenhárt Antal
Tepfenhárt András
Tupiță Vasile
Varga Vasile
Zelicskovics István
Zsoldos János

A zsidóüldözések kora a második világháború időszakára tehető. Észak-Erdélyben – s így Túrterebesen is – bevezették a Magyarországon érvényes zsidótörvényeket, melyek a zsidókat hátrányos helyzetbe hozták. Másodrangú állampolgárok lettek, nem vehettek részt a közéletben, politikában, gazdaságban. 1944. március 19. után végrehajtották a zsidók népirtását, a Holocaust-ot. Először a városokban gettókban különítették el őket, majd német haláltáborokba vitték (többnyire állatszállító vasúti kocsikban), ahol többségükkel a gázkamrákban végeztek.

„Romániában is voltak zsidótörvények, de a romániai zsidókat nem deportálták a náci haláltáborokba, hanem a Vasgárda, az állami hatóságok és hadsereg „szorgoskodott" a zsidókérdés megoldásán (a zsidóság felszámolásán). Többnyire a Dnyeszteren túli területekre vitték a zsidókat Romániából."[67]

Marcu Rozen, aki egyedüli túlélője volt a Transznisztriába deportált öt tagú családjának, így vélekedik: *„Ma, talán még inkább mint bármikor, szükséges visszaemlékezni a második világháború idején lezajlott tragikus eseményekre, köztük az Antonescu kormányzása idején a zsidók ellen elkövetett bűntettekre."*[68]

A Holocaust idején Európában kivégzett zsidók száma közel hatmillió fő (a kiirtás mértéke 64,4%), pontosabban 5 millió

933 ezer. Ebből 2,8 millió Lengyelországból, 1,5 Szovjetunióból, 335 ezer Magyarországról, ebből Észak-Erdélyből 135 ezer, Romániából 270 ezer zsidót öltek meg. Amint a fenti felsorolásból kiderül: Észak-Erdély Magyarországnál szerepel, mivel ezen az ideiglenesen megszállt területen a zsidókat a magyar állam deportáltatta a haláltáborokba.

A túrterebesi zsidóknak templomuk és iskolájuk volt a településen.

A Holocaust áldozatainak emlékműve

ÎN MEMORIA VICTIMELOR HOLOCAUSTULUI
A HOLOCAUST ÁLDOZATAINAK EMLÉKÉRE
ZUM ANDENKEN AN DEN HOLOCAUSTOPFERN

Gazdaságilag az 1945-ös év igen szomorúan zárult. Búzavetés kevés volt, hiszen az elmúlt év őszén, a szántás-vetés idején volt a front átvonulása a település területén, és alig maradt igavonó jószág. A másik gond az volt, hogy állandósult a beszolgáltatás. Nagy mennyiségben kellett beszolgáltatni: búzát, kukoricát, napraforgót, paszulyt, hordóskáposztát, bort, tojást, baromfit, sertést, lovat, tehenet.

Az 1946-os évben nagyjából minden úgy történt, mint az előző évben, csak a pénz értéktelenedett tovább. Egy autóbuszjegy ára Túrterebestől Szatmárig (26 km) 300 ezer lejbe került. Ez év nyarán a cigánytelepen öt felnőtt cigány férfi meghalt kiütéses tífuszban.

1947. július 12-én jött az örömhír, hogy az 1945 januárjában deportált túrterebesiek megérkeztek Máramarosszigetre. Ők a szovjet nyilvántartásokban úgy szerepeltek mint magyar állampolgárok. Szerencséjükre, Rákosi Mátyás, hogy a Kommunista Párt választási győzelmét biztosítsa, kijárta 100 ezer magyar hadifogoly hazabocsátását. Így szeptember 28-án hálaadó istentiszteletet tartottak a megérkezettek tiszteletére és gyászistentiszteletet a meghaltakéra.

Augusztus 13-án volt a lej stabilizációja. A hír megelőzte a beváltást. Mindenki szabadulni szeretett volna a pénzétől. Így volt lehetséges, hogy egy magas szárú női cipő ára hatmillióra rúgott.

Barna József esperes 1991. június 18-án datált feljegyzései így zárulnak: *„December 30-án a király lemondása, a köztársaság kikiáltása nem okozott különösebb izgalmat. Ebben a faluban a múltban sem politizáltak, de a deportálás még jobban megtanította a népet arra, hogy ingoványos talaj a politika. Ez nem jelenti azt, hogy nem voltak egyáltalán politizáló emberek a faluban. 1945 óta működött a Kommunista Párt helyi szervezete. A pártba való belépéstől a falu őslakói idegenkedtek.“*

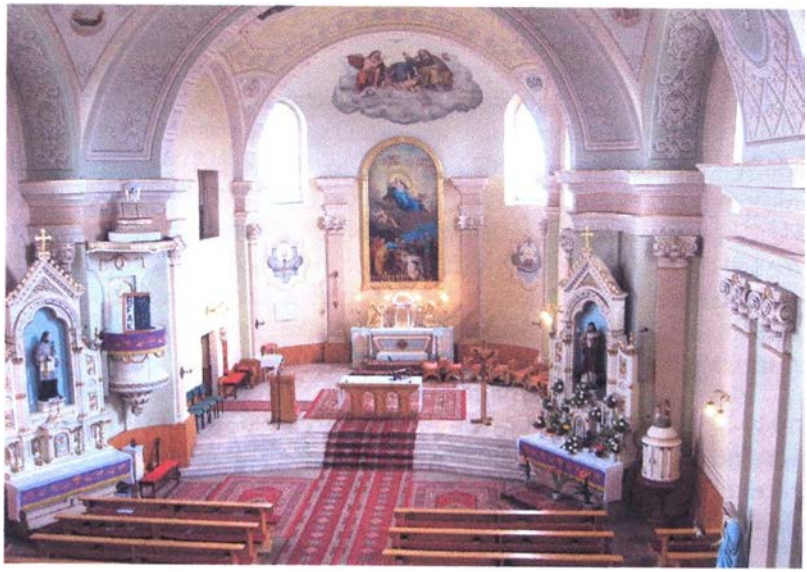

Templombelső. A Főoltár

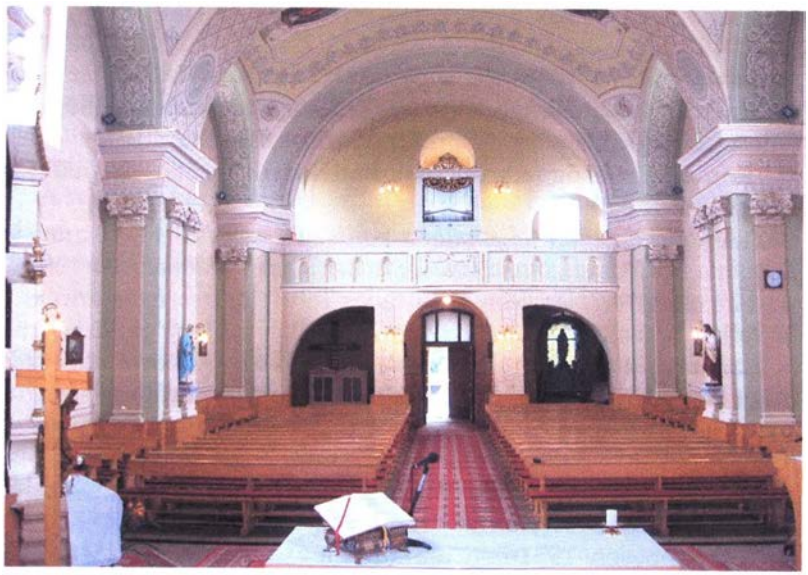

A háttérben a felújított orgona

A kommunista diktatúra évtizedei

A hidegháború korszaka

A Szovjetunió vezette keleti és az Amerikai Egyesült Államok vezette nyugati tábor viszonyában 1947-től változás állt be. Ekkor vette kezdetét a hidegháborús időszak, amely egészen az 1980-as évek végéig tartott. Katonai (NATO) és gazdasági szövetségek (KGST) jöttek létre, mivel a szemben álló tömbök között a gazdasági, kulturális és politikai érintkezések a minimumra csökkentek.

Romániában az átmenet a többpártrendszerről a diktatúrára 1948-ig tartott. Petru Groza (1945. március 6-tól 1952-ig miniszterelnök) igyekezett szétverni a történelmi pártokat, és arra törekedett, hogy megszerezze a kommunista ellenőrzést a főbb állami intézmények fölött.

1948 júniusában államosították a gyárakat, bányákat, bankokat, szállítási vállalatokat. Az ún. tanügyi reform után államosították a felekezeti iskolákat. Egyre erőteljesebben korlátozták az egyházak működését.

1949-ben megkezdték a mezőgazdaság szövetkezesítését (kollektivizálást). 1948-ban elfogadták a Román Népköztársaság első alkotmányát, amely szerint Románia szocialista állammá vált. Az egyedüli párt a Román Munkáspárt maradt.

Románia mezőgazdaságának kollektivizálását 1949 március elején határozták el.

„A kollektivizálás folyamata a politikai rezsim és a kommunista Románia tulajdonviszonyai átalakításának központi dimenziója volt.“[69]

A kollektivizálás Románia teljes falusi népességét érintette (a teljes lakosság 75%-át, azaz 12 millió lakost) és tíz évnél hosszabbra kiterjedt politikai kampány volt. A pártállam számára a falusi világ átalakulása lehetővé tette az erőltetett iparosítási program beindításához szükséges gazdasági erőforrások felhalmozását. Ezen kívül az állampárt mélyen behatolt a közösségek életébe, vidéken ellenőrzése alatt tartotta a termelőeszközöket és a javadalmazási formákat.

Túrterebesen 1951-ben alakult meg a Kollektív Gazdaság. Az akkori pártaktivisták és a későbbiek is (közöttük volt néhány

tanügyi káder is) és falusi elöljárók minden lehetséges eszközzel próbálták meggyőzni a lakosságot, hogy „önként" mondjon le minden vagyonkájáról, és adja be a közösbe. Akik nem bizonyultak eléggé *öntudatosnak* (voltak szép számmal ilyenek), azok közül néhányat szervezkedés vádjával elítéltek, és börtönbe csuktak (Zöldi Geng György, Zöldi Geng András, Oláh András, Reizer András és Tóth György), másokat pedig a Dunacsatornához vittek kényszermunkára (Csihola János, Kinca György, Kinca Margit, Kolb Schvarczkopf András, Mekker Matild).

Az ország teljes kollektivizálása 1962 áprilisában ért véget. Túrterebesen is - mint máshol az országban - mezőgazdasági gépekkel végezték a földművelést (több tucat traktorista). A manuális munkaerő nagy részét a falusi asszonyok alkották. A keletkezett munkaerő-felesleget, szervezett módon, az ipari egységek felé irányították.

A 70-es évek elejére Túrterebesen is érezhető volt, hogy a környékbeli ipari központok felszívják a község településein felszabaduló fölösleges munkaerőt.

A férfiak zöme ingázni kényszerült főleg Szatmárra vagy a környékbeli üzemekbe és bányákba (Turc, Ilba). Néha besegítettek az egyre kisebbre zsugorodó háztájiba. Később egyre többen költöztek el a megye vagy az ország más vidékeire. Így volt ez mindenütt Romániában. Kivételt képeztek a hegyvidékek települései, vagy ahol nem alakultak Mezőgazdasági Termelő Szövetkezetek.

A romániai magyarság számára is nehéz évtizedek következtek. A meghirdetett autónomia csak látszólagos volt (Magyar Autonóm Tartomány).

A Magyar Népi Szövetség fontosabb intézményeit Erdélyből Bukarestbe költöztették. Felszámoltak számos régi magyar intézményt azáltal, hogy vagyonukat, épületeiket és könyvtáraikat államosították. Számos neves értelmiségit üldöztek, munkatáborba vittek vagy bebörtönöztek és nagyon sokukat halálra ítéltek és kivégeztek.

Az 1956-os magyar forradalom eseményei kisebb megmozdulásokat váltottak ki egyes erdélyi egyetemi városokban. Tudomásunk van arról is, hogy sok román nemzetiségűt ítéltek halálra az '56-os események kapcsán.

Florin Constantiniu román történész értékelése szerint: az 1958 májusában bejelentett szovjet csapatkivonás is *„az egymáshoz közelítő érdekek eredménye volt: a román politikai vezetők meg akarták szilárdítani hatalmukat, de úgy, hogy ne legyenek kitéve a közvetlen szovjet katonai beavatkozás veszélyének."...*

Az 1958–1960-as években nyilvánvalóan megkeményedik a rendszer. ...*„Üldöztetések, letartóztatások követik egymást, számtalan kritika éri a* negatív szemléletű *értelmiségieket. A csapás fő iránya azonban a magyar nemzetiség volt, amelynek tagjai, az értelmiség és más* megbízhatatlan elemek s volt kizsákmányolók *vezetésével nem átallottak a magyarországi* ellenforradalommal *szimpatizálni, és azok példáját követve* meg akarták dönteni a szocialista rendszert, *a munkás-paraszt hatalmat, sőt még egyesek* az ország területi egységére törtek, Erdélyt akarták kiszakítani a román haza testéből".[70] (A kiemelések tőlem – K.K.)

1958-tól (a szovjet csapatok visszavonása után) az ország gyors léptekkel haladt előre a szocializmus útján. Nagyméretű iparosítás folyt.

Túrterebesre vonatkozóan szólnunk kell néhány helyi megvalósításról is. Az mtsz számára istállókat építettek a Bikkesen, valamint a Hajnal utca végén. Ezeknek szomszédságában épültek a magtárak és raktárak, valamint a mezőgazdasági gépállomás. A Szőlőhegyen juhistállók épültek. Évtizedekig Császár András volt az mtsz főkönyvelője. Mérnökök: Keller Tibor, Puskás Emese, Szabó Lajos, File Zoltán, Ionescu Ioan (később falugazda), Elek György (1988-tól Magyarországon él családjával), Puskás Csaba, Nagy Sándor és Popovics Ferenc mezőgazdasági mérnökök (ez utóbbiak is Magyarországon élnek a rendszerváltás óta). Távozásuk veszteség az országnak, de legfőbbképpen a túrterebesi közösségnek, amelynek tagjai voltak. Magyarországon mindnyájan sikeres vállalkozók.

A volt mtsz-elnökök és más tisztségviselők (gépállomás, raktárak és istállók) a szocializmus éveiben: Geng János, Lengyel János, Gyákon Sándor, Ionescu Ioan, Bud Ștefan (az utóbbi években Spanyolországban él).

Bauer Lajos volt a mezőgazdasági géppark vezetője. Margitai István, Ninács Miklós, majd Igli József a magtárak és raktárak vezetői voltak. Gyákon Sándor volt az állatistálló-komplexum vezetője, majd az mtsz elnöke lett.

A Fogyasztási Szövetkezet legújabb épülete

A volt Fogyasztási Szövetkezet a település központjában két új emeletes épülettel gazdagodott. Elnöke, hosszú időn át, Nagy Kálmán volt. Részlegvezetők és elárusítók: Tepfenhart-Lengyel István, Schvarczkopf Ferenc (Fecsa), aki egy ideig a csárdát (ma pékség) üzemeltette, Doroha Mihály és Mária, Bodor Anna, Oláh Katalin, valamint a könyvelőségen dolgozók: Oláh József, Korponai Gizella, Smucz Mária (ez utóbbiak jelenleg is) és sokan mások.

Az 1950–1980 közötti időszakban három új épületet kapott az iskola, összesen 18 tanteremmel és 3 laboratóriummal, külön épületben iskolaműhellyel.

Az orvosi rendelő és fogászat épülete

Új orvosi rendelő is épült, ahol az első években még szülészeti osztály is működött. Dr. Agárdy Tamás volt évtizedekig a község és a vidék egyik legkiválóbb orvosa. A 80-as évek közepétől fiával, Miklóssal gyógyítottak. Halála után egy ideig fia, majd dr. File Gyöngyvér és dr. Barbul László háziorvosok évtizedek óta vigyáznak egészségünkre (közel 4000 fő).

A fogászati részleget évtizedekig (miután Sztán Aladár fogorvos családjával áttelepült Magyarországra) dr. Orbán László vezette. Túrterebesen kívül rendelt Kányaházán (Călinești), Sárközön (Livada) és Halmiban (Halmeu). Tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halálát (2002) követően fia, dr. Orbán Zoltán (iskolánk volt diákja) a község fogorvosa.

A rendőrségnek is jutott új épület. Az emeleten lévő két lakosztállyal együtt három család is elfér az épületben.

A második világháború befejezésétől (1945) egészen a rendszerváltásig (1989) eltelt időszakról még a legobjektívebb hazai történészek sem mondanak véleményt. Bár az utóbbi időben vannak erre vonatkozóan próbálkozások. Számos esemény részletei még nem tisztázottak, mert az említett korszak hajdani szereplői és azok leszármazottai napjainkban is érintettek lehetnek. Egy biztos: a kommunizmus évtizedei begyógyíthatatlan sebeket hagytak az akkor élők és túlélők életében. Még ma sincs merszünk feltárni annak a korszaknak igazi arculatát és történéseit. Ennek ellenére megkísérlem felvázolni azokat az eseményeket és adatokat, amelyek a romániai magyarsággal, netán az oktatással kapcsolatosak.

Romániában mindig is a magyarság volt a legnagyobb nemzetiség. Az 1977. január 5-i népszámláláskor Románia összlakossága 21 599 416 személy volt. Ebből 88,13% román, 11,86% pedig más nemzetiségű. A romániai magyarság száma 1 705 810 fő volt, vagyis az összlakosság közel 8%-a (pontosabban 7,91%).

Az 1979–1980-as iskolai évben Romániában magyar nyelven 2 479 tanegység és tagozat működött. Ezekben az óvodák száma 1436, általános iskolák (I–VIII.) száma 1276, líceumok száma 120, szakiskoláké 4. Az összes többi nemzetiségekkel (német, szerb, ukrán, szlovák, cseh, bolgár) együtt 3252 tanegység. Ezeken kívül 60 tagozaton esti oktatás folyt (57 tagozaton magyarul és 3 tagozaton németül).

A gimnáziumokban (középiskola) 184 látogatás nélküli tagozat működött (ebből 179 magyarul, 2 németül, 3 szlovákul).[71] Túrterebesen az 1979–1980-as iskolai évben 731 beírt tanuló volt, összesen 25 osztályban. Az alsó tagozaton (I–IV. osztályok) 310 tanuló (ebből 8 fő román tagozaton), a gimnáziumi osztályokban (V–VIII.) 320 tanuló, míg a IX–X. osztályokban 101 tanuló. Átlagban közel 30 tanuló osztályonként, amely minden idők legnagyobb osztályátlagának tekinthető.

A Ceaușescu-korszakban (1965–1989) minden megváltozott. A személyi kultusz mértéke meghaladta az elődökét. A hatalom minden korlátozás nélkül a diktátor és családja kezében összpontosult.

A többségben lévő román nemzet is megszenvedte ezeket az évtizedeket: jegyrendszer az élelmiszerek elosztásában, az elektromos áram korlátozása, a külföldre való utazás szigorítása és számtalan más korlátozás és tiltás.

Ám a magyarságot (és vele együtt a többi kisebbségben élőket is) más sérelmek is érték: az egyházi ingatlanok elkobzása, a nagy hagyományokkal bíró magyar középiskolák többségének vegyes tagozatúvá tétele. 1975 után pedig ipari szakközépiskolákká változtatták őket.1985 után egymás után szűntek meg kiváló művelődési intézményeink (rádió, televízió stb.).

Mint román–magyar szakos tanár szívesen olvastam akkoriban, a román szakfolyóiratok mellett, a romániai magyar lapok legjobbjait is: Korunk, Hét, Utunk, Igaz Szó.

Büszkeséggel tölt el a tudat, hogy ismerhettem Szilágyi Domokost és István öccsét, aki Szatmárnémetiben felettem járt egy évvel a középiskolában, valamint a '60-as években már Batizra költöző családját. Református lelkész édesapja sokszor beszolgált szülőfalumba, Egribe. A templomban számtalanszor megtapasztalhattuk az alábbi verssorok üzenetét:

Mert Megtartóra van szükségünk
Jobban mint bármikor.
Megtartóra, ki, mint az anyanyelv,
lelkünkből lelkedzőn jelent
múlt-jelen-eljövendő végtelent,
s megismerésünk bűnös útján rendet teremt.

(Szilágyi Domokos: *Sajtóértekezlet*)

Elszomorított az elmúlt évben szárnyra kapott hír: miszerint Szilágyi Domokos *nem bírt ellenállni a kísértésnek.* Gondolom: mindenki tudja, mire utalok. Valakik megpróbálták bemocskolni emlékét.

Életem egyik legnagyobb ajándékának tartom a Gellért Sándor és családjával kialakult bensőséges kapcsolatomat. Nekik köszönhetem, hogy már fiatal koromban érdeklődéssel fordultam nemzetem történelme, az anyanyelvem és irodalma felé.

Tóth István költő, nagyra becsült marosvásárhelyi főiskolai tanárom, Gellért Sándor halála után (1988), ekképpen búcsúzott a költőtársról: *„...örök garabonciásként jöttél és mentél, szabadon közlekedve a fény és az árnyék világa között... a Te baráti kezed nyúlt akkor (1944) ki értem, nehogy végképp összeroppanjak magamra zárult világom súlya alatt... Te voltál lelkiismeretem egyik biztos támasza. Végképp megerősítettél abban, hogy az emberi példaadás önkéntes vállalása még a fizikai megsemmisülés esetében is felér egy győzelemmel:*

Egy szál ember vagyok,
s vihar elé állok,
Hadd üssenek bénává a
jókedvű villámok.

...Te a brianszki erdő partizánjait is, a békés mezők román pásztorait is mindig azonosítottad saját néped egyszerű fiaival. Ebben áll a Te nagy otthonteremtő költészeted legfőbb üzenete... Úgy élted át az emberiséget, népünk majdnem mindegyik hősét, hogy önmagad maradtál Mikolában, Marosvásárhelyen, Kolozsvárt és Szatmáron is.“[72]

Kányádi Sándor, Sütő András, Páskándi Géza és a többiek – kiváló írásaik révén – így válhattak a kitartás és megmaradás jelképeivé.

A diktatúra utolsó éveiben Sütő Andrással együtt, mi is így fohászkodhattunk: *„A mi mindennapi egyenes tartásunkat add meg nékünk ma, Édes Anyanyelvünk, mert nem mi választottunk Téged, Te választottál bennünket“.* Az idézetet Major Miklós társamtól kölcsönöztem, akit 1999-ben Kaplonyban Fényes Elek-díjjal tüntettek ki.

1989 decemberéig úgy tűnt, hogy a Ceaușescu-dinasztia hatalma megingathatatlan. Ám december 15-én Temesváron

mégis megmozdult valami: a diktatúra ellen küzdő református lelkésszel, Tőkés Lászlóval szolidaritást vállaltak a temesváriak (köztük nagyszámú román nemzetiségű). Két nap múlva már több tízezren gyűltek össze a parókia szomszédságában, hogy megakadályozzák a hatalomnak ellenálló lelkész és családjának, valamint néhány barátjuknak az elszállítását a templomból. Az ún. „népfelkelés" a pártszékház elfoglalása után vette kezdetét. A hadsereg, a milícia és a Securitate fegyverrel lőtt a tüntetőkre. Az eseményekről hírzárlatot rendeltek el, csupán a külföldi rádió- és tévéállomások számoltak be róla. Néhány nap múlva az ország számos városában meghirdetett népgyűlések diktatúraellenes tüntetésekké változtak. A Ceaușescu házaspár megpróbált elmenekülni, de elfogták őket. Egy különleges bíróság halálra ítélte a diktátort és feleségét, majd kivégezték.

Már december 22-én a televízióban bemutatkozott a Nemzeti Megmentés Frontja (NMF, románul FSN), mely Ion Iliescu vezetésével átvette a hatalmat. Demokratizálódási folyamat indult el, helyreállt a többpártrendszer, újjáalakultak a történelmi pártok (parasztpárt, liberálisok, szociáldemokraták) új pártok és szervezetek is jöttek létre (RMDSZ, Polgári Szövetség).

A rendszerváltás után

A rendszerváltás a román–magyar szolidaritás jegyében kezdődött, hiszen a román többségű Temesvár lakóinak nagy része Tőkés László mellé állt kezdetben. A kezdeti lelkesedést beárnyékolták az 1990. évi márciusi véres provokációk. Marosvásárhelyen Sütő Andrást is életveszélyesen megsebesítették, Kincses Előd több mint öt évig élt családjától távol Magyarországon. Megdöbbenve olvastam Király Károly önvallomását a diktatúra éveiről.

Egy 1989. december 25-én megjelenő Kiáltvány (Székelyudvarhelyen adták ki) hírül adta az RMDSZ megalakulását. Túrterebesen 1990 februárjában alakult meg a helyi RMDSZ kb. közel 1000 taggal. Nagy volt az öröm és a lelkesedés, hiszen több mint 40 év diktatúra után a községben nagy többségben

élő magyarságnak immár volt nemzetiségi képviselete és érdekvédelmi szervezete.

A tantestület néhány tagja, akik addig is kivették részüket a közösségi munkából, lelkesen szónokoltak minden rendezvényen. Közülük csupán néhány nevet említek: Kiss Pál tanár, hajdani iskolaigazgató (szókimondó, igazi magyar ember volt, ő lett az első RMDSZ-elnök), a fiatalok körében oly népszerű Koncz János sporttanár, Puskás Bálint, Éles István tanár kollégáim, dr. Orbán László székely származású fogorvos (a későbbi RMDSZ-elnök), Kornis Sándor mérnök, Kis Endre és Bodor János tanító kollégáim, Keresztesi Károly és nagyon sokan mások. Sajnos, közülük már sokan nem élnek (Kiss Pál, Koncz János, Éles István, dr. Orbán László, Bodor János). Mellettük voltak mindvégig az egyházak képviselői: Kirner Ferenc, római katolikus kanonok, Béres Zsigmond református lelkész. Ők bonyolították le a nagy mennyiségű segélyek szétosztását, amelyeket Magyarországról és Kárpátaljáról kapott a község, és mellettük ott segédkezett nagyon sok, jóérzésű községbeli lakos (tűzoltók, gátőrök, a volt mtsz-ben dolgozók, köztük nagyon sok drăgușeni-i román). Én magam sem hiányozhattam. Sokszor kértek fel (mivel román nyelvet oktató tanár voltam), hogy beszéljek a népgyűléseken. Az történt ugyanis, hogy 1990 januárjában nekem jutott osztályrészül, hogy amolyan „polgármester-féle" legyek, miután a kultúrotthonban összegyűlt tömeg nem tudta meggyőzni Éles István, majd Koncz János tanár kollégáimat, hogy vállalják a polgármesterséget. Panea Alexandru, később Halmi polgármestere, az utóbbi években megyei tanácsos, aki az akkori Szatmár megyei Nemzeti Megmentési Front delegátusa volt, igazolhatja az elhangzottakat.

Az 1989–1990-es tanévben a téli vakáció hosszúra sikerült. Nem volt tanítás december 18-tól február 1-jéig. Nem kívánok senkinek sem ilyen szünidőt! Túrterebesen 1990 januárjában volt az *igazi forradalom* a település központjában, majd folytatódott a Híd utcában, amelynek folytatásában el lehetett jutni a roma telepre, mert ti. velük kezdődött az ún. *harci összetűzés*.

Az előzményekről csupán annyit: a diktatúra utolsó éveiben a településünkön egyre gyakoribbá váltak a romatelepről származó lumpen elemek garázdálkodásai, amelyek abban nyilvánul-

tak meg, hogy idős emberekre támadtak saját lakásukban (pl. Oláh Andrást a Fő utcából, s másokat a Felszegről), és brutálisan megvertek (később bele is haltak a sérülésekbe), majd kifosztották őket. Az akkori milícia szervei szemet hunytak ezek felett, s a tetteseket nem vonták felelősségre. Ezek és más sérelmek oda vezettek, hogy a békés lakosság (főleg a férfiak, akik ingáztak más településekre) megelégelve a sorozatos sérelmeket és lopásokat, bosszút állt. A romatelep viskóinak egy részét felgyújtották, s megpróbálták kézre keríteni a garázdálkodókat. A telep férfi lakosai elmenekültek a szomszédos falvak (pl. Bábony) telepeire az éj leple alatt. Ám a kirendelt katonai alakulat közreműködésével másnap reggelre egy autóbusznyi telepest adtak át a megyei szerveknek. Hetente több alkalommal szerveztek spontán népgyűlést az iskola udvarán vagy a kultúrotthonban, s a helyi lakosok (nagyrészüket ért sérelem a romák részéről) követelték Orban Brănduşan ezredestől, hogy a vétkeseket telepítsék máshová a megyében.

Mondanom sem kell, hogy ez a fajta kitelepítés még abban a zűrzavaros időszakban sem volt kivitelezhető.

Sajnálatos módon, voltak olyan roma származású, békés természetű lakosok is, akik ártatlanul szenvedtek (köztük kiskorú gyermekek is). Az akkori történéseknek még egy ideig voltak utórengései azáltal, hogy néhány helyi lakost (köztük egynéhány vezető beosztásban lévőt) a szatmárnémeti bíróság azzal gyanúsított, hogy segédkezett a megtorlásban.

A legnehezebb időszakban (1990. február–1992. február) Czumbil József, a volt mezőgazdasági gépállomás szakembere vállalta el a polgármesteri tisztséget, a volt adminisztráció alkalmazottainak megtartásával mindaddig, amíg ki nem írták az első demokratikus választásokat.

Nagy volt a zűrzavar és a szervezetlenség. A volt mtszvagyon szétosztásra került a tagság között. Az istállókat a Bikkesen (helynév) lebontották, és elárverezték építkezési anyagokként. Az állatállomány szintén szétosztásra került s a megmaradt épületeket és szarvasmarha-istállókat megvásárolta (potom áron) egy szatmári vállalkozó, Deac Ştefan azzal az ígérettel, hogy az átalakított épület-komplexumban bútorgyártással és gombatenyészettel fognak foglalkozni, ahol 50–60 új munkahelyet létesítenek a helybeliek számára. Egy ideig

működött is ez a vállalkozás, de az utóbbi időszakban a csőd fenyegeti ezt a jelentős beruházást is.

Az első demokratikus választástól kezdve napjainkig az RMDSZ-szervezetnek fontos szerepe volt a község legújabb kori történelmében.

A község három településből áll: Túrterebes, Túrterebesi-szőlőhegy és Drăguşeni (Hódostanya / Kisterebes). A lakosság számának függvényében a helyhatósági választások eredményeként 13 tanácsosa volt a községnek, s ebből 9–11 tanácsosa volt a szinte teljes egészében magyar anyanyelvű Túrterebesnek és Túrterebesi-szőlőhegynek. Csak ezekben a településekben alakult RMDSZ-szervezet a községből. Mivel a 90-es évek elején Túrterebesen is megalakult a túrterebesi Német Demokrata Fórum, az eddigi négy mandátumból háromban közös listán indultak a két szervezet jelöltjei, közös megegyezés alapján. Az arányok kb. 70% RMDSZ és 30% NDF.

1992-ben Nagy József tornatanár kollégámat választották polgármesternek, s őt támogatta az előbb említett két helyi szervezet tagsága.

A 2000 júniusáig tartó két mandátum alatt nem volt könnyű dolga sem a polgármesternek, sem a 3–4 drăguşeni-i tanácsossal kiegészülő helyi tanács (többségében RMDSZ) tagjainak. Az eltelt évek alatt, az egymást sűrűn váltogató földosztó bizottságok főképpen a földméréssel foglalkoztak. Emlékszem, hogy topográfus szakemberek hiányában, a polgármester a topográfiában jártas katonatiszteket volt kénytelen alkalmazni a földméréskor.

Erre az időszakra esett a volt mtsz-vagyon (ingatlanok) szétosztása a tagok között, az istállók egy részének értékesítése, a falu vagyonát képező nagyértékű kőbánya koncesszionálása a németországi Beckinger-cégnek, valamint a jelenleg is működő kavicsbánya létrehozása és üzemeltetése egy olyan nagy kiterjedésű földterületen (valaha a Szamos-meder hordaléka), amely magántulajdont képezett azelőtt.

Egyéb megvalósításról nemigen számolhatunk be ebből a korszakból.

A polgármester mentségére azt hozhatnánk föl, hogy az első mandátumban nem volt a helyi tanácsnak alpolgármestere (csak névlegesen), s emellett olyan szűkösek voltak az éves költség-

vetések, hogy azokból nem maradt pénz nagyobb beruházásokra. Nem voltak távlati célkitűzések, s nem voltak megfelelő, az önkormányzatok önállóságát biztosító, hatékony törvények sem.

A második mandátumban valamelyes javulás azután következett be, miután a belényesi származású Szabó Lajos agrármérnök elvállalta az alpolgármesteri tisztséget. Ekkor készült első alkalommal pályázat a vezetékes ivóvízhálózat kiépítésére. Nagy József érdeme a túrterebesi egyházi ingatlanok nagyobb részének visszaszolgáltatása (a volt egyházi iskolák épületeiről, valamint az egyházak földterületeiről van szó).

*

Az ezredforduló hozott változást a község életében. 2000 júliusától új korszak kezdődött. A túrterebesi születésű, nagyon fiatal, előző évben Kolozsváron diplomázott matematika-informatika tanárt, Koczán Leventét választották, nagy többséggel polgármesternek Túrterebes községben. 2000-ben a Szatmár megyei RMDSZ vezetői, sőt az országos RMDSZ kampánystábja Túrterebesen kezdte az országos kampányt: Frunda György, Borbély László, Asztalos Ferenc és mások jelenlétében.

Asztalos Ferencet marosvásárhelyi főiskolás korom óta ismerem. A diktatúra évtizedeiben számtalanszor ellátogatott Túrterebesre, közös barátunk, néhai dr. Orbán László lövétei (Hargita megye) származású fogorvos és családja vendégszeretetét élvezve, közösen nézhettük a televízióban az MTV Futball Világbajnokságról sugárzott adásait (már amikor volt áram). Akkoriban ez a lehetőség nem adatott meg neki Székelyudvarhelyen és környékén.

Azóta pedig több ízben járt Szatmárnémetiben, és a Szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnáziumban hallgathattuk érdekes és színvonalas előadásait az előkészületben lévő nemzetiségi törvényről, az új tanügyi törvénytervezetről, valamint a romániai magyar oktatás helyzetéről. A Román Parlamentben a Tanügyi Bizottság alelnöke volt. Hiteles és markáns képviselőnek tartom őt, mert tudom, hogy sokat tett a romániai magyar oktatásért.

A Szatmár megyeiek pedig számtalan alkalommal jártak Túrterebesen, és segítették a fiatal polgármestert: Szabó Károly szenátor, Varga Attila (jogász) és Erdei D. István, parlamenti képviselők, Kereskényi Sándor volt tanár kollégánk, a későbbi

RMDSZ-szenátor. Szép Gyula, országos RMDSZ ügyvezető alelnök 2008 tavaszán már második alkalommal járt Túrterebesen.

Az utóbbi időben pedig Kóródi Attila, környezetvédelmi miniszter két alkalommal is ellátogatott településünkre. Az elmúlt két mandátumban a fent említett magas rangú RMDSZ-tisztségviselők hathatós támogatásukról biztosították Koczán Levente polgármestert, aki 2008-ban megszerezte a harmadik polgármesteri mandátumát az RMDSZ színeiben.

Az RMDSZ újonnan megválasztott Szatmár megyei tanács elnöke, Csehi Árpád ígéretet tett a túrterebesieknek: mandátuma idején azon lesz, hogy Túrterebes eurórégiós (határokon átívelő) kistérségi települések központjává váljon.

A felújított park déli irányból

A település központjában felújított park és az intézmények (kastély, iskola, orvosi rendelő, községháza, kultúrotthon és lakodalmasház) felújítása a legutóbbi két mandátum megvalósításai közé sorolandók. S talán minden idők legnagyobb beruházása lesz egy új napközi otthon felépítése, amelyet a Nemzeti Liberális Párt (PNL)–RMDSZ kormány kezdett el finanszírozni több mint 12 milliárd régi lej értékben, valamint egy új sportcsarnok létesítése, amelynek az építési munkálatai 2008 szeptemberében elkezdődtek.

Fontos momentuma az előző két mandátumnak a magyarországi Nemesvitával való testvér-települési szerződés létrehozása, amely elsősorban a két település polgármestereinek (Koczán Levente és Eke Ferenc), és tanácsosainak az érdeme. Évenként találkozunk vagy Túrterebesen vagy a Balaton-parton található Nemesvitán. Tanulóink csereüdültetése immár rendszeressé vált az utóbbi években. Nyaranta mindkét fél igyekszik színvonalas és tartalmas programokat szervezni, ahol a 20–20 tanuló mellett ott vannak a pedagógusok, valamint a szülők is. Az évek során oktatási intézményeink között nagyon jó kapcsolat alakult ki. Vőfély Péter iskolaigazgató kollégámmal kölcsönösen tájékoztatjuk egymást a két településen zajló oktatási és nevelési munkáról.

Nemesvita a Keszthelyi-hegység egy erdőkkel határolt völgyében fekszik, a 84-es főútról az egyedülálló jegenyesorú úton közelíthető meg.

A jelenlegi települést először az 1209-ben kelt oklevelek említik. A római katolikus templom első említése 1333-ból való, késő barokk formáját 1788-ban nyerte el. Nemesvita fő vonzerejét festői fekvése, a Balatonra és a Tapolcai-medencére tekintő csodálatos panorámája, valamint borospincéi és nyugalmat árasztó népi lakóházai adják.

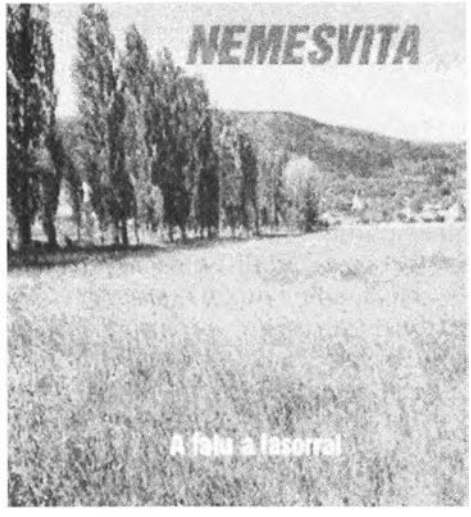

Nemesvitai képeslap

Iskolaépületek a kastélyudvaron

Miután az egyházak visszakapták a hajdani felekezeti iskolák épületeit, egyetlen telekre, a Perényi-kastély udvarára került az iskola négy épületbe. Hivatalos jelentésekben csak: A, B, C, D. épületekről beszélünk.

1. *A főépület.* Épületeink közül ez épült legkésőbb (1980).

A főépület bejárata

A legutóbbi megvalósítások közül csak azokat említem, amelyek az oktatási intézményeinkkel kapcsolatosak: a műemléknek számító Perényi-kastély tetőszerkezetét és a belső termeket, folyosót, ajtókat és ablakokat restauráltattuk, és teljes egészében felújítottuk és oktatásra alkalmassá tettük egy sikeres pályázatnak köszönhetően, amelyet a Román Kormány finanszírozott 2006-ban, több mint 3,5 milliárd (régi) lej értékben. A kivitelezési munkálatokat a szatmárnémeti Szilágyi Ferenc vállalkozó cége végezte.

2007-ben iskolánk két épületében (10 tanterem és egy tornaterem) vezetékes ivóvizet, központi fűtést és egészségügyi központot hoztunk létre 2,5 milliárd (régi) lej értékben, a melyet Borbély László miniszter biztosított számunkra.

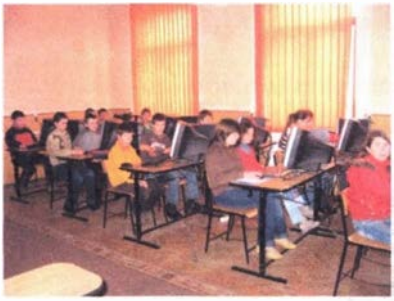

A multimédia terem

Központi fűtés folyosókon és termekben

A felújított osztálytermek egyike

Új egészségügyi létesítmény

Jelenleg napközi épül a régi óvodaépület telkén 12 milliárd régi lej értékben. Ősszel elkezdődött egy új sportcsarnok felépítése az iskola szomszédságában, a jelenlegi füves futballpálya mellett. A 33 milliárd lejes beruházás 10%-nyi önrészét a helyi tanács biztosítja. A többi megvalósításokról beszéljenek a felvételek.

Az iskola díszterme

A kastély új informatika terme

A jelenlegi óvoda. Háttérben az épülő napközi

A napközi közelképben

Oktatás a Szőlőhegyen

Iskolai dokumentumok hiánya miatt nem ismeretes, hogy mikor kezdődött el az oktatás a Túrterebesi-hegyen (a régi térképeken a *Pusztahegy* szerepel). A település első lakosai a

A szőlőhegyi iskola és óvoda épülete

szomszédos faluból, Adorjánból (Adrian) költöztek fel a Pusztahegyre. A helybeliek szerint a település eredeti neve is Pusztahegy volt. Egyházilag is, előbb az adorjáni református egyházközséghez tartozott.

A római katolikus templom és harangláb

A reformátusok imaháza

Tudunk arról, hogy az 1717. évi tatárjárás idején a helybeli lakosok a pincékbe rejtették el értékeiket. Kezdetben a település az iskolától kezdődött, és tartott a gérci határig.

A Pusztahegy (Dealul Pustiu) a községhez tartozó „hegyek" legnagyobbika volt terjedelemben és magasságban egyaránt. Tengerszint feletti magassága 399 méter.

Nevét a „puszta", műveletlen, füves síkság vagy lakatlan terület és a „hegy" szavak összetételéből kapta. Az egész térség apró részekre, völgyekre, dombokra tagolódik.

Szőlőhegyi panoráma

Nevéhez a következő legenda fűződik: *„Valamikor réges-régen a Pusztahegyen gyönyörű gyümölcsös volt, amelynek tulajdonosa Debrecenbe való volt. A főúr egy ízben nagyon megharagudott az egyik cselédjére és felakaszttatta. Halála előtt a fiú elátkozta ezt a helyet.*

A cseléd halálát követően hatalmas felhőszakadás zúdult a hegyre és mindent elpusztított, lemosta a termőtalajt. A föld-

csuszamlás betemetett mindent a hegy lábánál. Így a házakat, a dombokba vájt pincéket mind betemette a tetőről lezúduló föld törmeléke. Ekkor kapta ez a hely a Pusztahegy elnevezést."

A történetet egy Szilágyi Erzsébet nevű 88 éves, helybeli lakos mesélte el dédunokájának, Éles István tanárnak. A környéken lakó helybeliek mesélték (Kovács László, Mike Endre), hogy az egyik kút ásásakor, kb. 15 m mélyen egy fateknőt találtak. Mindez részben igazolja az előbbi legendát.

*

Túrterebes, a községközpont és Szőlőhegy közötti út mentén, a *Kishegyen* is van telepített szőlő már a svábok betelepedése (1745) utáni időszaktól. A magassága 186 m, s a hegytetőn épült a *Dónát-kápolna,* ahova a helybeliek (mindhárom felekezet lelkészei és hívei) augusztus 8. körüli vasárnapon szentmisét tartanak és imádkoznak. Ilyenkor még a környező falvakból is jönnek erre az ünnepségre. Dónát a szőlő és bor szentje.

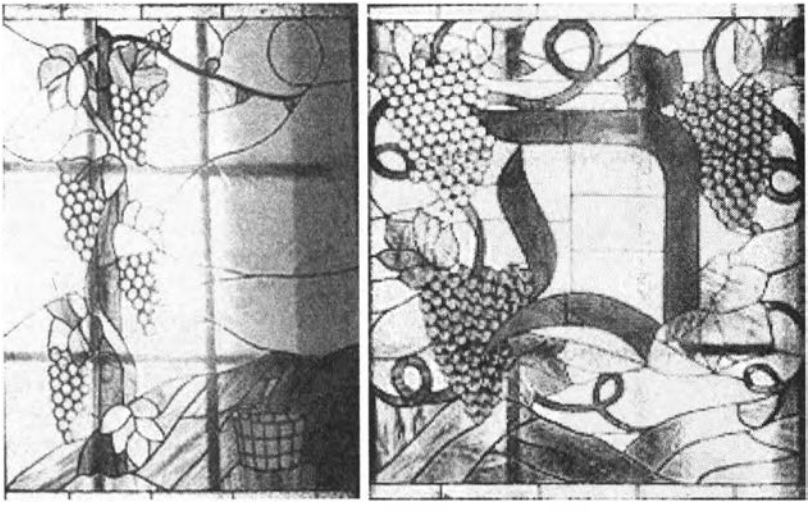

A Dónát-kápolna üvegablakára festett szőlőfürt-motívum Keresztesi Terézia ajándéka

A Dónát-kápolna

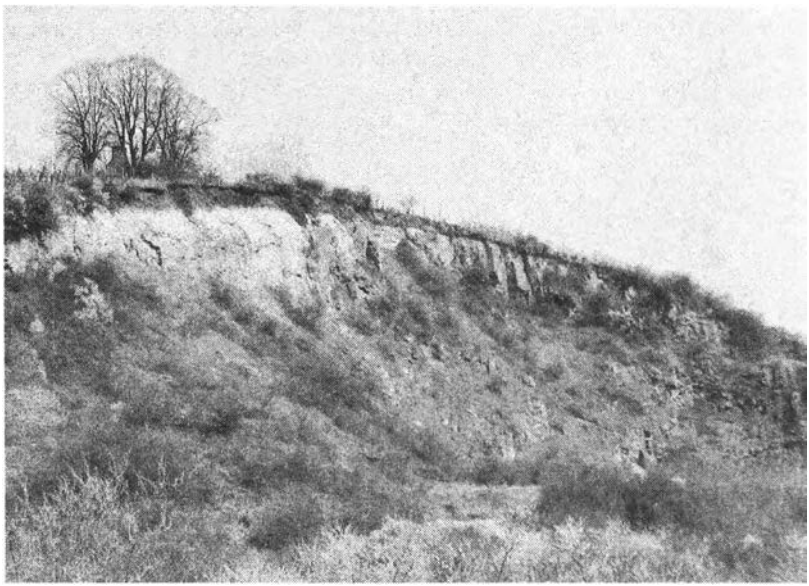

A régi kőbánya

Az iskola épületét 1936-ban építették s azóta állandóan működött benne iskola és óvoda. A levéltára nagyon hiányos, nincsenek rendezve a megmaradt anyakönyvek, naplók és egyéb dokumentumok.

Nem lehet tudni, hogy 1942 előtt kik tanítottak az iskolában, és mennyi volt tanulói létszám. A talált iskolai dokumentumokon ez áll: *Túrterebes-hegyi állami népiskola.* A háború alatt (1943) elég nagy volt a létszám, hiszen egy 1943. június 5-i jegyzőkönyv szerint 54 tanulóból 51 átmenő osztályzatot kapott.

1949-től az iskola igazgató-tanítója Szuday Endre volt, aki addig a községközpontban a görög katolikus felekezeti iskolában dolgozott az államosításig.

1953-tól Nagy Kálmán és felesége Veronika (lánykori neve Maier) voltak az iskola tanítói a kéttanerős elemi iskolának. Őket váltja fel a Kiss házaspár, Endre és Irma, akik hét évig tanítottak ebben az iskolában. Ott is laktak 1967-ig. Ekkor Kiss Irma lett a túrterebesi iskola titkárnője, s férje pedig kerékpárral vagy gyalogosan járt fel a 6 km távolságra levő iskolába.

*

A szőlőhegyi iskola leghíresebb tanítónője, Oláh (Kiss) Ilona

Az általa írt művekből, a költő- és írótársak, osztálytársak által róla írtakból állítottam össze a hajdani kolléganő portréját.

Szatmárnémetiben született, s ott kezdte általános iskolai tanulmányait, majd Madéfalván, anyai nagyszülei szülőhelyén fejezi be tanulmányait. Ezután következtek a székelyudvarhelyi Tanítóképző tanulmányi évei (1960–1966).

Nehezen szakadt el az imádott hargitai tájtól, a csíksomlyói csodatevő Máriától, rokonaitól, a barátaitól, az első szerelmétől, a bükkhavasi iskolától és – szigorú parancsot teljesítve – előbb Kőszegremetén, a Tatár család vendégszeretetét élvezve, tanított pár hónapig, míg megérkezett a könyörtelen utasítás: *„Ha tíz napon belül nem fogadom el az eredeti kinevezésem, érvénytelenítik a diplomámat. Nem volt más kiút, vissza kellett mennem a Terebesi hegyre. Úgy látszik az ember a sorsát el nem kerülheti.“*[73]

A szép és mindenkihez kedves tanítónő nem kerülte el sorsát, mert hamarosan beleszeret egy jóképű, állategészségügyi technikumot végzett, hegyesi fiúba, Oláh Jancsiba (Jankóba) és hamarosan összeházasodtak.

Ilona (Ica) megkedvelte férje népes családját: sógorait és sógornőit (9 fő), valamint férje szüleit. Tisztelettel ír róluk: *„Apósomék nagyon rendes emberek voltak. Anyósom meg egy áldott jó lélek volt, ügyes, dolgos asszony."*

Münchenbe való kitelepedésük előtt Oláh Ilona Szatmárnémetiben tanított. De elszakadni egy percre sem tudott az itthon hagyott erdélyi tájaktól, rokonoktól, barátoktól, a megismert és megszeretett településektől.

Több verseskötet, önéletrajzi regény és meséskönyv szerzője: *A lélek őszinte üzenete, Szívemben gyermeknevetés, Vágyak szigetén, Emlékek bölcsőjét ringatva, Isten tenyerén, Földi szivárvány, Tanítónő voltam Erdélyben, Emlékeim szárnyán, Emlékek és szobrok* stb.

Ami vele megtörtént, azt kívánja megörökíteni minden munkájában, a maga, a családja és sok kedves ismerősének gyönyörűségére.

Oláh Kiss Ilona Madéfalva és Túrterebes díszpolgára, aki Tamási Áronhoz hasonlóan feltette a kérdést: *Mi végre is lennénk e világon?* Írásaiban így fogalmaz: *„nem csupán azért, hogy valahol legyünk benne, hanem azért is, mert adósai vagyunk a szülőföldnek, szüleinknek, elődeinknek és azoknak a barátoknak, ismerősöknek, akik megajándékoztak egy-egy meleg szóval, bátorító tanáccsal."*

Oláh Kiss Ilona

Vallásos versei, Mária és Jézus szobrai arról tanúskodnak, hogy egy mélyen vallásos és hívő lélekkel van dolgunk: *„Az örök isteni és természeti erők megkerülésével semmi sem történhet körülöttünk... Csak Isten tenyerén nem vet árnyékot a fény."* (Oláh Ilona)

Egy ideig még az I–IV osztályos iskolában két váltásban tanítottak: délelőtt az első és harmadik osztály (szimultán) az egyik tanítóval, s délután pedig a második és negyedik osztály a másik tanítóval.

Később, miután lecsökkent a tankötelesek száma, egyetlen osztállyá zsugorodott az osztályok száma. A '80-as években az iskola épületében egy óvodai csoport is működött Elek Borbála képzett óvónő irányítása alatt. Aztán ezt is megszüntették az alacsony létszám miatt.

Néhány éve sikerült újra indítanunk egy óvodai csoportot. Az óvónő a helybeli Schönberger (Elek, a tanítónő lánya) Andrea képzett címzetes óvónő irányítása alatt.

Az iskola osztályterme

Az óvodai csoport terme

Az elmúlt évben (2008) egy nagyon alapos dokumentáció alapján teljesen átalakítottuk ezt az oktatási intézményt, a megyei tanfelügyelőség által finanszírozott pályázat alapján. A felvételekről látható: milyen oktatási feltételeket tudunk biztosítani egy kb. 250 lakosú kis település gyermekeinek.

A Túrterebesi-szőlőhegyen lakó kb. 20 tanulót pedig, akik a községközponti iskolába vannak beiratkozva, naponta új iskolabusszal szállítjuk lakóhelyükről az iskolába és vissza.

Az iskolabusz

Büszkén és megelégedéssel jelenthetem ki: a túrterebesi tantestületből senki sem hagyta el hazáját. *Mi itt voltunk, mi itt vagyunk, mi itt leszünk.*

És végül azoknak tolmácsolnám az alábbi biztató szavakat, akik már emigráltak e hazából, vagy szándékukban áll elhagyni szülőföldjüket:

MI ITTHON VAGYUNK.
Itthon mi vagyunk.
Itthon vagyunk mi.
MI VAGYUNK ITTHON.

(Takaró Mihály: *Biztató magyaroknak*)

A helyi közigazgatási - önkormányzati rendszer

A rendszerváltást követően a helyi közigazgatást teljesen újjá kellett szervezni, hogy betölthesse elsődleges szerepét, azaz a helyi közösség sorsának irányítását, jövőjének építését. Már a kezdeti időszakban, főleg az első demokratikus választást követően, a megválasztott tisztségviselők azon munkálkodtak, hogy együttműködésre buzdítsák a három településen élő több nemzetiségű (román, magyar és sváb) lakosságot.

A 19. század elejétől kezdve a rendszerváltásig a község településeinek irányítását az alábbi bírók (polgármesterek) végezték: Geng József (1810), Tepfenhárt Mátyás (1816), Mekker István (1910), Elek József (1920), Velancsics Ernő (1928), Kolb Schvarczkopf András (1932), Reizer András (1945), Iszák András, Igli György, Doroha István, Szuday Endre, Dudás Mihály. A felsorolás nem teljes (hiányos és véletlenszerű adatokat tartalmaz).

A rendszerváltás utáni időszakban az önkormányzati típusú településpolitika központjába a saját és környezete sorsában érdekelt állampolgár került. Az utóbbi évtizedben egyértelművé vált, hogy csakis olyan településfejlesztési gyakorlat lehet eredményes, amely a hatékonyság és racionalitás követelményeit érvényesítve - a lakosság demokratikus részvételére és a társadalmi igazságosság elvére épül.

A Túrterebesi Helyi Tanács tanácsosai 1992–2008 közötti időszakból:

1. Czerlau Endre	(2 mandátum: 1992-2000)	NDF
2. Czumbil József	(3 mandátum: 1992–2004)	NDF
3. Elek Endre	(2 mandátum: 1992–2000)	RMDSZ
4. Elek Endre (Kabát)	(1 mandátum: 2000-2004)	RMDSZ
5. Éles István *	(2 mandátum: 1992–2000)	RMDSZ
6. Darabán Róbert	(2. mandátum 2004-től)	RMDSZ
7. Gyákon Andrea	(Első mandátum: 2008-tól)	RMDSZ
8. Gyákon György	(1 mandátum: 2000–2004)	RMDSZ
	(Második 2008-tól)	MPP
9. GyákonVagner Viktor	(2. mandátum: 2004-2008)	RMDSZ
	(alpolgármester)	
	(2008-tól ismét RMDSZ-alpolgármester)	
10. Kiss Kálmán	(4 mandátum: 1992–2008)	RMDSZ
11. Kocsis Pál	(3. mandátum: 2000-től)	RMDSZ
12. Koncz János *	(1 mandátum: 1992–1996)	RMDSZ
13. Kornis Ágnes	(Első mandátum: 2009. jan. 1-től)	RMDSZ
14. Kornis Sándor	(2 mandátum: 1992–2000)	RMDSZ
15. Kovács István	(1 mandátum: 2000–2004)	RMDSZ
	(Második mandátum 2008-tól)	MPP elnök
16. Mekker György	(2 mandátum: 1992–2000)	NDF
17. Mekker Tibor	(1 mandátum: 2004–2008)	NDF
	(Második mandátum 2008-tól)	MPP
18. Oláh Tibor	(Első mandátum 2008-tól)	MPP
19. Dr. Orbán Zoltán	(Első mandátum 2008-tól)	RMDSZ
20. Porombovits István	(Első mandátum 1996–2000)	RMDSZ
	(Második mandátum 2008-tól)	MPP
21. Sárosi Tibor	(1 mandátum: 2000–2004)	RMDSZ
22. Sável Gábor	(Első mandátum: 2008. dec. 30-ig)	RMDSZ
23. Szabó Lajos	(1 mandátum: 1996–2000) alpolgármester	RMDSZ-
24. Smucz József	(1 mandátum: 2004–2008)	RMDSZ
25. Tepfenhart L. István	(2 mandátum: 1992–2000)	NDF
26. Vida Pál	(2 mandátum: 1996–2004)	NDF

A Magyar Polgári Párt színeiben mandátumot szerzett öt tanácsos: Kovács István (bejutott a II. fordulóba a polgármesteri mandátumért), Mekker Tibor, Oláh Tibor, Gyákon György és Porombovits István.

A községhez tartozó Drăguşeni falunak minden választáskor 3–4 tanácsosa volt a 13 tagú tanácsban. Tanácsosaik egy-egy pártot képviseltek. Egyes pártok azóta megszűntek. De 2008-tól csupán két tanácsosuk van a Helyi Tanácsban. Minden mandá-

tumban sok határozat meghozatalában együttműködtek az RMDSZ és NDF tanácsosaival. Ilyen szempontból példaként említhetném Bud Ștefant és Dragoș Gheorghet. Tanácsosok voltak még: dr. Achim Ioan, Hotea Ioan, Ionescu Ioan mérnök, (évekig falugazda), Cojan Neculai, Molnár József *, Popșa Vasile, Roman Ioan, Kamenitzki Alexandru, Pop Vasile, Codrea Victor és újabban Codrea Maroșan Ioan.

A Néptanács (Consiliul Popular) hajdani vezetői (párttitkárok és helyetteseik) s egyben a rendszerváltozás előtti évtizedek tanácselnökei, illetve polgármesterei: Groza (Gorzó) László, Lelenka István, Sebő Ágnes, Andreescu Veronica, Ember Livia (később Sebesi Jánosné, Sárköz város polgármesterének felesége). Az ők helyetteseik voltak: Fabian Ioan, Săcăluș Ioan, Vida Pál. Utólag nem vádolhatjuk őket, hiszen parancsot teljesítettek. Ők is féltek és rettegtek megyei feletteseiktől.

Bauer Jenő volt évekig a néptanács főkönyvelője (a 80-as években emigrált családjával Kanadába). Őt követte rövid ideig Rákóczi Erzsébet, majdpedig Tepfenhart Mária-Magdaléna főkönyvelő 1986-tól és napjainkban is. Ardelean Cornel volt a titkár 1992-ig, nyugdíjazásáig.

A rendszerváltás első évtizedétől Ionescu Ioana folytatta elődje munkáját titkárnőként s jelenleg is, valamint a tisztviselők: Révai Ilona 1994-ig, tragikus hirtelenséggel bekövetkezett haláláig, majd fia, Révai Zsolt, File Zoltán, Puskás Emese (községi könyvtáros is volt), Bud Valeria, Sefer Erzsébet, Sárosi Andrea, Kameniczki Melinda. Néhány éve alkalmaztak egy karbantartói csoportot (Kovács József, Huczel Imre, Geng József), valamint gépkocsivezetőt és munkagép-kezelőt (Gébel József és Gébel Ernő személyében).

Az utóbbi két mandátumban a Polgármesteri Hivatal épületkomplexumát teljesen modernizálták a lakosság jobb kiszolgálása érdekében.

*

Húsz évvel ezelőtt Tőkés László példáján keresztül megtapasztalhattuk azt az emberi elszántságot, és semmiféle megalkuvást nem tűrő és akár a halállal is számoló kitartást egy felismert igazság mellett, azaz a diktatúra pusztításait (szellemit és fizikait) nem szabad a végsőkig tolerálni. Sajnos, az azóta eltelt két évtizedben sem tudtunk teljes egészében megszaba-

dulni a kommunizmus örökségétől. Bátran ki kell mondanunk: nem szabad felejtenünk, vagy cinkosan hallgatnunk, és az áldozatoknak kijáró méltó jóvátételi emlékezésekről lemondanunk.

Egyet kell értenünk a kortárs németországi krónikással, Eva Zellerrel, aki azt vallja: minél inkább távolabb kerülünk egy korszaktól, annál inkább sokasodnak a hozzá kapcsolódó feladataink.

A kommunista múlttal való elszámolás és az annak visszahúzó örökségével való leszámolás megkerülhetetlen, és nem elodázható feladata társadalmunknak - hogyha a sokat kárhoztatott rendszerváltozást valóban sikerre akarjuk vinni, hogyha a nemzeti és egyházi megújulást igazán komolyan akarjuk.

Húsz évvel az 1989-es események után, az Európai Parlamentbe bejutó Tőkés László, romániai magyar független képviselőnk - aki egyben a keresztény értékeink és múltunk felvállalását is képviseli - így jellemezte napjaink Európáját:

„A szekularizálódó Európában egyre nehezebb a keresztény értékeket felvállalni, Európa mintegy megtagadja gyökereit, elfeledkezik a múltjáról. Ugyanígy Közép-Kelet-Európa azon államai, melyek a Szovjet-tömbhöz tartoztak, múltfeledő, önfelmentő módon nem mernek szembenézni közelmúltjukkal, és tapasztalható, hogy a Nyugat sem ítéli el megfelelő mértékben a kommunizmust, márpedig ugyanolyan bűnös rendszer volt, mint a nácizmus.“[74]

Légi felvétel Túrterebesről

A PERÉNYIEK SZEREPE TELEPÜLÉSÜNK MŰVELŐDÉSI ÉLETÉBEN

„Minden, ami emberi alkotás, ősidőktől fogva anyagi formákban marad ránk... Építkezni csupán azzal és arra lehet, ami megvan, anyagi mivoltában is. Életünk anyagi szerkezetekre rakódik rá, a jelen nem más, mint a múlt anyagilag érzékelhető formáihoz való viszonyulás, s az emberi társadalom ezért úgy tenyészik, mint valami különös korallképződmény."[75]

A túrterebesiek templomokat és iskolákat örököltek a Perényiektől.

A történelem lényegében nem más, mint változás és fejlődés végtelen láncolata, melyben a jelen szüntelenül múlttá válik, a ma pedig híd, amely a megismerhető és felidézhető múltból az ismeretlen jövőbe vezet.

Túrterebes és a *báró Perényi-család* története évszázadok óta összefonódott egymással. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy ha az emberek többsége a község nevét meghallja, mindjárt a közel ötszáz éves Perényi-kastély jut róla eszébe. Ebben a műemlék épületben 1934 óta folyik tanítás, és jelenleg is az iskola öt alsó tagozatos osztálya, valamint az iskolai könyvtár, egy informatikaterem és díszterem működik benne.

Ahhoz, hogy mindenki megértse e főúri dinasztia fontosságát, Túrterebes történetének alakulásában elfoglalt helyét, szükségesnek tartok egy rövid családtörténeti bemutatást:

A Perényi-család fontos szerepet játszott nemcsak Túrterebes, hanem az egész magyarság történelmében. A család őse, Dobosi Orbán 1292 körül kapta királyi adományként az Abaúj vármegyei Perény községet. A helység után, királyi adományként kapta a *Perényi* nevet. Fia, Miklós sárosi főispán, másik fia,

János a király főpohárnoka volt. Perényi János Péter nevű fiától származik a család nádori ága. Péter fia, János unokája, Perényi Imre 1504-től - Ulászló király jóvoltából - Abaúj vármegye örökös főispánja, 1509-től Magyarország nádora, majd pedig a horvát-szlavón-dalmát országok bánja lett (ez utóbbi tisztségéről 1513-ban lemondott). Perényi Imrének, nádori és báni hivatala miatt, gyakran kellett utaznia. Egy ilyen utazás alkalmával, 1516-ban, négy napot töltött Terebesen, amely akkor már a család tulajdonát képezte. Perényi János másik fia, Perényi Simon kapta azt Luxemburgi Zsigmondtól.

Az előbbi információt Téglássy Imre egyik művéből kölcsönöztem évekkel ezelőtt. Akkor úgy gondoltam, hogy Perényi Imre Túrterebesen töltött négy napot 1516-ban. Ám amikor már egyre több információt sikerült összegyűjtenem a Perényiekről és kastélyukról - amelyet feltételezhetően János király (1526–1540) idején építhettek -, kételkedni kezdtem, és ma már azt feltételezem, hogy az említett Terebes inkább lehet *Tőke*terebes, mint *Túr*terebes. Bár az is igazolt, hogy a *Túr*terebes nevet 1321-től használják.

1399-ben Zsigmond király megvonta Balk és Drág vajdáktól a terebesi birtokot, s a Perényi-családnak adományozta, bizonyos szántóföldekkel erdőkkel és mezőkkel együtt. A vajdák és a Perényiek között évszázados per indult meg, amely végül is a Perényi-család javára dőlt el. 1399-től 1920-ig, tehát több mint 500 éven keresztül e család tagjai voltak Túrterebes kegyurai. Ez alatt a fél évezred alatt a község sorsa a Perényiek érdekei szerint formálódott, mintegy hasonult velük. Lássuk csak, melyek voltak Túrterebes történelmének legfontosabb - a báró Perényiek által előidézett - pillanatai: 1422-ben, a Perényiek kérésére, Ugocsa vármegyéhez csatolták a falut, s ott is maradt 1920. június 4-ig, a kalandos életű Perényi Péter (1502–1548) parancsára lett reformátussá Túrterebes, a „cuius regio, eius religio"elv alapján. Nagy árat fizetett érte, ugyanis később, miután a község rekatolizált, *„a terebesi templomban eltemetett hamvait arra hivatkozva szórták ki a vallási fanatizmustól fűtött pálos szerzetesek, hogy az eretnek csontok miatt csapkodja épületüket a villám"* - jegyzi meg Téglássy Imre *Perényi Péter élete és halála* című kiadvány előszavában. Tehát még holtában sem talált nyugalmat. Személye, politikai befolyása, hatalmas birtokai miatt

a politikai és hatalmi harcok egyik ütközőpontja volt. Többször esett fogságba, több mint öt évig volt börtönben.

Külön fejezetet érdemelnének a híres Perényi-feleségek, akik méltó társaik voltak a még híresebb férjeknek. Tevékenyen részt vettek férjeik oldalán a közösségi életben, és kiváló anyák és nevelők is voltak. A kor divatja szerint a főnemesség és a nemesség nem az iskolában, hanem a kastélyokban és az udvarházakban nevelkedett. A 16. és 17. század bevett szokása szerint a nemesek és a főnemesek gyermekeiket 9–10 éves korukban már más családhoz adták, hogy ott tanuljanak és művelődjenek. Velük együtt nőttek fel az illető család tisztjeinek, érdemes szolgáinak gyermekei, valamint a nemes ifjak jobbágyinasai és a nemes leányok szolgálóleányai. A fiúknak is, meg a leányoknak is külön mestereik voltak. Pl. Kanizsai Dorottyának (Perényi Imre özvegye) fizetett „deákjai" voltak: Nagy Bálint, Kiss Bálint és Szőllőssy Ferenc. Dorottya asszony mást is tett: a mohácsi tragédia után nagy pénzen 400 embert fogadott, és a csata összes halottait mind eltemettette. A teljesség igénye nélkül tovább sorolhatnánk: Bebek Kata, Wesselényi Ilona (1653–1696) Perényi Ferenc felesége, Frangepán Katalin (1539–1549) Perényi Gábor felesége, Zrínyi Orsolya (1527–1590) Perényi János felesége volt. Aztán folytathatnánk: Károlyi Krisztina, Sztojka Mária, Tövisi Bálintfi Klára. Ez utóbbi Perényi Károly felesége volt. Nevéhez fűződik a jelenlegi római katolikus templom építése. Ők és sokan mások voltak a nemzeti hagyományok, szokások és nemzeti nyelv leghívebb őrei. Egy-egy jelesebb főasszony egy egész vidéknek volt az orvosa. Ismerték a fertőtlenítést, a kertészkedést, halászatot, a dinnye termesztését és a virág-vizek gyűjtését, a gyümölcsízek készítését.

Perényi János 1550-ben évi négy országos vásár rendezésére kért és kapott engedélyt a község számára.

Az 1740-es évek elején – szintén kegyúri beavatkozásra – Túrterebes lakosságának egy része visszatért a katolikus valláshoz. A valamikor oly népes református gyülekezet ettől kezdve nagyon megcsappant.

Perényi Károly 1744-ben erőszakkal visszafoglalta a reformátusoktól a templomot (amelyet Péter nevű felmenője adományozott nekik), de hívekről is gondoskodnia kellett, ezért – és mert a mostoha történelmi körülmények következtében a lakosok

száma drasztikusan lecsökkent – tömeges svábtelepítést hajtott végre. E sváb családok és a később érkezettek a 19. század második felében teljesen elmagyarosodtak. Kegyurak és alattvalóik közötti viszony nem volt mindig felhőtlen.

Túrterebes lakossága is gyakran elégedetlenkedett (például a második vallásváltáskor vagy a rendkívüli adók kifizetésekor), de idővel – főleg a lakosság kicserélődése után – kialakult egy megalkuváson alapuló viselkedésforma: a jobbágyok inkább engedtek, csakhogy szabaduljanak terheiktől.

A Perényiek között jócskán akadtak ellentmondásos egyéniségek, mégis a község életében játszott szerepük inkább pozitívnak tekinthető, mint negatívnak. Ezzel magyarázható, hogy például 1848–1849-ben Túrterebes népe nem lázadt fel urai ellen, s a mai napig is őrzi és ápolja emléküket. Nincs olyan túrterebesi diák, aki ne tudná, kik voltak „réges-régen" a falu hűbérurai, vagy aki ne hallott volna arról, hogy melyik család emelte az iskolaépületül is szolgáló kastélyt.

A Perényi-kastély

Bár Evlia Cselebi török világutazót a jelenkori szakemberek „notorikus hazudozónak és megbízhatatlan forrásnak" titulálnak, egyéb, megbízható forrás hiányában, mégis kénytelen vagyok idézni:

„Onnan is elindulván, a túloldalra mentünk (itt mentek át a Túr folyón) *s négy óra alatt Terebesvár* (Terepesvár → Túr-Terebes – a lábjegyzékben p-vel van írva) *várához értünk.*

Terebesvár vára. Építője János nevű király volt, kinek Szulejman khán a mohácsi ütközet után Budát odaajándékozta.

Az érsek pap (irsek pap alatt valószínűleg Veráncsics Antalt érti az író) *magyar történetében világosan ez van róla írva: «Engedelmes király volt s Lengyelországot, Csehországot és Erdélyt bírta és ezt a várat építette.» Az erdélyi királyok alá tartozik ez a vár is.*

Király-záde Zolomioglunak (Král-záde. Zolomi oglu = Zolomi királyfi, érti Zólyom Miklóst) *birtoka volt s a benne levő tízezernél több gonosz magyar a követeink által küldött leveleinkre*

nem is hederítve, harchoz kezdett. Az iszlám sereg a szél irányában a nagy külvárost azonnal felgyújtotta s a lobogó tűz a várban lévő deszkatetejű házakra is átharapózott s a várban levő házak, szertárak annyira égtek, hogy a pokolra való hitetlenek rettegésükben a várban nem maradtak, hanem ki a vár kapuján jött ki, ki pedig a bástyákról vetette le magát. Némelyek elvesztek, mások pedig fogságba kerültek.

A várban levő ágyúk megtüzesedtek s maguktól elsültek. Mikor a tűz megszünt, egyik templomban egy királyleány koporsója került elő; minden ruhája ékszerekkel volt díszítve, rajta volt öve, koronája, karperece, nyakékje, koszorúja, ujjain husz-harminc karátos gyémánt-, rubin-, zafir-, smaragdköves gyűrűk; s még másféle drágaköves, aranyos eszközzel volt tele a sír, melynek minden ékszere felért egy Rum adójával. A sírban még két bronzfedelű doboz is volt elhelyezve, egyike színültig tele színarannyal, a másika tele szolia gurusokkal (valami török pénz volt). *Mikor a harcosok e kincset látták, a pusztító tűzre nem is nézve, a leány hullájára rohantak és a zsákmányért többen egymást ölték s csak mikor már minden kincset elraboltak, akkor lett nyugalom... E síkon időzésünk alatt kémek jöttek s az hallatszott, hogy Kemény János király Felső-Magyarországon ötvenezer emberrel négy irányban szabadon jár."*[76]

Ebből a forrásból kiindulva feltételezhetjük, hogy az első, azután lerombolt kastélyépületet János király (1526–1540) idején emelhették.

Az eredetileg földszintes és kőből épült építményt (erődítményt) az 1661-es tatárjárás alkalmával csaknem porig rombolták.

*

2007-ben a kolozsvári székhelyű, elsősorban műemlékek restaurálására szakosodó Utilitas Kutató Központ munkatársai, amelynek vezetője dr. Szabó Bálint mérnök-professzor, elkészítettek egy sokrétű és alapos tanulmányt a kastélyról az alábbi címmel: *Castelul Perényi din comuna Turulung, judeţul Satu Mare. Expertiza tehnică de structuri portante. Proiect de restaurare a faţadelor şi de eliminare a umidităţii.*

Ebből a kiváló szaktanulmányból a Szatmár Megyei Múzeum szakemberei, kérésemre, elkészítettek magyar nyelven egy min-

denki számára érthető és élvezhető leírást a kastélyról. Köszönet érte Szőcs Péter Levente aligazgatónak. Ezt a szakszerű szintézist, a dokumentum eredeti szerzőinek (dr. Szabó Bálint, Kirizsán Imola, Dezső Éva, Jankó Attila József, Eke Zsuzsanna s mások) utólagos engedelmével, szeretném megosztani a kedves olvasóval.

Ebben a műemlék épületben 1934 óta folyik az oktatás

Szaktanulmány a műemlék épületről

Az épület mérete, építészetének egyszerűsége, inkább egy tekintélyesebb vidéki kúria jellemzője mint egy kastélyé. Az épület körül azelőtt park is volt, de ez nem maradt meg.

Az épület alaprajza egyszerű négyszög, enyhén egyenlőtlen, amelyhez a keleti oldalon, a homlokzattal arányos négyszögű rizalit kapcsolódik. Az épület főtengelyét a rizalit határozza meg, ebből eredően kelet–nyugati tájolású, a főhomlokzat keletre néz. Egy tömbben, három szint – pince, földszint, emelet – épült, a fedél cseréppel fedett. A rizalit előtt nyeregtetős, cseréppel fedett oszlopcsarnok ugrik ki.

A délnyugati sarok kivételével, a kastély egésze alatt pince van, a beosztása nagyrészt megegyezik a földszintivel. A lejáratot egy, az épület északi oldalán kialakított lépcsősor biztosítja.

A földszint

A földszinti termek két kelet–nyugati irányú sorban helyezkednek el. A két osztat szerkezete eltérést mutat, amiből arra következtethetünk, hogy nem egy időben építették, esetleg utólagos alakítások nyomait viseli magán. A főbejárat a főhomlokzat előtti oszlopcsarnokon át vezet egy folyosóra. Létezik egy mellékjárat is az épület északi oldalán. A 19. században építették ki szolgálati bejáratnak, ami egy melléklépcsőházhoz visz. A főlépcsőház az északi sarokban található, asszimetrikus helyzete az épület alaprajzán és egy utólagos átépítés eredménye, eredetileg ugyanis, még a 19. századi átépítések előtt, ez és az északi oldal négy terme egy nagy helyiséget alkotott. A lépcsőház keleti irányban négyszögű, nyugati irányban félálköríves, ebbe illeszkedik a spirál alakú lépcső. Az északkeleti lépcsőfordulót egy konzol tartja, a korlát fából esztergályozott bábokból áll.

Az eredeti folyosóról van egy bejárat dél felé, a szomszédos helyiségbe körszeletben záródó 19. századi faajtó vezet. A kétszárnyú ajtó vastagsága megegyezik a fal vastagságával, díszítése frízes és lemezes. Ez a szoba négyszögű, mennyezete boltíves. A szoba megvilágítását három ablak biztosítja, kettő keletre néz és szimmetrikusan elhelyezett, a harmadik a déli oldalon található. A szobának még van egy nyugati kijárata, mely a szomszéd szobába vezet. Fűtését egy, az északnyugati sarokban elhelyezett vaskályha biztosítja. A folyosón, az ajtó mellett, egy négyszögű tér nyílik, ahonnan a kéményt lehet takarítani. A nyugati irányba vezető folyosóról egy körszeletben záródó, hajdan falvastagságú dupla ajtón át jutunk egy másik folyosóra. Ez majdnem kocka alakú, sarokkőben záródó mennyezettel. Ajtaja a szomszéd tereméhez hasonló. A kályha a terem északi sarkában van, füstjárata közös a szomszédos helyiségével. Érdekes részlet a 19. századi ajtóként szolgáló vitrines szekrény a két szomszédos terem között.

Az épület e részének fejlődéstörténete így foglalható össze: az északi rész helyiségei eredetileg egy termet alkottak, mennyezetét, tekintettel a terem nagyságára, két nagyméretű boltív tartja. Úgy tűnik, hogy a 19. században (de bizonyosan az alagsori boltozatok

építése után) ezt a termet felosztották, létrehozták a folyosót, a szolgálati lépcsőt, egy nagyszobát, valamint két kisebb termet. Ebben a fázisban épült e rész csehsüveg boltozata is. Utólag ezeket a termeket ismét felosztották, a mai állapotot létrehozva.

Az emelet

Az emeletet Hesseistein gróf építette a 19. század közepén, az egész épülettömb fölött. A falak vékonyabbak mint a földszinten és minden terem vakolt síkmennyezetes. Minden asztalosmunka is a 19. századból való, a dupla ablakok esetleg a 20. század elejéről származnak. A rizalit három ablaka bizonyosan egyidős az emelettel, tehát a 19. század közepén készült. Az emeletre eredetileg két helyen lehetett feljutni, a főlépcsőn, valamint a szolgálati lépcsőn. A szolgálati lépcsőhöz vezető keleti és nyugati falon elhelyezett nyílásokat jelenleg megszűntették, emiatt ez ma csak a földszintet köti össze a padlással.

Az épület homlokzatai

A főhomlokzat (a keleti oldalon) az épület legdíszesebb része, klasszicizáló, vidékies stílust követ. Az épület többi oldalát is figyelembe véve, megállapítható, hogy a főperspektívát keletről tervezték, ezt a nézetet viszont, a sportpálya építése hátrányosan érintette. A főhomlokzat szimmetrikus, héttengelyes (amiből három a rizalité). Minden tengelyben, mindkét szinten, két ablak van, illetve egy ablak és az előcsarnok bejárata a rizalit esetében. A főtengely a főhomlokzat közepén a bejáratnál van. Homlokzatot a vízszintes lábazat hangsúlyozza. A földszint ablakainak felső szintjén futó díszített övpárkányt az ablakok megszakítják. Felül a fal egyszerű párkányban végződik, amely eredetileg kőből készült. Majd bevakolták, néhol cementből pótolták. A homlokzat függőleges osztását a rizalit, illetve az emeleti pilaszterek adják.

Az előcsarnok háromtengelyes, az oszlopok közei a földszinten félkörívesek az emeleten egyenes vonalúak. Elől három, oldalt kétkét masszív oszlop tartja. Árkádsorát egészen az övpárkányig vékonyabban falazták azért, hogy oszlopai jobban érvényesülhessenek. Az is elképzelhető, hogy ezeket a falakat utólag emelték, az oszlopcsarnok eredetileg nyitott volt, akárcsak a többi 19. században épült kastély esetében.

Az épület főtengelyét a keleti oldal közepén elhelyezkedő árkád határozza meg, mely szélesebb ívű az oldalárkádokénál, ez alkotja a kastély bejáratát is. A boltívek kiindulópontját ívekből és hengertagból álló párkány adja. Az íveket nem töri meg a főbejárat, viszont a többi oszlopközben megszakítottak. Vakolással a vakárkádokon minden oszlopköznél hangsúlyosabb párkányokat alakítottak ki.

Az emeletet négy oszlop tagolja, egyenesen záródó felületekre. Az ablakokat nem övezi párkány, csak a hangsúlyosabb vakolás. Itt találhatóak a kastély legdíszesebb ablakai is, amelyek kétszárnyasak, négy szemmel, az osztóléc közepén kannelurás, kompozit fejezetű pilaszterekkel díszítettek. A ráma egyszerű, az oszlopfőknek négyszögű fejezete van. A 20. század folyamán rácsokat szereltek az ablakokra, amelyek a díszes famunkát eltakarták. A fafelületet tagoló négyszögű pilasztereket vakolással alakították ki, lábazatuk kő, fejezetük visszahajló. Az oszlopcsarnok alacsony timpanonban végződik, amelyik látszólag nem volt díszített, bár, valószínűleg egy hajdani címerből, háromszög alakzatok maradtak meg rajta.

Az oszlopcsarnok emeleti részét három pilaszter emeli ki, a sarkokon is pilaszterekkel díszített. Oldalként négy-négy, párkány nélküli, alul kétszárnyas és hatszemes, fölül egyszárnyas, háromszemes ablak van a két szinten. Az oldalak ablakai kisebbek, mint az oszlopcsarnokéi. Az alagsor szellőztető nyílásai a lábazaton nyílnak. Egy-egy minden oldalon.

Az északi homlokzat egyszerűbb díszítése a lábazatra és a főpárkányzatra korlátozódik, a függőleges tagolás csak a sarkokon van. Ez az oldal háromtengelyes, valamint itt található a pincelejárat, egy egyszerű, sátortetős építmény egy vakablakkal, amelyet redőny takar. A középső tengelyben van a mellékjárat. Az ajtó egyszerű asztalosmunka, kétszárnyú, hatszemes, 20. századi munka. Az emeleten van egy kétszárnyú redőnnyel takart ablak, de csak a nyugati oldala valódi. A homlokzat nyugati tengelyén található egy kis félköríves üveg, amelyben egy négyszögű, egyszerű ablak, valamint egy háromszemes felül-világító ablak van. A keleti és a középső tengely között még két kör alakú üreg is van, amiből az egyik a földszinti kis helyiség szellőztetője, a másikat pedig befalazták, így csak a homlokzaton figyelhető meg.

A déli homlokzat az északihoz hasonló, de az itt kialakított ablakok nem esnek egy vonalba. Így a földszinten két, az emeleten

pedig három ablak van, valószínűleg mind a 19. század végiek, és a főhomlokzaton lévőkkel azonos időben készültek. Kivételt képez az emeleten található középső ablak, amelyik nyílását lerövidítették egy sor téglával és az ablakot is kicserélték.

Az épület hátát a nyugati homlokzat adja. Építészetileg semmi különöset nem mutat, viszont mégis érdekesebb a többinél, mivel itt többféle ablak található. Ennek a homlokzatnak is a többiével azonos a kialakítása: lábazat, párkány, a sarkokon vakolással kialakított rizalit. Ezen a homlokzaton öt egyenlőtlenül elosztott tengely van, három az északi részen és kettő a délin. Emeleti ablakai hasonlóak a többi oldal ablakaihoz, vagyis kétszárnyas, hatszemű ablakok, egy háromosztatú felső szárnnyal. Ez az ablaktípus valószínűleg egy 19. század végi felújítás eredményeként lett kialakítva. A nyugati homlokzat földszinti ablakai kisebbek, kettő közülük félköríves (a mosdók ablakai észak felől), amelyekbe a 20. században négyszögű ablakokat tettek. Ezeket az ablakrámába fogott kovácsoltvasrács védi. Ugyancsak ezen a homlokzaton van még a 20. században készült három, kétszárnyas, kisebb ablak is.

Az építés időrendje a stílusanalízis alapján

Az épület stílusai alapján megállapítható, hogy több fázisban emelték. Túrterebesen már a 14. században állt egy vár, tehát a mai kastélyt később építették. Lehetséges, hogy az 1,10–1,30 m mélyre lenyúló pince alapozás kőfala a váré lehetett. Az épület legrégibb részei ezek a kőfalak, amelyek az alagsor északi oldalán találhatóak. Megállapítható, hogy az épület kivitelezésének az ideje a 19. század közepére tehető, tehát utólagos beavatkozásoknál kerülni kell a 19. századi vagy még előbbi strukturális vagy díszítő elemek tönkretételét. Amennyiben nagyobb átalakítások szükségesek, a 19. századi struktúrákhoz, funkcionalitáshoz és építészeti elképzeléshez legközelebb álló megoldás javasolt.

*

A kastély a község legkiemelkedőbb pontjára (133 m tengerszint feletti magasság) épült. Hogy jobban megvédhessék, 1717-ben körbevették a Túr vizével, aztán a folyót visszavezették régi medrébe. Keleti oldalán (az országút irányában) valamikor felvonóhíd is lehetett, mivel az emeletes iskola építésekor elszenesedett farönköket találtak azon a helyen. Sokat meséltek a

helybeliek a pincéből kiinduló alagútrendszerről, amely valahol a Kisasszonyfürdő nevű Túr-kanyarban ért véget. Más, merészebb állítás szerint régen a kastélynak – szintén az alagúton keresztül – kapcsolata volt az aranyosmeggyesi (Medieșul Aurit) várral.

Sok más, ehhez hasonló legenda övezi a község egyik legrégibb épületét. Hiába is került a 20. század első felében (1934) községi tulajdonba és lett belőle iskola, még ma is Perényi-kastélynak nevezik ezt a méreteiben, s a tulajdonos család történelmi szerepéhez viszonyítva szerény kúriát. Egyet bizton állíthatunk: az oktatás szinte a kezdetektől a Perényiek szellemében zajlott. Akár katolikus, akár református volt éppen Túrterebes, a templomok, az iskola – mint intézmény – a mindenkori kegyúr anyagi támogatását élvezte, és ennek köszönhetően vészelte át a századok viharait. Ezért, és a térség leghatalmasabb főúri családjának a község történelmében játszott szerepe miatt lenne méltányos az iskolát ezentúl *Túrterebesi Perényi Általános Iskolá*-nak nevezni. Remélem, valaha ennek is eljön az ideje.

E fejezet megfogalmazásában Muhi Csilla, történelem szakos kolléganőm is segédkezett, akinek ezúton mondok köszönetet. Eredetileg egy beadványt készítettem, mint RMDSZ-tanácsos, és azt benyújtottam a helyi tanácsnak, azzal a céllal, hogy meggyőzzem tanácsos társaimat, hogy a hálás utókor a Perényi-családról nevezze el iskoláját. Beadványomat, sajnos, elutasították.

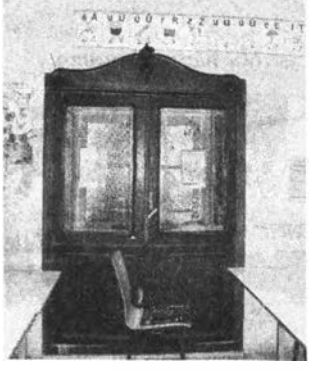

Eredeti faliszekrény megmaradt része

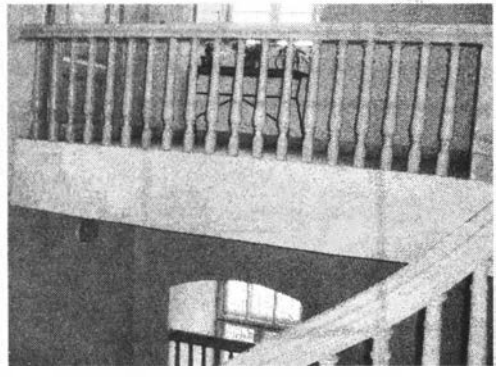

A csigalépcső eredeti formájában

A főépület a felújított – szigetelt – új külsővel – 2008

Az iskola épületei az udvar felől

Az iskola három épülete

A sportpálya a kastély ablakából

A Caritas Tanulóház

A Perényi családtagok és feleségeik/férjeik

1527–1863 és é.n.[77]

1.	Perényi Bertalan	1832–1863
2.	Perényi Borbála Buday Imréné	1795
3.	Perényi Ferenc és felesége Bebek Kata	1549–1588
4.	Perényi Ferenc és felesége Kelecsényi Kata	1605–1630
5.	Perényi Ferenc és felesége Wesselényi Ilona	1653–1696
6.	Perényi Gábor és felesége Salgai Katalin	1609–1666
7.	Perényi Gábor és felesége Korniss Anna	1666–1679
8.	Perényi Gáborné Frangepán Katalin	1539–1549
9.	Perényi Imre	1652–1708
10.	Perényi Imre	1712–1739
11.	Perényi Imre	1758–1825
12.	Perényi János és felesége Zrínyi Orsolya	1527–1590 és é.n.
13.	Perényi János és felesége Károlyi Krisztina	1670–1699 és é.n.
14.	Perényi János	1728–1750
15.	Perényi János és felesége Sztojka Mária	1792–1820
16.	Perényi Károly és feleségei, Kun Mária és Bálintfi Klára	1739–1817
17.	Perényi Károly	1839–1852
18.	Perényi Klára Sztojka Zsigmondné	1819 és é.n
19.	Perényi Pál	1691–1694
20.	Perényi Pál	1732–1772
21.	Perényi Pál	1808–1830
22.	Perényi Zsigmond és felesége Kállay Klára	1637–1693

Feljegyzések a Perényiekről

...A jeles Perényi Gábornak feleségét, Országh Ilonát a női nem legelsejének írják. Perényi ifjan halt meg, és megtört neje, a leghűségesebb feleség emeltetett neki síremléket. A fiatal özvegy bánattól megtörve, rövid idő múlva szintén meghalt.

...S hány ilyet sorolhatunk fel a letűnt századokból! Ismeretes például Frangepán Katalin neve. Tudjuk, hogy Frangepán Ferenc érseknek a nővére is Perényi Gábor felesége volt. Ő nyomtatta ki Szent Pál leveleit Krakkóban.

...A kivégzett Zrínyi Péternek feleségéről, Frangepán Katalinról kortársai írták, hogy a délvidéken nála erényesebb és kitűnőbb asszonyt nem ismertek. Pápai bullák is magasztalták őket.

A magyarság történelméből a 108 nemzetség nagy családjainak egyike a Kanizsai-család volt. Ők kerültek később rokonságba a Perényiekkel.

1324-ben Kanizsai Lőrinc kapta a kanizsai uradalmat. Az Anjouk idejében és Zsigmond király uralkodása idején élték virágkorukat.

Kanizsai László, akinek felesége Bélteky Drágffy Anna volt, 1524-ben egyezséget kötött Drágffy Jánossal. László és Anna házasságából egy fiú (Ferenc) és egy lány (Orsika) született. Ferenc volt a Kanizsai-család utolsó férfisarja.

Mivel a Drágffy-család javára a Perényiek is igényt tartottak, Perényi Gábor és neje (Frangepán Katalin) 1525-ben tiltakoztak az egyezség ellen.

Kanizsai László mint országbíró a hatvani országgyűlésen (1525) szerepelt utoljára. Nem tudjuk: részt vett-e a mohácsi csatában (1526), ahol sógora, Drágffy János hősi halált halt. Özvegye, Frangepán Kristóf grófhoz ment nőül, ám 1528-ban Drágffy Anna meghalt.

...Kanizsai Dorottya előbb Geréb Péter nádorhoz ment nőül és boldogságban élt. Másodízben a büszke és hatalmas Perényi Imréhez, a nádorhoz.

A Perényiek délvidéki birtokai jórészt Kanizsai Dorottyától valók. Bár nagyon növelte Perényi vagyonát, második házassága nem volt boldognak mondható.

Perényi Imre természete homlokegyenest ellenkezett az övével. Aztán férjének határtalan büszkesége sem egyezett meg az ő szerénységével és alázatosságával. Sok kellemetlensége volt Perényi Imre két fiával is. Ezek nem tekintették őt anyjuknak.

Perényi Imre nádor igen eszes, nagy látókörű férfiú volt, de egyúttal büszke magyar. Tekintélye oly nagy volt, hogy Miksa császár 1517-ben birodalmi hercegnek nevezte ki. Ám Perényi sohasem használta e nevet.

Perényi Imre Ulászló királyunk idejében nagy szerepet játszott. Részt vett az 1508. évi fehérvári koronázáson, s ez alkalommal a felesége is jelen volt az udvari ünnepségeken. 1509-ben Ulászló Prágába ment, ott maradt három évig. Perényi Imrét tette meg helytartónak. Így ő kormányozta az országot.

A király megjutalmazta Perényi érdemeit. 1504-ben neki és családjának adományozta Abaúj vármegye örökös főispánságát. Az adománylevélben ékes szókkal magasztalta a Perényi-család érdemeit. 1505-ben a király megengedte neki a vörös pecsét használatát. A király távollétében mint nádorispán ő kormányozta az országot, mégpedig az uralkodó nyilatkozata szerint, közmegelégedésre.

1512-ben Ulászló megírja, hogy Perényi az országnak és végházaknak ügyeit nagyszerűen intézte. Úgy látszik a maga pénzéből is sokat költött a végházakra. A király 33 ezer forinttal adósa maradt. Perényi ebből 20 ezer forintot elengedett. Ulászló ekkor Perényit kinevezte Horvát-Szlavon-Dalmát-országok bánjává. Ez az új méltóság temérdek kiadással járt, s ezenkívül Perényinek ott kellett laknia, amit mint nádor nem tehetett. Ezért már a következő évben, 1513-ban beadta lemondását. A király azonban nem fogadta el, s még egy évre maradásra bírta.

...A Perényi Imrének nádori és báni hivatala magával hozta, hogy gyakran kellett ide s amoda utaznia. Aztán a feleség birtokait is többször kellett felkeresnie. Az útra olykor a feleségét is magával vitte. A kor szokása szerint hatlovas hintószekeren, nagy kísérettel utazott. 1516-ban Siklósról Ónodra ment feleségével, s ott négy napot töltött, aztán mindketten Budára tértek vissza. Az utat öt hintószekéren tették meg. Mindegyik szekeret hat ló vonta.

...Kanizsai Dorottya asszonynak Perényi oldalán ezernyi alkalma nyílt szereplésre. Meg is jelent gyakran a királyi udvarban, s a nagy tisztelet, melyben itt részesítették, világosan hirdette az ő egyéniségének és műveltségének kiváló voltát. Mindezek ellenére második házassága mégsem volt boldognak mondható. Büszke, indulatos és beteges férje, no meg mostohafiai sok keserű órát szereztek neki. Férjét 1508-tól fogva annyira elfogta a

köszvény, hogy székben hordoztatta magát. És egyik esztendőt a másik után kínos szenvedés közt őrölte le. Sokat kellett tűrnie a türelmetlen Perényi Imre mellett. De Kanizsai Dorottya híven ápolta szenvedő urát.

Nem lehet tudni pontosan: mikor halt meg Perényi Imre. Az bizonyos, hogy Dorottya asszony 1519. március 7-én özvegynek írta magát. Perényi Imre végrendeletében meghagyta, hogy fényes temetésben részesítsék őt, s hogy a király is kísérje koporsóját a Dunán át.

II. Lajos király eleget is tett a kívánságnak. A holttestet özvegye Terebesre kísérte, s a boldogult kívánsága szerint ott temettette őt el a Szent Pálról nevezett templomban, melyet a nádor maga építtetett.

A történelmi hűség azt kívánná, hogy nézzünk utána az előbb említett adatnak, amelynek kútfője Téglássy Imre *Perényi Péter élete és halála* című műve.

Azt tudni kell, hogy a Perényi-családnak a történelmi Magyarországon számos vármegyében voltak birtoktestei. Így Tőketerebesen is (ma Szlovákia). Tehát: könnyen elképzelhető, hogy a szóban forgó „temetkezési hely", a terebesi templom, nem a túrterebesi.

Történészeinkre hárul ennek tisztázása. A kételyeim onnan származnak, hogy évekkel ezelőtt beszélgettem erről a témáról Kirner Ferenc római katolikus kanonokkal, s az ő véleménye is az volt, hogy a szóban forgó templom nem lehet a túrterebesi.

...1527-ben Kanizsai Dorottya részt vett Ferdinánd király koronázásán. Valószínű, hogy Anna királyné mutatta be őt I. Ferdinánd királynak.

...1528-ban Batthyány Ferenc Németújvárat ajánlotta föl Dorottya asszonynak és udvarnépének.

...1532-ben Báthory György, Perényi Péter s mások a bélavári gyűlésre hívták Dorottya asszonyt, arra kérték: bocsátaná oda bizalmas embereit.

...Perényi Imre fiaival szerződést kötött, hogy kötelesek neki 10 ezer forintot fizetniük évente.

*

A 2002. év szeptemberében két délutánt tölthettem Budapesten a Magyar Országos Levéltárban. Kérésemre rendelkezésemre bocsátották a Perényi-család levéltárát, amelynek Repertóriumát Pataki Lajosné állította össze 1979-ben.

Az iratanyag túlnyomó részben Abaúj-, Bereg-, Ugocsa- és a szomszédos megyék birtokaira vonatkozik, valamint a családtagok hivatalos funkcióival kapcsolatosak és a levéltárba került nagy számú megyei (Ugocsa, Bereg) iratokat tartalmazza.

1906-ban báró Perényi Zsigmond (akkor 36 éves volt) Nagyszőlősön, állandó megőrzésre a Magyar Nemzeti Múzeumnak adta át a családi levéltárat. A Múzeum az akkori rend szerint az anyagot időrendezte. A tárgyi átrendezés során azonban megállapíttatott, hogy a levéltárnak csak igen kis részét sikerült végérvényesen rendezni.

Az iratanyagot 1979-ben, a proveniencia és pertinencia elvének ésszerű alkalmazását figyelembe véve, tárgyilag rendezték, ami azt jelentette, hogy kialakítottak 11 fondot és 251 tételt. Az anyag terjedelme 103 csomó, vagyis 14, 16 iratfolyóméter. Növedéki naplószámok: 45/906, 22/911, 119/930. Az iratanyagból kiemelt középkori oklevelek Q 148, a térképek S 48, a Tervek T 44 törzsszám alatt találhatók.

A Perényiek családfája

Perényi István,
főlovász és főpohárnok mester
Ferenc, főtárnokmester

György, Abaúj főispánja
Feleség **Thurzó Anna**

György, Abaúj és Zemplén főispánja, báró
Feleségei **Melith Zsuzsa**
Bornemissza Katalin

Imre
Feleség **Forgách Kata**

Pál, Abaúj főispánja
Feleség **Károlyi Zsuzsa**

János, ugocsai főispán
Feleség **Károlyi Krisztina**

Pál, ugocsai főispán
Feleség **Keresztes Mária**

Imre
Feleség **Keresztes Klára**

Ferenc
Feleség **Meskó N.**

Károly, ugocsai főispán

Elek
Perényi Kata

István **József** **Ignác**

Imre, püspök

István

János
Feleség **Sztojka Mária**

Zsigmond
(1773–1849)
Feleség **Kovachich Leopoldina**

Menyhért **Gábor** **Lajos**
(1793–1860) **(1801–1852)**

Zsigmond
Perényi Petronella

Perényi Zsigmond
(1870– ?)

(A Magyar Országos Levéltárban található adatatok alapján.)

EMA–PBMET

VÉLEMÉNYEK A TANÍTÁSRÓL, AZ OKTATÓKRÓL

A 20. század utolsó éveiben (1998) Jakó Zsigmond professzor a következőképpen összegezi ezerszáz esztendő magyar művelődési életét és oktatását: *„Sokat köszönhet a Kárpát-medence minden népe az egyház- és államalapító magyaroknak. Többek közt a szerzetesség művelődésközvetítő szerepét, a szerzetesi mozgalmat, a Pannonhalmán létrehozott könyvtárakat és másokat, amelyek a tudomány, az írásos művelődés otthonai voltak."*[78]

Másik példaként említhetjük az *oktatás* ügyét. Teljes joggal büszkék lehetünk arra is, hogy oktatásunk ezeréves múltra tekinthet vissza.

A 11. században még nem voltak egyetemek. Az első főiskolai szintnek megfelelő felsőoktatási intézmény 1088-ban nyitotta meg kapuit Bolognában. Nyugat-Európában a műveltséget a birodalmi apátsági és püspöki iskolákban lehetett megszerezni.

Kevés ismeretünk van a magyar oktatási rendszer kialakulásáról. Egy biztos: a legkorábbi magyar iskola is Pannonhalmán működött. Pl. Boldog Mór, pécsi püspök itt végezte tanulmányait és 1036-ban lett pécsi püspök.

Tulajdonképpen már *„Szent István idején elkezdődött az iskolák létesítése úgy a rendházban, mint a káptalanok mellett. Ennek köszönhető az ország társadalmának elindítása a szóbeliségből az írásbeliségbe, az íráshasználat fokozatos kiterjesztése."*[79]

Így volt lehetséges, hogy a magyarországi iskolák neveltjei a 12. század óta megállták helyüket a Nyugat tanintézményeiben, mivel az egyházi élet kiképzésére korán szokásba jött az oktatásügy nemzetközi központjainak látogatása.

• *VI. Pál pápa: „A mai embert inkább érdeklik a tanúk, mint a tanítók és ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyúttal tanúk is".*

• *Egy francia tudós: „Az oktató olyan, mint a termő fa, amely nem sajnálja gyümölcsét senkitől sem."*

• *A Szentírás: „Akkor az érteni tudók ragyogni fognak, mint a fénylő égbolt, s akik igazságra tanítottak másokat, tündökölnek örökkön örökké."*

• *Comenius: „Az oktatás* nemcsak a *jövőt,* de a *múltat* is megváltoztathatja."

Azok a kollégák, akik a legutóbbi 60 évben Túrterebesen oktattak, önzetlen és áldozatos munkájukkal ezreket tanítottak betűvetésre, olvasásra, nyelvekre, valamint tudományokra – tevékenységük nyomán fejlődött Túrterebes azzá, amivé lett.

Számukra, számunkra a nemzet napszámosának lenni életformánkká vált. Azt, hogy ki mennyire hivatásszerűen végezte, végzi munkáját, hagyjuk az utókorra, hogy eldöntse: ki hogyan sáfárkodott a kapott talentumokkal.

Az utóbbi 60 évben oktatók névsora

Az óvónők névsora

1. Andor Mariana	címzetes óvónő Szatmárnémetiben tanít
2. Bauer (Geng) Emilia	címzetes óvónő
3. Elek Barbara	címzetes óvónő, helyettes tanár is
4. Fenyák (Smucz) Enikő	címzetes óvónő, helyettes tanár is
5. Feuerstein Terézia	címzetes óvónő
6. Fölöp Ilona	
7. Jakab Csilla	címzetes óvónő
8. Kirner Valéria	
9. Koncz Eszter	nyugdíjazása után oktató mester is
10. Oroszi Berta	Szatmárnémeti
11. Pekli (Sárosi) Erzsébet	címzetes óvónő
12. Pinkovszki (Reizer) Katalin (†)	
13. Révész Éva	
14. Szeibel Mária	

15. Tasnádi Erzsébet helyettes tanár is
16. Tepfenhart Lengyel Juliánna címzetes óvónő helyettes tanár is
17. Vida Margit címzetes óvónő
18. Schönberger (Elek) Andrea címzetes óvónő

A tanítók névsora

1. Almássy Tibor címzetes tanító
2. Balázs (Éles) Angéla címzetes tanító
3. Balogh Tibor címzetes tanító
4. Bauer Mária címzetes tanító
5. Bodor János (†) elhunyt 1997-ben Túrterebesen, h. tanár is volt
6. Boitor Elisabeta román tagozat
7. Bóné (Botka) Ildikó címzetes tanító
8. Bornyász Mihály tanító
9. Borsos Erzsébet címzetes tanító
10. Bozsó (Pinkovszki) Irén (†) címzetes tanító
11. Bressel Erzsébet címzetes tanító
12. Czumbil (Forgács) Juliánna címzetes tanító
13. Czumbil Lajos (†) elhunyt Németországban
14. Domokos Piroska helyettes tanár is
15. Fedorka Anna tanító
16. Feigi (Smucz) Tünde helyettes tanár is
17. Fekete Magda tanító, a Szőlőhegyen tanított
18. Gál (Kovács) Margit címzetes tanító
19. Gáti Noémi címzetes tanító
19. Gyöngyösi (Virág) Edit címzetes tanító
20. Halász István tanító
21. Halmosi Ilona tanító
22. Haller (Doloczki) Márta címzetes tanító, Szatmárnémeti Hám János
23. Iszák Aranka-Irén tanár is
24. Izráel (Iosif) Mária tanár is
25. Keller Mária tanító
26. Kiss Angéla tanító
27. Kiss Berta (†) elhunyt Magyarországon
28. Kiss Endre 1956–57, majd a Szőlőhegyen tanított
29. Kiss Edit helyettes tanító
30. Kiss Ilona tanító
31. Kocsis Gyula (†) helyettes tanár is
32. Kornis (Kiss) Irén címzetes tanító
33. Kovács (Gál) Tünde címzetes tanító

34. Kuki Adalbert helyettes tanító
35. Lázin Zoltán (†) elhunyt Kökényesden
36. Lengyel (Nezezon) Mária 1982-ben aligazgató
37. Nagy Kálmán tanító volt a Szőlőhegyen
38. Nagy (Májer) Veronika tanító volt a Szőlőhegyen
39. Nemes Éva tanító
40. Német Angéla tanító
41. Mekker Mária tanító
42. Merli Béla tanító
43. Lakatos (Mekker) Enikő címzetes tanító
44. Oláh Gyöngyi címzetes tanító
45. Oros Maria tanító – román tagozat
46. Őri Tünde helyettes tanító
47. Pinkovszki Beáta helyettes tanító
48. Pop Lucia tanító – román tagozat
49. Princzinger (Borsos) Éva tanító
50. Résch Beáta helyettes tanító
51. Révai Noémi címzetes tanító
52. Sándravicz (Tóth) Margit tanító
53. Simon Erika címzetes tanító Kökényesdre ment
54. Sipos Zenkő címzetes tanító
55. Smucz (Feigi) Tünde helyettes tanár is
56. Ștef Augustin tanító
57. Ștef Elena tanító
58. Steiger Erzsébet tanító
59. Steiger Katalin tanító
60. Szalacsi Erzsébet tanító
61. Szilágyi Ágnes tanító
62. Székely Erzsébet tanító
63. Szováti Imelda tanító
64. Tepfenhart (Mosoni) Emilia (†) elhunyt Németországban
65. Tepfenhart (Gázsa) Erika helyettes tanító
66. Tepfenhart István volt aligazgató, helyettes tanár, Németországban él.
67. Tóth Jolánda 1953–56 között, majd Egribe ment.
68. Török Jenő tanító
69. Tündik (Fényi) Ilona (†) elhunyt Túrterebesen
70. Tündik László (†) elhunyt Túrterebesen, helyettes tanár is
71. Vojtku (Bodor) Mónika helyettes tanító
72. Wolf Henriette címzetes tanító

A tanárok névsora

1.	Abordán Erzsébet	helyettes tanár
2.	Agárdy (Kereskényi) Annamária	c.t. Szatmárnémetiben tanít
3.	Antal Tibor	c.t. Budapesten él
4.	Dr. Agárdy Miklós Tamás	h.t. Nyíregyházán él
5.	Bartha Ilona	h.t.
6.	Báthory Annamária-Kinga	c.t. hittan, angol nyelv
7.	Bauer (Fazekas) Ilona	h.t.
8.	Birkás Magdolna	h.t. földrajz-biológia
8.	Bobin Carmen Erica	c.t. német ny. Németországban él
9.	Bozsó (Domokos) Ildikó	c.t. nevelési aligazgató
10.	Burlacu Noémi	h.t.
11.	Busuioc Schneider Grete	c.t.
12.	Buzle Clara	c.t.
13.	Bürger Katalin	h.t.
14.	Chira Elena	h.t. román nyelv
15.	Cozma Maria (†)	h.t. román nyelv
16.	Császár Adélka	h.t. német nyelv
17.	Csillag Antal	h.t.
18.	Dărăban Andreea	c.t. román nyelv
19.	Darabont Ilona	c.t. történelem
20.	Darida Zoltán	h.t. magyar nyelv
21.	Éles Angéla Éva	h.t.
22.	Éles István (†)	c.t. földrajz
23.	Erdős Ilona	c.t.
24.	Fanea Corina	h.t. román nyelv
25.	Feinweber Doris	h.t. német nyelv
26.	Feuerstein Teréz	h.t. német nyelv
27.	Fisár Erika	h.t. szaktantárgyak
28.	Gábor (Bojtor) Éva	c.t. román nyelv
29.	Gál Ferenc	c.t. volt igazgató
30.	Gyákon Andrea	óraadó tanár (informatika)
31.	Geng Lajos	oktató mester (asztalos)
32.	Geng (Mekker) Olga	c.t. fizika-kémia
33.	Gergely (Vass) Éva-Márta	c.t. német nyelv Svédországban él
34.	Gicoveanu Mihai	c.t. Moldovában él
35.	Geng Éva	h.t. Németországban él
36.	Geng Rita	h.t.
37.	Geng (Nezezon) Veronika	h.t. Halmiban él
38.	Hársfalvi Ottó	r.k. esperes, óraadó tanár
39.	Hart Eduard	h.t.
40.	Hauler István	c.t. matematika

41. Igli (Szelmenczi) Erzsébet (†)	c.t. magyar nyelv
42. Ilku Ibolya	c.t. fizika-kémia, Németországban él
43. Iszák Aranka-Irén	h.t.
44. Iszák (Földesi) Valéria	c.t. magyar ny.
45. Kalla Kornélia	c.t.
46. Kereskényi Sándor	c.t. (2000–2004 RMDSZ-szenátor)
47. Kirner Ferenc	r.k. kanonok, óraadó tanár
48. Kiss Ernő	h.t.
49. Kiss Kálmán	c.t. román, magyar nyelv, igazgató
50. Kiss Pál (†)	c.t. volt igazgató
51. Kiss Zsuzsánna	c.t. román, magyar nyelv
52. Kocsis Gyöngyvér	c.t.
53. Kolumbán Olga	c.t. román nyelv
54. Koncz Edit	h.t.
55. Koncz János († 1997-ben)	c.t. testnevelés
56. Kornis Ágnes	c.t. aligazgató 2005-től
57. Korponai Gizella	h.t.
58. Kovács (Vári) Éva	h.t.
59. Kovács István	óraadó h.t. (zene)
60. Krajnik (Kurcz) Angéla	c.t. matematika
61. Kruzlics József	c.t.
62. Kocsis Gyula	h.t.
63. Korniss Sándor mérnök	óraadó h.t. (műszaki rajz)
64. Kóré György (†)	h.t. (testnevelés, sport)
65. Lăudat Paulina	h.t. román nyelv
66. Lang Hermina	h.t.
67. Lelenka István (†)	h.t. volt párttitkár
68. Luca Gabriela	h.t. román nyelv
69. Lyahovics József	h.t.
70. Magoss Gedeon (†)	c.t. matematika
71. Magoss Erzsébet	h.t. Magyarországon él.
72. Magoss(Oláh) Ilona	helyettes tanár
73. Mekker Mónika	h.t. hittan, német ny.
74. Miklóssy (Plugor) Mária	h.t.
75. Miklovics Terézia (†)	h.t.
76. Morar Felicia	h.t. román nyelv
77. Muhi Csilla	c.t. Kölcsey Ferenc Főgimnázium
78. Nagy (Mészáros) Irén	c.t. Bogdándon él. Sz. m.
79. Nagy Iván	ny. h.t. román nyelv
80. Nagy József	c.t. volt polgármester
81. Nagy Sándor	mzg.-i mérnök, óraadó h.t. Magyarországon él
82. Németh Irma	c.t.

83. Nicoara Simona	h.t.
84. Oláh (Zöldi Geng) Gizella	h.t. pedagóg
85. Oprea Aurelia	h.t. román nyelv
86. Orbán Ildikó	h.t. biológia
87. Orosz Sándor (†)	c.t. matematika
88. Pallai Tamás	g.k. plébános, óraadó h.t.
89. Pencsef Ana-Maria	h.t.
90. Petruska Gheorghe	h.t.
91. Pinkovszki Ildikó	c.t. magyar nyelv
92. Pinkovszki Melinda	h.t. magyar nyelv
93. Pişcorean Elena	h.t. oktató mester (2008–2009)
94. Pócsai András	c.t. rajz (festő volt)
95. Pop Veronica	h.t. román ny.
96. Pósz Erzsébet (†)	c.t. zene
97. Puskás Bálint	c.t. volt igazgató
98. Puskás Klára	h.t.
99. Puskás Rozália	c.t. mezőgazdaságtan
100. Rákóczi Enikő	h.t. német nyelv
101. Dr. Reizer György (1858–1919)	hittanár, Mezőterem plébánosa volt
102. Reznyás Floare (†)	h.t. román nyelv
103. Révész Zoltán	h.t.
104. Sável Gábor	h.t.
105. Silimon Imre	c.t. Németországban él
106. Smucz József	h.t. Kitelepült Kanadába
107. Ştef Augustin	h.t. román nyelv
108. Dr. Szabó András	c.t. biológia
109. Szedlacsek Kamil Imre	h.t. zene
110. Szeibel Mária	h.t.
111. Székelyhidi Zsuzsanna	c.t. matematika
112. Szilágyi Klotilda	h.t.
113. Szverenkó Gyöngyi (†)	h.t. oktatómester
114. Tardi Ottó	h.t. testnevelés
115. Tepfenhart Ágnes	h.t. Németországban él
116. Tepfenhart Nándor	oktató mester volt (mechanika)
117. Timár Geng Imre	h.t.
118. Toth Ramona	h.t. román nyelv
119. Tóthpál Éva	h.t.
120. Tóth Zsuzsanna	h.t.
121. Vági Ildikó	h.t.
122. Vékony Ilona	h.t.
123. Vidám Mercedes	h.t. Németországban él.
124. Dongi Klára 2007–2008	h.t. Halmiból Kitelepült Kanadába
125. Dongi Erzsébet 2008–2009	ny.h.t. Halmiból

Az iskoláskor előtti oktatásban (az óvodában) valószínű sokkal több óvónő dolgozott a kezdetektől mostanáig. Az iskolai levéltár hiányos volta miatt, nem sikerült rekonstruálni a teljes névsort. Egy biztos: a kezdetektől napjainkig rossz körülmények között dolgoztak óvónőink, mivel nem voltak erre alkalmas épületei a településnek.

Pinkovszki (Reizer) Katalin óvónő egyetlen nagyobb teremben (talán a jelenlegi fizika laboratórium termében) a felvételen látható „óriás csoportot" vezette éveken át az 1950-es években.

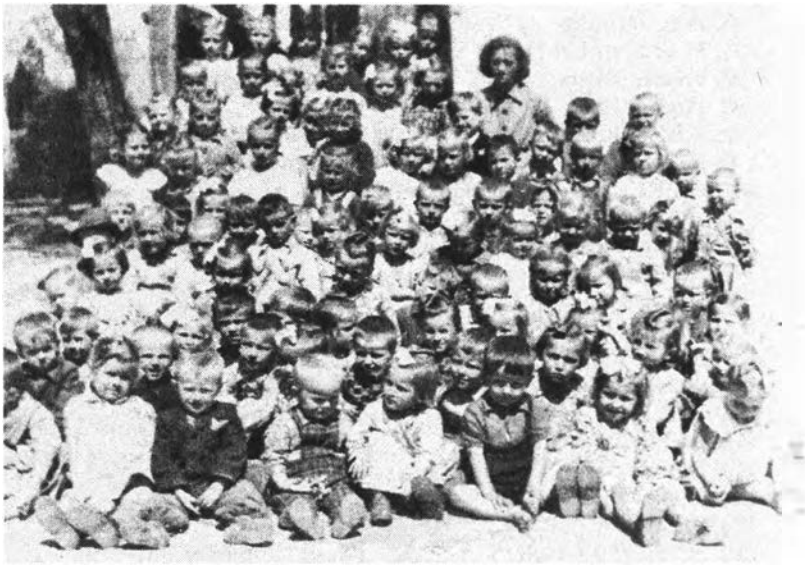

Óvodások 1956-ban Pinkovszki (Reizer) Katalin társaságában

Évekig a volt görög katolikus iskola épületében működött iskola, majd egy nagy létszámú óvodai csoport. A Sovábfalu (utcanév) végéről, valamint a Lanka és a Vásártér utcákból jártak ide az óvodás korú gyermekek Tasnádi Erzsébet, majd hosszú ideig Koncz Eszter óvónő felügyelete alatt. Aztán az új orvosi rendelő felépülése után (1986) a jelenlegi régi épületben működik négy óvodai csoport. A hátsó udvarán épül az új napközi épületkomplexuma.

EMA–PBMET

Községháza és jegyzőlak a 20. század elején

Az elemi (I–IV. osztályos) oktatásban közel 80 tanító oktatott. Annak ellenére, hogy az iskolának nem voltak jó állapotban lévő és felszerelt osztálytermei (csupán a volt felekezeti iskolák régi épületei), az elemi oktatás mégis színvonalasnak volt mondható. Mindez kiváló tanítóinak köszönhető. A tanító házaspárok évtizedekig (halálukig vagy nyugdíjazásukig) itt éltek a településen: Tepfenhart István és Tepfenhart (Mosoni) Emilia, Czumbil Jajos és Czumbil (Forgács) Juliánna, Tündik László és Tündik (Fényi) Ilona, Nagy Kálmán és Nagy (Mekker) Veronika, Kiss Endre és Kiss (Smucz) Irma, aki aztán évekig volt a túrterebesi iskola titkárnője. A Tepfenhart, valamint a Czumbil házaspár, nyugdíjazásuk után, követték gyermekeiket, és Németországba repatriáltak.

A tanárok (számuk közel 130) között is sok volt a házaspár: Kiss Pál és Kiss Berta, (nyugdíjazásuk után követték gyermekeiket és Magyarországon telepedtek le). Puskás Bálint (több mint 20 évig volt iskolaigazgató) és Puskás (Kiss) Rozália, Magoss Gedeon és Magoss (Oláh) Ilona (helyettes tanár, tanítónő és könyvtáros), Gál Ferenc és Gál (Kovács) Margit, Koncz János (1997-ben tragikus hirtelenséggel elhunyt kiváló tanár) és Koncz (Kovács) Eszter (óvónő), a Koncz család kövendi (Kolozs me-

gye) származású, Kiss Kálmán és Kiss (Farkas) Zsuzsánna (sz. Bodok, Kovászna megye), Kereskényi Sándor és Kereskényi (Agárdy) Annamária. Az előbbiek közül csupán a feleségek: Puskás (Kiss) Rozália, Magoss (Oláh) Ilona és Kereskényi (Agárdy) Annamária voltak túrterebesi születésűek.

A túrterebesi születésű diákok (oktatók)

Tisztelettel és elismeréssel sorolom fel a helybeli születésű kolléganőim és kollégáim nevét, aki itt tanítottak vagy tanítanak rövidebb vagy hosszabb ideje:

Óvónők

1. Bauer (Geng) Emilia	címzetes óvónő
2. Fenyák (Smucz) Enikő	címzetes óvónő
3. Pekli (Sárosi) Erzsébet	címzetes óvónő
4. Pinkovszki (Reizer)Katalin	címzetes óvónő
5. Tepfenhart Lengyel Juliánna	címzetes óvónő, nyugdíjas
6. Schönberger (Elek) Andrea	címzetes óvónő

Tanítók

6. Bodor János (†)	címzetes tanító volt
7. Hutzel (Keresztesi) Edit	Pedagóg a Caritas Tanulóházban.
8. Ilyés Ágota	Pedagóg a Caritas Tanulóházban
9. Iszák Irén-Aranka	helyettes tanár
10. Izráel (Iosif) Mária	helyettes tanár
11. Kiss Edit	helyettes tanár
12. Kornis (Kiss) Irén	helyettes tanár
13. Kovács (Gál) Tünde	címzetes tanítónő
14. Nagy (Mekker) Veronika	címzetes tanítónő
15. Nezezon (Lengyel) Mária	címzetes tanítónő
16. Lakatos (Meker) Enikő	címzetes tanítónő
17. Oláh Gyöngyi	címzetes tanítónő
18. Pinkovszki Beáta	helyettes tanítónő
19. Révai (Porombovits) Noémi	címzetes tanítónő
20. Tepfenhart (Gázsa) Erika	helyettes tanítónő
21. Tóth (Kallós) Jolánda	Egribe ment s ott tanított haláláig
22. Tündik László (†)	tanító és helyettes tanár
23. Sárosi(Tepfenhart) Ilona	Pedagógus a Caritas Tanulóházban
24. Vojtku (Bodor) Mónika	helyettes tanítónő

Tanárok

25. Agárdy (Kereskényi) Annamária	Szatmárnémetiben tanít
26. Dr. Agárdy Miklós Tamás	h.t. Nyíregyházán él
27. Bauer (Fazekas) Ilona	helyettes tanár
28. Éles Angéla Éva	helyettes tanár
29. Éles István (†)	címzetes tanár volt
30. Feigi (Smucz) Tünde	helyettes tanár
31. Gyákon Andrea	óraadó tanár (informatika)
32. Geng Lajos	oktató mester volt
33 Geng (Mekker) Olga	címzetes tanár
34. Geng (Bauer) Éva	h.t. Németországban él
35. Geng Rita	h.t.
36. Geng (Nezezon) Veronika	h.t. Halmiban él
37. Igli (Szelmenczi) Erzsébet (†)	c.t. volt
38. Ilku Ibolya	h.t. Németországban él
39. Iszák (Földesi) Valéria	c.t.
40. Koncz Edit	h.t.
41. Korponai Gizella	h.t.
42. Kovács (Vári) Éva	h.t. Szatmárnémetiben tanít
43. Kovács István	r.k. kántor, óraadó h.t.
44. Kornis Sándor mérnök	óraadó h.t.
45. Kóré György (†)	h.t. volt
46. Magos Erzsébet	h.t. Magyarországon él
47. Magos (Oláh) Ilona	h.t.
48. Mekker Árpád	c.t. Németországban él
49. Miklovics Terézia (†)	h.t.
50. Nagy (Mészáros) Irén	c.t. Bogdándon él, Szatmár megye
51. Nagy József	c.t. volt polgármester
52. Oláh (Zöldi Geng) Gizella	pegagóg volt
53. Orosz Sándor (†)	c.t. volt
54. Pinkovszki Ildikó	c.t.
55. Puskás Rozália	ny. c.t.
56. Rákóczi Enikő	h.t.
57. Dr. Reizer György (1858–1919)	hittanár Mezőterem plébánosa
58. Sárosi Tibor	c.t.
59. Sável Gábor	h.t.
60. Smucz József	h.t. Kitelepült Kanadába
61. Tepfenhart Ágnes	h.t. Németországban él
62. Tepfenhart Nándor	oktató mester volt
63. Timár Geng Imre	h.t.
64. Tóth Zsuzsanna	h.t.
65. Vidám Mercedes	h.t. Németországban él

Reizer Pál
római katolikus püspök

Nagym. és Ft. Reizer Pál megyés püspök
(1943. január 6. - 2002. április 18.)
„Krisztus szeretete sürget minket" (2 Kor 5,14)
(püspöki jelmondat)

A főoltár melletti emléktábla Reizer Pál emlékére

Reizer Pál 1943. január 6-án született Túrterebesen. Elemi iskoláit szülőfalujában, középiskolai és teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte.

1967. április 2-án szentelte pappá Isten szolgája, Márton Áron püspök. 1967 és 1969 között Máramarosszigeten volt segédlelkész, majd 1969-től 1987-ig a Püspökség irodájában dolgozott, ellátva a Zárda-templom lelkész feladatait és a leányifjúság hitoktatását is.

1987 őszétől máramarosi főesperes és Máramarossziget plébánosa. 1990. március 14- én nevezte ki a Szentatya, II. János Pál pápa, a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye főpásztorává. 1990. május 1-jén szentelte püspökké Francesco Collasuono c. érsek.

A püspöki kinevezést követően az egyházmegye visszakapta a püspöki palota egy részét, beleértve az 1950-től befalazott püspöki kápolnát is. Elkezdődött az egyházmegye központi hivatalának a megszervezése is. Az 1917-ben megalakult, majd a kommunizmus idején betiltott egyházmegyei Caritas 1990 júniusában újra kezdte működését... 1991 őszén a püspökség hároméves teológiai tanfolyamot indított világiak részére, hogy az újra engedélyezett iskolai hitoktatást képzett tanerők végezzék... 1990 szeptemberében újraindult Szatmárnémetiben a katolikus gimnázium... 1990. október 1-jén Reizer püspök újraszervezte a Szatmári és Máramarosi Főesperességeket a hét esperesi kerülettel (szatmári, ugocsai, erdődi, két nagykárolyi, nagybányai és máramarosszigeti). 1990. december 3–4. között a püspök meglátogatta az egyházmegye Kárpátalján maradt részeit, találkozott Csáti József ordináriussal, a papsággal és a szerzetesekkel. Amit tapasztalt, nagyon elszomorító volt: 14 papnak kellett a 45 plébániát ellátnia. 2002 áprilisában a Szentszék az előzőleg (1991) Szatmártól elvett kárpátaljai részekből megalapította a Munkácsi Római Katolikus Püspökséget."[80]

Tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halálakor a Szatmári Római Katolikus Püspökség gyászjelentésében a következőket olvashattuk: *„Egyéniségét mély papi buzgóság, őszintén együtt érző szív, a fiatalság szeretete, önzetlen munka, egyházhűség és lelkiismeretes kötelességteljesítés jellemezte. Egyházmegyénket lelkileg és intézményeiben újjáépítő püspök volt. Akik az igazságot igazságban megtartják, igazzá lesznek"(Bölcs 6,10).*

Máriás József nekrológban (In memoriam Reizer Pál) méltatta a túrterebesi iskola volt diákját és első felszentelt püspökét:

„Gyászol a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye: 2002. április 18-án elhunyt Reizer Pál püspök. Az engesztelő szentmiseáldozatot a bukaresti pápai nuncius mutatta be, a gyászszertartást Paskai László bíboros celebrálta.

...Az 1989-es politikai fordulat után újból hozzá kellett látni az egyházépítéshez. Meggyőződése volt, hogy az egyház elsősorban tetteivel politizál, azzal, hogy építő egyházzá válik – anyagiakban és lelkiekben egyaránt.

...Újraindította a szatmárnémeti és nagykárolyi katolikus középfokú oktatást, posztliceális egészségügyi iskolát létesített, egyházi óvodákat nyitott. Szatmárnémetiben konviktust építtetett, ugyanott lelkipásztori központot hozott létre, vidéken pedig lelkigyakorlatos házat.

...Püspökségének 12 éve alatt jött létre az egyházmegyei Caritas hatalmas intézményhálózata. (A túrterebesi Caritas Tanulóház létrehozása is az ő érdeme – K.K.). *Az egyházmegyében tizenhét új templom épült, a régiek közül igen sok újult meg. Létrehozta a Szent József papi otthont.*

Papi (23 év) és püspöki (12 év) szolgálata, imádságos lelkülete felbecsülhetetlen kegyelmi ajándékként marad meg egyházmegyéje híveiben, mindazokban, akik ismerték őt. Az általa meghirdetett egyházmegyei zsinat, az egyházmegye megalakításának kétszázadik évfordulójának megünneplése (2004) nélküle teljesedik ki.

Egyháza iránti ragaszkodása példa értékű, a szolgálata idejében létrejött intézményekben megtestesült hagyatéka továbbra is ott munkál majd az utódokban."

Néhai Reizer Pál püspök szülőháza és emléktáblája

Különös és kifürkészhetetlen titka a Gondviselésnek az, hogy Reizer Pál püspök méltó utódja pedig nem más, mint egy másik kiváló volt túrterebesi diák, Schönberger Jenő. Az egész keresztény világban talán nincs ahhoz hasonló eset, hogy egy alig háromezres település – három püspököt adjon a római katolikus világnak.

Schönberger Jenő
római katolikus püspök

- Gratia et Pax -

A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa című kötet előszavában Schönberger püspök így összegezi a Szatmári Egyházmegye 200 éves alapítása óta eltelt időszakot. *„A második évszázadra úgy tekintünk vissza, mint a nagy megpróbáltatások idejére... A szerény kezdetet száz év után csodálatos fejlődés követte, mely ígéretes jövőt vetített előre. Ki gondolt volna akkor megtorpanásra? Az első világháború, és az ezt követő békeszerződés ezt az ígéretes jövőt derékba törte. Az egyházmegyét három részre osztották a győztes hatalmak által meghúzott határok. Akik száz éven át együtt haladtak, most külön utakra kényszerültek. De a*

remény ott él a szívekben, hogy ezek az utak találkoznak még, és akkor az ünnep, öröm lesz.

Volt öröm, és ünnep is, – csakhogy tiszavirág-életű. Helyét hamarosan a még nagyobb fájdalom és szenvedés vette át. Következett a második világháború, a maga veszteségeivel és borzalmaival. A bombázások, a front, majd a „felszabadulás" és az egyházmegye újbóli feldarabolása – csakhogy most négy részre! –, a deportálás. Ezt követték az ateista-kommunista elnyomás évei, a terror és a megfélemlítés időszaka. Az államosítással és az erőszakos kollektivizálással gazdaságilag és lelkileg is tönkretették híveinket.

A kommunizmus bukásával, 40 év után ismét püspök vezeti a Szatmári Egyházmegyét. Igaz, ez az egyházmegye az eredeti területének csak egyharmada, de bizakodó és örömmel teli. Templomok épülnek, iskolák nyílnak, szerzetesházak létesülnek. Örömünket azonban beárnyékolja híveink, főleg a fiatalok kivándorlása.

De mi bízunk Istenben, s a jövőben is bízunk!"

2007. január 1-jétől Románia az Európai Unió tagja lett.

2006 Karácsonyán...

Schönberger Jenő püspök fogalmazta meg, talán legszebben, várakozásainkat és vágyakozásainkat az öreg és rég óhajtott Európa felé, amelyet „ígéretes"-nek minősített.

Amikor elolvastam az alább idézett újságcikket, arra gondoltam: íme, egy szent életű egyházi vezető, volt túrterebesi diák, hogyan látja az egyház és a világi hatalmak kapcsolatát Európában, mire figyelmezteti a keresztény gyökerektől megfosztott Európai Uniós alkotmány megalkotóit.

Arról az Európáról beszél, amelyről II. János Pál is azt gondolta: „Európa missziós terület, melyet újra misszionálni kell".

Schönberger püspök az „Ígéretes Európába" beleképzeli az igazságot, a törvényt, a jóságot, a szeretetet és a lenyűgöző és fönséges krisztusi hitet.

Sárosi Máté, Gy. Bura Péter, Papp Jenifer,
a Hám János Teológiai Főgimnázium I. osztályos diákjai

Betlehem szélén, egy istállóban, a kis Jézus megszületett

Közép-Európa minden országa évek óta különös lázban ég. Mintha egyszerre gyulladtak volna szerelemre egy csodálatos eszme iránt: a közös Európáért. Áldozatokat hoznak, erőfeszítéseket tesznek a sokat ígérő, előnyökkel kecsegtető szövetségért. Még egy hét, és megtörténik az eljegyzés. Ígéretes jövő!

Karácsonykor egy sokkal régebbi eljegyzés szeretetének a gyümölcsét, a Messiás születését ünnepeljük. Isten, az égi vőlegény, teljesítette az emberiségnek, a földi menyasszonynak tett ígéretét: „Eljegyezlek magamnak örökre, eljegyezlek igazsággal, törvénnyel, jósággal és szeretettel. Eljegyezlek hűséggel, hogy megismerd az Urat." (Oz 2,21-22).

Jézus Krisztusban maga Isten indul el az elveszett emberiség után. Ígéretes jövő!...

Betlehem szélén, egy istállóban, a kis Jézus megszületett.

Egyszerűen! Semmi pompa, semmi luxus, semmi gazdagság. – Lenyűgöző és fönséges ez az egyszerűség! Neki mégis sikerült felejthetetlenné tennie ezt az éjszakát. Mennyire szánalmas a világ igyekezete, mellyel mindent túlharsogva, túlcsillogva akar a középpontba kerülni. Még ha olykor szép is, fárasztó. A betlehemi barlangistálló egyszerűsége, meghittsége nyugalmat és békét sugároz minden részletében. Lám, milyen kevés kell a boldogsághoz! Nem lesz boldogabb az ember, ha többje lesz, ha hatalmasabb lesz, legfeljebb agyonhajszolt. Hány családban csupán külsőség a Karácsony. A karácsonyfa ragyog, de sötétség tartja hatalmában a lelkeket. A kitörő öröm nem osztályrészük, mert a megszületett Gyermekben nem tudják felismerni a Csodálatos Tanácsadót, az Erős Istent, a Béke Fejedelmét, Isten megtestesült szeretetét. Őszintén sajnálom őket.

A mi örömünket viszont senki és semmi sem veheti el. Mert, „vigasságos, hangos, nagy örömünk támadt, megszületett Jézus a beteg világnak!"

Isten szeretetében bízó, kegyelmekben gazdag Karácsonyt és boldog Új Évet kívánok mindenkinek!

(Szatmári Friss Újság. 2006. december 23.)

Szatmárnémeti,
2006 Karácsonyán
Schönberger Jenő püspök

A Püspöki Palota

A Hám János Teológiai Iskolaközpont épülete

Dr. Cserháti Ferenc
Esztergom-Budapesti segédpüspök

Cserháti Ferenc 1947. február 12-én született Túrterebesen. Szülei: Cserháti András és Árgyelán Margit. Elemi iskoláit Túrterebesen, gimnáziumi tanulmányait a szatmári Kölcsey Ferenc Középiskolában, majd a gyulafehérvári Római Katolikus Kántoriskolában végezte. 1965 és 1971 között a Gyulafehérvári Hittudományi Főiskolán tanult, melynek befejezésével 1971. április 18-án Márton Áron püspök pappá szentelte. Kaplonyban két évig, Máramarosszigeten hat évig volt segédlelkész.

1979. augusztus 6-án áttelepült Németországba, és teológiai továbbképzésbe kezdett Frankfurt am Mainban, a jezsuiták főiskoláján, majd pedig Innsbruckban, ahol 1982-ben teológiai doktorátust szerzett.

1982–1984 között Münchenben volt káplán, valamint hitoktató, de mindvégig megtartotta a szatmári egyházmegyéhez való tartozását.

1984. szeptember 1-jei hatállyal a müncheni püspökség kinevezte a müncheni Magyar Katolikus Misszió vezetőjének, plébános címmel a magyarok lelkipásztori szolgálatára. Átépít-

tette és teljesen felújíttatta a misszió otthonát, korszerűsítette hivatalát, bővítette személyzetét, a misszión létrehozta a Patrona Hungariae et Bavariae (Magyarország és Bajorország Oltalmazója) szervezetet, kápolnát, több kis közösséget alapított, és rendszeresítette a közösségi élet munkáját. Ennek koordonálására, a legtöbbször hetente megjelenő Értesítő-t szerkesztette (18 éven át 733 szám jelent meg).

1990–1991 téli szemeszterében pasztorális teológiát tanított a gyulafehérvári Teológián.

Egyéb hivatala és szolgálata megtartása mellett 1996-ban dr. Miklósházy Attila, a külföldön élő római katolikus magyarok püspöke, kinevezte személyes európai képviselőjének, valamint az Életünk című kiadvány, az európai magyar katolikusok lapja, főszerkesztőjének.

2002. január 1-jei hatállyal a német katolikus püspöki kar elnöke kinevezte a katolikus magyar nyelvű lelkipásztori szolgálat főlelkészének Németország területén. A Lichtensteinban bejegyzett Mindszenty Alapítvány és több egyesület tagja (pl. a müncheni Magyar Caritas Szolgálat).

2003-ban II. János Pál pápa kinevezte pápai káplánnak.

2004-ben lett a Máltai Lovagrend tagja. 2007-től Esztergom-Budapesti segédpüspök.

Megjelent művei: *Eingliederung in die Kirche um des Heiles* (1996, prédikációk ünnepekre), *Szívélyes lelkipásztori üdvözlettel* München, Budapest, 2000. *Az egyházzal vagy nélküle* München, 2004. *Szentlecke-kísérő* 2004 (prédikációk), valamint tanulmányok, cikkek és írások, elsősorban a magyar lapokban és kiadványokban. (Szerzői megjegyzés: Cserháti Ferenc életrajzi adatait az *Üzenet* 2004. évi karácsonyi számából kölcsönöztem.)

Cserháti Ferenc, amellett, hogy széles látókörű és nagy tudású egyházi személyiség, a szó szoros értelmében lelkipásztor, aki egyszerre tudja szolgálni Istenét és nemzetét. Műveiből kicsendül: azért hozott létre Münchenben – a csak magyarul tudó egykori svábok számára is – önálló egyházi közösséget, hogy *„az idegenbe szakadt magyar úgy érezheti magát az istentiszteleten, a szentségek kiszolgáltatásánál, az igehirdetés alatt, a szeretetszolgálat és a közösségi szellemet erősítő egyházi rendezvények során, mintha csak hazája földjén, édes otthonában élne.“*[81]

Az előbb említett Cserháti Ferenc-műben, amely 2000-ben jelent meg, a szerző az Utat mutat című levelében Szent Istvánra így emlékezik. *„Szent István nem halt meg halálában! Lelkében és örökségében ma is él és működik mindenütt, ahol csak magyarok élnek a földön és eszméit képviselik. Szent István eszméi ma is hozzájárulnak a béke és az egyetértés kibontakozásához, az egységes és az új keresztény Európa megteremtéséhez, a népek szabadságához és jólétéhez."* Cserháti Ferenc ehhez hozzáteszi: *„A mi feladatunk ma az, hogy... újra felfedezzük és magunkévá tegyük azokat az értékeket, valamint krisztusi elveket, amelyek ezer éven át éltették népünket Európában a nyugati kereszténység valamint kultúra közösségében."*[82]

Cserháti Ferenc nagyon előrelátó, tudatos szerző, aki szívén viseli az ifjúság sorsát is: *„Adja Isten, hogy ez a gyűjtemény is hozzájáruljon mindannyiunk, egész magyar népünk, különösen felnövekvő ifjúságunk magyarságtudatának és keresztény hitének megszilárdításához, bárhol is éljünk."*[83]

A Cserháti család jóvoltából 2008 júniusában kaptam három számot az Életünk című, Münchenben megjelenő havilapból, amelynek főszerkesztője dr. Cserháti Ferenc. A 40. éve megjelenő európai magyar katolikusok lapjából tallóztam néhány gondolatot az Európa jövője című Cserháti püspök által jegyzett cikkből.

A Brüsszelben megtartott (2008. március 5. és 7. között) Európai Unió Püspöki Konferenciáján az Európai Unió jövőbeli működéséről és küldetéséről tanácskoztak. Az ott megjelent püspökök kifejezték azon szándékukat, hogy segíteni akarják a felelős politikusok minden olyan törekvését, amely az Európai Unió minden polgárának jólétét szolgálja: *„A szabadság, a gazdagság, a jólét mellett gondoskodni kell az ember lelki szükségleteiről, lelki jólétéről, és ehhez megfelelő struktúrák kellenek... újra szükségünk van az emberi méltóság tiszteletben tartására, Isten teremtett világának megőrzésére, a fokozódó igazságosságra, szolidaritása, szubszidiaritásra, de az európai jólét ezen leegyszerűsített principiumait mindenképpen tovább kell elemeznünk a tanítás és nevelés, a kutatás és a technológia, a munka világa és a klímavédelem viszonylatában is"* – olvashattuk a fent említett cikkben.

EMA–PBMET

Dr. Cserháti István
prépost

Cserháti István 1923. december 26-án született Túrterebesen. Szülei voltak: Cserháti (Czumbil) András és Stauder Erzsébet. A tízből ő volt a család nyolcadik gyermeke. A névváltoztatásra, a Czumbil-ból Cserhátira 1942-ben került sor. Elemi iskoláit a zárdában végezte. 1936 szeptemberében bevonult a szatmárnémeti Püspöki Konviktusba. Tanulmányait az Eminescu Gimnáziumban folytatta tandíjmentesen. A harmadik évfolyamon királyi ösztöndíjat is kapott. A konviktusi tartásdíj felét pedig egy szatmári kanonok vállalta. 1940-ben tette le a kisérettségit. A bécsi döntés után, mely Észak-Erdélyt Magyarországhoz csatolta, tanulmányait ugyanabban az intézetben, de már Királyi Katolikus Gimnáziumban folytatta az érettségiig (1944. május). 1942-ben Túrterebes új papot kapott Barna József személyében, akihez később atyai barátság fűzte.

1944 szeptemberében vonult be Budapestre a Központi Szemináriumba. Ott élte át az orosz ostromot is. Hat év alatt elvégezte a teológiát, és doktorátust is szerzett Teológiából.

Hogyan rekedt Magyarországon?

Scheffler János püspök úr ragaszkodott hozzá, hogy Budapesten végezze a Teológiát. Mivel azonban a háború után visszaállt a háború előtti határ, a románok hirtelen lezárták a határt. Haza már nem tudott jönni, nem volt útlevele.

Közben Scheffler püspököt kényszerlakhelyre hurcolták, majd a zsilávai börtönbe vitték, ahol meg is halt. Cserháti István felszenteléséhez csak írásbeli beleegyezését tudta adni, így Budapesten szentelték fel. S ott is rekedt.

Az állampolgársága nem rendeződött. A románok szökevénynek tartották, a magyarok idegenként kezelték. 1950-ben kényszerítették döntésre: megy vagy marad. Így magyar állampolgár lett. Útlevelet csak 1956-ban kapott. Így hát kilenc év után jöhetett haza, hogy szüleit láthassa, és papként megáldhassa. Bár Czumbel Lajos, szatmári ordinárius, valamint Márton Áron gyulafehérvári püspök is marasztalta, hogy a Szatmáron megnyíló és a Gyulafehérváron működő papnevelő intézet tanára legyen, de az állami hatóságok nem engedték. Papi szolgálatát a Magyarországon maradt szatmári egyházmegye részén végezte. Kilenc évi kápláni működés után szervező

lelkésznek nevezték ki Tiszaszalkára. Innen hét év után került Vásárosnaményba, ahol 32 évig szolgált. Innen vonult nyugdíjba 1999-ben egészségügyi okok miatt. A nyíregyházi papi otthon lakójaként sokszor vállalt helyettesítést, kisegítést.

Papi szolgálata nagy részét a csonka Szatmár Egyházmegyében töltötte, az elszakított terület egyházjogi rendezését követően került az Egri Főegyházmegye, majd a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye kötelékébe.

Szolgálata során lett tiszteletbeli egri kanonok, majd sárvári apát és 2007-től prépost.

Feigi György
plébános

Túrterebesen született 1937. február 2-án földműves családban. Apja Feigi Mihály, anyja Vagner Katalin. Tanulmányait 1943–1950 között végezte. A római katolikus felekezeti iskolában öt osztályt végzett, majd az államosítás (1948) után még két osztályt az állami iskolában.

Önéletrajzában a plébános elmesélt egy, számára sajnálatos, epizódot, ami a VII. osztályban történt: „Tanárunk egy nap nem volt odahaza, egy tanító helyettesítette. Az órák végén el kellett énekelni az Internacionálét, amely így kezdődött: *Föl, föl ti rabjai a földnek*... Az ének alatt nevetve beszélgettünk. A tanító ezért följelentett a halmi szekuritátéénál, hogy kinevettem az Internacionálét. Ez államellenes cselekedetnek számított. Kijöttek a szekuritátétól kivizsgálni az ügyet, de én aznap nem voltam az iskolában. Az eredmény az lett, hogy megvonták az ösztöndíjat, amely nagyon jól jött volna. Ami még fájóbb volt: év végén közölték, hogy ne jelentkezzek felvételire sehova, mert nem vesznek fel. A következő két évet otthon töltöttem. 1952 szeptemberében jelentkeztem a Szatmári Fémipari Szakiskolába, ahol két évet tanultam. Ezután még egy évig voltam otthon."

Márton Áron erdélyi püspököt 1955-ben kiengedték a börtönből. Szabadulása után felvételit hirdetett Gyulafehérvárra a Papnevelő Intézetbe.

Barna József esperes 1955 nyarán kihirdette a templomban, hogy aki hivatást érez a papságra, jelentkezzék a plébánián.

Schönberger Ferenc mellett Feigi Györgynek is sikerült a felvételi. A gond csak az volt: nem volt meg az érettségi bizonyítvány. Ám Gyulafehérváron pótolni lehetett a hiányzó osztályokat a Kántoriskolában. 1957-ben, húszévesen, beiratkozhatott a Teológiára.

1963. április 21-én szentelte pappá Ft. Márton Áron, Erdély nagy, szentéletű püspöke. Feigi György így folytatta önéletrajzát: *„Június 23-án volt a primiciám Túrterebesen. Szép, bensőséges ünnep volt. Az egész falu örült. Azt mondták, hogy 50 éve nem volt primicia a faluban. Akkor egy Almássy Péter nevű papnak volt primiciája. Egy lehetett volna, Ft. Cserháti Istvánnak, de politikai okok miatt nem tudott hazajönni Magyarországról, és ott tartotta a primiciáját. Utánam már sokan jöttek."*

A mára már 72. évét betöltő Feigi György közel 46 éve tartó szolgálatának állomásai : Mezőpetri, Kisdengeleg, Krasznabéltek, Mezőfény és jelenleg Csomaköz, ahol jól érzi magát sváb származású hívei körében. Így fejezi be önéletrajzát: *„Megköszönöm Istennek a hivatás kegyelmét, és azt is, hogy 45 éve szolgálhatom."*

Elek Imre

Szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnázium igazgatója

Túrterebesen született 1950. június 30-án. Elemi iskoláit a Túrterebesi-szőlőhegyen végezte (1957–1961), a gimnáziumi (V–VIII.) osztályokat pedig Túrterebesen (1961–1965). Szatmárnémetiben folytatta tanulmányait a Mezőgazdasági Szaklíceumban, könyvelői szakon. 1969-ben érettségizett Szatmárnémetiben.

Két évig volt joghallgatója a kolozsvári Babeș-Bolyai Tudományegyetemnek, majd Gyulafehérváron szintén két évig hallgatott teológiát. Jogi és teológiai tanulmányai után, 1976-1980 közötti időszakban, elvégezte a Babeș-Bolyai Tudományegyetem földrajz-német szakát.

Az 1980-1981-es iskolai évtől a Szatmárnémeti Traian Vuia Líceum földrajz szakos tanára volt 17 éven át. 1997-től áthelyezték a Kölcsey Ferenc Főgimnázium földrajz katedrájára. 2004-től a főgimnázium aligazgatója, majd sikeres pályázati vizsga eredményeként kinevezik főigazgatónak. Több szakaszban beütemezett beruházással sikeresen felújította a több évszázados múlttal rendelkező főgimnáziumot.

Elek Imre tudományos munkássága is jelentős. A német nyelvet tanulni szándékozóknak készített gyakorló füzetet. Az Avasvidéki útikalauz című műve érdekes és értékes információkat tartalmaz az Avas és vidéke iránt érdeklődők számára. *„Az Avas összetett vidék, értékes és változatos formákkal. A vonzó tájak és népművészeti értékek és a népszokások iránt érdeklődő turistáknak kellemes időtöltést kínálnak.“*[84]

Legjelentősebb alkotásának tartom a 2004-ben kiadott Túrterebes című monográfiáját, és azon belül pedig a helybeli svábokról és fokozatos elmagyarosodásukról készült fejezetet, amely - egyazon kötetben - magyarul és németül íródott. A mű rengeteg adatot tartalmaz a település múltjáról, az egyházakról, a felekezeti iskolákról. Ebben a műben nagyon sok és érdekes információt találtam, és kölcsönöztem Túrterebesről.

Dr. Agárdy Miklós-Tamás

orvos

A Hátszeg vidékéről származó neves Agárdy család leszármazottja. Apja, Agárdy Tamás több mint 40 évig volt Túrterebes és a vidék legjobb orvosa. A környező falvak s az Avasvidék betegei tőle reméltek gyógyulást.

Agárdy Miklós elemi és gimnáziumi tanulmányait 1968-ban végezte Túrterebesen. Abban az évben Kiss Pál tanár volt a VIII. A. osztályfőnöke. Majd Szatmárnémetiben a Kölcsey Ferenc Főgimnázium (akkoriban Szatmári 5-ös sz. Ipari Líceum volt) diákja volt.

Orvosi tanulmányai előtt helyettesítő tanárként dolgozott iskolánkban. Évekig volt apja mellett a község orvosa. Annak halála után, 1988-ban áttelepült Magyarországra (Baktalórándháza). Néhány éve sikeres orvos Nyíregyházán, s onnan látogatja a túrterebesi temetőben pihenő őseit.

Dr. Pap (Kiss) Anikó, Kiss Csaba, Balla (Kiss) Edit
testvérek

Anikó a legkedveltebb tanítványaim egyike. Osztályfőnöke is voltam az ő volt osztályának, akik 1978-ban végeztek iskolánkban. Szatmárnémetiben érettségizett, majd 1987-ben, Kolozsváron elvégezte az orvosi egyetemet. Orvosként dolgozott Kolozsváron hat évig. Férjhezmenetele után Kolozsváron telepedett le, és onnan ingázik hosszú ideje Szamosújvárra, ahol jelenleg is gyógyít. Kiváló orvosnak tartom, aki még telefonon keresztül is helyes diagnózist képes felállítani, a tünetek elmondása alapján. Évente többször meglátogatja a túrterebesi szülőházban élő nyugdíjas szüleit (anyja iskolánk titkárnője volt, apja évtizedekig a Szőlőhegyen tanító).

Csaba kiváló diák volt idehaza. Az érettségi után Kolozsvárott gépészmérnöki diplomát szerzett, s a Szatmári Unió gépgyárban 15 évig dolgozott. Jelenleg betegnyugdíjas. Szatmárnémetiben lakik. Két gyermeke van.

Edit, a legkisebb került legmesszebb szüleitől. Fizika-kémia szakos tanár, aki néhány tanítási év után kitelepült (2001) végleg Kanadába (Guelph). Két fia van. Mérnök férjével együtt mindketten dolgoznak.

File (Butka) Éva Mónika
a Szatmárnémeti City Rádió hírszerkesztő-bemondója

Marosvásárhelyen született. Ötéves korában került Túrterebesre szüleivel. Anyja orvos, apja mérnök. Mindketten itt dolgoznak a településen. Mónika iskolánk egyik kiváló diákja volt. 1996-ban végezte a VIII. osztályt. 2000-ben érettségizett a Szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnáziumban. 2004-ben

diplomázott a Babeș-Bolyai Tudományegyetem társadalomtudomány-média szakán. Egy évig újságíró a Marosvásárhelyen megjelenő *Népújság*-nál.

A 2005. év májusától beinduló Szatmárnémeti *City Rádió* hírszerkesztője és bemondója, s jelenleg is az. 2008-ban férjhez ment. Férje, Butka Gergely a Szatmárnémeti GERBOG Kft. társtulajdonosa.

Vidám Mercedes
művészettörténész

Azáltal került a kiemelten „híres diákok" sorába, mert azon kevesek közé tartozik, akik külföldön (Németországban) szerez-

ték egyetemi diplomájukat. Kiváló eredménnyel végezte az általános iskolát Túrterebesen, majd a szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnáziumban érettségizett. Mielőtt külföldre ment, Szatmárnémetiben elvégzett egy kozmetikai, valamint egy turisztikai–idegenvezetői tanfolyamot.

Tanulmányait a müncheni Ludwig Maximilians Universität művészettörténet szakán végezte 2008-ban. Szakterületei: középkori-újkori, ókori és bizánci művészettörténet, katolikus teológia, bajor egyháztörténet. Ugyanitt szerezte a Mesterfokozatot is Magister Artium (M.A.). Tanulmányait német nyelven végezte.

Nezezon István

mérnök

Túrterebesen született 1949. október 7-én. Az ő generációja volt az utolsó, akik még hét osztályt végeztek. Középiskolai tanulmányainak első két évét a Kölcsey Ferenc Líceumban, az utolsó kettőt pedig ugyanabban az intézetben, amely akkor már a Szatmári 2. sz. Líceum nevet viselte. Sikeres érettségi után a kolozsvári Dr. Petru Groza Agrártudományi Egyetem hallgatója lett. Bár román nyelven végezte agrármérnöki tanulmányait, a III. évtől végig ösztöndíjas volt, és csoportelső lett, ami kivételes szorgalmának köszönhető. 1972-től a halmi Állami Mezőgazdasági Vállalat mérnöke, előbb az állattenyésztési farmon, majd 1979-től a növénytermesztési részleg mérnöke. Közel 1000 ha területen termelt búzát, árpát, kukoricát, szóját.

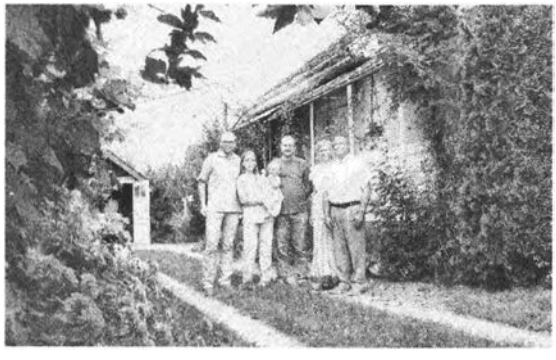

Nezezon István és családja

1977 őszén feleségül vette a szintén túrterebesi születésű Geng Veronikát, aki egy ideig tanított Túrterebesen. Büszke gyermekeire. Fia informatikus Budapesten, leánya címzetes tanárnő Halmiban. Veje, Fűzi László, akinek mérnök-tanár édesapja, id. Fűzi László szintén túrterebesi származású.

2003-ig dolgozott a halmi Mezőgazdasági Társulásnál mint főmérnök.

2005 őszétől felkérték egy növényvédő szereket forgalmazó üzlet vezetésére Halmiban. Tanúsíthatom, hogy a környékbeli szőlő, zöldség- és földieper termesztők örömére szakszerűen kiszolgálja, és fontos tanácsokkal látja el az őstermelőket. A Halmi-hegyen 25 ár nemes szőlőt (Királyleányka) termeszt. Otthon pedig a saját maga építette családi ház, a gyermekei (Emese és Róbert), a rendezett udvar és mögötte egy nagyon szép kert jelenti számára a mindenséget.

Kozsán Mihály és Kozsán (Rákóczi) Zsuzsa

személygépkocsi-javító műhely és autóalkatrész-bolt tulajdonosai

Kozsán (Cojan) Mihály és felesége Zsuzsa (sz. Rákóczi) iskolánk diákjai voltak, akik – a helybeliek szerint – „sokra vitték", vagyis ők maguk és a családjuk közös erőfeszítésével teremtették meg mindazt, amit ma sajátjuknak tudhatnak. A családfő (ismerősei Öcsi-nek szólítják) idehaza tíz osztályt végzett, majd Ploiești városban szakiskolát végzett autóvillamosság-

A családi ház és mögötte a javító műhely

A személygépkocsi alkatrészek üzletében

szakon és Szatmárnémetiben dolgozott évekig a Technometal nevű cégnél.

1992-ben nyitott saját autójavító-műhelyt Túrterebesen. Családot alapított. A vállalkozásban társa volt felesége. Ahogy terebélyesedett a vállalkozás, úgy gyarapodott a család is. Három gyermekük van: Alfréd, Krisztina (középiskolások Szatmárnémetiben) és Boglárka (3 éves).

Az utóbbi időben Túrterebesen az autószerelés, valamint az autóalkatrész-eladás „divatszakmának" számít. Az ágazat napról napra fejlődik, új és újabb technológiák, megoldások jelennek meg, melyekhez természetesen egy valamirevaló szakembernek idejében fel kell zárkózni – nyilatkozta nemrégiben a Szatmári Hírlap egyik munkatársának a cégvezető. Véleménye szerint szakemberhiány van. Vannak, akik nem bírták tartani a lépést és lemaradtak. Ma már nem megy az, ami régen volt, amikor a Daciát az útszélen meg lehetett javítani. Napjainkban már az elektronika dominál. A külföldön gyártott kocsikban olyan szenzorok vannak beépítve, amelyek hatására a vezérlőegység a kinti hőmérséklet és az üzemanyag-hőmérséklet alapján szabályozni tudja a motor működését.

A vállalkozás szempontjából elégedett a Kozsán család: amit elterveztek, megvalósították. Jelenleg nyolc alkalmazottuk van. Bíznak a sikeres jövőben, mert Túrterebesen és a környékbeli településeken látványosan megnőtt a személygépjárművek száma. Az Avas közeli falvakban is sokat javult a kocsipark a portugáliai, angliai és olaszországi munkásoknak tulajdonítható. Ők is szívesen hozzák külföldön vásárolt személygépkocsijaikat a Kozsán család javítóműhelyébe. De jönnek kliensek szép számmal Németországból és Magyarországról is. 2009-ben kurátor lett a római katolikus egyháznál.

Őry Mihály

vállalkozó, az Amerikai Egyesült Államokban és Romániában is vannak érdekeltségei

Ő is iskolánk egykori diákja volt. Évekig gépkocsivezetőként dolgozott, majd disszidált. Az Egyesült Államokban keményen dolgozott. Jelenleg saját vállalkozása van külföldön és Románia-

Őry Mihály túrterebesi családi háza

ban is. Kétlaki életet él. Mindkét országban jól érzi magát. Szeret halászni és vadászni mindkét kontinensen.

Hudák György és Hudák Zita

bútorkészítők – vállakozók

Mindketten túrterebesi diákok voltak. Tíz osztályt végeztek iskolánkban. György Temesváron végzett szakiskolát. Mára már kiváló bútorasztalos. Zita, a feleség mindenben társa, aki a ta-

Hudák György családi háza és a műhely

valy érettségizett a Sárközi Mezőgazdasági Szaklíceum természettudományi szakán. Családi vállalkozásuk 1994–1997 között sikeresen működött. Majd 1997-től már kft. szinten működtek, hiszen alkalmazottainak száma öt főre nőtt, és szerszámgépeiket külföldről vásárolták. Minőségi munkájuk eredményeként megrendelésük volt külföldi vásárlóktól: pl. Franciaország, Németország és Ausztria. A hazai megrendelőik pedig - a helybelieken kívül - a környező településekről vannak. Két gyermekük van: Hermina-Kinga X. osztályos Szatmárnémetiben közgazdasági szakon, Gabriella-Szabina pedig iskolánk IV. osztályos tanulója.

Kocsis Pál és Kocsis (Vagner) Ilona

állattenyésztők - vállakozók

Mindketten volt túrterebesi diákok. Pali 1976-ban végezte a nyolc általánost. A Szatmárnémeti 3. számú Ipari Iskolában végezte a IX–X. osztályt. Nagyváradon elvégezte a másfél éves szakiskola elektrotechnikai szakát 1980-ban. Szakmája, az elektromos háztartási gépek (hűtőszekrény stb.) javítása, maradt hosszú ideig (14 évig) az egyetlen kereseti lehetősége Szatmárnémetiben, majd idehaza.

1989-ben feleségül vette Vagner Ilonát (Icát). Lányuk, Kriszta X. osztályos diák a Kölcsey Ferenc Főgimnáziumban.

Házasságuk kezdetétől szorgalmasan és kitartóan dolgoznak az 1996-ban induló családi vállalkozásban. Pali négy évig dolgozott külföldön (Németország, Olaszország és Ausztria), majd

A családi ház udvara

A géppark és istállók

fokozatosan áttértek a háziállatok (sertés, növendék szarvasmarha) tenyésztésére. Évente 100–150 hízott sertést adtak el a Szatmárnémeti Húsfeldolgozó Üzemnek (Vágóhídnak) és egyéni vásárlóknak. A családi házuk szomszédságában gépparkot, istállót és magtárat építettek, és az állattenyésztéssel párhuzamosan fokozatosan áttértek a mezőgazdasági termékek (kukorica, kalászosok, napraforgó stb.) termesztésére. Szántóföldet vásároltak (mára már több mint 30 ha a sajátjuk) és béreltek (kb. több mint 50 ha) az egyházaktól és egyéni gazdáktól. Egy hektár földiepret is művelnek. A rokonok (szülők) segítségével és időnként 8–10 napszámossal, valamint a saját munkagépeikkel megbirkóznak a vállalkozás adta feladatokkal. Bíznak a jövőben. Szeretik munkájukat s az állatokat.

Lányukat taníttatni szeretnék, és abban reménykednek, hogy ő majd valamilyen formában tovább viszi a sikeres vállalkozást. De egyelőre Kriszta érettségizzen, majd végezzen egyetemet.

Geng Attila és Geng (Sárosi) Melinda

virág-, zöldségtermesztők

Mindketten helybeliek. Itt végezték tanulmányaikat. Néhány éve vásároltak két, egymás melletti telkes házat.

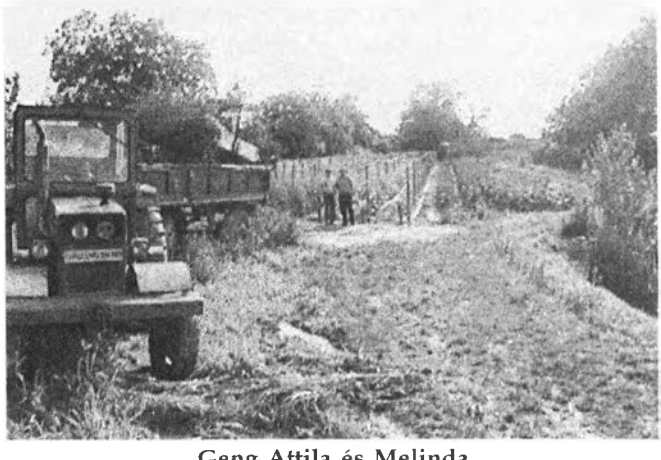

Geng Attila és Melinda

Kezdetben állattartással (sertés), majd zöldségtermesztéssel (paradicsom, uborka, padlizsán stb.) foglalkoztak. Az udvaron halas tó (ritka dolog vidéki gazdálkodó udvarán), számtalan díszcserje és virág. Legújabb vállalkozásuk a virágkötészet (koszorúk), amely egyre jobban jövedelmez. Új családi házat építenek. Gyermekeik: Viktória IV. osztályos és Tamara 3 éves, óvodás.

Melinda a helyi Caritas Szervezet vezetője, az Öregek Otthonának lelkes segítője.

Mike Sándor

nemes szőlő telepítő és -művelő

A túrterebesi Szőlőhegyen született 1946. február 22-én. Apja, néhai Mike Sándor, elsők között volt a nemes szőlő telepítésében a Szőlőhegyen. Anyja, az adorjáni származású Tardi Ilona még ma is él, gyermekei (Sándor, Endre, Zoltán és Ilona) felügyelete mellett.

Mike Sándor és a betelepített szőlőhegy egy része

Sándor, a legnagyobb a családból, csak négy osztályt végezhetett a Szőlőhegyen. Nagy Kálmán tanító volt a tanítója. 1956 őszétől már Túrterebesen kellett volna folytatnia tanulmányait, de apja szókimondó és nyakas ember hírében állt, aki nem volt hajlandó beiratkozni az mtsz-be (őt híven követték a helybeliek),

s emiatt nem írták be fiát a túrterebesi iskola bentlakásába. Elvégzi a hároméves bányász-géplakatos szakiskolát is. 1966–1968 között katonai szolgálatát töltötte. Ezt követően Sárközújlakon elvégzi a líceum mezőgazdasági szakát.

Húsz évig volt Halmiban a C.L.F. (Zöldség és Gyümölcsátvevő Központ) vezetője. Évente 10 ezer tonna földiepret exportált Németországba, Csehszlovákiába és Kanadába. Ezen kívül friss gyümölccsel és zöldséggel látta el a megyei üzleteket évtizedeken át.

1988-ban zaklatták az elhíresült 18-as törvény értelmében (el kellett számolnia vagyona eredetével), s úgy döntött, hogy családjával együtt áttelepül Magyarországra. Helyére nem találtak megfelelő embert, s így az akkori megyei szervek hívására még a rendszerváltás előtt visszatért hazájába. Halmiban megvásárolta a volt cége raktárait, s a fiaival (Sándor, Csaba és Attila, aki évekig Kanadában szőlőtermesztéssel foglalkozott) folytatja az újra kezdett vállalkozást. Földiepret exportál (a környékbeli településekről felvásárolja a friss árut, amelyet lehűt és tárol). Sót és cementet importál Kárpátaljáról.

Az utóbbi időszakban (2005-től) jórészt a Szőlőhegyen tartózkodik a családról elnevezett Mike-dombon, és nemes szőlőt telepít. Három hektárt telepített (muskotály, leányka, saszla) az apjától örökölt parcella szomszédságában, amelyet magángazdáktól vásárolt meg. Azt tervezi, hogy az Olaszországból származó nemes szőlőfajtákból (Savignon, Pinot Noir, Merlott) még telepít öt hektárt a másik két parcella szomszédságában.

2007-ben 20 ezer liter bort értékesített megfelelő áron kolozsvári, brassói és bukaresti ügyfeleknek. Öt év múlva évente 70–80 ezer liter, jó minőségű palackozott bort szándékszik értékesíteni belföldön és külföldön.

Oláh Zsolt

nemes szőlőművelő és -telepítő szakember

Oláh Zsolt is túrterebesi diák volt. Tanulmányai elvégzése után kitelepült Németországba. Szállítási vállalkozó Münchenben évek óta. Felesége, Medve Annamária szintén túrterebesi diák volt, akivel 2000-ben kötött házasságot. Annamária (Babuci) a

Szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnáziumban érettségizett, majd Németországban dolgozott évekig.

Gyermekük, Carla 5 éves.

Oláh Zsolt borospincéje felett a hétvégi nyaraló

Gyakran jönnek az óhazába, Túrterebesre, mert itt élnek szüleik és rokonaik. Zsolt a Szőlőhegyen folytatja apai nagyapja által elkezdett gyümölcs- és szőlőtermesztését. Nemes fajtákat telepít a közel 2 ha területen.

Franz Prukker és felesége, Margit
nyugdíjasok

Mindketten Túrterebesen születtek, és itt jártak iskolában. Tanulmányaik elvégzése után Franz Prukker Szatmárnémetiben dolgozott egy építkezési vállalatnál, Margit (Margó) pedig Halmiban volt könyvelő. Házasságuk után egy szép családi házat építettek az *Újsoron* (utcanév).

1984 októberében meghívóval és útlevéllel Németországba mentek, és ott végleg letelepedtek. Gyermekeik: Rita és Richard csak egy év után (1985) követhették szüleiket Németországba, ahol végleg letelepedtek, és családot alapítottak. Ők is Túrterebesen tanultak 1985 előtt.

Egy évig tökéletesítették német nyelvtudásukat. Miután felvették a német állampolgárságot, Münchenben dolgoztak 1986

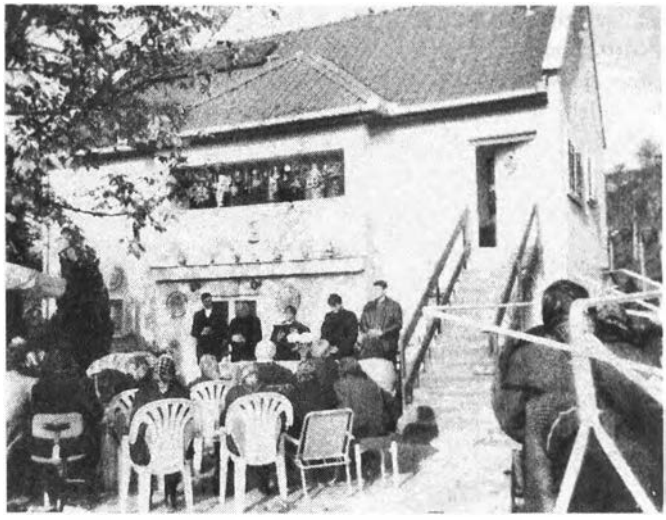

A Prukker család látta vendégül a három felekezet híveit a hagyományos őszi Hálaadó Imanapon a Szőlőhegyen

és 2002 közötti időszakban, nyugalomba vonulásukig. Azóta gyakran járnak az óhazába, miután visszaperelték a kommunista rezsim által elvett családi házukat és szőlőhegyüket, ahol nemes szőlőt telepítettek, és gyönyörű hétvégi házat építettek. Híresek vendégszeretetükről (Németországban sok, segítségre szoruló volt honfitársuknak segítettek). A felvétel 2007 októberében készült.

Ifj. Mekker Georg (György)

a BMW amerikai gyárának alkalmazottja

Előre kell bocsátanom: egy rendkívül érdekes önéletrajzi vallomásból tallóztam néhány érdekes részletet, egy olyan volt túrterebesi diák leveléből, aki „a kis Túr" partjáról eljutott az „óceánig", azaz Túrterebesről az Egyesült Államok BMW gyárában (1–10-es skálának 8. fokáig) a manager beosztásáig jutott rendkívüli szorgalmának és tehetségének köszönhetően.

Ifj. Mekker György Túrterebesen született 1965. július 10-én. Apja id. Mekker György, akit sváb származása ellenére Túr-

terebesen a magyar népdal „nótafájaként" tisztelhetünk, anyja Majer Magdolna. Mindketten túrterebesi diákok voltak hajdanában. Ifj. Mekker György tanítónője Tepfenhart Emilia volt, gimnáziumi osztályfőnöke pedig Puskás Rozália. Az 1978–1979-es tanévben végezte el a VIII. osztályt, majd Felsőbányán (Máramaros megye) folytatta szakiskolai tanulmányait az autószerelő szakon.

Ifj. Mekker György a BMW (USA) minőség-ellenőre

Említett önéletrajzában nem tesz említést: mi történt vele 1982 és 1988 közötti időszakban? Ám ettől kezdve betekintést tehetünk egy rendkívüli fiatalember magánéletébe: 1988 novemberében elhatározta, hogy elhagyja szülőföldjét, mint ahogy ezt annak idején sokan mások is tették, s szerencsét próbált Magyarországon. A zöldhatáron barátaival átjutott a Kiskörösön a szabadabbnak hitt Magyarországra, ahol összesen hat hónapot töltött (Nyírbátor, Debrecen, Szeged) és kipróbálva a kőműves, autószerelő és tehergépkocsi vezető szakmákat. Mielőtt végleg Németországba települt volna, a hörcsögfogással kereste megélhetését Magyarországon.

Németországban két idősebb bátyja, Csaba és Vilmos mindenben a segítségére voltak. Regensburgban szorgalmasan ta-

nulja a német nyelvet, közben minden munkát elvállal, hogy néhány hónap után meg tudja venni az első saját kocsiját.

1990 májusától a regensburgi BMW autógyár alkalmazottja lett. Erről az időszakról így emlékezik: „A BMW-gyárban olyan szerencsém volt, hogy arra a részlegre vettek fel, ahol az autó már készen volt, vagyis ahol már csak kisebb minőségi hibákat kellett kijavítani. Hamar beilleszkedtem a csoportba, és mivel megpróbáltam mindig jó teljesítményt elérni, megbecsültek, tiszteltek a német kollégák és vezetők."

1991 májusában, egy májusi regensburgi ünnepségen megismerkedett egy gyönyörű amerikai légi kisasszonnyal, akinek 1992-ben megkérte a kezét. Mivel Németországban hosszú ideig tartott volna az egybekelés, a fiatal szerelmesek Californiát választották, ahol a házasságkötési ceremónia sokkal egyszerűbb volt. Így történt aztán az egybekelés a Lake Taho nevű városkában. A fiatal házasok visszatértek Németországba, ahol lakodalmat tartottak. Az indonéziai nászút után visszatértek Californiába, és újabb lakodalmat tartottak Sacramento-ban. Ezután ismét visszatértek a németországi Regensburgba, ahol György továbbra is a BMW-ben dolgozott, míg felesége New Yorkban dolgozott a New York–Párizs légi úton. A fiatal házaspár gyerekeket szeretett volna, ezért a férj kényszerült munkahelyet változtatni. Szerencséjükre a BMW új gyárat nyitott Dél-Carolinában, és így alkalmazhatták Mekker Georg urat az új gyárba minőségi ellenőrnek.

1995-ben megszületett az első gyermek, Izabella. A gyerek születése után néhány hónappal Greenville-ben családi házat vásároltak egy olyan városban, amelynek lakosai elérték a 426 ezer főt.

2003-ban átköltöztek egy 410 négyzetméteres házba, a város központjába, amelyhez 2 ha erdő tartozik, ahol kénye-kedvére vadászhat vagy saját hajójával halászhat.

Mostanában sokat gondol egykori életére, a gyermekkori élményekre, a szüleire, akiket tisztel és becsül. Tőlük örökölte a szorgalmat, a megbízhatóságot, a becsületet és az őszinte nyílt szívet. De jó szívvel gondol arra a hajdani túrterebesi közösségre is, amelyet békésnek és barátságosnak, valamint hagyománytisztelőnek nevez.

Felesége továbbra is légikisasszony a Continental Airline nevű cégnél, és gyakran repül a világ legnagyobb városaiba. Gyermekei: Izabella (13 éves), Jeremy (9 éves) iskolába járnak. A városban, ahol most élnek, van két magyar ismerőse, akikkel néha összejönnek társalogni.

Ifj. Bauer Lajos és Éva

pékség- és szerszámgépeket árusító üzlettulajdonosok

Ifj. Bauer Lajos és felesége, Éva (sz. Geng) túrterebesi diákok voltak, majd kitelepültek Németországba. Pár éve, a hajdani Csárda nevű vendéglőt átalakították pékséggé, amely jó

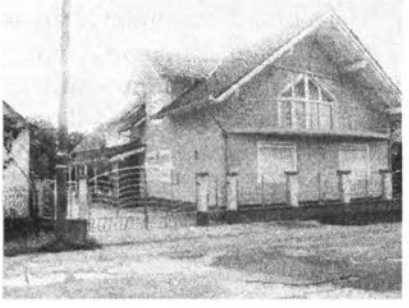

A családi ház a Svábfalu utcában

A pékség a Túr töltése mellett

minőségű termékekkel (kenyér, kalács, péksütemény) látja el Túrterebes és a környező települések vásárlóit. A pékség mögötti épületben szerszámgépeket árusító üzletet nyitottak.

Reizer György

nemes szőlő telepítő és bortermelő

Iskolánk hajdani diákja volt, aki 1969-ben végezte a nyolc osztályt. Szatmárnémetiben vállalkozó (vendéglátóipar), de az utóbbi években teljesen felújította (az alagsorban borospincét épített) a szülői házat (amely 160 éve épült) a Fő utcán. Néhai Reizer Pál püspök (aki testvére volt) emléktábláját a hajdani szülőházon a család állíttatta.

A Szőlőhegyen, a Reizer család hajdani birtokán, újra telepített 1,50 ha dombot nemes szőlőfajtákkal: Merlott, Cabernet Savignion, Rajnai Rizling és mások, amelyeket külföldről (Ausztria, Németország) vásárolt. A családi ház pincéjében palackozót szándékozik üzemeltetni.

Porombavits István
vállalkozó

Iskolánk egykori diákja volt, aki napjainkra a település egyik legsikeresebb vállalkozójává vált. A Hidali-mezőn (határnév) kialakított ún. Ipari Zónában állattenyésztő farmot létesített, ahol sertést és szarvasmarhát tenyészt évek óta. A családjával (fiai: István, felesége Edit és Gellért) és jó néhány alkalmazottal, nagy területen (szántó és legelő) megtermeli az állatállomány számára a takarmányt. Saját tulajdonú mezőgazdasági gépparkkal rendelkezik, amelynek segítségével műveli a saját és bérelt területeket a község határában.

Kornis Sándor
mérnök

Iskolánk egykori diákja volt, aki az érettségi után Temesváron szerzett mérnöki (hidrotechnika) diplomát. Apja, id. Kornis Sándor hősi halált halt a második világháborúban. A Szatmár megyei Árvízrendészeti- és Belvízvédelmi Rendszer (Kányaháza és az országhatár közötti terület) vállalatának megyei főmérnöke volt 1991–2006 közötti időszakban. Egy ideig műszaki rajzot is tanított iskolánk IX–X. osztályos diákjainak. Nyugalomba vonulása után autószerelő-műhelyt üzemeltető fiának is besegít. Az alkatrészek beszerzését és az alkalmazott autószerelők irányítását is végzi.

A vállalkozást elsősorban ifj. Kornis Sándor indította 2006-ban, aki Németországban él feleségével, (Deák) Melindával. Mindketten egy ideig iskolánk diákjai voltak. Nagyobbik fia, Róbert

Az autószerelő-műhely és iroda

apja egykori vállalatának (a jelenlegi szakaszmérnökség) vezetője. Felesége, (Érsek) Ágnes iskolánk aligazgatója 2004 óta. Mindketten besegítenek a család jelenlegi vállalkozásába.

Geng (Zsoldos) Beáta
vendéglátóipari vállalkozó

Zsoldos Beáta a túrterebesi iskolában kitűnő eredménnyel végezte el a VIII. osztályt 1989-ben. Az 1989–1990-es tanévben a IX. osztályt Aradon kezdte, de 1990 februárjától a Szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnázium diákja lett, s ott is érettségizett 1994-ben. Érettségi után a Római Katolikus Posztliceális Iskolába iratkozott, egészségügyi asszisztens szakra. Az államvizsga után a Szatmárnémeti új kórház laboratóriumában dolgozott három évig. Majd a Szatmárnémeti Caritas Szervezet munkatársa lett, s közben elvégezte a Babeș–Bolyai Egyetem Szatmárnémetibe kihelyezett karának helyi közigazgatás és kommunikáció szakát. 2005-ben államvizsgázott. Dolgozatának címe: *A túrterebesi helyi közigazgatás és annak szerepe a hátrányos helyzetű gyerekek és fiatalok társadalmi integrációjában.* Kiváló tanulmánynak tartom, amelyben a szerző esettanulmányok egész

sorával bemutatja Túrterebes helyi közigazgatásának főbb irányvonalait, a település oktatási hagyományait, valamint a szociális és oktatási politikák terén az önkormányzat jövőbeli elképzeléseit és megvalósítandó terveit.

A 2005. augusztus 15-én indított vállalkozás neve: „Erli-Geng" vendéglátó-ipari Kft., amelynek nyolc alkalmazottja van

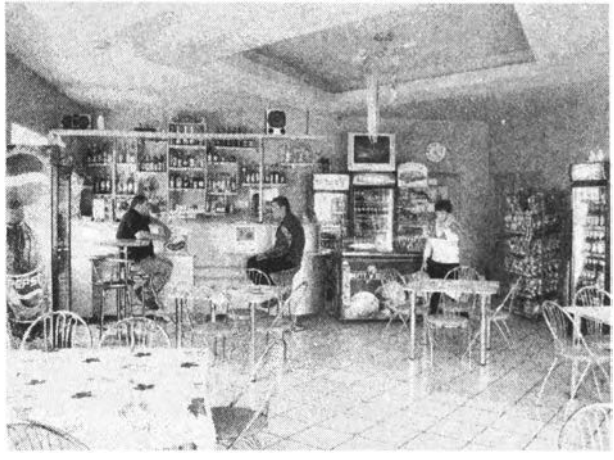

A vendéglő egyik terme

azóta is, és hozzá tartozik egy ruhásüzlet, ahol Sável Adélka alkalmazott az elárusító. Az épületet teljesen felújították, és húsz évre bérleti szerződést kötöttek a helyi református egyházzal. Az épületet a hajdani Református Iskola néven ismerik a helybeliek.

EMA–PBMET

FELEKEZETEK ÉS EGYHÁZI ISKOLÁIK KÖZSÉGÜNKBEN

„Az életben hit nélkül nem lehet élni és alkotni"

I. A római katolikus hitről és oktatásról

A kereszténység jelenléte a honfoglalás előtt

A keresztény hit, közel-keleti bölcsőjéből indulva, már Kr.u. a 2. században kezdett terjedni Európában. Szent Jeromos szerint Pannóniában is éltek keresztények 400 körül. Sírfeliratok alapján azt feltételezik, hogy az első pannóniai keresztény közösségek tagjai túlnyomó részt görög nyelvű keleti származásúak voltak.

A mai Erdély területén már a 4. században éltek keresztények (gótok, akik a kereszténységnek az ariánus formáját vették fel). Majd a népvándorlások idején sem szűnt meg a kereszténység. Az avarok s főleg a szlávok idején (a 9. században Cirill és Metód apostolok voltak a leghíresebb térítők) folytatódott a templomok építése, valamint a püspökségek alapítása.

A Kárpát-medencében letelepedett magyar törzsek körében is megjelenik a kereszténység, amelyekre a vidékünkön feltárt régészeti kutatások eredményei is utalnak. Taksony (Kr.u. 955-ben lett a magyarok fejedelme) a kereszténység elterjesztése mellett is elkötelezte magát, mert az ő idejében görög származású hittérítők terjesztették az Evangéliumot a magyarok körében. *„Fia, Géza tovább erősítette a központi hatalmat és folytatta a pogány törzsi rend fokozatos leépítését. Őt magát és családját is megkeresztelték az esztergomi fejedelmi palotában. Géza fia, Vajk (970 körül született), az első keresztény vértanú, István nevét*

kapta a keresztségben. Géza keresztény nevelést biztosított fia számára, és megfogadta, hogy alattvalóit is a keresztény hit szolgálatába állítja... Géza keresztény feleséget szerzett fiának: Henrik bajor herceg Gizella nevű lányát."[85]

Honfoglalás előtt a magyarok már találkoztak a kereszténységgel, hiszen a hittérítő Konstantinos Levédiában felkereste a magyar törzseket. Búlcsú pedig 946-ban Konstantinápolyban megkeresztelkedett.

A hittérítés minden fejedelem elsődleges feladata volt (Gyula, Taksony, Géza), majd Szent Istvánra maradt az egyházszervezés és térítés oroszlánrésze. Bár apja, Géza már előzőleg elvégezte a véres ellenállást kiváltó munkát, Istvánra maradt a templomépítés, valamint a megfélemlített nép templomba terelése. Az ő nevéhez fűződik 10–12 püspökség létrehozása.

„Az ország keleti részén a 950-es évek óta már működött a görög rítusú püspökség. István 1003-ban legyőzte Gyulát és létrehozta a latin rítusú püspökséget. Az erdélyi püspökség egészen a Felső-Tiszáig nyúlt, magába foglalta a Szamos teljes folyásvidékét. Az egyházmegye ősi magva valahol a Gyula ősi szállásterületén lehetett, csak később lett püspöki központ a Maros menti Gyulafehérvár."[86]

Vidékünkön a 12–13. századokban alakult a sásvári várispánság, valamint az ugocsai magyar királyok vadászó területei, amelyeknek közös egyházi vezetője a sásvári főesperes volt. Valószínű, hogy 1230-tól Szatmár megyéhez csatolják a Tiszától délre eső, a Szamos, Batár és Túr által közrefogott területeket, anélkül, hogy átszervezték volna a sárvári és ugocsai főesperességeket. Ebből arra következtethetünk, hogy Túrterebes ugyan Szatmárhoz tartozott, de erős szálak fűzték az ugocsai részekhez. Később (1422) teljesen kiszakad Szatmár vármegyéből és a Perényiek kérésére több száz évig Ugocsához csatoltatott.

Mivel 1223-ban III. Honorius pápa Tamás, egri püspököt feljogosította az erdélyi részek egyházi kormányzására, Terebes is az egri püspökséghez került.

Az oktatás előzményei és kezdetei

Az erdélyi értelmiség kialakulásának kezdetén, a középkorban fontos szerep hárult mind a világi értelmiségre, mind a papságra. Jakó Zsigmond szerint a laikus társadalom lassan magához ragadta azokat a szellemi foglalatosságokat, amelyeket a világi célok szolgálatába állított. Az ún. világi értelmiség csoportjába tartozó állami hivatalnokok, jogászok, orvosok és nyomdászok tulajdonképpen laikus intellektuális munkaköröket töltöttek be.

A reformáció előtti időkben a klerikus értelmiség egy része – a politikai és diplomáciai szolgálatok mellett – tevékenyen részt vesz az elemi oktatásban. Mellettük egyre nagyobb számban jelennek meg a szabadparasztság olyan elemei, akik a világi értelmiség tartalékainak számítottak. Ők alkották az eleven kapcsolatot a magasabban képzettek és a laikus tömegek között.

„Ez a réteg képes volt átalakító erjedést elindítani a haladás és a művelődés kérdéseivel szemben közömbös feudális társadalomban és ezáltal egy sajátos nemzeti művelődés kialakítója lett. E tanult világiak csiszolták a beszélt népnyelvet irodalmivá, teremtették meg a nemzeti nyelvű irodalmat és tudományt.“[87]

A 14. században az írástudó értelmiségi réteg könyvszükségletét a társadalom jó ideig főként kész kódexek vagy másolók importálása útján fedezte. A kancelláriákban és hivatalokban oklevelező jogászok dolgoztak, akik iskolázottságuk révén elősegítették az anyanyelvű írásbeliség megjelenését és fejlődését. Előtte, több száz éven át, Európa-szerte a latin írás volt a papok kezében mint a megörökítés egyedüli eszköze. Anyanyelvi írásbeliségünk és irodalmiságunk, valamint egész újkori művelődésünk szempontjából döntő fontosságú kérdés, hogy az írástudás a középkori Erdélyben a papság kizárólagos tulajdonából mikor és hogyan került át a laikus társadalomnak is birtokába.

Az írástudás igénye hamar tért hódított számos nyugat és közép-kelet-európai államban, mivel az oklevelek írásának formái hasonlítottak egymásra, de főleg a franciára, mert itt alakult ki először az oklevélírás hagyománya a párizsi egyetemi központ hatására. A Párizsból hazatérő tudós papok, magiszterek terjesztik a vidéki káptalanokban is az írástudást. Ők és

társaik korszerűsíteni tudták a káptalani iskolák elavult írástudását a világi társadalom szükségleteinek megfelelően.

„Az 1309. évi budai zsinat előírta, hogy a káptalanok magiszterekkel, tehát egyetemi képzettségű férfiakkal végeztessék oktatói tevékenységüket."[88]

Mivel a káptalanokban (hiteleshelyül is szolgáltak) ugyanaz a személy volt az iskola vezetője és lektorkanonoka, aki az oklevelezést végezte, a tehetségesebb diákoknak alkalmuk nyílott oklevélszerkesztésre. Olykor a káptalanokban szórványosan olyan világiak is tanultak, akik már eleve nem készültek egyházi pályára. Egyre több magántanító ügyködik, akik jómódú polgári családok (a Perényiek udvarházában is) gyermekeit tanították betűvetésre és számolásra. Helyüket később a nótáriusok vették át. Az egyre nagyobb számban megjelenő kereskedők és iparosok sem nélkülözhették az írástudást.

A falvakon élők szemében az írásismeret és számolni tudás fokozatosan szükségletté vált és hozzákapcsolódott a polgárember fogalmához. Lassan kifejlődhetett az írás, az ún. vulgaris (anya)nyelvű írásbeliség. Ez már sokkal könnyebbnek bizonyult mint a latinul való fogalmazás. Előtérbe került a szélesebb körű elemi oktatás!

A vidéki nagyobb településeken – így Túrterebesen is – a félig paraszti életmódot folytató lakosságot ugyanis az élet gyakorlati szükségei még sokáig nem szorították rá az elemi írástudás elsajátítására. Az írástudás, az íráskultúra a 15. század folyamán ezekben a jórészt agrár településeken is, szilárdan megvetette lábát és szakadatlan fejlődött az írástudás laikussá és az írásnyelv vulgárissá válása felé. Hogy jobban megértsük az oktatás kialakulásának folyamatát, ismét Jakó Zsigmond professzort idézném:

„Okleveleink falvakon a 14. század harmincas éveitől kezdve emlegetnek mind gyakrabban scolarisokat és scolaristicusokat. Ezek a falusi iskolázásra utaló adatok azonban nem hozhatók közvetlen kapcsolatba az elemi fokú írásoktatással. A scolasticusok ugyanis elsősorban a pap segítőtársai voltak a liturgiában, s a plébániák mellett működő iskolák különben is csupán egyházi énekre és vallásra tanítottak, neveltek."[89]

A későbbi fejlődés szempontjából is fontos jelenség, hogy a 15. század végére a kisebb katolikus plébániákon szintén alakul-

tak iskolák. A falu által eltartott deák vagy pappá nem szentelt írástudó ember puszta jelenlétével segíthetett a többre törekvő falusi fiataloknak.

A 15-16. század fordulóján már sok falusi literatus szerepel oklevelekben - olykor a jobbágyok között is. A falvakra kikerült írástudóknak tulajdonítható, hogy az íráskultúra befogadására a falusi társadalom körében fokozatosan szintén előkészült a talaj. A következő század közepére a vidéket valósággal ellepő ún. parasztdeákok népes rétege, amely a szabadparaszti közösségek és feudális nagybirtokok (a Perényiek és mások) igazgatásának legegyszerűbb írásos feladatait (levelek, kérvények, nyugták, elszámolások, dézsmajegyzékek) látták el.

A vidéken élő elszegényedő kisnemesek, falusi iparosok, sőt gazdagabb parasztok gyermekei is az írás újszerű eszközével igyekeztek jobb életsorsot biztosítani maguknak, annál is inkább, mivel egy 1514. évi törvény szerint parasztszármazású egyén nem kaphatott főpapi javadalmakat, sőt jobbágy eredetűek sem kaphattak állást bizonyos hivatalokban.

Az írástudók nagy tömegei a vidéki közigazgatásban és a falusi feudális nagybirtokon működtek. A vidéki közigazgatásban már a 15. század felétől fogva felszínesen iskolázott bírói, katonai feladatokra egyaránt felhasználható világi literátusok voltak szívesebben látottak.

A század végén már vidéken is találhatók voltak egyetemet végzett plébánosok, baccalaurens tanítók tanítottak. Gazdag és korszerű könyvgyűjteményük volt.

„A 16. századi Magyarországon (Szatmáron is) az iskola olyan oktatási intézmény volt, amelyben a gyermekeket (általában) olvasni és írni tanították."[90]

A következő században Szatmáron is csak elemi és gimnáziumi tagozat működött és mivel nem háromtagozatos volt (mint Debrecenben), nem nevezték gimnáziumnak.

Az Előszóban már hivatkoztam Bura László tudományos munkásságának rám gyakorolt hatásáról. Ő volt évtizedekig az a Szatmár vidéki tudós, aki alázattal és ugyanakkor tudományos szigorral és pontossággal írt az egyházak és iskolák történelmi szerepéről. Róla írja Dávid Gyula: „Bura tanár úr, Szatmár és vidékének iskola- és oktatástörténetének fáradhatatlan búvára,

aki tudja és a múlt példáinak sokaságával tanúsítja, hogy az oktatás-nevelés olyan történelmi folyamat, amely évtizedek- és évszázadok munkájából épül, azok eredményeire épít, s ezeket az eredményeket a fejlődésből kiiktatni... az emberformálás ellen elkövetett bűn lenne."

Fel kell tehát tárnunk az elmúlt évszázadok vallásos nevelésének minden formáját, az egyházi majd a világi iskolák kudarcait és eredményeit.

Bár Túrterebes a 15. század közepétől (1422) közigazgatásilag Ugocsa vármegyéhez tartozott, mégis beszélnünk kell az addigi és azutáni szatmári hatásokról a kultúra és az oktatás szempontjából.

A honfoglalást követő századokban Szatmár királyi várára fontos szerep hárult. 1715-től Szatmárnémeti néven szabad királyi várossá lett és vált nemesi vármegyévé. A középkor folyamán a város és a vár katonai és politikai jelentősége miatt igényt tartott rá mind a Habsburg Királyság, mind az Erdélyi Fejedelemség. 1540-től Szatmár Erdélyhez tartozott egészen a 16. század második feléig, majd a királysághoz került. Nagykároly volt ugyan a vármegye székhelye, de Szatmár városában számos híres iskola működött, amelyekben a vidék településeiről jöttek diákok (feltételezhetően Túrterebesről is), akik nemzetiségi és vallási megkülönböztetés nélkül itt tanulhattak.

Az 1852-ben életbelépő osztrák közoktatási reform következtében Szatmáron egy nyolcosztályos főgimnázium alakult, amelynek jelentőségéről Bura László így nyilatkozik: *„Az új intézmény 19. századi működésére azért érdemes figyelnünk, mert továbbra is hozzájárult a megye különböző nemzetiségű diákjainak, a megye értelmiségének a képzéséhez, másrészt azért is, mert az iskolában működő tanárok munkaközösségüket szellemi alkotó műhelynek tekintették. Munkájukkal az oktatást fejlesztették, a szaktudományok eredményeit is gyarapították, többen szépirodalmi műveket is alkottak... Az iskolában kapott indítás, a tanári példa számos egykorú magyar és román diákot is később – felnőtt korukban – tevékeny közéleti, közművelődési munkásságra késztetett."*[91]

Azok a diákok, akik a fent említett iskolában végeztek, főiskolára vagy egyetemre mehettek a következő karokra: jogi, mérnöki, orvosi vagy teológiai fakultásokra. Tanáraik között

volt Bagossy Bertalan is, a későbbi túrterebesi lelkész, aki tanártársaival együtt a 19. század végén érvényben lévő tanügyi reformok által előírt tantárgybeosztás és tantervek alapján oktatott.

A század vége felé fokozódott az anyanyelvű oktatás igénye. Szatmáron és vidéken is először a magyar anyanyelvű tanulók számára vált lehetővé a középfokú anyanyelvű oktatás.

Túrterebesen nem voltak abban az időben román anyanyelvű diákok. Ellenben a szatmári katolikus gimnáziumban a *„korabeli Szatmár megye és a környező tájak magyar, román, rutén és német anyanyelvű lakossága egyaránt számos fiát küldte, hogy belőlük – az ismeretszerzés megyebeli legmagasabb fokú intézményeiben – értelmiségieket neveljen."* (Bura László)

A római katolikus egyházról Szent István korától a reformációig

A történelmi fejezetben részletesen írtam Szent István szerepéről, valamint a magyar állam megalapításában szerzett érdemeiről.

Uralkodása alatt a magyar törzsek szövetségéből létrehozta az egész Kárpát-medencére kiterjedő keresztény magyar államot, mert megparancsolta, hogy az országban minden tizedik falu templomot építsen.

A 300 évvel későbbi pápai tizedjegyzékben találhatunk utalást az előbb említett települések templomairól. *„A feltételezések szerint ezen templommal és plébániával rendelkező helységek közül egyik-másik már a magyarok bejövetele előtt is kis keresztény közösséget alkothatott."*[92]

A középkorban a szatmári egyházmegye hol az egri, hol az erdélyi püspökséghez tartozott. Pl. 1288-ban az ugocsai (sásvári) főesperesség az erdélyi egyházmegyéhez tartozott. Központja Németi, amelynek mindenkori plébánosa az erdélyi egyházmegye Meszesen túli püspöki helynöke. A németi plébániát 1404-ben IX. Bonifác pápa kivette az erdélyi püspök joghatósága alól és az esztergomi érsekség főhatósága alá rendelte.

A két egyházmegye között kiújult vita csak 1346-ban ért véget, amikor a máramarosi főesperességet kiszakítják az erdélyi egyházmegyéből és az egri egyházmegyéhez csatolják.

„1331-ben a pápa elrendelte, hogy a Szentföld felszabadításáért folytatott háború költségeinek fedezésére minden plébános főesperes, prépost és apát hatévenként jövedelmének egytizedét a kiküldött pápai tizedszedőknek köteles volt beszolgáltatni. Ennek alapján megállapítható, hogy a későbbi szatmári egyházmegye területén az 1331–1337. évi tizedjegyzék alapján már több mint száz plébánia volt" – olvashatjuk A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa című munkában. A felsorolt szatmári, ugocsai, ungi, beregi és máramarosi főesperességek pébániái között nem található a terebesi plébánia. Csupán a Pálos szerzetesek felsorolása között találtam utalást a Túr folyó mentén (1339) helynévre, amely nem biztos, hogy azonos lehet a terebesi plébániával.

Mivel Terebest már 1216-ban említik dokumentumokban és nagyon fontos útvonal mentén volt található, nehezen elképzelhető, hogy a középkorban ne lett volna temploma és plébániája. A középkori oktatással behatóbban foglalkozó tudósok (pl. Jakó Zsigmond) szerint a középkorban a plébánosoknak kötelességük volt iskolát fenntartani vagy saját lakásukon vagy a plébánián, ahol a tanítás ingyenes volt.

Egy biztos adatunk van 1425-ből. A túrterebesi plébánia Ugocsához tartozott. Egyet bizton állíthatunk: a szatmári egyházmegyét felölelő területen a reformációt megelőzően virágzó katolikus hitélet volt.

A reformációtól az egyházmegye alapításáig

A hajdani korban az Ugocsa vármegye területén, szinte első királyaink ideje óta, élénk és erős katolikus hitélet volt, annál is inkább, mivel ezt a vidéket hosszú időn át használta nyaraló helyéül a királyi család.

A 14. század elején szedett pápai tizedjegyzékeinek tanúsága szerint az ugocsai főesperesség plébániái akkoron az erdélyi püspökség joghatósága alatt álltak.

A 16. századi hitújítás következtében elfoglalták a templomokat és plébániákat. Így történt ez Túrterebes esetében is. Csupán az ellenreformáció hatásaként, 1669-től kezdték élesztgetni a katolicizmust ezen a vidéken is.

A szatmári püspöki egyházmegye Emlékkönyve alapján megpróbálom rekonstruálni az eseményeket, amelyek végül elvezettek a szatmári egyházmegye 1804. évi megalakulásához.

Már Buda török iga alóli felszabadulása (1686) után felvetődött a püspöki székhelyek számának növelése. Ezt követően pedig III. Károly (1711–1740) uralkodása idején gróf Erdődy Gábor egri püspök szintén javasolta a bányai püspökség felállítását. Hosszas levelezés után a királlyal elhatároztatott az új püspökség felállítása, ám mindez meghiúsulni látszott III. Károly halálával.

Majd Mária Terézia uralkodása (1740–1780) idején tovább folytatódott a küzdelem. Aztán II. József király (1780–1790) felszólítja Esterházy Károly egri püspököt, hogy az egri püspökségtől távolabb eső egyházak kormányzására helynökséget szervezzenek. Ám ekkor sem sikerült a terv.

Többszöri sikertelen próbálkozás után végül I. Ferenc (1792–1835) apostoli király és VII. Piusz pápa idejében 1804. március 23-án végre megalakult a szatmári püspöki egyházmegye, amely magába foglalta az alábbi történelmi vármegyéket: Szatmár, Bereg, Máramaros, Ung és Ugocsa.

Az alapító levél szerint a fent említett vármegyéket örök időkre kiszakították az egri (most már érseki) egyházmegyéből, ugyanakkor megjelölték az új püspökség rangjához méltó javadalmakat.

Püspökök az egyház és az oktatás szolgálatában

A szatmári egyházmegye első püspöke báró *Fischer István* lett, aki 1805. február 12-én foglalta el püspöki székét.

Fischer István régi nemesi család gyermeke volt. Apja zempléni báró volt. Anyja pedig Perényi Erzsébet, a báró Perényi-család egyik zempléni ágából. Püspöki lakóhelyét növendék papoknak engedte át lakóhelyül, miközben őmaga Erdődön élt a Károlyiak jószívűségéből.

I. Ferenc királytól kieszközölte, hogy a régi gimnázium, mely három évtizeden át szünetelt, ismét helyre állíttassék, sőt sikerült két bölcsészeti osztályt újból alapítani.

A következő püspök *Klobusiczky Péter* (1807–1821) volt. Fehérgyarmaton született. Anyja Kölcsey Kende Anna. Tanulmányait Nagykárolyban kezdte, majd Kassán folytatta és Nagyszombaton fejezte be.

Kormányzása idején általános helynökéül nevezte ki Kovács Flóriánt, aki majdan utódja lett. Püspöksége 14 éve alatt bölcsen kormányozta egyházmegyéjét. A növendékpapok és tanulóifjúság részére a Szent Alajos ájtatosságot meghonosította, amelyet nagy ünnepélyességgel önmaga végzett. *„Minden iskolai évnek elején úgy a teológiai, mint a gimnáziumi tanárok, továbbá a székesegyházi szónokok a püspök előtt elvégezték a trienti szent zsinat által előírt hitvallást. A papneveldére különös gondja volt. Több ízben saját pénzét fordította az intézet élelmezésére."*[93]

Utóda *Kovács Flórián* (1821–1825) volt. Apja Kovács István megyei tisztiügyész, anyja Csák Anna. Tanulmányait Egerben, Kassán majd Bécsben fejezte be. Több nyelvet ismert. Több helyen szolgált: Ungvár, Eger, ahol tanár és könyvtáros. Nagykállóban is szolgált és egyben szabolcsi főesperes. Súlyos betegsége akadályozta püspöki teendői elvégzésében. A szatmári székesegyház alatti kriptában temették el. Jó szónok és kitűnő jogász hírében állt.

Hám János (1827–1857) volt a szatmári püspökség egyik legmarkánsabb alakja. Nem véletlen, hogy róla nevezték el a jelenkori iskolát. Tevékenysége évtizedei alatt példát mutatott papjainak. Az ájtatosság példaképe volt. Jellemvonásai közé tartozott még az Isten és embertársai iránt való szeretet... a szelíd lelkület... az apostoli buzgóság... a tudományok kedvelése... Arra törekedett, hogy a papnevelő intézet tanárai buzgók és tudományt kedvelők legyenek. A legjobban tanulókat a bécsi papnevelő intézetbe tanácsolta a tudománykincs szerzése végett.

Megvalósításai közé sorolandók: a szegényeknek aggápoló intézete, az irgalmas rendiek kórháza, a székesegyház díszítése és fölszerelése, az irgalmas nővérek zárdája, a leánynevelő intézet, a konviktus és tápintézet, a Kálvária, a temetői kápolna, a tanítóképző (Szent Ferenc-rendi szerzetes ház), templomok, plébániák, valamint iskolák építése.

Haas Mihály (1858–1866). Teológiai tanulmányait a Pázmány-intézet bécsi egyetemén végezte. Ozorán majd Földváron volt lelkipásztor, majd Pécsett a líceum történelem tanára. Az egyházi és tanügyi téren szerzett személyes érdemeinek jutalmául sümegi címzetes prépostnak nevezik ki. 1854-ben a pápa titkos kamarásává nevezte ki. Tanfelügyelősége idején germanizálással vádolták, holott 14 gimnáziumból csupán kettő volt német nyelvű. Ezen kívül 606 népiskolában magyar volt a tanítási nyelv és csupán 78 iskolában tanítottak németül. Ő alapította a *Tanodai Lapok* című folyóiratot, amelyben Haas Mihály tartalmas cikkeket közölt a magyar nyelv műveléséről.

Iskolatanácsosi működése idején az országban nem voltak a gimnáziumi tanárokat képező intézetek, sem tanítóképzők. Ha valaki erre a pályára kívánkozott, Ausztriában kellett megszereznie a szükséges képesítést.

Haas Mihály fontosabb intézkedései közé tartozott még az is, hogy az ország kormányánál kieszközölte: a szatmári katolikus főgimnázium 1863. október 30. óta nyilvános királyi katolikus gimnáziumok sorába vétetett fel.

Megyei körútjai során ellenőrizte a templomokat és iskolákat s a rendetlenséget és a hanyagságot nem tűrte. Ott, ahol az egyházban rend és tisztaság, az iskolában szorgalom és haladás volt tapasztalható, ajándékokkal halmozta el az arra érdemesülteket.

Kézdi-polányi *Bíró László* (1866–1872) volt a következő püspök. Apja a gróf Teleki-család gazdatisztje volt Nagy-somkúton. Anyja Zsigavényi Anna. Tanulmányait Nagybányán kezdte, majd Szatmáron két évig tanult. Pesten folytatta teológiai tanulmányait. 1866-ban udvari tanácsos s még abban az évben kinevezik szatmári püspökké.

„Főpásztori körútjában a jótékonyság és irgalmasság cselekedeteinek gyakorlását soha sem mulasztotta el. Nem volt hely, hol az iskolás gyermekeknek, tanítóknak, szegényeknek, kórháznak vagy valamely humánus intézetnek részére bizonyos összeget nem osztott volna ki."[94]

Intézkedései közé tartozott: az elaggott papoknak jobb ellátása, a szegény ifjak neveltetésének előmozdítása. Két ízben tartott tanítói tanácskozást és 1300 forinttal megvetette alapját az egyházmegyei római katolikus néptanítók, tanítónők és óvónők pótnyugdíj biztosítási egyletének. A képzőintézetre, a

tanárok fizetésével együtt, évenként 3070 forintot adományozott. 69 tanuló részére évenként 5273 forintot juttatott stipendium gyanánt.

Schlauch Lőrinc (1873–1887) volt a következő szatmári püspök. Újaradon született. Tanulmányait Aradon, Szegeden és Pesten végezte. Szolgálatainak állomása: Nagyszentmiklós, Oravica, Pécska, Temesvár. Főbb ténykedései közé tartozott: a szegényebb lelkészek és tanítók fizetésének saját jövedelméből való javítását a legközelebbi időben való végrehajtás céljából tárgyalás alá vette, a segédlelkészek illetékét pedig azonnal 200 forintra emelte.

Az 1876. január 1-jén kiadott egy Szabályrendeletet a szatmári egyházmegyei népiskolák és tanítóképezdék számára az 1866. év. 38. törvénycikk értelmében. Tantervet közölt a szatmári egyházmegyei római katolikus elemi népiskolák számára. 1885-ben kiadta az Utasítást az anyakönyvek szabályszerű vezetésére.

Meszleni Meszlényi Gyula 1887. október 17-én lett szatmári püspök.

1832 január 22-én született a Fejér megyei Velencén jómódú közbirtokos szülőktől. Elemi és középiskolai tanulmányait Pécsett, Székesfehérvárt, a teológiait pedig a bécsi Pázmány-intézetben végezte. Mint püspök visszavonultan élt és a napi politikába csak akkor avatkozott, amikor ezt szükségesnek tartotta. Sokat tett azért, hogy a szent életű elődöt, Hám Jánost a boldogok, szentek közé iktassák. Számos írását nyomtatásban is kiadták.

A róla írt életrajzban Ilyés Csaba a *nép tanítójának* nevezi a püspököt, aki *„szívügyének tartotta az iskolákat, mert ezek az emberiség művelését, az erkölcsök nemesedését, a szív- és a szellemi képzést szolgálják. Ezért folyamatosan arra törekedett, hogy a katolikus iskolák küldetésüket betöltsék, a tanárok kellően felkészültek, kifogástalan erkölcsűek és a hitben jártasak legyenek".*[95]

Az elemi iskolák 20. század eleji államosításakor a püspök nem engedte a szatmári elemi fiúiskola államosítását. Lemondott a város, mint kegyúr által eddigi anyagi támogatásáról és az iskolát saját pénztára terhére átvette.

Az iskola rendeltetésének a vallásossággal való szoros kapcsolatánál fogva, nagy hangsúlyt fektetett mindig arra, hogy a

katolikus iskolák magasztos feladatoknak megfeleljenek. E célt szem előtt tartva, szívesen hozta meg az áldozatot, ahol az iskolafenntartók a kellő anyagi eszközök hiányában voltak. Mivel az 1893. évi 26. törvénycikk a tanítók fizetésének a minimumát 300 forintban határozta meg, a szegényebb ellátású tanítók fizetésének kiegészítését saját pénztára terhére elvállalta, ami évenként 2184 forint kiadást jelentett. Ezen kívül számos tanító és óvónő, valamint apáca részfizetése címen saját magánpénztárából adományoz jelentős összeget.

Számos új iskolát alapított püspöksége idejében a következő településeken: Nagykároly, Beregszász, Szerednye, Erdőd.

Püspöksége első tíz éve alatt a szatmári egyházmegyében kilenc új fiókházban nyertek alkalmazást az apácák. 1891–1892-ben épült fel a püspöki és egyházmegyei könyvtár. Valamennyi püspökelődjének arcképét megfesttette saját költségén.

1905. március 12-én hunyt el. Végakarata szerint a katolikus temető kápolnájának kriptájában helyezték örök nyugalomra.

A szatmári egyházmegye püspökei a 20. században

Dr. Mayer Béla (1905–1906). Püspöki kinevezése előtt a kalocsai egyházmegye papja volt. Korán megbetegedett, és ezért szentelése előtt lemondott. Így az egyházmegyét továbbra is a székesegyházi káptalani helynök, *Pemp Antal* vezette.

Dr. Boromisza Tibor (1906–1928).1906. június 20-án I. Ferenc József osztrák császár és magyar apostoli király kinevezte őt szatmári püspökké. Újjáépítette majd fölszentelte a Kálvária templomot Szatmárnémetiben.

A nevelés és oktatás terén sokat alkotott a főpásztor. 1909-ben megalapította a Pázmány konviktust a tisztviselőtelepen. 60 diák számára biztosított ingyenes vagy kedvezményes ellátást. 1919-ben államosították az intézetet. 1913-ra elkészült egy új konviktus, amelyet a háborús idők miatt a katonaság foglalt el s végül is 1948-ban ezt is államosították. 1913-ban felépült a szatmári királyi katolikus főgimnázium új épülete (a jelenlegi Mihai Eminescu Nemzeti Kollégium). A régi gimnázium épületét a püspök megvette. Ebbe az épületbe költöztette 1914-ben a

tanítóképzőt. Ezt is államosították 1923-ban. 1918-ban megalapította a Szatmári Szent Erzsébet Római Katolikus Leánygimnáziumot. Komoly anyagi támogatást nyújtott a munkácsi római katolikus leányiskola, a szakaszi iskola és a Regnum Marianum javára.

Boromisza püspöknek kellett átélnie a trianoni békekötés következményeit, az egyházmegye három részre szakadását (44 plébánia 80 pappal és 75 ezer hívővel Romániához került, 44 plébánia 70 pappal és 75 ezer hívővel a Csehszlovák Köztársaság része lett, 13 plébánia 16 pappal 13 ezer hívővel maradt az anyaországban).

„1920 szeptemberében Octavian Goga román kultuszminiszter felszólította a püspököt, hogy tegye le az állami hűségesküt. Az egyházmegye érdekeit szem előtt tartva, a püspök a Székesegyházban ezt is letette."[96]

Szabó István két éven keresztül vezette az egyházmegyét, amely egyesült a nagyváradi egyházmegyével 1929. augusztus 15-től. Ebben az időben kötött konkordátum (amely a román állam és Szentszék között köttetett) következtében a területi harmadára fogyatkozott szatmári és a felére csökkent nagyváradi egyházmegye egyesült. Szabó István lett az apostoli kormányzó (1929. augusztus 15.).

Fiedler István (1930–1939) lett aztán a röviddel azelőtt egyesített Szatmár-nagyváradi Egyházmegye püspöke. A román kormány azt várta a püspöktől, hogy az egyházmegye időközben elmagyarosodott sváb lakosságát visszanémetesíti. Ám ő ebben a folyamatban nem tudott, később nem is akart a kormány kedvére tenni.

Püspöksége idején templomokat építettek és bővítettek, a két egyházmegye papnevelő intézetét oly módon egyesítette, hogy a filozófiai tanulmányokat Szatmárnémetiben, a teológiai kurzusokat Nagyváradon tartották. A Katolikus Akció megszervezése által lehetővé vált a világiak bevonása és közreműködése az egyház apostoli munkájában.

Püspöksége utolsó évében a politika áldozatává vált, miután kitudódott, hogy a Rongyos Gárda nevű revizionista mozgalom tagjai lőszert rejtegettek a püspökségen. A letartóztatott papokat hazaárulás vádjával vették őrizetbe, s csak azzal a feltétellel szabadulhattak, ha a püspök önként lemond. Miután XII. Piusz

elfogadta lemondását, Nagyváradon telepedett le és itt is halt meg 1957. október 25-én.

Márton Áron gyulafehérvári püspököt nevezte ki a Szentszék 1939. december 14-én a Szatmár-nagyváradi Egyházmegye élére. Ő azonban *Szabó Istvánt,* a korábbi apostoli kormányzót nevezte ki a szatmári részekre. A váradi részre pedig *Schriffert Gézát.* Hosszas egyeztetés után, Márton Áron hatására Róma és Bukarest beleegyeztek *dr. Napholcz Pál,* jezsuita szerzetes kinevezésében. A kinevezést követő hónapban, 1940. augusztus 30-án, a második bécsi döntés értelmében Észak-Erdélyt Magyarországhoz csatolták. Ennek következtében a szakaszi származású Napholcz Pált felmentették a püspöki kinevezés érvényesítése alól.

Pakocs Károly kanonokot nevezik ki a helynöki tisztségbe 1941 októberében.

1941-ben a Szentszék újraegyesítette a szatmári egyházmegyét. Ismét 118 plébánia működött 210 pappal és szerzetessel. Az egyházmegye területén 93 katolikus elemi iskola működött 300 tanítóval. A három főgimnáziumban közel 1500 diák tanulhatott. Ezen kívül egy katolikus leánygimnázium, két polgári leányiskola, valamint egy tanítóképző létezett.

Az egyesített egyházmegye nagy területe is sürgőssé tette az új püspök jóváhagyását. Így nevezte ki XII. Piusz pápa 1942. március 26-án a kálmándi származású *dr. Scheffler Jánost* (1942–1952) a Szatmári Egyházmegye következő püspökévé. A püspök vikáriusának Pakocs Károlyt nevezte meg.

„A püspöknek szívügye volt az oktatás: nagy hangsúlyt fektetett a papnevelésre, de a világi hívek oktatására is. Ezért újra visszaállította a szatmári tanítóképzőt (1943), a papi hivatások számára kisszemináriumot létesített Szatmárnémetiben a püspöki palotában (1946).“[97]

A második világháború szenvedései nem kímélték sem a híveket, sem a papokat (11 papot és több ezer német származású hívet hurcoltak el fogoly- vagy deportáltként a Szovjetunióba). A püspök tiltakozott emiatt. Bátran kiállt hívei és papjai mellett. A Szentszék féltette, s egy magyarországi egyházmegye (Győr) élére szerette volna kinevezni. Ő azonban szinte könyörgött, hogy itthon maradhasson. 1946-ban elrendelte, hogy minden plébánián tartsanak nyolcnapos missziót, sürgette az

eukarisztikus nevelést és a békéért való imádságot. A Katolikus Akcióra bízta a család fölemelését, a szegények, az elesettek, öregek, betegek és árvák felkarolását, a hadbavonult hátra maradottainak gondozását, valamint a katonák lelki és szellemi ellátását.

A párizsi békeszerződés (1947. február 10) következtében a szatmári egyházmegye négy részre szakadt: Csehszlovákiához 13 plébániát csatoltak, Magyarországhoz 27-et, a Szovjetunióhoz (kárpátaljai részek) 40 plébánia került, Románia területén 54 plébánia maradt, a szatmári, erdődi, nagybányai, nagykárolyi, szigeti és ugocsai esperesi kerületekkel. Ez utóbbihoz tartozott: Halmi, Kökényesd, Nagytarna és Túrterebes.

Az új országhatárok következtében az egyházmegye vezetése és a határon túl rekedt plébániák közötti közvetlen kapcsolat teljesen megszűnt – olvashatjuk az eddig sokat idézett Jubilemi Sematizmusban.

1948. április 9-én a Szentszék újra egyesítette a szatmári és váradi egyházmegyéket. A néhány nap múlva megjelenő Román Népköztársaság új alkotmánya kategorikusan leszögezi: egyetlen vallásos felekezetnek sincs joga általános jellegű tanintézeteket nyitni vagy fenntartani, hanem csak a vallásos kultusz személyzetét kiképező iskolákat, az állam ellenőrzése alatt.

1948. augusztus 3-án megjelent az iskolareformról szóló törvény, amely megerősítette, hogy a tanítás joga kizárólag az államé. Ennek következtében minden felekezeti és magániskola átkerült az állam tulajdonába. 1948. augusztus 7-én a Kultuszminisztérium értesítette a szatmári püspökséget, hogy át kell adniuk az iskolát az államnak. A hónap végén (augusztus 26.) Nagyváradon megtartott püspöki konferencián a püspökök tiltakoztak az állam iskolareformja ellen, mondván: *„az egyház természetes joga az oktatás, és az ehhez szükséges anyagi keretek nem a munkások kizsákmányolásából, hanem a püspökök, papok és szerzetesek felajánlásából származnak.“*[98]

Dr. Scheffler János püspököt az állam nyugdíjaztatta. Pakocs Károly írta alá ezentúl a papírokat. 1949-ben megszüntették az addig működő szerzetesrendeket, valamint a Szatmári Irgalmas Nővérek Kongregációját.

1950. május 20-án Scheffler püspököt arra kényszerítik, hogy elhagyja egyházmegyéjét, majd Kőrisbányán, a ferencesek ko-

lostorában házi őrizetben tartották. Két év múlva (1952. március 18.) koncepciós pert indítottak ellene, hazaárulás vádjával. A zsilávai politikai foglyok börtönében vértanúhalált szenvedett 1952. december 6-án.

Az utód, *dr. Czumbel Lajos* székesegyházi plébános volt 1967. február 26-án bekövetkezett haláláig. Az ő utóda pedig *Sípos Ferenc* lett. A nehéz körülmények ellenére számos templomot és plébániát restauráltatott külföldi pénzforrások segítségével. Az ő érdeme volt az anyanyelvi szentmise meghonosítása, és a szembe-oltár bevezetése az egyházmegye templomaiban.

A Szentszék 1982. május 11-én rendezte az egyházmegye Magyarországon maradt részeinek jogállását. Az ún. csonka Szatmárt az egri főegyházmegyéhez csatolta.

II. János Pál pápa „*Quando quidem*" kezdetű bullájával újra különválasztotta (1983. május 27-én dr. Jakab Antal gyulafehérvári püspök eleget is tett e megbízásnak) a szatmári és a nagyváradi egyházmegyéket. Még ugyanabban az évben a Csehszlovákiába átkerült 13 szatmári plébániát is kivették a szatmári közigazgatásból.

Sípos Ferenc egyházkormányzata idején indult meg Szatmár megye lakosságának tömeges kivándorlása nyugatra. A többségében sváb eredetű katolikus hívek hagyták el szülőföldjüket, s kerestek maguknak új hazát Németországban, Ausztriában és Európa más országaiban (Magyarország, Olaszország, Spanyolország és Portugália). Csökkent, s azóta is drasztikusan csökken, a hívek és gyermekek száma majdnem minden településen.

A túrterebesiek, valamint a vidék híveinek megelégedésére, a rendszerváltás utáni első püspök a túrterebesi származású *Reizer Pál* (1990–2002) máramarosi főesperes lett.

2003. április 30-án II. János Pál pápa kinevezte az új szatmári püspököt: *Schönberger Jenő* máramarosszigeti plébánost. Püspökké szentelésére 2003. június 21-én a Szatmári Székesegyházban került sor.

Schönberger püspök első körlevelében meghirdette a Papi Szenátus megválasztását, valamint a Papi Tanács kinevezését. 2003. novemberében külön-külön személyi plébániát alapított a szatmárnémeti román és német ajkú hívek számára. Ugyanekkor az esperesi kerületek határait is módosította. 2004 januárjától a

Szatmárnémeti Hám János Iskolaközpont diákjai átköltöztek a püspöki palota visszakapott szemináriumi szárnyába.

Reizer Pál és Schönberger Jenő hajdan a túrterebesi iskola diákjai voltak.

A Nagyboldogasszony templom

A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa alapján

A település 1216-ban szerepelt a Váradi Regestrumban.

A magyarság itt Túrterebesen a kereszténység felvételétől kezdve a reformációig a római katolikus vallást követte. Ugocsa az egri püspökséghez tartozott, bár volt idő, amikor a hívek az erdélyi püspöknek tartoztak dézsmát fizetni. Az egri püspökök a kor viszonyaihoz képest a papnevelésről kielégítően gondoskodtak. A Perényiek pedig, már méltóságuk követelményeihez képest is, Túrterebesen papot tartottak és templomot építtettek. Ez nem lehetett valami nagy épület, hiszen a hívek csekély száma azt nem kívánta meg.

A papi lakás a mai református parókia telkén lehetett. A túrterebesi ősrégi katolikus egyháznak a reformáció vetett véget, mivel a Perényiek az új hitre tértek át. A hívek követték példájukat.

A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc leverése után számos község, így Túrterebes is romokban hevert. Általános volt a nyomor, a szegénység. Tehát munkaerőről kellett gondoskodni, aki a földet megművelje. A kérdés az volt: honnan telepítsenek, és azok milyen vallásúak legyenek.

Mivel ez az időszak az ellenreformáció kora volt, a katolikus vezető egyéniségek elhatározták, hogy visszaszerzik mindazt, amit a protestánsok az előző századokban elfoglaltak. Ezért esett a választás a németországi katolikusokra.

A Károlyi grófok mintájára, Perényi Károly, az akkori Ugocsa vármegye főispánja, Túrterebesre svábokat telepít be, akiknek egy része már nem közvetlenül Németországból jött, hanem a Károlyi-uradalmakból, ahol feleslegesnek bizonyultak.

A római katolikus egyház Pázmány Péter esztergomi érsek tevékenysége révén lassan visszaszerzi a reformáció okozta veszteségeket. Egyre több főúri család tért át a katolikus hitre.

Mivel az arisztokrácia kezében volt a jobbágyok fölötti hatalom, a falvak egész sora tért át a régi hitre. A Károlyiak után áttértek a Perényiek is.

A plébániát 1744-ben állították vissza. Túrterebesen, Perényi Károly 1749-ben, karácsony előtt, hívei kíséretében megjelent a templom előtt, és annak kulcsát kérte a tiszteletes úrtól. Ő azt válaszolta: *„A kulcsot csak a Konzilium* (Helytartó Tanács) *írásbeli parancsára adhatja ki kezéből."* Erre Perényi Károly felajánlott 60 forintot a templom árában. A református hívek azt válaszolták: *„A templom nem eladó."*

Válaszként Perényi a felajánlott összeget egy református vallású jobbágy kezébe nyomva, a templom ajtaját betörte és elfoglalta azt a katolikusok számára.

Az akkori, eredeti kulcsot ma is megtalálhatjuk a református parókián.

A református hívek felháborodtak és ellentámadásra készültek. A Perényiek azonban, hatalmukban bízva, a reformátusok közül sokat megverettek, vagy börtönbe zárattak.

A katolikus hívek száma részben a 17. századi rutén, később a 18. századi németországi betelepülőkkel számottevően gyarapodott.

Már 1748-ban gróf Barkóczi Ferenc, egri püspök, hivatalos látogatása alkalmával megállapította: „az egész temploméplület nagyon roskatag állapotban van."

E mostani templomot báró Perényi Károly özvegye, Tövissi Bálintfi Klára bárónő építtette a b.e. Hám János szatmári püspök által 1829-ben tartott Canonica Visitatio által megállapított kötelező részletekben.

1814-ben kezdték el az építési munkálatokat, s 1818-ban folytatták. 1824–1825-ben a kórust, a templom tornya 1828-ra készült el.

Az orgonát Klobusiczky Péter, szatmári püspök ajándékozta, amelyet a Székesegyházból hozatott el, ahová sokkal nagyobbat és művészibbet állíttatott.

Fontos momentum a templom életéből a VII. Piusz pápa 1817. évi augusztus 9-én kelt Dekrétuma, amely szerint a túrterebesi templomban ájtatoskodó híveknek Nagyboldogasszony és Hétfájdalmú Szűz ünnepére a szokott feltételekkel teljes

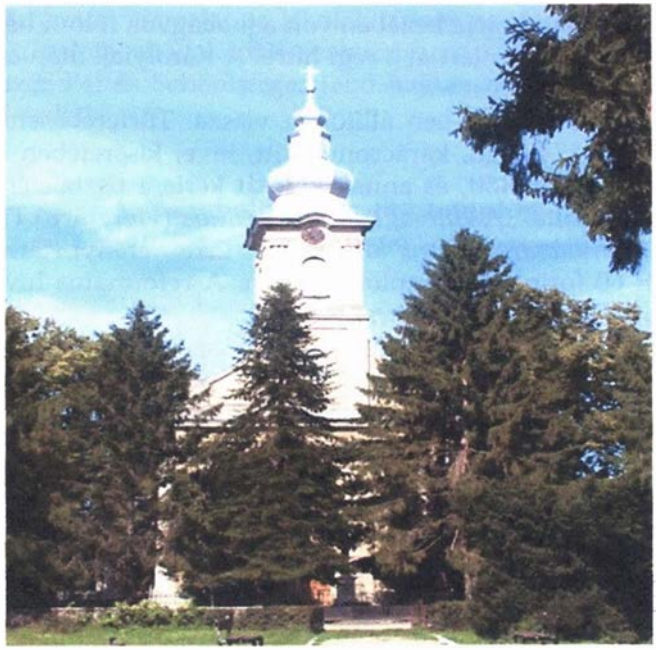

A Nagyboldogasszony templom

búcsút engedélyezett. Az ünnepség minden évben augusztus 15-én tartatik, azaz *Kirbáj*kor.

A templomot az idők folyamán többször renoválták, a háború okozta rongálódásokat 1957–1958-ban javították ki, 1993–1995 között pedig mind kívül, mind belül felújították.

1981-ben új, emeletes plébánia épült. 1999-ben a temetőben ravatalozót szenteltek fel. A plébánia értesítője 2000 óta Üzenet címmel kéthavonta jelenik meg, 2008-tól ökumenikus jelleggel.

A plébánia híveinek száma az 1980-as évektől a nagyméretű kitelepedés miatt jelentősen megfogyatkozott.

A plébániatemplomban népmissziót tartottak 1923-ban, 1933-ban, 1943-ban és 1994-ben.

Túrterebesen egyházi elemi iskola működött 1810-től 1948-ig.

Rendháza volt itt a Szatmári Irgalmas Nővéreknek, a nővérek az egyházközösség elemi iskolájában (zárda) tanítottak (1926–1948).

A felvétel az iskoláról a 20. század elején készülhetett. Az épületet 1999-ben bontották le s helyére épült az Ifjúsági Ház

A plébánián régtől és ma is működő vallásos egyesület a Rózsafüzér-társulat. Az 1940-es években Oltáregylet, Szívgárda, Leány Ifjúsági Egylet és Legényegylet működött az egyházközösségben, jelen volt a Ferences Harmadrend is. 1990 után Katolikus Nőszövetség, 2000 után a Mária-légió csoportja alakult meg és működik.

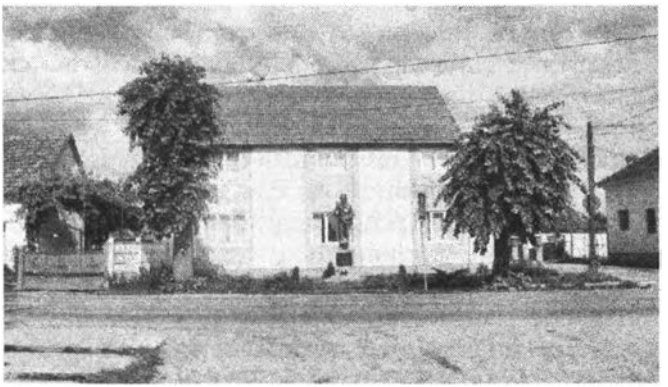

A lebontott zárda helyén 2002-ben Ifjúsági Ház épült

Népoktatásunk ügye az Osztrák-Magyar Monarchiában

A reformációtól kezdve a protestánsok térfoglalását s iskoláik fejlődését a katolikusok sem nézik tétlenül és a szenvedélyességig menő vallási harc következik be. Amíg a protestánsok az ifjú duzzadó erejével és a jövőbe vetett hittel, addig a katolikusok pedig a történeti jogból és a másfél ezer éves múltból merített meggyőződéssel szálltak síkra.

Az 1770-es évekre esik a Felbinger-iskola szervezetének életbeléptetése, amely a magyar népiskolákat nemzeti iskoláknak nevezte ugyan, de szellemével németté akarta átgyúrni a fiatalabb nemzedékeket.

Ezért néhány szaktekintély (Ürményi József, Kollár Ádám és Makó Pál) diplomatikusan ellenkezett, mondván: Magyarországon és Erdélyben is a tanügy a hazai hagyományok és sajátosságok tiszteletben tartásával történjen.

A Mária Terézia (1740–1780) által bevezetett átfogó oktatási reform Magyarországra vonatkozó rendelkezéseit az 1777-ben megjelent *Ratio educationis / A nevelés és az egész oktatásügy rendszabálya Magyarországon és a kapcsolt tartományokban* című királyi rendelet (szabálykönyv) több évtizedre meghatározta a magyar oktatásügy fejlődését, amelynek üzenete a mának is szólhat.

Franciaországban már a 18. századi szemléletváltozás következtében bizonyos reformokat vezettek be a közoktatásban. Ennek hatására a Habsburg Birodalomban is felismerték azt a szükségszerűséget, hogy a tömegek kulturális színvonalának növelésével (reformok által) lehet felzárkózni a fejlettebb nyugati államok (Anglia és Franciaország) színvonalára.

Mivel a mindenkori királynak eddig is volt felügyelet joga az iskolák felett (pl. Suprema Inspectio 1548, 1550, 1715, 1723), Mária Terézia is úgy gondolta, hogy az iskola megreformálása csakis központi-állami vezetés irányításával képzelhető el. Ezért olyan intézkedéseket, törvényeket és szabálykönyveket hoztak, amelyek a népoktatás megreformálását célozták az egész birodalom területén. Az alábbiakra vonatkoztak az intézkedések: a tankötelesek beiskolázásának fokozása, az oktatás tartalmának

és módszereinek korszerűsítése, a tanítók anyagi és társadalmi helyzetének javítása.

Már abban az időben is az iskolai eredménytelenség okát az ún. *oktatási módok*ban látták. Az egytanítós iskolák tanítói nehezen tudtak megbirkózni a szimultán tanítással (egyazon időben több osztállyal kellett foglalkozni). Az alacsony hatékonyság abból adódott, hogy mialatt a tanító külön-külön foglalkozott egy tanulóval, a többiek passzivitásra voltak ítélve.

Ignaz Johann Felbinger, sziléziai apát dolgozta ki (majd Poroszországban alkalmazta is) az ún. *„norma-módszert"*, amely több didaktikai módszerből állt. Erdélyben először 1772–1773. tanévben kezdték alkalmazni a normatív módszert.

1774-ben Felbinger összeállította az *Általános Iskolai Rend* című rendelkezést, amely előírta: mi a népiskola tárgya, a tanítás módja és segédeszközei, milyen tankönyvekből lehet tanítani, melyek a tanító szolgálati és egyéb kötelességei, mikor van szünidő, hogyan kell ellenőrizni a tanulók iskolalátogatását, milyenek legyenek az iskolák helyiségei és felszerelései, a fegyelem követelményei, hogyan zajlottak az állami és egyházi ellenőrzések.

A népiskolákat három kategóriába sorolták:

1. a tartományi fővárosban levő „normális iskola";
2. a nagyobb vidéki városokban levő „elemi főiskola";
3. a mezővárosokban és falvakban működő „triviális iskola".

1774 és 1777-ben Mária Terézia királyi rendeletekben írta elő az erdélyi egy-, két- és háromtanítós népiskolák tananyagát, valamint a tankönyvek magyar és román nyelvre való fordítását.

(Az előbbi fejtegetéseimet egy kiváló tanulmány alapján állítottam össze, amelynek szerzője a székelyudvarhelyi kolléga, Szabó K. Attila.)[99]

Végezetül megállapítható: A Ratio új művelődési eszményt állított fel, s ezzel a szellemi haladás folyamatát megindította.

Ehhez hasonló jelentőségű közoktatási törvénynek csak az 1868. évi XXXVIII. Népoktatási- és az 1883. évi 30. Középiskolai törvény tekinthető.

Az akkori időkben csak férfiak (családfenntartók) tanítottak az iskolákban. S talán éppen emiatt sok szó esik az oktatók javadalmazásáról, erkölcsi és anyagi megbecsülésükről.

Úgy tűnik, az utóbbi több mint kétszáz év sem volt elegendő idő ahhoz, hogy a mindenkori oktatók megbecsülését és javadalmazását egyszer és mindenkorra rendezzék és törvénybe iktassák.

1777-ben kiadott *Ratio*-nak és II. József azon rendeletének, *mellyek a német nyelvet mintegy a református iskolába is bekényszerítette.*[100]

Az 1790–91. évi országgyűlés rendelkezései szerint az iskolaügyet országosan kell rendezni. Kimondatik: új országos statútum készíttessék.

Tudunk arról is, hogy egyes Szatmár megyei iskolákban (Csenger, Gacsály, Óvári, Szárazberek) latinul is tanultak. A többiekben pedig olvasás és a vallás voltak a rendes tantárgyak. Ezek mellett a számvetés és az írás is. Ide kívánkozik egy érdekes észrevétel: az írást a lányoknak nem tanították. Őket a vármegyében külön díjért tanították írásra.

A 19. században, 1848-ig, az iskolák száma egyre szaporodik.

1835-ben Thun Leó kinyomtatta az *Organization Enwurf*-ot, amely magyarellenes irányzatot képviselt. E rendszer terjesztője dr. Haas Mihály, aki előbb iskolatanácsos, majd később szatmári püspök, aki *nemzeti elveket vallott, de az oktatásügy előrelépésében buzgólkodott* – állapítja meg dr. Borovszky Samu.[101]

1856-ban a Haas Mihály közreműködésével szervezték újjá a tanítónők kiképzését, a római katolikus tanítóképzőt.

A kiegyezés után...

Az 1868-ban megjelenő népoktatási törvénynek köszönhetően megjelent a *Néptanítók Lapja* című folyóirat. Ebben az időben Szatmár vármegye királyi tanfelügyelője Luby Zsigmond volt. Megalakult az iskolatanács.

Első fontos esemény volt 1870 nyarán egy két hónapos tanfolyam a tanítók részére. Egyre-másra nyílnak meg az első állami népiskolák. (Színérváralja, Felsőbánya stb.)

1877-ben megjelenik a *népiskolai országos tanterv*, majd a felekezetek tanterve.

1880–82-ben megalakultak a vármegyében a református egyházmegyék *tanügyi bizottságai*, amelyek sürgették: a gyermekek szorgos iskoláztatását, az iskolaépületek jó karban helyezését, a tantermek felszerelését, az ismétlő iskolák beállítását.

A 80-as évek végén mindenik vallásfelekezet tanítói (református, római katolikus és görög katolikus) között találunk képesítetleneket.

A tanítói fizetésekről: Ebben az időszakban a tanítói fizetés alacsony. Az alakuló *tanító-egyletek* - pl. az 1883-ban alakult szatmár-ugocsai-vármegyei római katolikus tanítóegyesület volt a leghíresebb.

Ezenkívül említésre méltóak még az alábbiak: Polgári Iskolai Tanítóképző (1894), Vármegyei Általános Tanítóegylet (1897), Református Tanítóképző (1903).

Az 1868. évi népoktatási törvény érvénybe lépése után a vármegyében működő magyar népiskolák, valamint a közművelődés eredményeket tudott felmutatni. Erre az időszakra Szatmár vármegyében a magyarság számaránya 61,6%-ra emelkedett.

Szatmárnémetiben megalakult az iskolatanács. 1870 nyarán két hónapos tanfolyamot szerveznek a tanítók részére. 1877-ben megjelenik a népiskolai országos tanterv. Azután pedig a felekezetek tanterve. 1880–1882-ben megalakult a vármegyében a református egyházmegyék tanügyi bizottsága. Minden településen sürgették az iskoláskorú gyermekek rendszeres iskolalátogatását, az iskolaépületekben való elhelyezést, a tantermek felszerelését, az ismétlő iskolások beállítását.

A '80-as évek végén a tanítói fizetés nagyon alacsony. Az 1883. évi 36. törvény a tanítói fizetést javítja ugyan, de nem elegendő mértékben.

Aczél László *Ugocsa vármegye népoktatásügye* című munkájában találtam adatokat és nagyon régi felvételeket a túrterebesi felekezeti iskolákról. Ezúton mondok köszönetet Máriás József nyugalmazott újságírónak (Nyíregyháza), a volt Szatmári Hírlap egykori munkatársának, az értékes dokumentumokért.

A *Túrterebes* címszó után ez olvasható: *„A Tur vize mellett eső ezen község 688 házból áll s magyar ajkú lakossága földművelléssel foglalkozik.*

Szerencsétlensége a községnek, hogy 5 hitfelekezet lakja. Összesen 3566 fő:

2056 római katolikus, 730 görög katolikus, 539 református, 237 Mózes vallású és 4 ágostai helvét hitvallású.

E miatt a négy említett hitközség 1–1 lelkészállomást és külön felekezeti iskolákat tart fenn, a mi a hitközségekre igen nagy megterheltetéssel jár, s mind a mellett is a 441 mindennapi iskolaköteles közül az 1880-ik évig 144-nél több nem volt elhelyezhető a tantermekben s ez okból az 1884/5. tanévben a Mózes vallású hitközségeket rábírtam, hogy iskolát állítson fel.

Miután azonban Gutman Márton tanító fizetését csak havonként megismétlődő végrehajtással lehetett kiszolgáltatni, állomását elhagyta s az iskola beszűnt."[102]

Az 1885–1886-os tanévben megalakult az állami fiú- és leányiskola egy tanítói, illetve egy tanítónői állással. A fiúiskola az e célra vásárolt és átalakított épületben volt, külön tanítói lakosztállyal. A leányiskolát egy bérelt épületben helyezték el. Később, a bérlet lejárta után, a tanítói lakosztályt is átalakították tanteremmé, s abban helyezték el a leányiskolát.

Az állami fiúiskola 64 négyzetméter alapterületű volt, s 80 fiú nyert elhelyezést, míg a leányiskola csupán 47 négyzetméter nagyságú volt és 60 leány befogadására volt alkalmas. Tehát még 157 tanköteles szorult ki az iskolából, s mivel a római katolikus tankötelesek száma 229 volt, s ezek közül csak 80 járhatott zsúfolás nélkül az iskolába, első sorban is a római katolikus hitközséget terhelte iskolája kibővítésének kötelezettsége.

A „Zárda-iskola" az építés időszakában

A római katolikus iskolának eddig csak egy alacsony tanterme volt s abban egy „éneklésztanító" által 161 tanuló is oktattatott; könnyen elképzelhető, milyen bűz lehetett, amely a tanulók tüdejét megfertőzte.

Az egyedüli szerencse az volt, hogy az alacsony tanterem mennyezetén volt egy nagyobbacska lyuk az iskolai csengő kötelének elhelyezésére s ez a nyílás egyszersmind szellőztetésre is szolgált.

Ily körülmények között a hitközség előbb az 1883–1884-es iskolai évben özvegy Perényi Bertalannétól bérelt épületben helyezett el egy kis tantermet, majd az 1888–1889-es tanévben egy kocsmát alakítottak át e célra. Végül pedig 1896-ban saját

EMA–PBMET

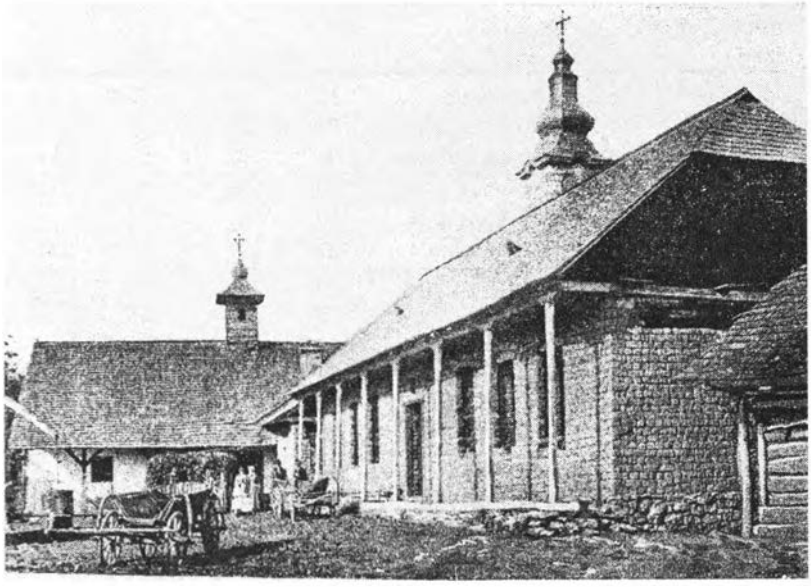

A tornyos épületrészben laktak az apácák

régi telkén építtett két új tantermet, úgy, hogy a tanulók befogadására most már három tanteremmel rendelkezett.

Máriás József jóvoltából olyan régi dokumentumok birtokába jutottam, amelyek pontosan rögzítik a Túrterebesen működő felekezeti, valamint állami iskolák tanulóinak létszámát az 1880-1902 közötti időszakban.[103]

Sor-szám	Tanév	Felekezet Állami	Fiú	Lány	Össze-sen	Együtt
1.	1880-1881	református	12	9	21	
		római katolikus	64	56	120	
		görög katolikus	20	13	33	174
2.	1881-1882	református	23	18	41	
		római katolikus	56	64	120	
		görög katolikus	20	9	29	190
3.	1882-1883	református	20	19	39	
		római katolikus	65	68	133	
		görög katolikus	25	12	37	209

Sor-szám	Tanév	Felekezet Állami	Fiú	Lány	Össze-sen	Együtt
4.	1883–1884	református	19	16	35	
		római katolikus	77	78	155	
		görög katolikus	31	32	63	253
5.	1884–1885	református	30	25	55	
		római katolikus	80	81	161	
		görög katolikus	22	22	44	260
6.	1885–1886	izraelita	26	28	54	
		református	25	13	38	
		római katolikus	41	63	104	
		görög katolikus	32	18	50	292
		állami isk.	55			
		állami isk.		53	108	400
7.	1886–1887	református	14	7	21	
		római katolikus	64	74	138	
		görög katolikus	30	25	55	214
		állami isk.	50			
		állami isk.		43	93	307
8.	1887–1888	református	17	6	23	
		római katolikus	59	59	118	
		görög katolikus	23	14	37	178
		állami isk.	36			
		állami isk.		39	75	253
9.	1888–1889	református	17	6	23	
		római katolikus	79	47	126	
		görög katolikus	26	27	53	202
		állami	32			
		állami		43	75	277
10.	1889–1890	református	19	10	29	
		római katolikus	42	37	79	
		görög katolikus	40	21	61	169
		állami	27			
		állami		46	73	242
11.	1890–1891	református	16	11	27	
		római katolikus	90	67	157	
		görög katolikus	27	19	46	230
		állami	29			
		állami		40	69	299

Sor-szám	Tanév	Felekezet Állami	Fiú	Lány	Össze-sen	Együtt
12.	1891–1892	református	14	11	25	
		római katolikus	89	61	150	
		görög katolikus	22	12	34	209
		állami	28			
		állami		35	63	272
13.	1892–1893	református	12	12	24	
		római katolikus	106	100	206	
		görög katolikus	30	14	44	274
		állami	26			
		állami		36	62	336
14.	1893–1894	református	20	22	44	
		római katolikus	93	95	188	
		görög katolikus	29	16	45	279
		állami	25			
		állami	28	53	332	
15.	1894–1895	református	23	17	40	
		római katolikus	84	127	211	
		görög katolikus	32	18	50	301
		állami	31			
		állami		35	66	367
16.	1895–1896	református	21	19	40	
		római katolikus	119	109	228	
		görög katolikus	25	15	40	308
A Millenium Éve		állami	48			
		állami		52	100	408
17.	1896–1897	református	17	15	32	
		római katolikus I.	61	74	135	
		római katolikus II.	36	22	58	
		görög katolikus	19	8	27	252
		állami	60			
		állami		51	111	362
18.	1897–1898	református	26	15	41	
		római katolikus I.	95	104	199	
		római katolikus II.	95	104	199	
		görög katolikus	27	9	36	475
		állami	49			
		állami		57	106	581

Sor-szám	Tanév	Felekezet Állami	Fiú	Lány	Össze-sen	Együtt
19.	1898–1899	református	–	–	–	
		római katolikus I	41	45	86	
		római katolikus II.	57	76	133	
		görög katolikus	51	32	83	302
		állami	56			
		állami		73	129	431
20.	1899–1900	református	15	26	41	
		római katolikus I.	74	–	74	
		római katolikus II.	–	100	100	
		római katolikus III.	45	52	97	
		görög katolikus	36	20	56	368
		állami	44			
		állami		38	82	450
21.	1900–1901	református	21	21	42	
		római katolikus I.	137	–	137	
		római katolikus II.	–	138	138	
		görög katolikus	21	21	42	359
		állami	57			
		állami		40	97	456
22.	1901–1902	református	21	20	41	
		római katolikus I.	124	–	124	
		római katolikus II.	–	108	108	
		görög katolikus	22	20	42	315
		állami	78	–		
		állami		38	116	431

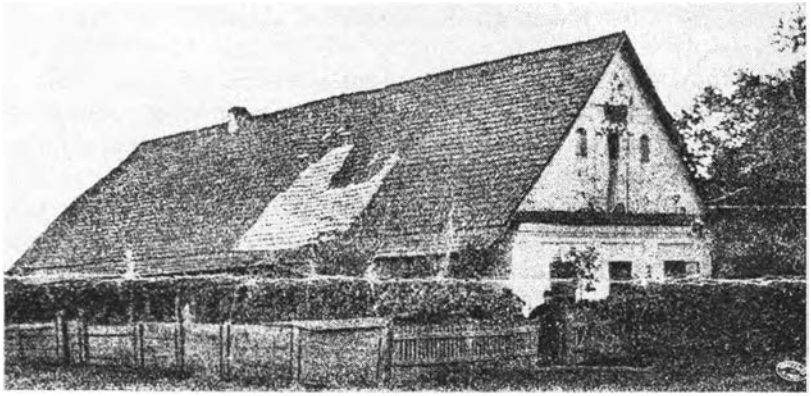

A római katolikus régi iskola

A jelenlegi görög katolikus templom szomszédságában volt az iskola. A bal oldalon utca van, a telek helyén pedig Geng Lajos családi háza.

Az állami iskola

Községünk állami iskolája

Sárosy Pál minden idők legsikeresebb tanítója volt a településnek. A Czerlau család (akikkel rokonságban volt) még ma is őrzi a hajdani Emléklapot és más régi felvételeket a megbecsült és ünnepelt tanítóról.

A Barlafaluból (Borlești) származó Sárosy Pálnak gondozott (bekerített) síremlékét megtaláljuk a túrterebesi temetőben. Túrterebesen több tucat unokája és ükunokája viseli büszkén nevét (*Sárossy, Sárossi, Sárosi*-változatokban) még napjainkban is.

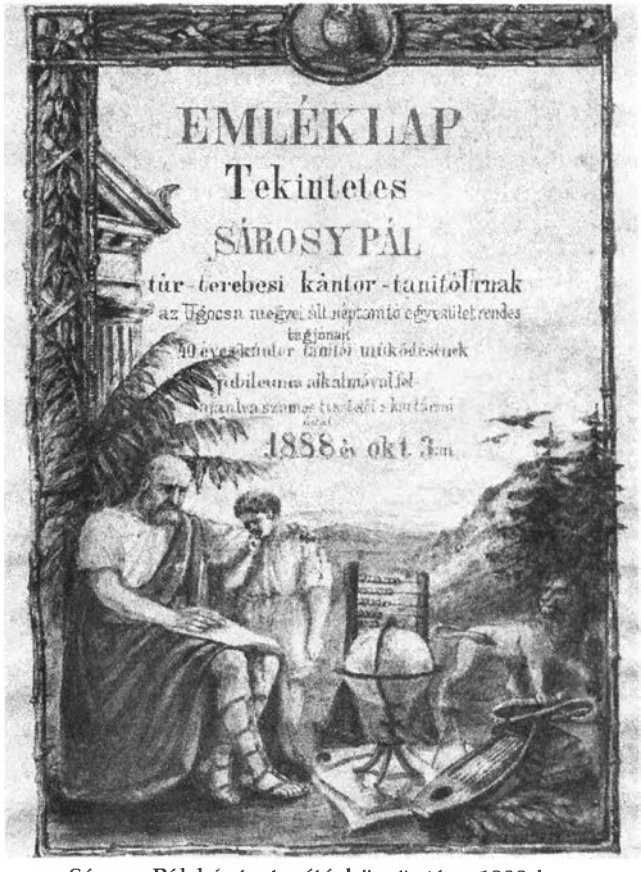

Sárosy Pál kántortanító köszöntése 1888-ban

SÁROSY PÁL kántortanító úr köszöntése 1888-ban

(1880–1894 közötti időszakban tanított a római katolikus iskolában):

„Mélyen tisztelt
KÁNTOR-TANÍTÓ ÚR!

Létért való küzdelem az élet; Mennyire fontos és lélekemelő küzdelem az, midőn egyesek a társadalomban a közösségből kiemelkedve a saját létért való küzdelmükkel a mások küzdelmét könnyűvé tenni törekednek. Azon férfiak közé tartozol, kik már akkor határozták el magokat a nép szellemének művelésére, midőn ez állás megvetett és lenézett volt s azt ezer balsors közepette is 40 éven át lelkiismeretesen teljesítetted. Nemes munkát műveltél; mert nem csak gazt irtottál, töviseket, vadhajtásokat nyesegettél, de helyükbe a nemes érzelmek becsepegtetése által szíveket nemesítettél. Az ismert alakok elsajátíttatása által az űrt betöltötted, s igyekeztél a mozgó tömegből az Úr képmását mint buzgó nevelő, mint jó hazafi Alkotójához közelebb hozni, s megmutatni az utat melyen haladva hozzá folyton közelebb juthatni.

Tevékenységednek élő tanúi egy egész generáció, tapintatos eljárásodnak pedig a köznépből kiemelkedő férfiak bizonyságai.

Lelkiismeretes működésed mellett nem kis érdem számba jön az egykor teljesen idegen ajkú községet magyarrá tetted, magyarul elszórt igéid, zengzetes magyar nyelven visszhangként emelkednek az Egek Urához.

Midőn e magasztos ünnepen a nemes feladat teljesítéséhez erőt, egészséget, kitartást és sok szerencsét kívánunk. Neked, fogadd ez Emléklapot érdemeid elismerésül, s Irántad viseltető tiszteletünk zálogául!"

Sárosy Pál, a lelkész és tanítótársai körében (balról a második)

A 19. század utolsó évtizedében a felekezeti iskolákban a tanítás igen kezdetleges volt. Időközönként egyik-másik tanítói állást nem töltötték be és emiatt sokszor szünetelt az oktatás.

1902-ben Szatmárnémeti összes elemi népiskolái állami kezelésbe kerültek.

Az állami iskola jelenléte s működése ösztönzőleg hatott az iskolák közötti versenyszellem élénkítésére s ezáltal a tanítás általában kielégítőbb lett.

Az 1905–1906-os tanévben Szatmár vármegyében 17 helység kap újra állami iskolát. Egyre nagyobb támogatást kapnak ezek az állami iskolák. A tanító fizetése 800 korona havonta, ezen felül korpótlékot is kapnak.

A római katolikus iskola története a két világháború közötti időben

Az iskolai oktatás ügye az első világháború alatt teljesen tönkrement, lezüllött. A román impérium beálltával (1920) az államsegély megszűnt, s a tanítók, végső nyomorra jutva, más állás után néztek. A helybeli lakosság, újabb terhek vállalásától irtózva, nem akart nekik tisztességes fizetést adni. Ennek oka éppen az eddigi eredménytelenség lehetett. A tanítók viszont arra hivatkoztak, hogy nem tudnak ennyi jövedelemből megélni. Így csak ímmel-ámmal teljesítették kötelességüket. Az iskola tanító nélkül maradt, miután az eddigi tanító Magyarországon talált elhelyezést.

Margittay Antal kántortanítót a román nyelv nem tudása miatt a kormány nem engedte tanítani.

Ebben a válságos helyzetben Vida Ferenc jezsuita fráter azt javasolta, hogy a tanítással bízzák meg az apácákat, mert azoknak vallásos buzgósága, lelkiismeretessége és szorgalma minden kétségen felül áll. Vida Ferenc felajánlotta saját, apai örökségét, hogy az irgalmas nővérek számára lakást biztosítsanak.

A hívek közössége az iskolaszékkel megkötötte a szerződést, amelynek értelmében a római katolikus hitközösség fizetésüket biztosította, s megfelelő lakásról is gondoskodott. Ennek alapján

az irgalmas nővérek az 1925–1926-os tanítási év kezdetén elfoglalták állásukat, s egyelőre a nagyiskola (zárda) másodtanítói szűk lakásában helyezkedtek el.

Bagossy Bertalan mint iskolaszéki elnök gyakran látogatta meg a római katolikus iskolát és tapasztalhatta, hogy a kis Ancira nővér miképpen tanítja az első osztályosokat az olvasásra. A lelkész gyakran hallhatta és szemlélte gyönyörködve az oktatást. A gyermekek a betűket nézve, hol a fülükhöz, hol a az ajkukhoz kapkodva kis ujjaikkal, adták ki az azok által jelölt hangokat. *„Világ csodájára – emlékezik vissza a lelkész –, karácsonykor már minden gyermek tudott olvasni. S ezt az eredményt a gyermekek minden kényszer nélkül játszva érték el."*

Nem csak szerették a jó nővért, hanem valósággal rajongtak érte. A kis leányok ideáljuknak tekintették. Az egyik diáklány azt mondta: – „Ha nagy leszek, Ancira nővér leszek". Kezdetben a szülők érzéketleneknek mutatkoztak a nővérek teljesítményeivel szemben. Más községekben ajándékokkal halmozták volna el őket – állapítja meg Bagossy Bertalan.

Az 1925 előtti időszakban az iskolában az előadási nyelv a magyar volt. Ez azonban megváltozott 1926-tól. Az történt ugyanis, hogy a nyári vakáció egyik vasárnapjának délutánján a községi bakter közhírré tette, hogy a szolgabíró a római katolikus egyháztanácsot maga elé rendeli a községházára.

Bagossy így számolt be az esetről: *„Minthogy a nép az istentisztelet után már el volt széledve, kívülem alig 5 tanácsos jelent meg a hatalmas nagy úr színe előtt. Amint rajtunk végigsiklott tekintete, már láttam, hogy előtte az én hivatalom és személyem nem jön számításba.*

– Emberek – kezdte – a maguk iskolájában a tanítási nyelvnek változni kell. Maguk svábok, tehát ezentúl német lesz a tanítási nyelv.

– Tekintetes Főbíró Úr – szólalt meg Tavernyaszki Geng István, a svábok már mind a temetőben nyugszanak. Mi magyarok vagyunk!

– Hát akkor különös kedvezményként megengedem, hogy a tanítási nyelv ezentúl román legyen. Különben is a minisztérium úgy intézkedett, hogy ahol apácák tanítanak, ott csakis román lehet a tanítási nyelv. Szólt és eltávozott!"[104]

A plébános, aki a római katolikus iskolaszék elnöke volt, a történetet elmesélte a nővéreknek. Azok már tudták, hogy a szatmári sváb községek iskoláiban visszaerőszakolták a rég mellőzött német nyelvet. Ők úgy sem vállalkoztak volna ezen a nyelven való tanításra. Ellenben a román tanítási nyelv használatára már előkészítették őket a szatmári tanítóképző intézetükben. Az iskolai év folyamán szigorú ellenőrzés alatt állottak, hogy nem tanítanak-e magyarul. Hol a tanfelügyelő tartott vizsgálatot, hol pedig valami hivatalos iskolalátogatók lepték meg a római katolikus felekezeti iskolát. A *„hívatlan vendégek"* egy nap váratlanul betoppantak a római katolikus iskolába és – a padok közt sétálgatva – nem restellték a gyermekek holmiját is felforgatni, hogy nincs-e annak darabjai között magyar könyv. De az már nem jutott eszükbe, hogy a gyermekek csizmaszárát is megvizsgálják, mert a jó nővérek bizony magyar olvasásra is megtanították őket.

Dimand Lajos lelkész, aki Bagossy Bertalan elődje volt huzamosabb ideig, inkább otthagyta a túrterebesi plébániát, mintsem erélyesen fellépjen az iskola ügyében. Bár tudatában volt az oktatás erkölcsi és kulturális hasznáról, amelyet az irgalmas nővérek tanítása jelent, de azzal is tisztában volt, hogy a rendszeres adózástól irtózik a helyi katolikus lakosság. Az adókivetések behajtása kellemetlen, sőt meggyűlölteti a papot a néppel.

Történt ugyanis, hogy Fiedler püspök látogatása alkalmával arról értesült, hogy az erőszakkal összeszedett zálogot (részben ágyneműt) szekerekre rakták, s a lelkészi hivatal csűrébe akarták lerakni. A pap azonban – félve a nép haragjától – utasítást adott: hajtsanak az iskola udvarára, ott rakják le a szekerekre rakott ágyneműket az ócska és üres, de záros épületben. De két hét múlva kénytelenek voltak visszaadni a nép megmaradt zálogát, részint azért, mert annak őrzése az irgalmas nővérekre nézve nagyon kellemetlen volt, s mert az „érdekeltek" lopogatni kezdték éjszaka.

Hivatalba lépése után, Bagossy tudni akarta: ragaszkodik-e a hívek túlnyomó része a hitvallásos iskolához, vagy ami ezzel az adott helyzetben egyet jelentett, az apácákhoz.

Mivel a kurátor és az iskolaszék mandátuma úgyis régen lejárt, közgyűlést hívott össze, ahol titkos szavazással meg kellett

ejteni a tisztújítást. A hívek két pártra szakadtak: az iskolát fenntartani akarókra (Nezezon István és Vida István), és az ellenzőkre (Nagy János és Margittay kántor). A választási eredmény: Nezezon István lett a kurátor. Így az újonnan választott iskolaszékbe olyan férfiak kerültek, akik éltek-haltak a katolikus iskoláért.

Bagossy Bertalan így határozta meg legfontosabb teendőit: gondoskodni kell az iskola fenntartásáról megfelelő adók kivetésével, s lehetségessé kell tenni az apácák zavartalan életét megfelelő lakás biztosítása által. Dimandnak is, és Bagossynak is gondot jelentett a 35 évig szolgáló kántort kitenni a lakásból, amelyre különben az apácáknak szükségük lett volna, mivel a szűk másodtanítói lakásban nem fértek el. A másik ok az volt, hogy valami zárdaszerű épület emelésére pedig a hitközség rendezetlen anyagi viszonyai között gondolni sem lehetett.

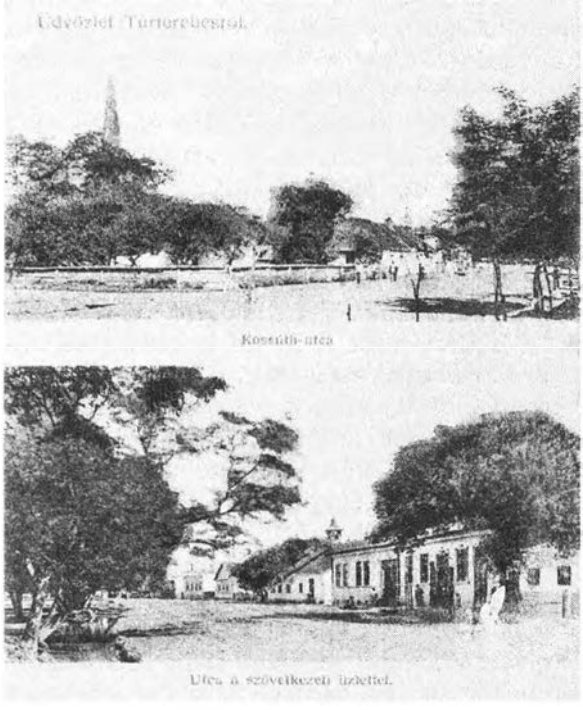

Üdvözlet Túrterebesről – képeslap a 20. század elejéről

Végül döntöttek: a kántori lakásnak az alsó iskolai épületben levő tanítói lakást jelölték ki, s azt is elhatározták, hogy az épülethez istállót építsenek.

A kántor azonban nem fogadta el a neki felajánlott lakást, hanem a saját házába költözött, fenntartván igényét a megfelelő lakbérre. Harag, megtorlás, bosszú, valamint vádaskodás következett a kántor és hívei részéről. Végül lezárult az ügy. Tamás Jenő esperes szállt ki Túrterebesre a püspök (Friedler) levelével, amely a helyi egyháztanácshoz volt címezve, és a vádaskodások elutasítását tartalmazta.

Bagossy továbbra is követelte az egyházi adót, valamint a párbér-szedést az iskola fenntartásához, mert a perselypénzt nem tartotta elegendőnek a költségek fedezésére. Bár a kurátor először akadályozta az egyházi költségvetés kivitelezését, végül mégis elkészült a kivetési-kulcs a földbirtokok nagysága szerint. Az 1926–1927-es iskolai évre sikerült visszaállítani a harmadik tanítói állást, amely állás betöltésére egy irgalmas nővért kértek az anyaháztól. Apáca volt: Veress háztartásbeli nővér. Ők amerikai adományból (feljegyezték az adományozók névsorát) lakásuk szobáját díszes kápolnává alakították át.

Bagossy a következő epizódot jegyzi fel a Historia Domusban: *„Állami beavatkozás folytán, mint a papok az egész vonalon, engem is felmentettek az iskolaigazgatóságtól s azzal a főnöknő bízatott meg. Meg nem állhattam, hogy Pop Dariu revizornak meg ne jegyezzem: Most már harmadikszor csapnak el. Először a kommunisták a gimnáziumi igazgatóságtól, másodszor a románok ugyanarról az állásról, most pedig ön az elemi iskolairól".*

Nyugalomra és békés szolgálatra továbbra sem volt lehetősége a papnak. Új kihívással kellett szembenéznie. A kántor évi 6000 lejt kért lakbér fejében. Előbb jóváhagyta az egyháztanács, majd törölte határozatát. A kántor 1926. november 14-én lemondott. Követelései: 6000 lej évi lakbér, fél véka búza (az eddigi 2 köpéce helyett), 3 legelőjog, és a többi nem vitás járandóság. Az egyháztanács elutasítja a kántor követeléseit. Bagossy pályázatot hirdet a kántori állásra. Egyetlen jelentkező akadt, Mekker Ferenc, barlafalusi kántor személyében. A gondot az jelenti, hogy a volt kántorral, Margittayval nem akart szembekerülni, mert amaz jól orgonál, szép hangja van, kitűnően énekel, jó búcsúztatókat (halotti) írt és valóban kevés a fizetése. Végül Margittay

győzött. A püspök újból kinevezte egy évre, három havi felmondással. Ezután, ha megfelel, kérheti visszahelyezését. Ám nyomatékosan felkérték: ne izgasson a pap ellen!

Bagossy így emlékszik erre az időszakra: *„A tanítás felügyeletével nem kellett törődnöm, mert az irgalmas nővérek személye elég garanciát nyújtott a sikerre. Különben is hittanóráimon, mint tapasztalt tanár, elég alkalmat találtam, hogy beletekintsek a profán tárgyakba s az iskola minden irányban való rendbetartására irányuló munkásságukra is. Milyen öröm, hogy most már a 2. osztályú gyermekek szépen olvasnak, ahhoz képest, hogy a felnőttek között igen sok az analfabéta, vagy az, hogy minden iskolai irományuk a legpéldásabb rendben van, midőn a legnagyobb felháborodással kell visszaemlékeznem, hogy a Margittay naplóban 30 évre visszamenőleg hiányzott a tanulók klasszifikációjára, s összes illetményei felfüggesztésével kellett megfenyegettetnem, hogy a hiányokat pótolja.*

Az apácák növendékei karácsonykor szép pásztorjátékkal gyönyörködtették a közönséget. Az előadást többször megismételték s a befolyó jövedelemből díszes iskolai irattár-szekrényt és térképeket szereztek be. A tanítási nyelv az 1926–1927-es tanévben magyar volt, azelőtt kényszerűségből román" – állapította meg a krónikás pap.

Az említett feljegyzésekben találtam számtalan érdekességet és furcsaságokat is. Csupán azokat tartom érdemesnek megemlíteni, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak az oktatáshoz vagy az iskolához.

Mivel a 20. század első feléből (1900–1945) hiányoznak az iskolára vonatkozó dokumentumok (az iskolák és egyházak levéltárát, főispáni parancsra, Nagyszőlősre (Ukrajna) szállították s azóta már talán Beregszászon találhatók), egyedüli forrás állt rendelkezésemre: Bagossy Bertalan lelkész kézirata.

Előzmények:

Az 1925–1926-os tanítási évben az iskolában román volt az előadási nyelv. *„Erre való tekintettel az állami hatóságok, ha nem is becézték, de legalább nem üldözték a hitközségnek ezt a becses intézményét"* – idézem Bagossyt.

Az 1926. év tavaszán azonban az Egyházmegyei Hatóság jónak látta, hogy a Magánoktatási Törvény értelmében a hitközség tagjai szavazással döntsenek afelett, hogy milyen legyen

az iskola előadási nyelve. Valamennyi szavazat a magyar nyelv mellett szólott s így az irgalmas nővérek rögtön e nyelven kezdtek tanítani. Erre jöttek a megpróbáltatások. Az állami tanügyi hatóságok azon ürügy alatt, hogy a hasonló határozatok mindenütt a papok pressziója alatt jöttek létre, érvénytelennek jelentették ki a szavazást, s megbízták a szolgabírókat, hogy az ő jelenlétükben tartassanak iskolaszéki gyűlést e tárgyban, s így mentesítsék a tagokat a lelkész befolyásától.

Ez a gyűlés Túrterebesen 1926. október 16-án folyt le a községházán. A primpretor kezdetben a megfigyelő szerepére szorítkozott. Bagossy vezette a tanácskozást s a határozat ismét a magyar nyelv javára szólott. Ekkor szólalt fel a szolgabíró és kijelentette, hogy a túrterebesi római katolikus iskolában magyarul semmi esetre sem lehet tanítani, hanem vagy svábul vagy románul. Svábul azért, mert a hívek svábok, románul azért, mert a tanítónők szerzetesek. Sem a lelkész ellenérvei, sem a tanácstagok bátor állásfoglalása és magyarságuk rettenthetetlen bevallása a hatalmas szolgabíró előtt nem használtak semmit. Egyszerűen megtagadta a jegyzőkönyv aláírását s a lelkész eltávozása után megtorlásokkal fenyegette az iskolaszék tagjait.

Ennek ellenére az 1926–1927. és az 1927–1928-as iskolai években a kötelező román tárgyak leszámításával, magyarul folyt tovább a tanítás. Az anyanyelven való tanításnak igen szép eredménye lett. A szülők valósággal gyönyörködtek gyermekeik előhaladásán, nagy szeretettel ragaszkodtak az irgalmas nővérekhez és minden kívánságukat iparkodtak teljesíteni.

Milyen törvények és rendelkezések szabályozták az akkori magyar nyelvű oktatást?

Megdöbbentő őszinteséggel írta le Bagossy Bertalan az anyanyelvi oktatásért folytatott hősies és bátor küzdelmet.

„Az 1928-as év az iskola fennmaradásáért való küzdelem esztendeje volt."

De az állami iskolapolitika tovább haladt megkezdett útján. Most már nem a román, hanem a sváb nyelvet erőltette. Az egyháztanács ellenállt s erre következett az első miniszteri megintés. Mivelhogy az egész megyei svábságban hasonló volt az iskolaszék álláspontja, az állami tanfelügyelő 1928 márciusában maga elé idézte az összes „sváb" tanítókat, s rettentő következmények kilátásba helyezése mellett utasította őket a magyar nyelv teljes kiküszöbölésére. A tanítóság esedezett, hogy

a sváb helyett engedje meg a román nyelvet. De a „Nagyúr" hajthatatlan maradt, s egyedül Túrterebessel csinált kivételt, amennyiben a megjelent irgalmas nővéreknek kegyesen megengedte, hogy románul tanítsanak.

Miután Bagossy, az apácák elbeszélése alapján, jelentést tett az iskolaszéknek, javasolta: fogadják el a román nyelvet, hiszen magyar uralom alatt a román gyerekek is jártak magyar iskolába, mégse vetkőztek ki nemzetiségükből. A nagyműveltségű, tudós pap hírében álló Bagossy így folytatta feljegyzéseit: *„Jogosan tarthattam arra számot, hogy ezt a nyilatkozatomat (fogadják el a román nyelvet...) senki sem fogja nemzetem megtagadásának bélyegezni. De nem származott ez az ajánlatom sem gyávaságból, sem kényelemszeretetből. Nálam a hitvallásos iskolák fő célja a vallás-erkölcsi nevelés lehetőségének megmentése volt a fő szempont. Aztán meg, ha behódolunk, az iskola mégis a kezünkön marad; mi maradunk benne az urak. Ezen a nézeten volt Velancsics községi bíró is, az iskolaszék egyetlen képzett, iskolákat végzett tagja. De az iskolaszék valamennyi többi tagja úgy határozott, hogy a magyar anyanyelv jogát nem hagyja, kitart a végsőkig".* Amint mondották: ha az iskolát bezárják, majd kinyitják; ha vagyonát elveszik, majd visszaadják.

Bagossy tovább vitte a gondolatot: *„Én láttam, hogy mivel felettes hatóságom is így gondolkozik, le van véve rólam a felelősség terhe; tehát készséggel meghajoltam a többség akarata előtt."*

Április havában megintéssel súlyosbított újabb rendeletet kapott az iskola, hogy rögtön vezesse be a sváb nyelvet, nemcsak a profán tantárgyaknál, hanem még a vallásoktatásban is. Nyilvánvaló volt a rendelet célja, hogy végső soron a templomi nyelvet is németté akarta tenni. De erre már valamennyien megbotránkoztak. Ugyanis a miniszter olyan nyelven kívánja a vallásoktatást, amelyen a gyermekek közül egyetlenegy sem ért. A miniszterhez intézett válaszban megtagadták a rendelet végrehajtását s kinyilatkoztatták, hogy a vallásoktatás dolgában egyedül a püspök rendelkezési jogát ismerik el.

Közben a lelkész jelentést tett az egyházmegyei hatóságnak az előbbi rendelet visszásságáról, s onnan azt a biztatást kapták, hogy a püspök a Semmítő Székhez fog fellebbezni a miniszter ellen. Bagossy így folytatta a történetet: *„De ugyanakkor más utak és módok után is néztem, hogy iskolánkról a fenyegető veszedelmet elhárítsam. Írtam Dragoș Teofil deputatusnak, kihallgatásra*

jelentkeztem a községünkben kiszállt Belu prefektusnál. Mindhiába. Az irgalmas nővérek és én már tisztán láttuk a következményeket, amikben az iskolaszék tagjai nem akartak hinni..."

A „bomba" május 7-én délután csapott le. A lelkész a déli órákban Szatmárra utazott. A hitközség tagjai tudva azt, hogy hittanórák miatt, délelőtt a pap nem szívesen hagyja el a falut, később is arra gyanakodtak, hogy valaki Túrterebesről értesítette az állami tanfelügyelőséget, akik úgy vélték, hogy tervük végrehajtására legkedvezőbb a délutáni idő. Tehát május 7-én délután egy autó állott meg a Felső-iskola (zárda) előtt. Bălănescu revizor szállott ki belőle és az iskolába lépve, megkérdezte a főnöknőtől, hogy milyen nyelven tanítanak?

– Magyarul – volt a válasz.

Erre a revizor hazaküldte az iskolás gyermekeket. A kiürült terembe bevonult az addig autóban maradt bizottság: Tulbure váradi inspector, Dragoș Vasile halmi primpretor, Schwammer helybeli állami iskolai igazgató és még egy ismeretlen úr. Megállapították, hogy az iskola a miniszteri rendeletnek nem engedelmeskedett és minthogy így a „törvény szellemével" ellenkezésbe jutott, bezáratják és a tanítónők a további tanítástól eltiltatván, felfüggesztetnek. Intézkedtek a tanulók sorsáról is: 111 sváb nevű gyermeket az állami iskolába utasítottak, 38 magyar nevűnek pedig megengedték, hogy a református iskolába iratkozzanak be.

A helybeli lakosság, a kitűnő tavaszi időben, a mezőn foglalatoskodott. De az iskolából szétszóródó gyermekeknek mégis sikerült néhány idősebb férfit, köztük iskolaszéki tagokat is, a komisszió megérkezéséről tudósítani. Ezek rögtön az iskolába siettek és rémülten értesültek a bizottság munkájáról, amelyet éppen akkor foglalt jegyzőkönyvbe. Kérőre fogták a dolgot. Ámde a bizottság hajthatatlan maradt. A két fél között lefolyt párbeszédből csupán az alábbi epizódot idézi Bagossy plébános:

„– Maguk, ugyebár svábok!

– Uram, felelt Mekker György, – a svábok már régen a temetőben nyugszanak. Mi magyarok vagyunk. Az apáink, nagyapáink sem beszéltek már svábul."

Az iskolatermet nem pecsételték le, de a primpretor figyelmeztette az apácákat, hogy gyermekeket ne bocsássanak be; máskülönben rendőri beavatkozást fog alkalmazni.

Másnap reggel dobszó hirdette a faluban, hogy a gyermekek menjenek az állami iskolába. Nem ment egy sem. Schwammer igazgató a templom előtt várta a szentmiséről kijövő gyermekeket, hogy őket az állami iskolába vezesse. Szétfutottak előtte a szélrózsa minden irányába. De később visszasompolyogtak egyenkint a római katolikus iskolához, és sírdogálva néztek be a kerítés hasadékain.

A bezárást követő napon, május 8-án megérkezett a tanfelügyelőség hivatalos átirata: miszerint a miniszter az utolsó megintést alkalmazza az iskolával szemben. Ez a levél Szatmáron május 7-én, tehát az iskola bezárásának napján adatott fel. (Mindkét dátumot világosan mutatja az irat hátlapján a postai bélyegző lenyomata). Ez a rosszindulatú sietség elégséges alapot nyújtott a helybelieknek arra, hogy az iskola bezárása ellen a miniszterhez egy folyamodvánnyal éljenek.

Végül is, a gyermekek nem mentek az állami iskolába. Annak igazgatója pedig egyre-másra rótta meg a szülőket súlyos pénzbírsággal. Volt olyan sokgyermekes szülő, aki már az 1000 lejes büntetést is meghaladta.

Az egyházmegyei hatóság tanácsára a miniszterhez folyamodott az iskolaszék és sérelmezte az állami hatóságok törvénytiprását. Ismételten kérték az egyházi iskola megnyitásának engedélyezését. Nyolc nap sem múlt el s megérkezett Bukarestből a miniszteri válasz: feloldja a bezárást. A gyermekek tehát ismét iskolába járhattak. Alighogy ezt megtudta a tanfelügyelő, átírt a helybeli csendőrségnek, hogy karhatalommal akadályozza meg az iskola működését. Az áldatlan és ellentmondásos helyzetről ismét értesítették a minisztert. Egyúttal az iskolaszék megbízta Sr. Callista főnöknőt, hogy járjon el a prefektusnál a különös hivatali bonyodalom kibogozása ügyében. A prefektus szavára ismét megnyitották a felekezeti iskolát. De a revizor dacolt ezzel is, és karhatalommal újból szétkergette az iskolásokat. Az újbóli panaszkodás alkalmával, Callista főnöknő nem találta hivatalában a prefektust, helyettese pedig, az alispán a revizor pártjára állt, s ezek után, június 20-án már harmadszor kellett az oktatást beszüntetni. Eközben egyre hangosabban panaszkodtak a szülők a rájuk kirótt iskolabírságok miatt.

Végül az iskolaszék belátta, hogy engedelmeskednie kell a tanítási nyelv tárgyában s el kell fogadnia a románt. Határoza-

tát egyhangúlag hozta. Csupán az egyetlen Vida István volt az, aki a jegyzőkönyv aláírását megtagadta.

Bagossy feljegyzéseiből megtudhatjuk a folytatást: *„Valami indiszkréció folytán ennek a híre kiszivárgott (vagyis Vida István nem írta alá a jegyzőkönyvet) s pár nap múlva már csendőrök kísérték a csendőrségre. Hogy két napi távolléte alatt mit szenvedett, arról az önérzetes magyar nem beszélt."...*

„...Mihelyt a román tanítási nyelvet elfogadtuk, rögtön jó fiúk lettünk. Június 27-én kiszállott a tanfelügyelőség, feloldotta az iskola bezárását, elengedte a bírságokat s megengedte, hogy a gyermekeket levizsgáztassuk" – jegyzi meg a krónikás lelkész.

Az 1928–1929-es tanévben újból megpróbálkoztak, hogy a magyar tanítási nyelvet újból visszaállítsák. A nemzeti parasztpárt kormányra jutása, s különösen Maniu miniszterelnök igazságos voltának legendás híre arra inspirálta a helybelieket, hogy újból lépéseket tegyenek a magyar tanítási nyelvért. Ám hamarosan hideg zuhanyként hatott a terebesiekre a régi rendeletnek a megújítása, melynek értelmében Csanáloson, Fényen, Petriben, Erdődön... s végül Túrterebesen svábnak kell a tanítási nyelvnek lennie. Jobbnak látták a helybeliek, ha beleegyeznek és a román nyelv árnyékában meghúzódnak.

Miniszteri látogatás

Szeptember elején elterjedt a hír: Anghelescu miniszter sorra látogatja az iskolákat. Az újdonság az volt, hogy Túrterebest is meglátogatja. A primpretor Bagossy Bertalan lelkészt jelölte ki, hogy a falu határában fogadja a minisztert. A pap azzal mentegetőzött, hogy ugyan olvas románul, s szükségből fogalmazni is tud román nyelven, de beszélni nem tud. Jó kiejtése sem volt román nyelven. De minden érv hasztalan volt. Végül is a miniszteri látogatás elmaradt.

Bagossy a következőképpen zárta le az 1928. évet: *„Nem zárhatom le az 1928. évet anélkül, hogy elismerésemet ne fejezzem ki Sr. Veress Callista főnöknő iránt, aki ügyes modorával nagyon hozzájárult ahhoz, hogy a nép az irgalmas nővéreket megszerette, nekem pedig mint lelkésznek nagy segítségemre volt a templom díszítésében s a egyházi ruhatár rendbe hozásában."*

Az iskolaszék jegyzőkönyvben fejezte ki köszönetét itteni működéséért. Az 1928–1929-es iskolai év kezdetével Sr. Szende Ágnes nővér vette át a hivatalt.

Az 1929. év

Az év egyik jelentősebb eseményének számított a dr. Dobossi járásorvos előadása a községházán a helyes táplálkozásról és az alkoholizmusról (a pálinka káros voltáról).

Az új kurátor felvetette a 4. iskola termének kérdését. Más javaslatai közé tartozott még: a. a hasonló gondolkodású emberekből összeállítani az egyháztanácsot, b. a parókia épületén nem végezni tatarozást, c. kivenni a pap kezéből a templompénztárt, d. befeketíteni a papot az egyházmegyei tanácsnál.

Január 20-án megalakult az új egyházmegyei tanács, olyanokból, akik nem fizettek adót. Az újabb választás március 24-én volt. A püspök leirata szerint a pénztár maradt a pap kezében.

Ellenkezések: néhány öreget az alsó-iskolából eltávolítottak... s lakásukat alakítsák át iskola teremmé. Ismét vádaskodások következtek: 40 aláíró szerint küldjenek más papot. A pap közben intést kap.

1929-ben két ízben kérték a minisztériumot, hogy engedjék meg a helyi iskolában a magyar tanítási nyelv használatát. Elutasították! Megmaradtak a román nyelv mellett.

Bagossy következtetése: *„amely iskolában eddig román volt a tanítási nyelv, azokban az maradt továbbra is. Tehát ha éveken keresztül kitartunk makacsul a magyar nyelv mellett talán (!) most már biztosíthattuk volna annak használatát...“* De hát képes lett volna-e a szegény nép ellenállni a csendőrrel, végrehajtóval, jegyzővel, szolgabíróval támogatott egész állami hatalom nyomásának? Majd így folytatta: az elmúlt években csak két hónapig szünetelt az iskola, s vonakodtak a szülők az állami iskolába küldeni gyermekeiket. Azonnal ezrekre rúgott a rájuk kirótt bírság. Úgyhogy félteniük kellett vagyonkájukat is.

Az iskolaszék nevében kérelmezték a 4. tanterem engedélyezését s ezzel együtt a negyedik tanerő beállítását. Tehát készen is kellett lenni a megfelelő iskolai helyiséggel, hogy mikor kiszáll a bizottság annak megvizsgálására, azt be lehessen mutatni! Erre a célra a hitközség nem rendelkezett más helyiséggel, mint az alsó iskola épületében lévő tanítói lakással, amelyet már évek

óta Hofbauer Ignác, nyugalmazott lelkész csaknem ingyen tartott elfoglalva. Az egyháztanács ezt a lakosztályt akarta iskolateremmé átalakítani. A nyugalmazott lelkész csak akkor volt hajlandó átengedni a lakrészt, ha a miniszter az iskolát engedélyezi. Ám az egyházmegyei hatóság révén arra kényszerült, hogy kiköltözzön a lakrészből.

Az iskolaterem végül is elkészült. A szatmári zárdából kaptak bútorokat (16 pad, 1 dobogó, 1 állótábla). A hatóság (Váradról Tulbure inspektor) vezette bizottság megjelent. A termet alacsonynak, homályosnak, szűknek találta. Ezek miatt. nem engedélyezte a termet iskolai helyiségnek. Kijelentették: ha a római katolikus hitközség iskolát akar fenntartani, akkor emeljen előírás szerinti, modern épületet.

A miniszterhez fordultak az alábbi javaslattal: *az egész iskolát egy méterrel feljebb emelik s kétszer akkora ablakot vágatnak!* A válasz 1930 májusában érkezett: elutasítva. Ezek után a római katolikus vallású gyermekek létszámának fele az állami iskolába kényszerült. A személyzeti csere: Hoprich M. Izabella helyett, Gyulai M. Hilarina jött.

Az 1930. év eseményei

Doroha István, reális gondolkodású gazda lett a kurátor a római katolikus egyházban, aki két segédet vehetett maga mellé: az egyik Májer András volt, a másik Fekete Sándor kereskedő, aki pedig az egyházi adószedést végezte. Elvégzik a templom belső és külső tatarozását. Szeibel János kőművesmester kijavítja a templom repedéseit és a kerítést.

A Nepomuki Szent János-kápolnát rendbe hozták. Új pléhfedél készült, s a falakat is kitatarozták. A költségeket a Kanadában dolgozó Geng Péter 25 dolláros adományából fedezték.

Az iskola fenntartása sok gondot okozott. A minisztérium már negyedszer is elutasította a kérelmet, hogy újból megnyithassák. Csak 150 gyermek tanulhatott csupán 3 tanteremben. Az egyházi iskolába csak az I–IV. osztályos gyermekek járhattak. 165 tanulót kényszerítettek az állami iskolába.

Nem voltak könnyű helyzetben azok a szülők sem, akik a felekezeti iskolába küldték gyermekeiket. Minden gyermekük után 100 lej beíratási díjat kellett fizetniük.

Miközben az állam a tanítói személyzet segélyezésén felül az anyagi kiadások fedezéséről is gondoskodott, addig a lelkész 23 ezer lejt kért az 1931. évi községi költségvetés terhére. Mindezt tetézte az a rendelkezés is, miszerint 1930. október 1-jétől Szatmár megyéből 26 római katolikus paptól vonta meg a kormány az államsegélyt. Indoklás is volt: mert nem németül tanítják a hittant és mert a sváb propaganda ellen izgatnak. Az említett 26 pap között volt Bagossy Bertalan is, aki határozottan és egyértelműen kijelentette: *„Túrterebesen egyetlen egy gyermek sem tud svábul"*.

Pert indítottak az állam ellen. Ezzel párhuzamosan Nezezon István (aki 1926-ban kurátor) is pert indított az egyház ellen, mert nem kapta meg a 21 432 lej járandóságát. A bírósági döntés értelmében: kamatostól fizessék meg a tartozást.

Az 1931. év

A május 29-i Fiedler István püspöki látogatása nagy eseménynek számított a római katolikus hívek számára. A krónikás lelkész így emlékezik: *„Május 28-án este 6 óra után érkezett Halmi felől Őexcellenciája Túrterebesre a bérmálás szentségének kiszolgáltatására. Egyenes rendeletére a polgári hatóság részéről a fogadást és üdvözlést lefújtam. A község határánál az ifjúságból összeállított lovas bandérium fogadta. Fele elől lovagolt autója előtt, fele hátulról követte. Az iskolás gyermekek és a nép az országút két oldala mellett a Dallos féle háztól (Nagy utca) a templomajtóig kettős sorfalat alkotva várta. A kegyelmes úr a zászlók elé érve, megállította autóját, kiszállt, magára öltötte az egyházi ruhákat. Ezután gyalog, áldást osztva, haladt át a sorfalon s az iskola északi végénél az országúton keresztben felállított diadalkapun keresztül a templomba érkezett. Itt elvégezvén az előírt szertartást, szent beszédet tartott..."*

A püspök kíséretében voltak: Komka Vilmos kanonok és Pakocs Károly iskolaigazgató. Bérmálkozók száma: 440 fő.

Ebéd után, 3 órától 6-ig iskolákat látogatott a kegyelmes úr.

Az iskolalátogatás alkalmával a püspök megkérdezett egy kislányt!

- *Milyen vallású vagy?*
- *Én római katolikus vagyok.*
- *De mondd meg, hogy milyen római katolikus vagy?*

Egy ideig némán ülnek, tanácstalanul, míg végül kórusban válaszolnak:

– *Mi magyar római katolikusok vagyunk!*

A püspöki látogatás végeztével, az alábbi megjegyzést tette a vendég:

„Mindent példás rendben találtam. A templomban és iskolában épületes volt a hívek és gyermekek magaviselete. A zárdai iskolában működő nővérek a legszebb eredményt könyvelhették el."

Még ebben az évben a lelkész államsegélyét visszaállítják és Bagossyt kinevezik a szatmár-ugocsai kerület esperesévé.

Az irgalmas nővérek fizetése viszont 120 ezer lejről 100 ezer lejre csökkent. Szende Ágnes irgalmas nővér, igazgatónő helyébe Lőrincz Luciola került, míg Gyulai irgalmas nővér helyébe Baumgartner Delicia jött, főnöknői teendőkkel is megbízva.

Közben folytatódik a pereskedés az iskola magyar tannyelvűvé válásának ügyében. A Curtea de Apel Oradea (Nagyváradi Táblabíróság) ismét elutasította az iskolaszék beadványát azzal az indoklással, hogy az iskolaszékek nem jogi személyek, s így nekik nincs joguk pert indítani. Mindezek ellenére a püspök elismerte – nyilatkozatával – az iskolaszékek jogi személyiségét.

Krüger Jenő nagyváradi ügyvéd képviselte az iskola ügyét Nagyváradon.

A német nyelv erőszakolását sem felejtette el a kormány, mert a község kapott egy óvónőt, aki a következő iskolai évtől kezdve németül fog foglalkozni a katolikus gyermekekkel.

Az 1932. év

Az irgalmas nővérek folytatják áldásos munkájukat az iskolában azáltal, hogy megtanították az iskolás gyermekeket: számos népénekre és liturgikus énekre, az énekes misében respondálni.

Margittay Antal február 1-jén meghalt. Ő 46 éven át volt kántora a római egyháznak, ebből 40 éven át tanítója is. *„Benne egy ritka szép hangú kántor dőlt ki. Orgonajátéka is kitűnő volt"* – írja róla Bagossy. Halála után március 13-ig volt üresedésben a kántori szék. Mekker Ferenc, barlafalusi kántort választották utódául, akinek javadalmai közé tartozott: 2 szoba, 1 konyha, istálló és sertésól, belső és külső kerttel, 8 hold föld használata. Párbérben 2 köpéce termény.

Köteles volt egy gyermekkórust liturgikus énekekre betanítani és azt vezetni.

Az iskola fenntartása némileg könnyebbedett azáltal, hogy ettől az évtől kezdve rendszeres segélyt kap a hitközségtől.

De ennek ellenére az irgalmas nővérek utolsó tartalékukat élik fel, mert egyházi adó nem folyik be. Az új egyháztanács megalakulásával azt remélhették, javul majd a jövőben a helyzet.

1932. december 1-jétől Bagossy Bertalan tanári nyugdíjat kapott, s így a papi államsegélyről le kellett mondania. Helyette a nemrég érkezett új káplánt terjesztették fel, lelkésznek, s így annak nevén érkezett az államsegély.

Az 1933. évet, a világgazdasági válság miatt, nevezték a „szegénység esztendejének".

Az egész falu málékenyeret (kukorica lisztből készült) evett. Munkaalkalom nem volt. A napszám 20 lej, de elmentek 15 lejért is. Sőt, voltak olyanok is, akik napi kosztért is szívesen dolgoztak. Kölcsönt nem adott senki sem. Nincs termény, hogy azokat eladva, fizetni tudja valaki adófizetési kötelezettségét. Az egyházi adó megfizetése is reménytelenné vált olyannyira, hogy még a hatóság sem erőltette ezek befizetését.

„Könnyű a lelkész helyzete olyan hitközségben, amely nem tart fenn iskolát" – állapítja meg keserűen a lelkész. Egy-két bált rendeztek, hogy a jövedelemből *„kitáncolják"* azt, ami a templom és parókia-épület fenntartásához szükséges. De ahol iskola van, azt csak rendes adózásból lehet fenntartani.

Kényszerítő eszköz gyanánt: nem vették fel azon szülők gyermekeit az iskolába, akik kötelességüknek eleget nem tettek.

A káplán, Echlinger József farsang végén előadással egybekötött bált rendezett. Sajnálatos esemény is történt a báli mulatságon! Berecki Sándort öt 17–18 éves fiatal megkéselt, aki belehalt sérüléseibe.

Húsvét első, második és harmadik napján a Szív című színdarabot adták elő a gyermekekkel. Sr. Lőrincz Luciola vezette és rendezte a színdarabot. Sr. Müller Ancira készítette a jelmezeket.

Május 2-án tartották itt, Túrterebesen a tavaszi papi gyűlést. Az iskolás gyermekekből alakult kar előadta a *De Angelis* című latin misét. Délután előadták a Szív című darabot az iskolában. Ilosvay Lajos, püspöki megbízott is jelen volt.

Június 5-én volt Túrterebesen az eucharisztikus kongresszus. Fényes ünnepség volt, sok vendéggel a környékbeli településekről (Egriből is). Jelen volt Schneider tanár is, a szatmári Eminescu Líceumból. Ő készített fényképeket az eseményről. A közel 3000 résztvevő között voltak a batarcsi (Batarci) németek is, akiknek a kedvéért a püspök németül is prédikált. Az akkori kurátor Rákóczi Mihály volt, a pénztáros pedig Fekete Sándor.

Fontos esemény színhelye volt Túrterebes az előbbi történések után két nappal. A református püspök, Sulyok István látogatta meg itteni híveit. Bagossy is tisztelgett előtte, mint ahogy a helybeli református lelkész is tisztelgett, néhány nappal azelőtt, Ilosvay Lajos római katolikus püspöki megbízott előtt.

Bagossyt is meghívták vacsorára, úgy, ahogy ő is meghívta ebédre a református papot azelőtt.

Az 1934. év

A nyomorúság ellenére továbbra is bálokat szerveztek.

Szomorú esemény történt március 26-án: a kispap, Svarczkopf József II. éves teológus a szatmári kórházban elhalálozott. Szülei még 1926-ban kivándoroltak Kanadába. Szatmárnémetiben, a hídon túli temetőben várja a feltámadást.

Czumbil Antal személyében új káplán érkezett Túrterebesre, aki gorombán viselkedett Bagossyval szemben s emiatt szabadságolják. A káplán bosszút forralt a lelkész ellen. Az egyháztanács felkéri a papot, hogy hívja vissza a káplánt. Az elutazó káplánt az asszonyok kikísérték a Vámhídig. A bosszú napjai következnek: részeg legények behatoltak a plébániára, trágyával bemocskolták a falakat, megmérgezték a kutat. A lelkész hálószobája ablaka elé koporsót helyeztek. Szomorúan állapítja meg a sértett: a falu cinkos volt ebben, mert soha senki nem árulta el őket! Küldöttséget menesztettek a püspökhöz azzal a követeléssel, hogy helyezzék el innen a lelkészt. Dr. Kovács Gyula kanonok jött „rendet csinálni".

Az egyháztanács lemondott, csak a kurátor és a pénztáros tartott ki a lelkész mellett. Intőlevél érkezett a püspöktől: *„oktalanság a néppel összetűzni ebben a zavaros időben"*.

Két hónapig nem volt káplán. Majd az 1934–1935-ös iskolai év elején nevezték ki Hentes Miklóst, volt borsabányai (Baia Borşa) helyi káplánt.

Bagossy még ebben az évben kinyomtatta 500 példányban a *De modo Iesu Christi imaginem verius delineandi* című latin nyelvű egyházművészeti irányú kis munkáját, s elküldött egy-egy példányt az összes egyházmegyei papnak. Köszöntő iratok sokasága érkezett: a vatikáni könyvtárból, Amerikából, Ázsiából, de paptársai és a hazai papság nem reagált a műre.

Az 1935. év

Az oktatás és iskola szempontjából nem találtam érdemleges eseményeket. Csupán egy-két érdekes bejegyzést találtam. Pl. Katolikus Legényegylet alakult, amelyet bejegyeztek a kolozsvári törvényszéken. Hentes Mihály erélyesen követelte a működtetéshez szükséges jövedelmet. Bált szerveztek s a jövedelmet (1184 lejt) a legényegylet kapta.

Bagossy előadásokat tartott az 1762. évi sváb betelepítésről, amikor Perényi Károly földesúr szerződést kötött a 28 betelepített családdal.

Hofbauer Terézia, Hofbauer Ignác túrterebesi nyugalmazott lelkész húga halálos ágyán 600 négyszögöl területű szántóföldjét a hitközségnek hagyta. Végrendelete: amíg Túrterebesen apácák vannak, a földet ők használják.

Szent Péter és Pál ünnepén új egyháztanács választatott s elhatározták, hogy a templom külső tatarozását elindítják. Az adakozások, valamint a templomi ipartőke felhasználásával a munkálatokat hét hét alatt elvégezték. Az átadásra meghívták a püspököt.

Az 1936. év

Mivel ebben az évben jó termés volt, a lelkész rábírta híveit, hogy az alsó rozoga épületben levő iskolaterem helyett, a most zárdának nevezett telken, a meglevő épület udvari szárnyának folytatásaképpen egy iskolatermet és ahhoz egy előszobát építsenek.

Sr. Luciola főnöknő kérésének engedve, a tervet úgy készítették el, hogy a két helyiséget egy széttárható s két oldalon összerakható deszkafal válassza el. Ezen intézkedéssel nyilvános ünnepségek alkalmával az előszobában lesz felállítható a színpad, míg a tágas iskolaterem nézőtérül fog szolgálni a közönség számára. A tervet elfogadták. Bár rossz időjárás következett

(a vályog elázott), s az ingyenmunka is kevés volt, az év végére elkészült az épület.

Az 1937. év

A legfontosabb eseménynek számított az új iskolaterem és előszobájának elkészítése. Május–júniusban elkészült az iskola belső- és külső pucolása, a betonfolyosó, helyükre kerültek az ajtók, ablakok s a két helyiséget elválasztó, összehajtogatható spanyolfal. Június 28-án felállították a színpadot. Ünnepség is volt, de meghívott vendégek nélkül. A feszület az iskolaterem falára került. Délután színi előadás, szavalatok román és magyar nyelven, nemzeti táncokkal tarkítva. Az apácák érdeme volt a műsor sikere.

Szülői értekezlet helyett, felszólítják a szülőket, hogy neveljék gyermekeiket igazmondásra, s szoktassák le őket a pletykázásról.

Az apácáknál megbukott s az állami iskolába került néhány gyermek olyan híreket terjesztett el az állami iskola tanítói között, mintha az irgalmas nővérek románellenesen tanítanának, s a román nemzeti viseletet és táncokat kigúnyolnák. Fegyelmi vizsgálatot kértek az irgalmas nővér-tanítónők ellen, amely azonban felmentésükkel végződött.

Ezen a nyáron az ifjúság elhatározta, hogy learatja az egyház 15 köblös búzáját. A kikötésük az volt: áldomás legyen (63 liter bor). Az ifjúság a templom előtti Fakertben 9 óráig szórakozhasson. 200 ifjú leány aratási koszorúval végigvonult a falun. Útjuk végcélja az iskola volt. Annak folyosóján akasztották fel az aratási koszorút. Ezután rohantak haza átöltözni, hogy hamarosan Gyapjas Miska cimbalmának zenéjére táncoljanak.

Este 9 órakor legtöbben hazamentek. Csak néhány „spricces" fiatal akart tovább mulatni a cimbalmos zenéjére.

Ebben az esztendőben az iskolaügy nagy bajjal, teljes anyagi leromlással fenyegette a lelkészt és a nővéreket. Májusban a lelkészt és a főnöknőt valami inspektor színe elé rendelték. A vád: *„a lelkész mint munkaadó nem jelentette be a megadóztatásra alkalmazottait, az irgalmas nővéreket."* Jegyzőkönyv is készült. A bírság 35 ezer lej. Zárlatot rendeltek el a lelkész javaira! Bagossy fellebbezett a törvényszéknél. A bíróság felmentette a lelkészt, de a zárlat maradt.

Az 1938. év

Az Amerikában élő volt túrterebesiek (Schvarczkopf Balázs, Vörös Imréné, Vagner András és mások) 178 dollárt gyűjtöttek a templom javára. Az itthoniak pedig (Geng Ferenc, Reizer Béla és Mekker Ferenc, aki időközben Magyarországra költözött) 7 700 lejt adományoztak a templom kifestésére. Temetői őrházat is szerettek volna építeni, de ez nem valósult meg.

Az 1939. év

Bélelzáródás (bélcsavarodás) miatt megoperálták Bagossy Bertalant. Az orvosok egykori tanítványai voltak, s most hálából odaadóan ápolták egy szatmárnémeti kórházban. Három hét után hazajöhetett.

Közben Mekker Ferenc, a diplomás kántortanító egyik elszólása államellenesnek bizonyult, s emiatt 30 napi börtönre ítélték. A börtönben megalázták, megnyírták és megpofozták. Egy vallásos ének miatt zárkába is került.

Megkezdődött a háborúra való készülődés, a rekvirálás. Lovakat, szerszámokat, szekereket foglaltak le. Elkezdődött a gyűlölködés a falu magyar lakossága ellen.

1939. március 23-án és 24-én a falu központjába rendelték a gazdákat. Szekerek, lovak (csikók) gazdái várták a rekviráló bizottságot. Feketevasárnap reggelére minden lótartó gazda az előírt felszereléssel Sárközre kellett hajtson. Több falut hívtak Sárközre, s így nem győzték a feladatokat végrehajtani.

A nagyhéten lovas katonaság szállotta meg a falut. A tüzérség is jött velük. A plébánia udvarát 11 tank szállta meg.

Az iskolaépületbe elszállásolt tisztek rájöttek, hogy sokkal megfelelőbb helyük lesz a tankoknak az iskola udvarán. Tehát oda rendelték azokat. A parókia udvarán helyezték el a lovasokat.

A megszálló katonaság első dolga volt a házkutatás: fegyvereket kerestek. A lelkészhez egy emberséges főhadnagy jött a helybeli csendőr őrmestertől kísérve. Felszólította a papot : *„adja ki önként fegyvereit, ha ilyeneket rejteget, elkobzáson kívül semmiféle baja nem esik"*. Hamar végeztek. A kántornak volt engedélye revolverre, de így is elkobozták azt. A paphoz egy tisztet küldtek szállásra. A vendégségi fogadtatás és a koszt is kijárt a tisztnek. Április 16-án történt meg a rekvirálás.

Az 1940. év

Kegyetlen tél volt. Karácsony és húsvét között hó volt. A búzavetés tönkrement. A szőlősben sok tőke kifagyott. A pap csűréből ellopták az ekét és eladták valamelyik faluban.

Túrterebesen nem volt katonai beszállásolás, mert a hadvonalak beljebb vonultak. Ellenben voltak katonai behívások, a hadimunkára való berendelések. Sok fiatal elszökött az országból, s így zaklatásnak tették ki szüleiket.

A pap visszakapta rekvirált tulajdonait a Szilágy vármegyében lévő Krasznán. A káplán, Merk József egy hét alatt visszajött. Kismajtényban talált a kocsira és szekérre, amit visszakapott, de a szerszámokat nem.

1940 nyarán mindinkább feszült lett a viszony Magyarország és Románia között. Túrterebes újból katonai tábor lett (egy-egy csűrben 20–25 lovat helyeztek el). A templom tornyában telefon állomást szereltek fel (vagy őrszemet állíttattak). Távcsővel a magyar határt kémlelték.

A várakozás időszaka következett: *„augusztusban a bécsi döntés szerint szabadok lettünk"* – mondja a krónikás lelkész.

Szeptember 5-én reggel 9 órakor, nyolc díszkapun, vonultak be a magyar csapatok Túrterebesre. A lakosság lelkesedett. A 80 km távolságból menetelő hadoszlop nálunk tartott pihenőt. Bagossy így írta le az akkori eseményeket: *„ Boldog volt minden túrterebesi, aki egy honvéddel kezet szoríthatott, vele pár szót válthatott. Aki tehette: frissítőkkel szolgált nekik. Szalonnát, kenyeret, tejet, bort hoztak nekik... Mekker György Istvánné, első gazda, büszkén mutogatta a fődíszkapu felett kifeszített, molyrágta magyar zászlót, amelyet 21 éven keresztül, a sok házkutatás veszedelme között, a jobb magyar jövő reményében, gondosan megőrzött".*

...Egy középkorú férfi, Propsz András, felöltötte a Révai János világháborús huszárruháját, amelyet a Szőlőhegyen a háza falába rejtve őrizgetett, s a díszkapu alatt állva régi katonarigmusokat szavalt...

...A zsidók kissé szorongtak, félve, hogy nem fordul-e ellenük a nép haragja. Kikérdezték a papot: megjelenjenek-e a honvédség fogadásánál, vagy félrevonuljanak? Előjöttek zsinagógájukból, zászlót lengetve maguk előtt. S nemsokára ott láthatták a 80 éves nagyszakállú, Grósz Sámuel nagybirtokost is, amint egy hatalmas butykosból borral itatja a honvédeket.

A honvéd sereg átvonulása teljes három napig tartott. Bejövetelük előtt eltűntek a községből: a jegyzők, a csendőrök, tanítók, adószedők s helyet adtak a magyar közigazgatásnak.

A zsandárok laktanyáját magyar csendőrök foglalták el.

Még egyéb érdekes események történtek akkortájt Túrterebesen, ám kanyarodjunk vissza az iskolához. Ismételten Bagossy Bertalan esperes feljegyzéseire vagyunk utalva:

„...Az iskolázás, természetesen, tüstént magyarrá lett. Az állami iskolában olyan túrterebesiek foglalták el a katedrákat, akiket a román rendszer annak idején kiűzött hivatásuk teréről: Gyákon János, Szuday Endre, Mekker Ferenc, a kántor és Oláh György. Ezekhez később az állam női tanerőket is küldött."

A római katolikus iskolában, az irgalmas nővérek, valamint a gyermekek örömére, ismét magyar anyanyelvükön taníthattak és tanulhattak.

Mint ez ilyenkor szokás: a magyarországi iskolák sorra fogadták testvérükké az erdélyi iskolákat, s többek között a túrterebesi felekezeti iskolát is. Pl. a zsámbéki iskola országzászlót és címert, a székesfehérvári Ferenc József nőnevelő intézet különféle ajándékokat küldött. Tanítóik kezdeményezésére valóságos pajtási levélíró-mozgalom fejlődött ki az ő és a helybeli növendékek között.

Az 1941. év

Ebben az évben gyakoriak voltak az esőzések s emiatt a Túr és a Turci-patak áradásai is megszaporodtak. Kevés volt az élelem, a lisztet jegyre adták. A hívek ilyen szegénységben sem feledkeztek meg templomukról. Nezezon Antal jóvoltából elkészült az Oltáriszentség számára a trónus. A tabernákulum belső páncélszekrényének javítását pedig Csele János és Korniss Sándor gépészek végezték. Rekonstruálásra került a főoltárkép, a Boldogságos Szűz menybemenetele, özv. Mandics Andrásné (született Erős Rozália) végakarata szerint. Az ő veje volt Szuday Endre (akkor állásnélküli tanító), aki állami tanító lett a magyarok bevonulása után.

Ebben az évben megtörténik az egyházmegye visszaállítása: vagyis a trianoni békeparancs következtében három részre szakasztott szatmári egyházmegyének október 1-jei hatállyal történő egyesítése s a váradi egyházmegyétől való elválasztása.

Őszentsége XII. Piusz pápa Márton Áron gyulafehérvári püspököt nevezte ki az egyesített egyházmegye apostoli kormányzójává, aki, mivel megszállott területen székel, a helynökévé Pakocs Károly kanonokot tette meg.

Az 1942. év

Bagossy Bertalan, mint volt királyi katolikus főgimnáziumi igazgató, tanári nyugdíjat kért és kapott - ezért lemondott lelkészi állásáról 1942. május 1-jén.

Barna József, volt batizi esperes-lelkészt nevezték ki utódjává.

A Túrterebesen szolgáló papok az egyház és az iskola szolgálatában

a. Plébánosok: Borbély Benedek (1743–1751), Szentmihályi Mihály (1751–1761), Nyitrai Gáspár (1761–1762), Illés Antal (1762–1763), Bencsik András (1763–1766), Grau Antal (1767–1771), Materklaszi János (1782–1787), Fischer Antal (1787–1809), Materklaszi János (1809–1815), Steer József (1815–1816), Gedeon Mátyás (1817–1819), Labancz József (1819), Schiffner János (1819-1820), Ekker Ferenc (1820-1837), Forstenhaiszler József (1837-1840), Rehák Márton (1840), Golner Péter (1840–1848), Bőtősi János (1848-1851), Mály János (1851-1858), Kazimirszky Antal (1858), Szemák Pál (1859–1860), Kesztner Antal (1860–1863), Schveinitzer Rudolf (1863), Kozma Béla (1863), Frank József (1863–1881), Der Lajos (1881–1890), Örlössy József (1890), Hoffbauer Ignácz (1890–1898), Diemand Lajos (1898–1926), Bagossy Bertalan (1926–1942), Barna József (1942–1967), Láng Pál (adminisztrátor, 1966–1967), Buchmüller István (1967–1973), Kirner Ferenc (1973–1998), Hársfalvi Ottó (1998–2008), Ilyés Csaba (2008–).

b. Segédlelkészek: Hézer György (1850–1851), Szabó József (1853), Bodnár Béla (1853), Hézer György (1853–1854), G. Knittel Géza (1854–1855), Márton Alajos (1855), Hézer György (1856–

1858), Mazurek János (1859), Aiben Mátyás (1859), Szabó József (1860), Kozma Béla (1863), Hézer György (1865), Pásztor János (1883), Forgách János (1883–1884, 1886–1887), Örlössy József (1888–1890, 1894), Jékel Antal (1896–1898), Hudecz Rezső (1905), Zádor József (1905), Hofbauer Ignácz (1905–1930), Varjú Benő (1914), Faulvetter János (1920), Gábriel János (1923), Mézmer István (1923), Mártonházi (Müller) György (1925–1926), Ekhlinger József (1931–1933), Czumbil Antal (1933–1934), Hentes Miklós (1934–1937), Fekete István (1937–1938), Kind Ferenc (1938–1939), Merk József (1939–1940), Vizler László (1940), Fuhrmann Vendel (1940–1941), Flesch Nándor (1941–1943), György Pál (1943–1944), Kassai Sándor (1944), Vajda Imre (1945–1947), Naszódi Ferenc (1947), Ágoston Gyula (1947–1948), Láng Lajos (1948–1950), Szeibel János (1950–1957), Kirner Ferenc (1957–1964), Ardai L. Attila (1964–1966), Láng Pál (1967–1968), Áib Sándor (1969).

c. Papi hivatások (túrterebesi születésű papok, püspökök):

Almási (Schvarczkopf) Péter, Túrterebesen született 1883-ban. Segédlelkész: 1909. Vinna, 1910. Kálmánd, 1910, Felsőbánya, 1911. Nagybocskó, 1913, Beregszász. Plébános: 1914. Sárközújlak. 1957-ben nyugalomba vonult. Elhunyt Sárközújlakon 1965. május 16-án.

Dr. Páll László (1929) szalézi szerzetes tanár. Elhunyt Nyírcsaholyban.

Dr. Cserháti István (1950), *Feigi György* (1963).

Schönberger Ferenc (1964) Túrterebes, 1938. március 5.–1964. április 5. Segédlelkész: 1964, Szaniszló. Plébános: 1967. Lázári, 1969. Rónaszék, 1973. Nagybocskó, 1982. Krasznaterebes, 1993. Mezőfény. 1995-től Kárpátalján szolgál: 1995. Rahó, 1996. Munkács, 1999. Császló. Esperes és tb. kanonok. 2005. Szatmárnémeti Szent Antal-plébánia.

Tepfenhard Ferenc, Túrterebes, 1944. január 26.–1967. április 2. Segédlelkész: 1967. Szaniszló, 1968. Nagykároly Kalazanczi

Szent József, 1969. Szatmári Hildegárda. 1972-ben felmentését kéri a papi szolgálat alól. Elhunyt.

Fenyák Ferenc, Túrterebes, 1949. október 3.–1976. június 20. Segéglelkész: 1976. Kaplony, 1977. Nagykároly Kalazanczi Szent József-plébánia, 1979. Szatmári Székesegyház. Plébános: 1982. Batiz, 1989. Felsőbánya, 1994. Szatmár Szent Antal-plébánia. Elhunyt Szatmárnémetiben,1998. augusztus 14.

Reizer Pál, Dr. Cserháti Ferenc és Schönberger Jenő püspökökről egyik előző fejezetben írtunk.

Bagossy Bertalan 1926-ban foglalta el a helyi római katolikus parókia vezetését. Tudós pap hírében állott, mivel társszerzője volt a Borovszky-féle *Szatmár vármegye* című monográfiának.

Bagossy Bertalan
Túrterebesen szolgált 1926–1942 között

Kéziratait máig féltve őrzik a helybeli parókián. Mielőtt Túrterebesre került, sokoldalú tevékenységet tudhat magáénak. Fehérgyarmaton segédlelkész (1891), majd Szatmáron a püspök, Meszlényi Gyula mellett szolgált (oktuárius és ceremonárius).

Tanár a tanítóképzőben (1895-től), 1901-től gimnáziumi helyettes tanár, majd igazgató a szatmári Királyi Katolikus Gimnáziumban. Szentszéki tanácsos majd 1931-től szatmár-ugocsai esperes. 82 éves korában halt meg Szatmárnémetiben.

Írásaiból, visszaemlékezéseiből, valamint *A túrterebesi római katolikus egyház története* című munkájából betekintést nyerhetünk az egyházi életbe, az oktatási viszonyokba, valamint a *„viszályairól"* a hívekkel szemben. Már 58 éves, amikor Túrterebesre költözik. Beköszöntő beszédében tudtára adta híveinek – elődje ezt nem merte megtenni –, hogy szükséges az áldozatkészség a templom, az iskola és a plébánia fenntartására.

Hajthatatlanságára utal egy megtörtént eset is, amikor kijelentette: *„plébániai jövedelemből nem tarthatom fenn az egyházat és az iskolát."* Bagossy az apáca-tanítónők védelmére kelt, a kántor, Margittay Antal akarata ellenére, akit 1925-ben irgalmas nővérek váltanak fel.

Elek Imre így egészíti ki a római katolikus egyház kiváló krónikás-lelkészének portréját: *„Jogosnak tartom kemény fellépését egy zilált anyagi helyzetű és kétes erkölcsi értékeket képviselő egyházközösség dolgának rendbehozatala érdekében, de túlzásnak ítélem a karhatalom bevonását olyan ügyek elintézésébe, amelyek a hitközségre és annak lelki vezetőjére tartoztak volna. A végrehajtás, a foglalás mindig fájó, mindig ellenszenvet szül még akkor is, ha nem feltétlen a nincstelenekkel szemben gyakorolják azt."*[105]

Barna József (1942–1967). Batizról került Túrterebesre Bagossy Bertalan utódaként. Nevéhez fűződik a település háborús eseményeit megörökítő, filmszerűen rögzített részletes dokumentum. Tanulmányait Budapesten végezte. Minden érdekelte, ami a vallással összekapcsolható (irodalom, képzőművészet). Úgy érezte: a hit az emberi lélek legfőbb kincse – mindenekelőtt a katolikus hit – amelyhez a hívő embernek mindhalálig ragaszkodnia kell. A falu közéleti életében soha nem vett részt, de amikor a görög katolikus egyházat megszüntették, és az ortodoxiába olvasztották, felemelte szavát. Emiatt sok sérelem érte. Nyugdíjba vonult, de nem ment el Túrterebesről. A túrterebesi temetőben temették el 1986-ban.

Buchmüller István (1967–1973). Túrterebesről Felsőbányára ment s renováltatta az ottani templomot. Később kitelepült Németországba. Rövid lelkészi tevékenysége alatt a fiatalok megkedvelték, főleg, miután felelősségre vonta az iskolában gorombáskodó tanítót.

Kirner Ferenc (1973–1998). Az eddigi túrterebesi római katolikus egyház három kiemelkedő egyéniségének egyike, Bagossy Bertalan és Barna József után.

1929-ben született Kaplonyban. Tanulmányait Szatmárnémetiben, majd Gyulafehérváron folytatta. Márton Áron püspök Désen pappá szentelte 1956. december 8-án. 1957 januárjától 1964-ig a kápláni teendőket látta el Túrterebesen. 1964–1973 között Láposbányán szolgált. 1973-ban túrterebesi plébánossá nevezték ki, vállalva Barna József, nyugalmazott esperes gondozását is. Testvérével, aki a parókián a háztartást vezette, vállalták az idős esperes gondozását annak haláláig. Hívei szerették és tisztelték. Sokat tett az egyházáért: imaházat hozott létre, új templomot épített a Szőlőhegyen, a jelenlegi templom körül kicseréltette a kerítést, megoldotta a templom fűtését, és felépíttette az egyházmegye egyik legszebb római katolikus parókiáját, elkezdte a temetőben a ravatalozó kápolna felépítését. Jelenleg a szatmárnémeti papi otthonban tartózkodik és segít bárkinek önzetlenül. Attól kezdve, hogy iskolánkban engedélyezték a hitoktatást, ő évekig ellátta ezt a legfontosabb korosztályok esetében. Nagyon jó viszony alakult ki az iskola és a római katolikus egyház között és ez főleg neki volt köszönhető. Tanulóink szívesen vettek részt az egyházi rendezvényeken.

Kirner kanonoknak ezúton is kívánunk erőt, egészséget és békés, nyugalmas éveket.

Hársfalvi Ottó 1998-tól lett Kirner Ferenc kanonok utódja. Ő fejezte be a kápolna építését a temetőben. Hársfalvi esperes méltó utódja kiváló elődeinek. Nagyon népszerű lelki atya nemcsak hívei körében, hanem az egész községben és környékén. Szorgalmazta és ápolta az ökumenizmus szellemének erősítését vidékünkön. Évekig ő volt iskolánk hitoktatója. Nagyon jó kapcsolatot építettünk ki az egyház és oktatási intézményeink között.

A római katolikus parókia

A ravatalozó a temetőben

Immár tíz éve a tanévnyitó ünnepség a római katolikus templomban zajlik, mindhárom felekezet lelkészeinek jelenléte mellett. Nagyrészt Hársfalvi esperes érdeme a hajdani zárda helyén felépült impozáns Ifjúsági Ház felépítése. Újabban fontos rendezvények színhelye ez a gyönyörű épület: érdekes és egyedi kiállítások, ministráns-találkozó (első ízben vettek részt az ortodox egyházhoz tartozó fiatalok). 2007-ben a község református presbitereinek, görög katolikus és a házigazda római katolikus kurátorok részvételével egy közös vacsorát szerveztek ebben az új épületben, amely ezáltal egy igazi közösségi házzá minősült. Előzőleg ugyanezen egyházak férfiai egy népdal-esten vettek részt a fent említett épület-komplexumban. 2007 májusában az iskola itt látta vendégül azt a közel 80 diákot, akik részt vettek egy nemzetközi Kányádi Sándor szavalóversenyen és volt kollégánk, néhai Koncz János emlékére szervezett mini-futball nemzetközi versenyen.

Az épület előtti szakrális téren 2007 júliusában egy Jézusszobrot lepleztek le, amelynek költségeit a Németországban élő költőnő, Oláh Ilona (férje túrterebesi) finanszírozott. A szobrászművész, aki elkészítette, Nagy Ödön volt Csíkszeredából.

Hársfalvi Ottó esperes 2008 októberétől a Szatmárnémeti Székesegyház plébánosa és a püspök vikáriusa lett.

Illyés Csaba Mezőpetriben született 1974. augusztus 29-én. 1999. július 4-én szentelik pappá. Felszentelése után püspöki titkár és ugyanakkor a Kis Szent Teréz-plébánián ellátja a segédlelkészi feladatokat is. Segédlelkész: 2003. Szatmár Kis Szent Teréz-plébánia. 2003–2004. a Jubileumi Év koordinátora.

A Zárda helyén felépült Ifjúsági Ház hátsó udvara

Plébános: 2004. Szamosdara. 2004. Doktori kurzus a budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán.

2008 augusztusától a túrterebesi római katolikus egyház plébánosa, és ugocsai esperes, hitoktató.

Kántorok az utóbbi évtizedekben:
Pucser György (1965-1999);
Kovács István (2000. január 1-jétől).

Kurátorok 1997 előtti időszakban: (Az alábbi névsor nem teljes.)
Czerlau Endre, Feigi József, Fenyák Béla, Gedeon Pál, Geng Pál, Hutczel Pista, Kovács Béla, Mekker Antal, Mekker György, Nezezon Antal, Nezezon Vince, id. Popovics István, Simpf Balázs, Simpf János, Vagner Imre, Vida György.

1997-2004 között: Hutczel Vendel, Pinkovszki Imre, ifj. Popovics István, Smucz László.

2004-2009 között: Mekker Csaba, Mekker János, Mekker Tibor, Vida Pál.

Egyháztanácsosok 2004-2009 között:
Bauer Lajos, Czerlau Endre, Fenyák Béla, Gedeon Pál, Geng Ferenc, Hutczel Vendel, Kovács Béla, Kovács István (kántor), Mekker Csaba, Mekker János, Mekker Tibor, Pinkovszki Imre, ifj. Popovics István, Simpf Balázs, Smucz László, Vagner Imre, Vida György, Vida Pál.

A római katolikus templom

2009. március 29-én megtartott egyháztanács-választáson a következő tanácsosokat választották: Czerlau Endre, Feigi Attila, Fenyák Béla, Fenyák Tivadar, Huczel Vendel, Kornis Sándor, Kovács Béla, Kozsán Mihály, Pénzes Vince, Prukker Ferenc, Smucz László, Vagner Imre.

Hivatalból tag Kovács István kántor és az eddigi négy kurátor: Mekker Csaba, Mekker János, Mekker Tibor és Vida Pál. A Túrterebesi-szőlőhegyen pedig Zolcsák Zoltánt választották.

II. A reformáció szerepe

A mohácsi vész (1526) tragédiája lesújtó volt az egész országra nézve. A halotti dermedtségből a reformáció eszméje tudott felülkerekedni elsőként. Meghalt a csatában az ország ifjú királya és a főpapság számos képviselője. A művelt Nyugat nagyságai nem vettek tudomást a mohácsi veszteségről. Bár a darabokra tépett haza egyedül nem tudott ellenállni a pogány túlerőnek – 150 évig rabtartóvá lett –, de a nemzet magára-eszmélt a reformáció hitében.

A protestantizmust a magyarság Nyugat felől kapta. A tanulni vágyó ifjak a wittenbergi egyetemre mentek, ahol Luther és Melanchton tanított. Így 1522–1560 között a külföldön tanuló ifjak követőikké váltak. Egyik legkiválóbb tanítvány Dévai Bíró Mátyás és Bod Péter voltak, akik hazatérve *„a reformáció hajnalán az Isten beszédének lámpását egész Magyarországon elhordozták és a homályban élő embereknek a világosságot megmutatták."*[106]

Mivel a reformáció kezdeti eszmeáramlata a 16. századra tehető, a történeti Erdély elnevezés csupán a Nyugati-Szigethegység által határolt, a maitól jóval kisebb területegységre, országrészre korlátozódik. A mai (Trianon óta) értelemben használt Erdély már jóval tágabb és pontosan behatárolt (a Keleti- és Déli-Kárpátok koszorúzta, nyugati országrész) és a történelem folyamán külön területi egységként szereplő bihar-szatmár-szilágy-máramarosi „részeket" és a Bánságot is magában foglalja.

Mivel Túrterebes, földrajzi fekvésénél fogva is, inkább tartozott a Partiumhoz, mint a történelmi Erdélyhez, a következőkben csak nagy vonalakban vázolnám föl a reformáció térhódítását az erdélyi részeken.

A középkor évszázadaiban Erdély, autonóm jogállású vajdaságként, Magyarországtól eltérő történelmi, gazdasági, társadalmi adottságai, valamint több feudális náció együttéléséből szövetségre lépő társadalmi-politikai berendezkedése révén önálló utat választott magának.

Tőkés László szerint: *„A reformáció századában ez a különállás még jobban kihangsúlyozódott, majd állami önállósuláshoz veze-*

EMA–PBMET

tett. A teljes leszakadást a mohácsi vereség (1526), és a hűbéri Magyarország felbomlása idézte elő."[107]

Elterjedése a Kárpát-medencében

A reformáció első terjesztői részben külföldiek voltak, akik itt találtak állást, részben pedig hazai egyházfik. A Wittenbergből kiindult reformmozgalom eszméi hamar elértek Magyarországra. A magyarországi diákok előszeretettel látogatták a wittenbergi és más külföldi egyetemet.

A Mohács mezején lejátszódott nemzeti katasztrófa, a kettős királyválasztás, majd az ország három részre osztása több tekintetben egyengette a reformáció ösvényeit.

Habsburg Ferdinánd és Szapolyai János saját hatalma megerősítésével volt elfoglalva. Mindkettő arra összpontosított, hogy minél erősebb érdekszálakkal magához kapcsolja a nagytekintélyű és vagyonú főurakat. Perényi Péter majdan ennek esett áldozatául. Az előbb említett két ellenkirály a gazdátlanul maradt főpapi javakat híveiknek, mégpedig legtöbbször a világiaknak szétosztották.

„A reformáció elterjedésével a katolikus főpapi állások maguktól megszűnnek."[108]

A reformáció elterjedésében a számos külső kedvező körülmény mellett az ország népében megvolt a megfelelő belső fogékonyság is. E fogékonyságot elősegítette az általános középkor végi egyházromlás, amely a hívekben a megingáshoz vezetett. Ezen kívül a fejlődő polgári öntudat, jobbágyság folytonos forrongása, az állandósulni látszó nyomor, a bizonytalanság nagyban hozzájárult a reformáció tanainak térhódításához. Ez mind az arra alkalmas lelkekben a hitet képes volt felcsiholni. A hatalmas és szókimondó propaganda a nép nyelvén szólt, amelyet a közember megértett és méltányolt. Ily külső és belső tényezők hatása mellett a reformáció országosan elterjedt két évtized alatt. A Tiszántúl egyes főbb helyei, így Debrecen, Békés, már a harmincas évek közepétől befogadják a reformáció tanait. Ennek az országrésznek a reformálását különben leginkább az a körülmény segítette elő, hogy később nagy részben az erdélyi fejedelemség jogara alá került.

Az 1557 nyarán Debrecenben tartott zsinat már a helvét irány mellett kötelezte el magát, majd 1562-ben a Confessio Catholica már teljesen Kálvin szellemében szabályozta a hit és a mindennapi élet kérdéseit. Ugyanekkor a tiszántúli zsinatok kötelezték a prédikátorokat Kálvin latin nyelvű kátéjának olvasására, amelyet magyarra is lefordítottak. 1564 áprilisában a nagyenyedi zsinaton a fejedelem, János Zsigmond is a kálvini hit mellé állt. Júliusban a tordai országgyűlés a katolikus és evangélikus vallás mellé harmadikként a reformátust is *bevett* vallássá, azaz a másik kettővel egyenrangúvá nyilvánította.

Mint az ország és vidék nagy részén, így Túrterebesen is, a papokra hárult a feladat, hogy a reformáció szellemében átalakítsák a templomot és az eklézsiákat. Előbb maguk alakultak át belsőleg és külsőleg. Elhagyták a böjtöt, a számtalan katolikus ünnepet, a papi öltözetet, még a szentségeket is díszöltöny nélkül szolgáltatták ki.

1560-ig Luther tanítása szerint rendezték az istentiszteletet, s a római szokásokból sokat megtartottak. A miseénekek jó részét átvették. Nagy különbség volt mégis a protestáns és a katolikus istentiszteleti éneklés között. A római egyház templomaiban énekkarok énekeltek, a protestáns egyház pedig visszaállította az őskeresztyén gyülekezeti éneklést. Ez a gyülekezeti éneklés lett a protestáns nép kedves istentiszteleti cselekménye, melyben nagy örömmel vett részt.

A reformáció eredményeként jöttek létre az énekeskönyvek. A lelkipásztorokat gondosan kiképezték külföldi egyetemeken. Vizsgát kellett tenniük hivatalba lépésük előtt a zsinatokon, ahol esperesek avatták fel őket. A püspökök szigorú felügyeletet tartottak felettük.

Az egyház főbb törekvéseihez tartoztak még: az anyanyelven való igehirdetés, a magyarra lefordított Biblia. A protestáns iskolák abban az időben hazánkban koruk legmagasabb műveltségi színvonalán álltak. Kemény nevelésű rendszerük megedzette diákjaikat. Hatott a Biblia használata, a gyülekezeti éneklés új énekek és zsoltárok kiadása révén, valamint a nép iskolázottságának emelése elemi, középfokú és felsőfokú iskolák alapításával.

A református oktatás kezdetei

Az erdélyi reformáció elsősorban a köznépnek tett nagy szolgálatot azáltal, hogy szorgalmazta a népi éneklés és a magyar nyelvű népoktatás kifejlesztését. Az ún. *„nemzeti iskolák"* a későbbi népiskola előfutárai voltak, ahol már a kezdetekben fontos elem a leányok nevelése is.

Ebben a korban – és később is – a reformáció átütő erejét az egyház és az iskola összefonódása biztosítja.

A tanítók többnyire szintén papi hivatalra készültek, és csak azon esetben maradtak végleg iskolatanítók, ha papi alkalmazást nem nyerhettek. Voltak azonban kisebb végzettségű s egyedül csak az iskolatanítói pályára készült rektorok is, de mind ezek, mind az előbbiek, kötelesek voltak vizsgát tenni.

Szatmár vármegyében, valamint a szomszédos megyékben (pl. Ugocsa) – így Túrterebesen is – az új felekezetnek kezdetben nem voltak kiadásai templomépítésre, mert egyszerűen elfoglalták a régi katolikus templomot. Annál többet áldoztak az iskolára. A protestáns elveknek megfelelően, minden embernek olvasnia kellett a Bibliát. Így tehát jó tanítókról kellett gondoskodni, akik megtanították írni és olvasni a szegény, de nagyszámú pórnépet.

Ezt úgy valósították meg, hogy akik lelkészi állásra pályáztak, csak úgy számíthattak megválasztásukra, ha előzetesen több évig tanítóskodtak.

A magyar reformáció legnagyobb vívmánya a magyar nyelvű Biblia volt.

„A reformációban a magyarságnak átadta Isten a magyarra lefordított, így minden hallgató és olvasó számára élő erővel ható Bibliát. Ez és a – hazájában üldözött – nép között, örök veszedelemben járó prédikátorok őszinte, jól érthető prédikációja adott értelmes életcélt az anyagi pusztulásban, a szinte kiirtott és elszakított családok számára, és adott magyarázatot a megpróbáltatásokra, megújulást, erős reménységet és kitartást. A reformáció hozta lelki áramlat tette, az egyén önkéntes vállalása alapján, a társadalmi élet alapjává az Isteni törvények szerinti magas erkölcsi életet... Ez az őszinte, tiszta erkölcsiség tette lehetővé a valódi polgárosodást."[109]

A középkori és a kora újkori oktatás elsődlegesen magában az iskolában, a tanítási órán folyt, ahol a hallgatók főként a nyelvi alapok skandálásszerű ismételgetésével, a rektor kommentárjainak és előadásának lejegyzésével alapozták meg tudásukat. A 16. században a középkori, kézzel írott iskoláskönyveket fokozatosan felváltották a nyomtatott tankönyvek. Protestánsok és katolikusok felismerték a könyvnyomdák hatalmát a tudás terjesztésében. Ám a tankönyveket csak a tanárok használták. Nekik szánták az útmutatásokat, kiegészítéseket, kommentárokat.

Az egyházi iskolákban grammatikát, retorikát, dialektikát, aritmetikát, geometriát, asztronómiát és zenét tanítottak. Ezeken kívül latint, görögöt és hittant. A protestáns iskoláknak volt még egy nagyon fontos tanítási elvük: ha a sors úgy hozta, minden körülmények közepette is, *védelmezték hazájukat* (pl. a szatmári diákok, akiknek Batizon emeltek emlékművet). Így tehát az iskola arra is oktatott, hogy szükség esetén a tanulást félretéve, karddal a kezükben harcoljanak. Emellett hitük hűséges védelmezői maradtak egész életükben.

A református iskola kezdetei

Az iskola kialakulási évét igazoló történeti adataink nincsenek, de a helyi körülmények, hagyományok s a régebbi jegyzőkönyvekből fönnmaradt feljegyzések azt bizonyítják, hogy a megalakulás után, a 16. század közepétől az államosításig (1948) Túrterebesen a református egyház iskolával rendelkezett.

1626-ban rektor működik Jánky András személyében. Ez azt jelenti, hogy az 1600-as évek elején a református egyház iskolát tartott fenn a maga erejéből. Szép Elemér református lelkész szerint (1954): *Fennmaradt egy okirat, amely szerint az iskola megalakulásának ideje a 16. század közepére tehető.*

Hol volt az eredeti iskola?

A jelenlegi református iskola helyén a középkorban temető volt, a mindenkori katolikus templom mögötti területen. A település reformálása után a templom (amely azelőtt a kato-

likusoké volt), a mögötte lévő temető, a papi lak (a templom szomszédságában) a reformátusok birtokába került.

Ezen a területen, a még református, de az 1743-as elvételétől kezdve már a római katolikus templom mögött, az országút mellett, az egykori temető helyén épült meg az ősi református iskola, a tanítói lakrésszel egybekötve. Nincsenek adataink arra vonatkozóan, hogy mikor épülhetett az ún. ősi iskola.

Azt tudjuk, hogy a katolikusok által visszafoglalt templomelvétel után, kb. 1745 után, a református egyház felépítette a jelenleg is álló műemlék templomot, az iskolaépület közelében. Így a terület két részre oszlott: a templomtelek, ahol a templom épült, s közvetlen mellette, ahol az ősi iskola épült, az iskolatelek lett.

Sajnos nincsenek, vagy csak néhány adattal rendelkezünk az iskola megalakulásától egész az 1800-as évekig. 1824-ben az egyházmegyei iskolalátogató bizottság megvizsgálta az iskolát.

1836-ban Vad Jánost és Székely Andrást nevezik ki oskola felvigyázónak. Elrendeltetett, hogy a kinevezett felvigyázók hetenként két ízben megvizsgálják a tanulók előmenetelét. A

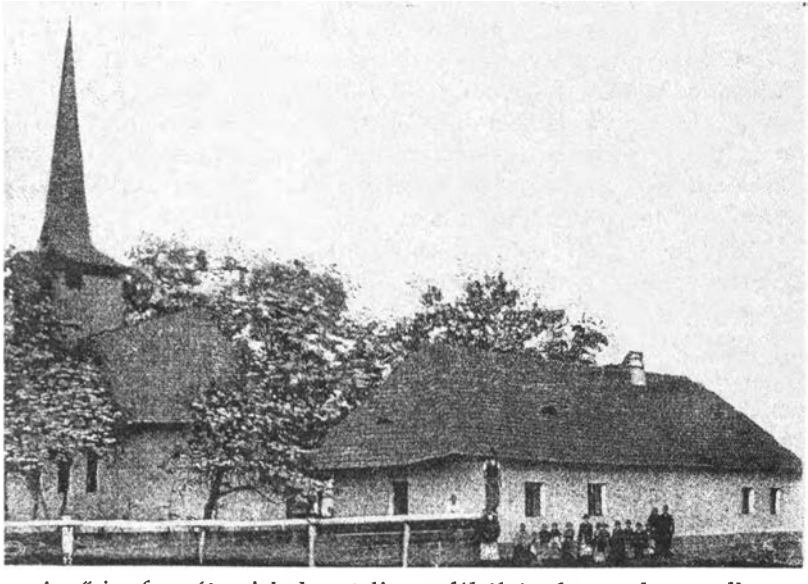

Az ősi református iskola a teljesen fából épült templom mellett

tapasztalatokról vasárnaponként beszámoltak a konzisztóriumnak. 1836-ban még volt földjárandósága a rektornak (tanítónak). A rektornak adják a cintermet és környezetét, mivel más földterülettel nem rendelkezett.

1841-ben szuperintendensi intézkedés nyomán elhatároztatik, hogy építsék fel a tanítói lakást.

1843-ban azzal vádolják a tanítót, hogy nem végzi kötelességét, nem tanít, hanem kószál. Mindezeken túl kegyetlenkedik. Emiatt sok szülő nem járatja gyermekét az iskolába. A főgondnok megállapítja, hogy az iskola züllött állapotban van. Boktay Mihály, egyházmegyei iskolai felügyelőt küldik a helyszínre, aki sürgeti az iskola ügyének rendezését.

1865-ben jelentős esemény zajlik Túrterebesen. Itt tarják meg a megyei református tanítói értekezletet az egyház költségén.

1867-ben a szigeti egyházmegyei közgyűlés rendelete alapján az egyházat kötelezik, hogy nagyobbítsa meg az iskola termét.

1871-ben az egyház leváltja Bartha Sándor tanítót, mert több hajlama van a gazdálkodásra, mint a tanításhoz. Ugyanakkor a mindenkori tanító részére kivetnek 90,5 véka búzát és 40,5 véka tengerit. 1873-ban az iskolai és tanítói lakást renoválják.

1877-ben jelentős esemény zajlott le az oktatásban. Első ízben választanak ún. iskolaszéket. Tagjai: Csorba György, Kovács Mózes, Losonczy István. 1882-ben a megyei tanfelügyelőség felszólítja a református egyházat, hogy az iskolát adják át az államnak. Bár a közgyűlés igent mondott, de indoklást fűzött három pontban a határozathoz.

1887-ben ismét szóba került az iskola átalakításának gondolata. Az egyházmegyei közgyűlés megfelelő iskola építését követeli.

1896-ban az esperes közli a terebesiekkel, hogy a közigazgatási bíróság rendelete alapján az iskolát zárják be. A gyerekek menjenek át az állami iskolába. Mi indokolhatta a fenti határozatot?

Egy biztos: abban az időben a tanítói fizetés nagyon kevés volt. Ennek ellenére a tanító maradt, hajlandó volt dolgozni továbbra is, a csekély fizetés ellenére.

A 19. század utolsó évtizedében az oktatás súlyos anyagi gondokkal küzd. A hívek nagy áldozattal tudják csak fenntar-

tani az iskolát. Egy 1899-es adat szerint a tanító 214 forint államsegélyben részesült. Az egyház nem képes megfelelő fizetést biztosítani a tanítónak. Túrterebesen, de a környező településeken is a vármegyében, gyakori volt a tanítóváltás. Előfordult, hogy az előzőleg elbocsátott tanítót kénytelen az egyház visszafogadni. A vizitációk alkalmával néha dicséretben részesül az iskola.

A 20. század első évtizedében, a megnőtt gyermeklétszám és más körülmények hatására, az oktatás fejlődésnek indult. 1902-ben az egyház tőkesegélyt kért azzal a céllal, hogy iskolát és tanítói lakrészt építsen a régi helyébe. 1907-ben felvetődik annak a gondolata, hogy a gyűjtött templomalapból új iskola és tanítói lak épüljön.

1908-ban a templom szomszédságában lévő telken elkezdik az iskola és tanítói lak építését, amelyet csak a következő évben fejeznek be. A lelkész Horvát Pál volt, a gondnok pedig Tóth Gábor. 1909-től tanítanak ebben az épületben a reformátusok, egészen az 1948-as államosításig.

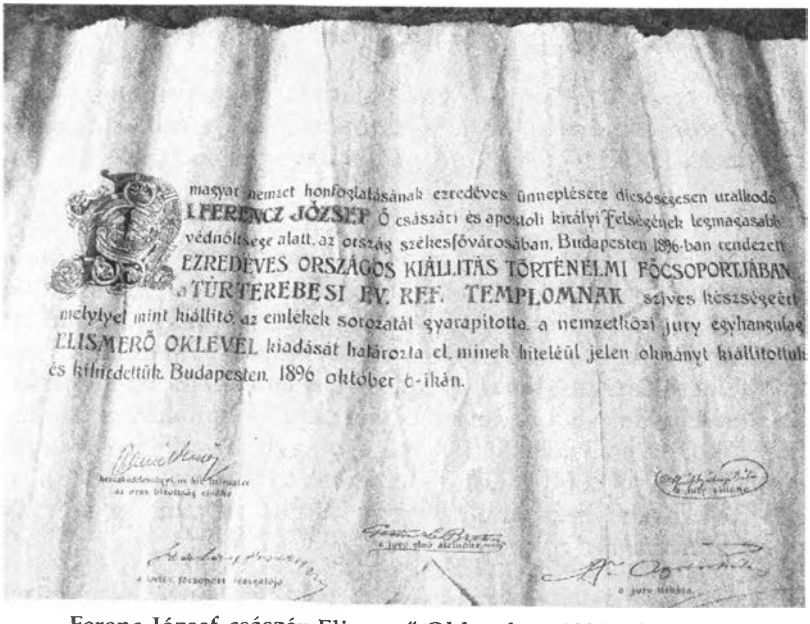
magyar nemzet honfoglalásának ezredéves ünneplésére dicsőségesen uralkodó
I. FERENCZ JÓZSEF Ő császári és apostoli királyi Felségének legmagasabb
védnöksége alatt, az ország székesfővárosában, Budapesten 1896-ban rendezett
EZREDÉVES ORSZÁGOS KIÁLLITÁS TÖRTÉNELMI FŐCSOPORTJÁBAN
a TÚRTEREBESI ÉV. REF. TEMPLOMNAK szives részségéért
melylyel mint kiállító az emlékek sorozatát gyarapitotta, a nemzetközi jury egyhangulag
ELISMERŐ OKLEVÉL kiadását határozta el, minek hiteléül jelen okmányt kiállitottuk
és kihirdettük. Budapesten, 1896 október 6-ikán.

Ferenc József császár Elismerő Oklevele – 1896. október 6.

A faragott pecséttartó kazettát a Budapesten élő Borsos Róbert készítette. Borsos Róbert és felesége, Beáta (Vida) iskolánk tanulói voltak

Ettől kezdve állami iskolává alakult, de református iskola néven volt ismeretes 1998-ig, amikor a helyi önkormányzat visszaadta az épületet a református egyházközségnek.

*

1997-ben ebben az épületben alakult meg a helybeli roma gyermekek számára egy ún. Tanulóház, ahol a rendszeres iskolai oktatást elkerülő romagyerekek számára korrepetáló délutáni foglalkozást szervezett az iskola, a helyi tanács, valamint a szatmárnémeti Caritas Szervezet. Mivel egy évvel később a Polgármesteri Hivatal visszaadta az egyháznak az épületet, a tanulóház átköltözött a jelenlegi helyére, vagyis az új iskola egyik épületébe, ahol jobb tanulási feltételeket tudunk biztosítani a 118 (I–X. osztályban tanuló és egy óvodai csoport szegény és roma származású) gyerek számára.

1915-ben nincs tanító. Ennek köszönhető, hogy a gyermekek átmennek az állami iskolába. 1920 után a hatalmon levő kormány eltöröl minden tandíjat.

1924. évben egyértelmű rendelkezések látnak napvilágot a román nyelv tanítására.

1925-ben megjelenik az Anghelescu-féle népoktatási törvény, miszerint az iskola működését a miniszteri önkény alá rendeli: csak román nyelven taníthatnak.

1998. szeptember 23., szerda

Mi újság?

Analfabétákat oktató iskola Túrterebesen

(Túrterebes — Varga Anikó) A túrterebesi polgármesteri hivatal, a Caritas és a Tanfelügyelőség támogatásával délutáni foglalkoztatást szervez a faluban élő analfabéták számára. Az egykori református iskolában, a Caritas 62 gyerek számára rendezett be iskolapadokat, a Tanfelügyelőség pedig ígéretet tett, hogy fizetést biztosít egy tanügyi káder számára. Erre a posztra eddig öt személy jelentkezett.

Nagy Mária, a Caritas helyi képviselője azért tartja fontosnak az osztály újraindítását, mert egyre több olyan gyerek van, aki nem tud írni–olvasni. Ugyancsak a Caritas fog majd segíteni, hogy az itt foglalkoztatott gyerekek uzsonnát és ruhát kapjanak.

A Szatmári Hírlapban Varga Anikó tudósítása

1928-ban Horváthné Petyka Erzsébet tanítónővel az állami ellenőrző szervek nincsenek megelégedve. Az indok: a román nyelv tanításával van kifogásuk. A tanítónő működését nem engedélyezik, így a tanítónő lemondásra kényszerül. Az iskola bezárásával fenyegetőznek. A presbitérium új tanítói díjlevelet állapít meg: 16 hold föld haszonélvezete; 3 magyar hold legelői

illetőség; az évenként kivetett terményprovent és napszámpénzváltság 1/3-ad része; az évenkénti kivetett borpénz 1/3-ad része; tűzifa váltságul 1 hold és 1300 négyszögöl; szőlő haszonélvezetnek 1/3-ad része; stóla; fizetés kiegészítés az államtól; lakás, valamint külső és belső kert.

Az 1940–1945 közötti hatalomváltás könnyebbséget hoz. Az iskola bádogfedelét két ízben (1935-ben és 1946-ban) leszakította a szélvihar, de helyrehozták. Alispáni rendeletre 1944-ben az iskolai levéltár anyakönyveit, naplóit elszállították Nagyszőlősre, hogy a bombapusztítás ellen biztonságban legyenek. Az 1948. évi államosítás megszüntette a felekezeti iskola létezését.

Kupán Árpád így írja le az államosítás aktusát: *„A magyar tannyelvű református, katolikus, unitárius iskolák államosításával készült iratot román nyelven fogalmazták meg. Az egyház javait vették leltárba, úgy, hogy az egyház képviselőit, a lelkészt, gondnokot nemcsak, hogy erről előzetesen nem értesítették, de még csak közel sem engedték, amikor a birtokbavétel megtörtént."*

A leltározást és az iskola átvételét egy, a tanfelügyelőség által megbízott tanerő végezte, ott ahol volt állami iskola is, abból delegáltak, ha nem volt, akkor a központból küldtek ki valakit... Az átvételnél általában jelen volt a helység vezetője - a bíró, a jegyző, a helyi pártszervezet megbízottja, viszont nem volt jelen a lelkész vagy a gondnok, az iskola tulajdonképpeni igazgatója, mint átadó.

A lelkipásztorok

Az első református lelkipásztor, valószínű, a volt római katolikus pap volt, aki a református vallás követője lett és, mint az új hit lelkipásztora, tovább maradt eredeti helyén. Ám a reformáció meggyökerezésétől, 1530-tól egészen 1578-ig, a papok nevei ismeretlenek.

Munkácsi Balázs (1578. augusztus 11-től), Csengery János (1580–1582, majd 1588–1590), Szylviusz János (1591. augusztus 24–?), Visky Dániel (1592. szeptember–?), Börvey Gáspár (1593–1597. augusztus 9-ig), Szántay István (1598–1599. július 23-ig),

Egey Benedek (600-1601, majd még 1605), Mihályfalvi Mihály (1602), Nagy Máté (1608. augusztus 8.), Fogtói P. Illés (1609. augusztus 27.), Makkai János (1610-1615).

Biki Ferenc, volt máramaros-ugocsai esperes vizitációja alkalmával 1896-ban rábukkant egy 1611-ből keltezett írott okmányra, amit közölt az *Ugocsa* című nagyszőlősi lapban. Az újságcikket Szép Kálmán megtalálta 1930-ban. Az okmány arra a szomorú tényre utal, hogy a még a 17. század elején magyar református vallású két falu: Szászfalu és Sásvárszírma elruténesedett.

Sepsi Soltész (1616-1618), Vali Miklós (1619-?), Tejfalvy Csiba Márton (1625-1626- 1631), Mezőlaky Miklós (1632-) Perényi Gábor udvari papja volt. Tasnády István (1633-), Kisnaményi Sebestyén (1636-1638), Ilosvay Sz. István (1640-1641), Tekeházy István (1645-1646-1648), Csomay András (1648), Tamásváraljai György (1651), Békéssy Mihály (1652), Szilágyi Ferenc (1689). Az 1689-től szolgált papok ismeretlenek. (122 év történetére vonatkozóan nincsenek adataink)

A túrterebesi református egyháznak 1807-től van anyakönyve. Ennek ellenére csak 1811-től örökítik meg a lelkészek neveit. Buss András (1808), Finta József (1811. április 17-től). Bakos István (1814-1857). A népszerű pap 43 évet szolgál Túrterebesen. Szolgálata idején (1845) renoválják a templomot és a tornyot. 1846-ban a kisharangot újra öntik. Vass István (1857-1859). Szük Ferenc (1859-1901) 42 évig szolgált. A Szatmár vármegyei Rozsályban született. Ismerte a klasszikus nyelveket és irodalmat. Kedvelte Horatiust. Eredetileg tanárnak készült. Hatalmas termetű ember volt. Az iskolát átépítették az ő idejében.

Református tanítók a 20. század utolsó évtizedeiben

A *-gal jelölteknek nem volt oklevelük.

Becski László* (1880-1881), Nagy Gerzson (1881-1883), Szük Sándor* (1883-1884), Tóth Lajos* (1884-1887), Kemecsei Elek (1887-1897), Szabó Lajos (1897-1898), Petyke Pál (1899-1901), Gaál Gyula (1901-1902).

Szép Ferenc (1887-1888). Az ő idejében a református népiskola helyisége igen kicsiny, tanteremnek nem is nevezhető.

Segédlelkész és tanító, de lelkipásztori teendőket is végez. 1888-ban Tiszaújhelyre került, és ott is maradt.

Tóth Gábor (1901–1906) Szép Elemér apósa volt.

Horvát Pál (1907–1923) Az ő idejében épült a volt református iskola.

Szép Kálmán (1924–1954) 1886-ban született Máramarosszigeten. Egrespatak községből került Túrterebesre, és több mint 30 évig szolgált. Nevéhez fűződik: a templomépítési alap gyűjtése, a templom tornyának újrafedése; bibliakört alakít; Nőszövetség alakult szolgálata idejében. Az iskolások számára megszervezi a vasárnapi iskolát, és megalakítja a református dalárdát. Az államosítást követően a kántori teendőket is elvégezte.

Túrterebesről származó református papok: Szabad Károly, Szép Elemér, Szép Ferenc, Szép Kálmán.

Kósa Rezső (1955–1956), Solczi Ferenc (1956–1966), Kicsi József (1967–1968), Saja Sándor (1969–1972), Kovács Károly (1973–1974), Bara Kálmán (1975–1976), Sipos Vízaknai Ákos (1976–1980), Béres Zsigmond (1980–1999).

Önéletrajz

Nevem Somfalvi Edit, 1969. december 16-án születtem Avasfelsőfaluban, ma Negreşti-Oaş (Szatmár megye).

Édesapám neve Somfalvi József Miklós, édesanyám neve Kiss Edit-Erzsébet. (Túrterebesen született – szerzői megjegyzés.)

Tanulmányaimat Szatmáron, a 4-es számú Általános Iskolában kezdtem, s az akkori 5. sz. Ipari Liceum (ma Kölcsey Ferenc Nemzeti Főgimnázium) matematika-fizika szakán folytattam 1984–1988 között.

Egyetemre már a Kolozsvári Református Teológiára felvételiztem, 1988 júliusában sikeres vizsgát tettem, s egyedüli lányként az évfolyamon megkezdhettem tanulmányaimat.

1991-ben a tavaszi félévet az ELTE Hebraisztika karán tölthettem ösztöndíjasként.

1992–1993 között püspöki engedéllyel – a lelkészek rendkívül alacsony számára való tekintettel – Bürgezden, egy Berettyó menti (Szilágyság) 400 lelkes gyülekezetben szolgáltam.

1994-ben befejeztem teológiai tanulmányaimat, letettem mindkét szakvizsgámat, és a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatalában titkárként dolgoztam fél évig, s onnan 1995 márciusában hirtelen megüresedés folytán Diósadra, Tövishát

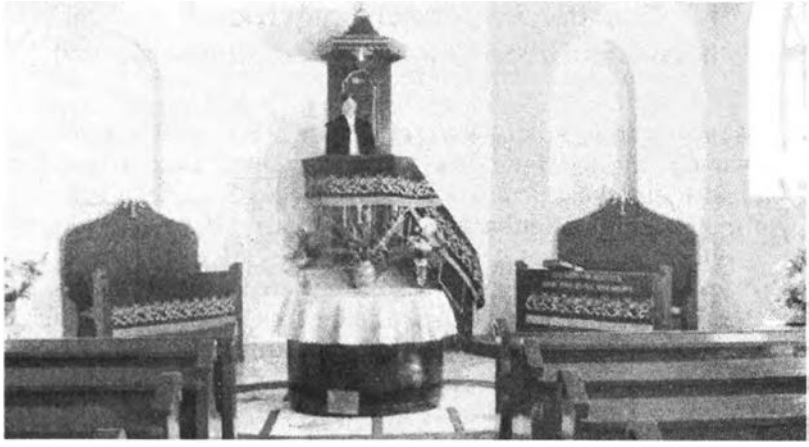

Somfalvi Edit tiszteletesasszony 1999-től szolgál Túrterebesen. Ő az első női lelkész a községben

egyik legnagyobb református gyülekezetébe (1150 lélek) kerültem. Az ott töltött négy esztendő alatt Zilahon is tanítottam a Wesselényi Református Kollégiumban történelmet és filozófiát, valamint ifjúsági munkát végeztem.

1998-ban Belfastba, Észak-Írországba kaptam meghívást angolt és gyakorlati teológiát tanulni, ahol egy évig a Union Theological College ösztöndíjas hallgatója voltam. Ottani tanulmányaim a gyermeklelki gondozás speciális kérdéseire irányultak.

1999 októberétől Túrterebesen (138 lélek), Szatmár megyében dolgozom.

2002-től bekapcsolódtam a Romániában is elindított „Nagyító" (Középiskolások Iskolán Kívüli Képzése) nevű szervezet munkájába, melynek során a három magyar ajkú gimnázium diákjaival foglalkozunk önismeret, kommunikáció, pályaválasztás és párkapcsolat témákban.

2003 szeptemberében felvettek a DRHE Pasztorálpszichológia Szakára, amit 2006-ban sikeresen befejeztem, és pasztorálpszichológusi szakképesítést nyertem.

2004 őszétől a DRHE doktori képzésben veszek részt Debrecenben.

Túrterebes, 2008. május 21.

Tisztelettel,
Somfalvi Edit

A helyi református egyházról és a közelmúltban restaurált templomtoronyról

A protestantizmust – s ezzel együtt a református hitet – a magyarság Nyugat felől kapta. Ez a szellem már a mohácsi vész előtt jelentkezett. A 16. század első évtizedeiben sok magyar ifjú tanult a wittenbergi egyetemen, majd hazatérve terjesztik a reformáció tanait.

A magyar reformáció bölcsője éppen Szatmár megye és vidéke. Erdődön Drágffy Gáspár sokat tesz a reformáció tanainak terjesztéséért, s ebben az áldásos munkájában segítségére van Dévai Bíró Mátyás és Batizi András.

Túrterebes viszonylatában fontos szerepet játszott Perényi Gáborné, született Frangepán Katalin és fia, Perényi János, aki Ugocsa és Máramaros vármegye főispánja volt abban az időben.

Nagy hatással volt Túrterebes reformációjára a Perényi-család protestáns magatartása, s ezáltal reformálása is. Az első protestáns Perényi Péter, hatalmas úr, koronaőr, majd erdélyi vajda, végül kancellár.

Nem lehet tudni pontosan: mikor alakult meg Túrterebesen a református egyház. Az tény, hogy a falu reformálására a vele szomszédos Szatmár város és vidéke ad ösztönzést. A reformáció előtt Túrterebes magyar ajkú hívei a római katolikus vallás követői voltak. Mivel a Perényiek áttértek a református hitre, a hívek is ezt követték, részint a földesúri nyomás alatt, részint a közeli Szatmárnémeti város példájára.

A Perényi-családdal együtt a falu magyar ajkú hívei is csatlakoztak a reformáció kálvini irányához, s létrejött ezáltal a kálvinista református egyház. A református egyházé lett a templom, a papi lakás, minden egyházi vagyon. Túrterebes Szatmártól kap erősítést, ha híveinek száma a sorozatos csapások alatt megfogyatkozott. Egyes vélemények szerint Túrterebesen 1576-ban református egyház volt. Sajnos, nincsenek adataink a 18. század első feléig.

A Perényi-család, gazdasági érdekből, a 18. század első felében rekatolizálni kényszerült. 1745-től a Perényiek, akárcsak a Károlyiak tették egy-két évtizeddel előbb Nagykároly környékén, nagyarányú betelepítést végeztek a sváb lakossággal, akik római katolikus vallásúak voltak.

1863-ban Perényi Károly Szerződésben rögzíti a 28 sváb család jogait és kötelezettségeit, és házhelyeket biztosított a mai Fő utca meghosszabbításaként ismert utcában, a Svábfaluban (a helyiek Sovábfalunak nevezik).

Perényi Károly 1749 decemberében erőszakkal elvette az egyház református templomát (60 forintot egy református vallású jobbágy markába nyomva).

Per lett az elfoglalásból. Mária Terézia a kivizsgálásra gróf Enkokczy Józsefet küldi ki. Mint a királyi kúria bírója 30 tanút hallgat ki. Csernell György szerint a templom tornyán (a jelenlegi római katolikus templomról van szó) egy felirat olvasható, mely szerint e templomot Perényi Károly őse, Perényi Gábor, Ugocsa megye főispánja és neje, Salgay Kata 1629-ben építtette. Perényi Károly azzal védekezett, hogy a templomot ősei építették, és ezt örökségének tekinti.

Az elfoglalás véres volt. Egy védekezőt megöltek. Perényi Károlyt kitüntették a Szentelt Vitéz címmel, amelyet a pápa adományozott.

A plébánost is kitüntették a „fáradságáért". Egy fundust kapott és a gyulai bortizedet is (elvéve azt a kálvinista papoktól).

Az 1743-as év elfogadhatóbbnak látszik, mert a római katolikus anyakönyv 1743-tól vezettetik. Az elvett templom kulcsa a református parókián ma is megtalálható.

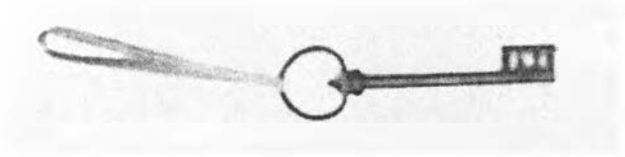

Az „elvett" templom kulcsa ma is megtalálható a református parókián

A református anyakönyvet 1807-től vezették. A templomot pedig 1745 körül építették. Az építés során vasszeget nem használtak, mindenütt faszeget alkalmaztak. Póttemplomnak épült, de ez nem sikerült. Műemlék templom maradt mindaddig, míg a templom falát ki nem cserélték. A torony egyes részeit is, kényszerűségből, bádoglemezzel pótolták. Ennek ellenére a torony műemléknek számít napjainkban is. 2007 augusztusában

a tornyot teljes egészében restaurálta Bálint Ferenc székelyudvarhelyi vállalkozó. A munkában segédkezett a vállalkozó fia, Zoltán és a két unokatestvér: Szabolcs és Csaba. A hívek örömére, a fent említett szakemberek, nagyszerű munkát végeztek.

A templom – Mária Terézia idejében (1740–1780) – s annak tornya főútra, központi helyre nem nézhetett.

• 1794-ben renoválják (a csillag vitorláján is ez az évszám olvasható).

• 1856–1871 között a templom és torony javításon esett át.

• 1872-ben Ferenc József királytól segélyt kérnek, és kapnak 150 osztrák értékű forintot.

• 1891-ben befedik a templom déli oldalát. A befedésre 10 300 fazsindelyt dolgoztak fel.

• 1896-ban 600 forint tőkesegélyt nyer az egyház a torony javítására.

• 1897-ben általános javítást határoznak el. Belül asztalosmunkát végeztettek. 2000 forint tőkesegélyt kérnek.

Templomépítési alapra befolyt pénzek:

• 1906: 3073 korona – a Halmi Népbankba betéve

• 1912: 9310 korona

• 1922: 10+15 öl kő – Dallos József kiszállít 10 ölt.

• 1923: 58.638 lei

Szép Kálmán – könyöradomány-gyűjtést indítványoz

(1927. X. 2.–1928. X. 1. közötti időben 20 111 lei gyűlt Bihar megyében)

Megjegyzés: 1932-ben ez az összeg a konverzió következtében megsemmisült.

Harangok: három harang volt. Két nagyobb, egy kisebb.

• 1917-ben a nagyharangot ágyúöntés céljára elviszik. Súlya 200 kg volt.

(A harangon a következő szöveg volt: *„Isten dicsőségére, a túrterebesi református eklézsia öntette, a maga költségével. Vad János egyházfi, Anno 1788.“*)

• 1846-ban Simon István gondnok jelenti, hogy a kisharang, amellyel hétköznap harangoztak, elhasadt. (1745 utáni időkben az egyháznak két harangja lehetett: egy nagy és egy kicsi.)

A református templom

Felvétel az országút felől

• Az újraöntött kisharangra ezt írták: *„a tur-terebesi ref. sz. Ekkla. öntette a maga költségén, 1846-ban. Öntötte Pap Antal 1846. N.R.056"*. Anyaga vasérc. Koronája fából van. (1917–1923 között csak ez a kis harang volt.)

• 1923-ban Dallos Mihály egy 2 mázsa súlyú nagyobb harangot adományozott 23 ezer lej értékben az egyháznak. *„A tur-terebesi reform. egyház részére ajándékul öntette, Dallos Mihály, elhalt felesége Apai Marcella emlékezetére, 1923. évben. Schieb Nagyszeben."* Anyaga bronzérc, koronája vasból van.

A református iskola tanítóinak névsora 1623–1948

Jánki András (1623–?), Penyigei János (1646–?), Csomay András (1648–) a lelkészek között is szerepel. Nincsenek adatok összesen 189 évről!

Horváth Menyhért (1837), Petrits István (1838–1840), Szombati János (1840–1841), Szoboszlay György (1841–?), Csengery István (1843–1844), Szoboszlay György (1844–1848), Fehér István (1849–1858), Barta Sándor (1858–1863), Szoboszlay György (1863– 1870) összesen 13 évig. Barta Sándor (1870–), Nagy Gerson (1873–1874), Székely István (1874–1877), Nagy Gerson (1877–1880), Bekei László (1880–1883), Nagy Gerson (1882–1883) összesen 5 évig. Szük Sándor (1884–1885), Tóth Lajos (1885–1887), Szép Ferenc (1888–), Kenecsey Elek (1888–1896), Szabó Lajos (1897–1898), Petyke Pál (1899– 1900), Bakczy Áron (1900–), Gál Gyula (1900–1905), Szabó Endre (1906–1907), Bálint Imre (1907–1914), Salánky Margit (1916–1918) az első tanítónő Túrterebesen.

Bálint Imre (1919–1927), Horváthné Petyke Erzsébet (1927–1928), Makray Emma (1928–1935), Joó Ilona (1835–1938), Kiss Mária (1838–1940), Berecz Mária (1940–1942), Gyarmathy Margit (1942–1944), Szép Kálmán (lelkész) (1944–1945), Papp Etelka (1945–1948).

EMA–PBMET

Gondnokok az utóbbi fél évszázadban

1. Vári Elek
2. Bálint Orosz István
3. Vári Sándor (1960–1972 – 8 évig)
4. Ilkó Béla (1964–1968 – 4 évig)
5. Orosz István (1968–1972 – 4 évig)
6. Tóth György (1972–1974 – 2 évig)
7. ifj. Orosz István (1980–1984 – 4 évig)
8. Elek Mihály (1984–1988 – 4 évig)
9. ifj. Vári Sándor (1988–1996 – 8 évig)
10. Borsos József (1996-tól: 13. éve)

Presbiterek az utóbbi 50 évben

a. Túrterebes: Apai József (1960–1968: 8 évig), Borsos Endre (1974–2003: 29 évig), Borsos József (1984-től: 18. éve), Borsos Tibor (2006-tól: 3. éve), Czellár István (1968–2000: 16 évig), Elek Árpád (1960–1988: 22 évig), ifj. Elek Árpád (1996–2003: 7 évig), Elek Endre (1974–2007: 33 évig), Elek Mihály (1974–2003: 13 évig), Elek Sándor (1964–2000: 30 évig), Éles József (1964–1980:14 évig), Geng Éva (2003-tól: 6. éve), Ilkó Béla (1960–1964: 4 évig), Kálmán Béla (1980–1984: 4 évig), Kiss Kálmán (2006-tól: 3. éve), Korponai Gizella (2000-től: 9. éve), Losonczi Béla (1960–1964: 4 évig), Nagy Elek (1964–1996: 20 évig), Néma Ferenc (1968–1988: 16 évig), Néma Orosz István (1974–1988: 8 évig), Orosz István (1960–1998: 18 évig), ifj. Orosz István (1972–2000: 12 évig), Orosz János (1964–1974: 10 évig), Orosz Sándor (1964–1972: 8 évig), Puskás Bálint (2000–2003: 3 évig), Szabad Gyula (1964–1972: 8 évig), Szabad István (2000–2006: 6 évig), Szilágyi Endre (1980–2000: 12 évig), Tóth György (1960–1988: 14 évig), Varga Tibor (1984–2006: 11 évig), Vári Elek (1960–1964: 4 évig), Vári Ferenc (1980–2003: 19 évig), ifj. Vári Ferenc (2003–2006: 3 évig), Vári Sándor (1968–1980: 10 évig), ifj. Vári Sándor (1980-tól: 19. éve).

b. Szőlőhegy: Kiss Sári, Mike Géza, Mike Ilona, Szilágyi Tivadar, Vári István.

EMA–PBMET

A jelenlegi presbiterek egy része Somfalvi Edit lelkésznő társaságában. Balról jobbra haladva: Borsos Tibor, Borsos József (gondnok), Somfalvi Edit, Vári Sándor, Kiss Kálmán.
A felvételről hiányoznak: Geng Éva és Korponai Gizella presbiterek

Imádság a Kárpát-medencei Imanap alkalmából

(Elhangzott a Szatmárnémeti Szamos-negyedi református templomban.)

2008. december 7-én imát mondott *Somfalvi Edit*

Felséges Istenünk, Mennyei Édesatyánk!

Öröm és bánat egyaránt betölti a szívünket, amikor eléd járulunk ez alkalommal. Örvendünk, hogy együtt lehetünk, imádkozhatunk, Igédet hallgathatjuk, és együtt kérhetjük fiaddal: nem kérjük, hogy végy ki minket ebből a világból, hanem hogy őrizz meg minket a gonosztól.

Mégis bánatosak vagyunk, mert ennek az imanapnak a megléte mutatja, néped elszakítottságban, szétszóratva és egymás ellen fordulva él, mintha elfeledett volna Téged és Fiad tanításait.

Összegyűltünk hát egy akarattal, hogy kérjünk téged, segíts benned eggyé, összetartó közösséggé lennünk. Add, hogy olyanná változzon az életünk, hogy büszke lehess ránk.

Könyörgünk a családokért, a családokat összefogó népért, nemzetünkért. Imádkozunk a betegek gyógyulásáért, a gyászolók vigaszáért, az erőszak befejeződéséért és a szeretet, a béke győzelméért az emberi szívekben és életekben.

Jézus Krisztus Urunkért kérünk, hallgasd meg imádságunkat. Ámen.

III. A görög katolikus vallás megjelenésének története e vidéken

A kereszténység kelet felől terjedt el a nemzetek és népek között. A szent városból, Jeruzsálemből örökölte az egyetemes egyház a liturgia legősibb formáját, némely liturgikus ének éneklési módját, a liturgikus öltözetek, ünnepek egy részét és az Ószövetség sok más hagyományát. Péter apostol-fejedelem utódai Rómából irányították az egyház életét.

Kr.u. 330-ban kezd elkülönülni a rítus, a szemlélet és magatartás is Kelet és Nyugat között, miután Nagy Konstantin császár áttette székhelyét Konstantinápolyba. 1054-ben a régi és új Róma főpapjai kölcsönösen kiátkozták egymást, s ezáltal megtörtént az egyház szakadása. A 9–10. században krisztianizáltak sok népet (morvák, csehek, szerbek, horvátok, lengyelek és bolgárok). Ez a magyarázata annak, hogy a honfoglaló magyarok az új hazában már sok keleti típusú keresztényt találtak (bolgárok, szlovének és morvák). A honfoglalás előtti és utáni időkben kb. 200 keleti monostorról tudunk, amelyek idővel fokozatosan elnéptelenedtek, és 1344-ben teljesen megszűntek. Már előzőleg, 1215-ben, rendelet alapján, a hazai óhitűeket a nyugati szertartású püspökök joghatósága alá rendelték. A szorongatott óhitűek egy része „latinizálódott". Másik részük a 16. században protestáns lett, de a többség – szertartásához ragaszkodva – csatlakozott a más nyelvű óhitűekhez, a ruszinokhoz, később a románokhoz.

1438-tól, a firenzei zsinat utáni időktől, nevezik a Rómával egyesült keleti keresztényeket görög katolikusoknak.

1646-ban aláírták a kárpáti és szabolcsi óhitűek unióját is az ungvári várkápolnában. A saját püspökség létrehozását azonban csak 1771-ben teljesítette Róma. Addig az egri püspök volt a patrónusuk.

A románok uniója 1697-ben volt. Teofil püspök ekkor írta alá Gyulafehérváron az egyesülés okmányát. Az 1948-as reunió a mai napig sújtja a kb. másfél milliónyi románságot is.

Dr. Pirigyi István számos tanulmányában foglalkozik a magyar görög katolikusok történetével, mint keleti szertartású keresztény népcsoporttal.

Szerinte a keleti szertartású népcsoportok bevándorlása nem egyszerre és egyidőben történt. A keleti szertartású magyarság a bevándorolt román, vagy ruszin közösségekhez csatlakozott, és nagyon sokáig az ő sorsukban osztozott. 1204-ben felmerült egy keleti szertartású püspökség felállításának gondolata, de ez nem valósult meg. Később, a nagyszámú keleti szertartású néptömegek beáramlása után, új kolostori központok alakultak, és a keleti szertartású magyarok a nemzetiségi püspökök joghatósága alá kerülnek.

Dr. Pirigyi szerint: *„A ruszinok és a románok a 17. század végén egyesülnek Rómával. A Szentszék számukra apostoli vikariátust, illetve egyházmegyéket szervezett."*

Mivel Túrterebes 1421-től, a Perényiek kérésére, Ugocsa megyéhez csatoltatott, s ott is maradt évszázadokon át, a görög katolikusság kialakulásának szempontjából igen érdekes lehet felidézni néhány történelmi eseményt. A munkácsi püspökség kialakulása és működése fontos szerepet játszott a túrterebesi görög katolikus hívek életében.

A Pallas Lexikon adatai szerint (481. oldal) Ugocsa vármegye a Tisza két partján terült el. Határai északon Bereg, keleten Máramaros és Szatmár, délen és nyugaton ez utóbbi határolja. Területe 1199,63 négyzetkilométer. A vármegye nyugati része lapályos, csekély (120–130 m) tengerfeletti magassággal; keleti része azonban hegyes. A Tisza jobb partján a nagyszőlősi hegycsoport emelkedik, melynek legnagyobb magassága 878 m, míg nyugati végbástyája a Nagyszőlős fölötti Feketehegy, melyen Ugocsa várromjai állanak, csak 368 m. A Tisza bal partján hasonlóképpen tetemesebb emelkedések vannak, melyek az Avashegységhez tartoznak, s a vármegye területén 827 méternyi magasságot érnek el. E hegység végső nyúlványának tekinthető a Gyula és Tamásváralja (Tămășeni) fölötti dombok (353 m), valamint a Kisgérce (Gherța Mică), melyek messzire vannak a síkságra előre tolva. Folyóvizekben a vármegye aránylag gazdag. A Tisza kelet–nyugati irányban hasítja a vármegyét. Királyháza mellett lépvén ki a rónára, melyen több ágra szakad. A vármegye nyugati határán veszi magába a vele egyközű folyású Batár-patakot. Északi részét a Borsova és Szalva, déli részét a Túr vize öntözi; partjaik helyenként mocsarasak, leginkább a Bor-

sava mentén, ahol a Fekete-Eger mocsár nyúlik át. Éghajlata elég enyhe, mérsékelt, azért a tenyészetnek igen kedvező.

Egyéb tudnivalók: 1891-ben lakosainak száma: 75 461. Népsűrűség: 63,4 lakó/négyzetkilométer. Nemzetiségi megoszlás szerint: 28 852 magyar (38,2%), 5447 német, 40 tót, 8830 román, 32 076 rutén (42,5%), 216 egyéb.

Hitfelekezetek szerint: 6201 római katolikus, 47 651 görög katolikus, 458 evangélikus, 11 722 helvét és 9414 izraelita. Foglalkozások megoszlása: 506 értelmiségi, 19 301 őstermelő, 49 bányászat, 2146 ipar, 567 kereskedelem, 9 hitel, 188 közlekedés, 294 járadékból élő, 7426 napszámos, 1228 házi cseléd, 13 719 háztartásbeli, 100 egyéb.

A vármegye közművelődéséről csak a következő adatokat ismerjük: a 6 éven felüli férfilakosság 62,4%-a nem tud írni, míg a női lakosság 72,6%-a írástudatlan. A tanköteles gyermekeknek 40,8%-a nem látogatja az iskolát. Összesen 130 tanintézet van a vármegye egész területén. Működött egy gazdasági iskola Halmiban. Ezen kívül 2 ipari és kereskedelmi, 2 polgári, 1 felső népiskola és 113 elemi népiskola és 11 kisdedóvó. Közigazgatásilag a megye két járásra oszlik: Tiszán innen és Tiszán túli.

A vármegyében a községek száma összesen 71, ebből 64 kisközség. A lakóházak száma: 14 392. A vármegye székhelye Nagyszőlős. Az országgyűlésbe két képviselőt küldenek.

A munkácsi püspökség az unió után

Előzmények

1396 táján Kárpátalján telepedett le ruszin népével Koriatovics Theodor podoliai herceg. Zsigmond király neki ajándékozta a munkácsi várat a hozzá tartozó uradalommal együtt. A 15. század elején a herceg szerzetesei a Munkács melletti Csernekhegyen Szent Miklós tiszteletére kolostort alapítottak, amelyet Izidorosz kijevi görög katolikus metropolita fejlesztett egyházkormányzati központtá. Mátyás király 1458. augusztus 14-én Lukács presbitert nevezi a kolostor első apátjává.

Dr. Pirigyi István szerint: *„a munkácsi püspökség eredetére vonatkozóan semmiféle hiteles forrással nem rendelkezünk."*[110]

Egyes ruszin egyháztörténészek szerint viszont a munkácsi püspökség ősrégi. Hodinka Antal szerint is: *„a püspökség 1439–1445 között alakult, és első püspöke a már említett Lukács presbiter volt. Őt követte Petrov presbiter-hegumen. Tudjuk, hogy a kolostor 1498-ban ismeretlen körülmények között elpusztult. Később, 1551-ben találkozunk a forrásokban újra a munkácsi püspökséggel. Ekkor László püspök volt a munkácsi főpásztor. Kérésére I. Ferdinánd király (1526–1564) felszólítja a munkácsi kolostorhoz tartozó rutén papokat, hogy Lászlót ismerjék el püspökünknek."*

1623 után az oklevelek a munkácsi főpásztorokat már nem „rutén püspöknek", hanem „a görög egyházak püspökének" nevezik. Ez a névváltozás is kifejezésre juttatja, hogy az egyházmegyében a ruszinokon kívül más nemzetiségűek is élnek. Ide tartozott a keleti szertartású túrterebesi magyarok túlnyomó többsége is. A 18. század második felében a munkácsi püspökség területe már 13 vármegyére terjedt ki: Máramaros, Ugocsa, Bereg, Szatmár, Ung, Zemplén, Sáros, Szepes, Abaúj, Borsod, Torna, Gömör és Szabolcs megyére.

A 17. század folyamán a törökök kiűzéséig, Túrterebesre, valamint a szomszédos megyékbe, kisebb nagyobb csoportokban, ruszinok költöztek be. A szakemberek (Pirigyi) szerint: *„A beköltözés nyomán egyes vidékeken, így Huszt és Munkács környékén a magyar szórványok eltűntek, beolvadtak a nemzetiségekbe."*

Ott viszont, ahol a magyarság volt többségben (Túrterebes is ilyen település volt), a nemzetiségek magyarosodtak el.

A munkácsi püspökséghez tartozó egyházmegyében a túlnyomó többséget képező ruszin hívek papjaikkal együtt jobbágysorban éltek. A papok, az ún. batykók életkörülményei szinte semmiben sem különböztek a többi jobbágyétól. Az egyházmegyében világi papok felkészítésével és nevelésével foglalkozó intézmény nem volt. A munkácsi kolostorban időnként működött ugyan valamilyen alsóbb fokú tanintézet, de ebben csak a szerzetesek oktatásával foglalkoztak.

A mindenkori püspököket a szerzetesek és a vezető beosztásban lévő világi papok választották. Az egymást váltogató tulajdonosok (a Mágócsy, az Esterházy, a Rákóczi stb. család tagjai) a kolostor kegyurainak tartották magukat. Kizárólag tőlük függött, hogy ki kerül a püspöki székbe. A ruszin papok felett

ugyanis nemcsak társadalmi, hanem egyházi vonatkozásban is a földbirtokosok uralkodtak. Tisztviselők, a vajdák, időnként kiszálltak a falvakba, ellenőrizték a papok működését, megvizsgálták, tudják-e a legfontosabb imádságokat és a Tízparancsolatot. A híveknek, csekély ajándék fejében, az egyházi törvények megsértésével is, engedélyt adtak a válásra.

A bécsi béke (1606) után az egyházmegye területének jelentős része Erdélyhez került. A munkácsi vár is az erdélyi fejedelmek magántulajdona lett. Emiatt a püspökök kénytelenek voltak tőlük is működési engedélyt kérni. Az erdélyi fejedelmek (Bethlen Gábor: 1613–1629, I. Rákóczi György: 1630–1648) nem oltalomlevelet, hanem püspöki kinevezést adtak a munkácsi főpásztoroknak. Ám továbbra is ki voltak szolgáltatva a mindenkori földesurak önkényének.

A munkácsi püspökség története az unió után rendkívül bonyolult és szerteágazó. Az unió előtti századokban Oroszországból szakadár püspököket küldtek Munkácsra, akik az ottani kolostorban laktak, de püspökséget nem alapítottak. A 17. és 18. századokban állandó vita volt arról: ki nevezi ki a püspököt? (a pápa avagy a király?), meddig terjed ki hatásköre?, függ-e az egri püspöktől vagy az esztergomi érsektől?

Úgy gondolom, ez alkalommal eltekinthetünk a részletektől, s csupán a nevek felsorolásával szemléltethetjük a munkácsi püspökség vezetőinek lajstromát: Parthén Pétert – Simonovics István gyulafehérvári ortodox püspök szentelte fel. Halála után (1665) 25 év alatt (1665–1696) kilenc főpásztor is működött a püspökség területén. Ezt követően, 1689-ben a pápa De Camelis (Camillis) János Józsefet nevezte ki apostoli vikáriusnak, a király pedig (I. Lipót) munkácsi püspöknek.

A munkácsi egyházmegye egyik legsúlyosabb problémája az unió után is a papképzés rendezetlensége volt.

Munkácson a 17. század derekán működött ugyan iskola, melyben klerikusokat és kántorokat képeztek, de csak kezdetleges szinten. A papnevelés kérdésének megoldását De Camelis is sürgette. Ő maga is alapítványt létesített Nagyszombaton, hogy ott keleti szertartású teológusok tanulhassanak. A papság érdekében pedig kéréssel fordult I. Lipót királyhoz, aki 1692-ben kiváltságlevelet adott ki a Rómával egyesült rutén papság számára. A papok és azok gyermekei felszabadultak a jobbágyság alól.

I. Lipót elrendeli, hogy a földesurak az egyesült egyházközségek, az iskolák és a temetők részére telket biztosítsanak.

De Camelis halála után (1706) az egyházmegyének egyszerre három püspöke is lett. A valóságban azonban tíz évre újra főpásztor nélkül maradt. Ennek következtében a papok és a hívei körében a fegyelem fellazult.

1716-ban III. Károly király Bizánczy Györgyöt nevezte ki munkácsi püspöknek. A Hitterjesztés Kongreációja 1718. június 20-án behatóan foglalkozott a munkácsi és az egri püspökség jogviszonyával. Ekkor került szóba az egyesült papság ama kérése is, hogy a prímáson kívül más latin püspök ne avatkozzék egyházi ügyeikbe.

1720 után kimérték a parókiáknak járó telkeket. A III. Károly által megerősített kiváltságlevél következtében ezentúl a papokkal nem a földesurak, hanem a püspökök rendelkeznek. Így fokozatosan megindulhatott a mai értelemben vett egyházmegyei kormányzat.

Bizánczy halála után (1733) egy évig Olsavszky Simon, majd pedig testvére, Olsavszky Mihály Mánuelt nevezik ki munkácsi püspöknek. *„Ő volt a munkácsi püspökség egyik legkiválóbb főpásztora, aki viszonylag hosszú kormányzása idején (1743–1767) emberfeletti küzdelmet folytatott a püspökség alapvető problémáinak megoldása érdekében.“*[111]

Amint átvette a munkácsi egyházmegye vezetését, Olsavszky papnevelő intézet felállítását tervezte. Felsőfokú tanintézetet csupán azért nem tervezett, mert abba úgysem talált volna megfelelő előképzettséggel rendelkező növendékeket.

1744-ben Munkácson olyan iskolát alapított, amely az alapvető ismeretek elsajátítását biztosította. Ebben az iskolában két évfolyam működött: az I. évfolyamon a növendékeket írni, olvasni és számolni tanították, a 2. évfolyamon pedig hittant és erkölcstant tanítottak. Az oktatásban részesültek idősebb, felszentelt papok is. A püspök állította össze az iskola egész tananyagát tartalmazó tankönyvet, amely kétnyelvű volt: latin és ruszin.

Mária Terézia (1740–1780) több ízben juttat segélyt a munkácsi egyházmegyés papnövendékek neveltetési költségeinek fedezésére. *„Olsavszky a joghatósága alá tartozó román egyházközösségekből származó papnövendékek számára az Ugocsa megyei*

Turc községben szervezte meg a képzést, ahol egy tanító hittanra és liturgiára tanította őket."[112]

Mivel a 18. század első felében a falusi papság rendkívül nehéz anyagi körülmények között élt, III. Károly király 1733-ban létrehozta a lelkészpénztár (cassa parochum) intézményét, amelynek az volt a legfontosabb feladata, hogy a 100 forintban meghatározott lelkészi fizetést, ha szükségeltetik, minden esetben kiegészítse. 1747-ben Mária Terézia elrendelte, hogy felmérést készítsenek a munkácsi egyházmegye minden egyházközösségében. Az összeírás szerint Ugocsa megyében 33 parókia volt. Ez azt jelentette: a legkisebb településnek is volt temploma és papja. Részben ezzel magyarázható, hogy a lelkészek jövedelme rendkívül csekély volt. A már említett felmérésből az is kiderült, hogy a munkácsi egyházmegyében 40 kő- és 801 fatemplom volt. A templomok többségében igen kevés használható szertartási könyv volt. A többségük pedig nem unitus, hanem orosz ortodox kiadású volt.

A magyar egyházközösségekben – feltételezhetően Túrterebesen is – kezdetben ószlávul végezhették a szertartásokat. A magyar nyelv templomi használata a prédikációra és esetleg néhány énekre szorítkozott. Ez utóbbiakat a lelkészek fordították le. Emellett számos magyar nyelvű vallásos népének is keletkezett, amelyeket valószínűleg a szertartások előtt és után énekeltek.

A papság soha nem mondott le arról az óhajáról, hogy függetlenedjék az egri püspökségtől. A körülmények alakulása folytán mindegyre arra kényszerültek, hogy felvegyék a küzdelmet a munkácsi egyházmegye függetlensége érdekében. Hosszas vita és civódás után, Mária Terézia védelmébe vette a görög szertartásúakat. 1766. január 15-én kelt határozata értelmében a görög hívektől származó összes jövedelem a görög papokat illeti, egyben felszólította Esterházy Károly egri püspököt, hogy a munkácsi görög püspököt és papokat hagyja meg jogaikban, őket semmilyen téren ne korlátozza.

Végül is a munkácsi egyházkerület ügye eljutott a pápáig. XIII. Kelemen pápa 1768. január 27-én Bradács Jánost nevezte ki püspöknek és apostoli helynöknek. Ám Esterházy továbbra is hajthatatlan maradt. 1770. május 12- én Mária Terézia levélben kérte XIV. Kelemen pápát a munkácsi püspökség felállítására.

Hosszas latolgatás után, végül is 1771. szeptember 19-én, a pápa felállította a munkácsi egyházmegyét. Az első, valóságos megyés püspök pedig Bradács János lett, aki 1756 óta volt a munkácsi iskola tanára. Utóda Bacsinszky András hajdúdorogi főesperes lett.

A munkácsi egyházmegye 1771-ben történt felállítása egy rendkívül küzdelmes korszakot zárt le a vidék görög katolikusainak történetében.

1773-ban a magyarországi görög katolikus püspökök bécsi szinódusán kérik a magyar liturgikus nyelv szentesítését.

Az egyházi oktatás a 19. századtól az államosításig

Hivatalos dokumentumokat nem sikerült felkutatnom a túrterebesi görög katolikus egyház működéséről, valamint a felekezeti iskolájáról. Csupán a jelenlegi egyházi vezetők jóvoltából rendelkezésemre bocsátott kéziratokra hagyatkozhatom, valamint az egykori levelekből és kérvényekből lehet következtetni az elmúlt évtizedek eseményeire.

Amint a másik két felekezet esetében már utaltam arra az örvendetes tényre, hogy a 20. században voltak lelkészek vagy tanítók, akik feljegyezték a fontosabb eseményeket. Ők amolyan lelkes krónikások, akiknek eltökélt szándékuk, hogy megörökítsék az utókor számára a feledésre ítélt egyházi és iskolai történelmi eseményeket.

Így tehát tolmácsolni szeretném *A túrterebesi görög katolikus parókia krónikája* című kéziratban talált eseményeket, remélve, hogy az olvasó talál majd említésre méltó információkat. 1939-ben a következőket jegyezték fel a település történetéről, majd a görög katolikus templomról és felekezeti iskolájáról.

*

A község ősi történetéről a helybeli római katolikus plébánia irattárából csak annyit tudtunk, hogy a 15. században, azaz 1422-ben Zsigmond királytól Perényi báró kapta Túrterebest

királyi adományként. De az előbbi birtokosa Drág, máramarosi vajda neje sokáig pereskedett emiatt...

...Egy régi adat szerint már 1550-ben Ferdinánd király négy vásárt engedélyezett a községnek. A római katolikus plébániát 1744-ben alapították.

...1748-ban gróf Barkóczi Ferenc jegyzőkönyvben rögzítette, hogy Túrterebesen 30 római katolikus lélek volt, görög rítusú „multum plores", azaz ennél jóval több és 60 református lélek. Továbbá megállapítja, hogy a református egyháznak hiányzik a papja, a görög egyháznak kántora van...

Az 1778. évi római katolikus plébániai leltár megemlíti, hogy Turcon (Turț) Ivászkó Demeter parókus görög szemináriumot tartott fent, 700 növendéke volt, s a kántori szolgálatot a moralistákkal végeztette. Turcon akkor 1000 fő volt a hívek száma. Ez a környék pedig az avasi esperesi kerülethez tartozott és a Munkácsi Püspökséghez, majd azután a püspökségnél nyílott meg a szeminárium, ugyancsak Ivászkó vezetésével. Valószínű, hogy a turci szemináriumból kerültek papok a túrterebesi görög parókiára is.

A község a Túr folyó jobb partján fekszik, s rajta egy nagy fahíd vezet át. A vámhidat, azaz a fahidat 1942-ben, a magyar uralom alatt lebontották, s a Túr folyót szabályozván, új vasbeton hidat emeltek új vonalon a Reizer- és Grósz-házak között. Ám ezt a hidat 1944 őszén a visszavonuló németek felrobbantották. 1945 elején az orosz katonai hatóságok a romba dőlt hídra egy új fahidat emeltek a helyi lakosság közreműködésével.

Ezen vezetett a nemzetközi útvonal Szatmár–Nagybánya felé, míg keletről–nyugatra Halmi határállomásnak, illetőleg Csehszlovákiának irányult az út. A település útja jó, köves, sima, motoros gépek is jól használhatják. Köves út vezet a kőbánya, illetőleg a szőlőhegyek felé: a Kishegy, mely alatt van a Kőbánya. Fent szőlőtelepítés és kis kápolna van, ahová a római katolikus hívek processzióval mennek ki augusztus havában, Dónát napján szent misére...

...továbbá a Pusztahegy felé, mely szőlővel és gyümölcsfákkal van beültetve. A hegy magassága 399 m a tengerszínt felett. Itt lakóházak is vannak, a községből kitelepült vagy 150 lélek. A kis település a községközponttól 8 km távolságra van. Innen vezet az út Kisgércére. A község közjegyzőség, mivel ide

tartozik a 3 km-re fekvő Drăguşeni, új telepítésű román község kb. 500 lakossal, máramarosi és Nagybánya vidéki románok lakják. A község főjegyzője Duţescu Mircea, aki mint regáti, magyarul megtanult, s a néppel jól tud érintkezni. Ezen állomáshelyén van már 13 éve.

Előtte volt Godjea jegyző, akit bizonyos körülmények miatt elhelyeztek innen. Ő erdélyi román férfi volt, aki a román bevonulás után foglalta el állomáshelyét. A község segédjegyzője Şofariu Titus volt, gyakornok egy Schönberger nevű helybeli érettségizett férfi volt, pénztárnok Iszák András, helybeli gazdálkodó. A bíró: Szuday Endre, a volt görög katolikus kántortanító.

...A községháza a piactéren (a jelenlegi park helyén) van, a volt községi népiskola, illetőleg óvoda épületében. 1935 elején költözött át ide a régi helyiségből, a csendőrlaktanya ódon, régies kétszobás helyiségéből. A községháza előtt bekerített virágoskert létesült 1939-ben mint Hősök Kertje, ahol majd a Hősök Emlékművét fogják felemelni...

A község közigazgatásilag a Halmi főszolgabírósághoz tartozik. Főszolgabíró: Dragos László, alszolgabíró Leméni, mindketten görög katolikus vallásúak. A megyei prefektus Szatmáron van, a prefektus Coman Simeon ezredes, katonai parancsnok...

...A községben van csendőrségi állomás, postahivatal, gyógyszertár és egy izr. orvos. A község lakosainak száma 3500, ebből 2500 sváb származású, illetőleg magyar, római katolikus vallású, 570 rutén magyar ajkú, görög katolikus vallású, 230 magyar református vallású, 120 zsidó, akik magyarul–románul –németül egyformán jól beszélnek...

...A község lakosai jelenleg (1939), eltekintve származásuktól, magyaroknak mondják magukat, de szokták mondani sváboknak, vagy oroszoknak is. Különösen, ha vallásra akarnak célozni, és valaki megkérdezi a gyermekeket, akkor azt felelik: én sváb vagyok, vagy orosz vagyok, azaz római katolikus, görög katolikus, míg a református a magyar.

A görög katolikus hívek között vannak román eredetűek is, néhány család, akik román községből települtek át az idők folyamán. Ma mindenki magyarul beszél s magyar nemzetiségűnek mondja magát. A fiatalabb nemzedék az iskolában, a katonaságnál megtanult románul is...

...De az ősi, idegen betelepültek anyanyelvüket elfelejtették. Már csak egy-két öreg ember ismeri ősei (sváb-német) nyelvét. A görög katolikus híveknél is találtam két öregasszonyt, az egyik 90 éves, aki itt született, oroszul beszélt, a másik 80 éven felüli, aki imádságot és éneket is tudott oroszul...

Felekezeti iskolát minden felekezet tartott fenn a régi időktől kezdve.

Mellettük volt *állami iskola* is - olvashatjuk a már említett kéziratból, amelynek szerzője ismeretlen.

A két világháború közötti időszakban Túrterebesen működött egy állami iskola, amely hétosztályos és négytanerős volt, ahol románul folyt az oktatás, igen jó eredménnyel. A II–III. osztályokban már román nyelvű feleletet tudtak adni, és eléggé jól megértik az oktatót, csak kiejtésük még nem tökéletes. Igazgató-tanító: Ghavrea Valentin, aki tanítónő feleségével példás fegyelmet és rendet tart fenn, mindketten görög katolikus vallásúak.

Az állami iskola 1934-ig a mostani községháza épületében, a régi volt állami iskolaépületben működött, másrészt bérelték a görög katolikus, üresen álló felekezeti iskola épületét. 1934-ben az állam kisajátítás útján a községben lévő *uraságí kastélyt* átírta állami iskola céljaira, s ide költözött át az iskola. Ide építették az óvodát is községi költségvetésben.

A 70 évvel ezelőtti iskoláról a krónikás így ír: *„a kastély régi várszerű építmény, egyemeletes, méteres falakkal, a tantermek (3) az emeleten vannak, lent a földszinten igazgatói lakás, tanítás céljaira nem igen megfelelőek, hatalmas udvarral, nagy kerttel.*

...Az iskolát 1936-ban ünnepélyesen felavatták. Az eseményre leutazott Bukarestből Anghelescu közoktatásügyi liberális miniszter is, a megyei hatóságok kíséretében."

*

Az egyházak a következő iskolákat tartják fenn: a római katolikus felekezeti négyosztályos népiskola. Utóbb az V. osztályt is megnyitották, amely háromtanerős volt. Szatmárról Szent Vince apácák tanítottak, akiknek volt felszentelt kápolnájuk is a lakóhelyiségükben. Ők összesen öten voltak, vagyis három tanító és két dolgozó apáca.

Román nyelven taníthattak. A hitközség 80 ezer lejes költségvetéssel tartotta fent felekezeti iskoláját. A gyermekeknek jó

vallásos nevelést adtak. Ezért hangoztatták, hogy a római katolikus egyház sokat nyert velük.

*

A református egyház is fenntartott egy magyar nyelvű többosztályos népiskolát egy tanerővel. A gyermekek száma kevés volt, azonban kitartóan s áldozatkészségesen ragaszkodtak felekezeti iskolájukhoz, már csak magyar nemzeti érzésük miatt is. Az állami iskolában nem is járt egyetlen református vallású gyerek sem.

*

Feltételezhető – írja a krónikás –, hogy a község lakossága eredetileg magyar volt. Görög szertartású lakos nagyobb számban lehetett és kevés római katolikus szertartású. Az idők folyamán beszivárogtak rutének, kisoroszok is. Végül megtörtént a nagyobb sváb telepítés Nagykároly vidékéről. A reformáció ideje alatt a kevés magyar római katolikus, talán még a görög szertartásúak is, áttértek a református vallásra.

Feljegyzések a görög katolikus egyházról és templomáról

Nincsenek feljegyzések a parókia megalapításáról. Az anyakönyvek is hiányoznak, csak az 1835. évtől léteznek a jelen időkig. Akták, hivatalos iratok, levéltár csak 1850-től vannak. Ám ezek is 1900-ig igen hiányosak.

Egy 1860. évi leltár szerint az akkori fatemplom 1730-ban épülhetett. De egyházi élet (a parókia) esetleg létezhetett már a 14–15. században. Fából készült templom, akárcsak a máramarosi fatemplomok annak idején. A magyarázat a következő: a 17–18. századokban Túrterebesen és környékén hatalmas erdőség volt, tehát építőanyag bőven akadt. Köztudott volt az oroszok vallásossága, így könnyen elképzelhető, hogy már a kezdeti időben templomot építettek maguknak a jelenlegi parókia udvarán. A cintermet temetkezési helyül használták, a harangláb szomszédságában.

Az orosz nyelvű liturgikus könyvek kb. 1880-ig voltak használatban, mivel azelőtt nem voltak magyar nyelvű fordítások. Így aztán 1880-ban nyomtatták ki magyarul Danilovics hajdúdorogi püspöki vikárius ellenőrzésével.

Az évtizedek folyamán gyakran kellett renoválniuk a templomot, míg végül 1883-ban lebontották teljesen. Ám ekkorra már felépült az új kőtemplom.

A régi feljegyzésekből tudjuk, hogy a paplak 1830-ban épült fából, zsindellyel fedve. Az 1888. évre a fából készült építmény hat évtized alatt leroskadt.

A parókia melletti telken épült a kántortanítói lakás, amely a legutóbbi évekig az egyház tulajdonában volt. Néhány éve adták el, hogy az árából építkezési anyagot vegyenek az új parókia felépítéséhez.

*

A görög katolikus egyház (a kéziratban parókiát emlegetnek) 1912-ig a munkácsi püspöki egyházmegyéhez tartozott. Az esperesi kerület székhelye Szatmár volt. Majd a hajdúdorogi új püspökséghez csatoltatott. A világháború után, a nagy történelmi változásban e részek Romániához kerülvén, a parókia a máramarosszigeti rutén vikáriátushoz, illetőleg majd a bukovinai, szireti rutén apostoli adminisztrátorához csatoltatik a többi Szatmár megyei rutén parókiákkal.

1930. augusztus 15-én törvényesen felállíttatott a görög katolikus román Máramaros püspöksége, Nagybánya székhellyel. A pápai dekrétum alapján e püspökséghez csatoltatott a szireti rutén vikáriátus, most már csernovici székhellyel, s így a túrterebesi parókia a nagybányai görög katolikus püspökséghez tartozott.

Az esperesi kerület székhelye Máramarossziget lett. Főesperes: Medveczky Andor. Az egyházmegye feje: Dr. Russu Sándor püspök. A fenti rendelkezések XI. Piusz pápa uralkodása alatt történtek.

A görög katolikus templom építésének története

A kis fatemplommal rendelkező híveknek minden álmuk az volt, hogy egy szép kőtemplomot építhessenek. Sokáig latolgatták: hová és miből építsenek templomot? Végül az álom beteljesülni látszott.

A Perényi-uraság egy saroktelket adományozott az egyháznak, hogy oda templomot építsenek. Ezen a telken abban az időben urasági cselédlakások állottak. Közel (100 lépésre) volt a parókiához s a főútvonal mentén, két utca között.

A görög katolikus templom és iskola

Popovics Mihály lelkész szolgálata idején, 1868-ban elkezdték építeni a jelenlegi templomot. Pénzhiány miatt az építkezés lassan folyt. 16 évig épültek fel a falak. Markovics Pál lelkész idejében (1883. február 25-én) áldatott meg az új kőtemplom Boksai Antal, szatmári főesperes jelenlétében.

Ekkor még a torony nem készült el, s a külső falak nem voltak bevakolva. Hogy misézni lehessen, belül bevakolták és kimeszelték.

A teljes felépülésig még várni kellett 20 évig. Közben küzdelmes, gondokkal teli esztendők következtek. Keresték a módját annak, hogyan tudják előteremteni a teljes felépítéshez szükséges költségeket. Többek között a munkácsi püspökhöz is írnak, ahonnan azt az utasítást kapták, hogy járjanak az országban „gyűjtőkönyvvel", s kérjenek mindenfelől, ahol gondolják, hogy adakoznak.

1902-ben Azary lelkész kérvényt intézett a hercegprímáshoz, és segélyt kér a templom számára. 1903-ban pedig kérvényt intéz Ferenc József királyhoz, de a kérés kedvezőtlen elintézést nyert. Végül 1903-ban Azary Jenő lelkész ideje alatt a torony elkészült.

1914-ben Mosolygó József lelkész idejében a templom padlóját keramit kőkockákkal rakják le.

1926-ban Harajda János lelkész idejében a templom belső részét teljesen felújították. Új ikonosztáz állíttatott fel a lonkai templom mintájára és az egész templomot kifestették 150 ezer lej költséggel. A képek festését Tóth Gyula festőművész, a szobrászati munkákat Szabó Sándor műszobrász vállalta a hívek legnagyobb megelégedésére. Az Amerikából hazalátogatók gyűjtést rendeztek a kiadások fedezésére.

1936-ban elvégezték a templom külső tatarozását. A munkálatokat Borsos Károly helybeli kőművesmester nyerte el nyilvános pályázat útján.

1939. augusztus 21-én Őnagyméltósága dr. Russu Sándor püspök Canonica Visitatio-t tartott a parókián, mely a hitközségnek emlékezetes ünnepnapja maradt. A püspök autón érkezett Szatmár felől, lovas bandérium várta a falu határában, s úgy kísérték a templomig, ahol a hívek és az iskolás gyermekek fogadták. Innen Halmiba ment, az ottani parókiát meglátogatni.

Egyéb tudnivalók a templomról: hosszúsága 26 m, szélessége 10 m, magassága 34 m. A templomon hat nagy ablak van, a toronyban három harang. A legnagyobb (Miklós névre van keresztelve) 500 kg, amelyet az Iváncsó Bazil lelkészsége alatt vettek (1857-ben) 642 forintért. A világháború alatt meghagyták

azon a címen, hogy a hívek távol laknak a templomtól, s csak ennek a harangnak a hangja ér el hozzájuk. Mára már elég kopott, és elvékonyodott az ütéseknél.

A templom védőszentje: Szent György vértanú, akinek ünnepén litiás szolgálat van és körmenet. Előtte való napon parasztász kolíva áldással a meghalt hívekért.

Levelek, dokumentumok a 19. század végéről

24. szám.

Nagyságos Királyi Tanácsos, Királyi Tanfelügyelő Úr!

Van szerencsém teljes tisztelettel bejelenteni, hogy a görög katolikus hívek azon kérelmére, hogy az erős kapálási munka miatt az iskolás gyermekeknek szünidő engedtessék, *az iskola szék tegnapi gyűlésén elhatároztatott, hogy június 5-től június 11-ig bezárólag a görög katolikus felekezeti iskolában az előadások szüneteljenek.*

Egyúttal bátorkodom bejelenteni azt is, hogy ugyanezen gyűlésen a záróvizsga megtartása f. hó 25-ére határoztatott.

Mely jelentésem után kiváló tiszteletem őszinte nyilvánításával vagyok.

Tur-Terebes 1899 június 5.

Aláz. szolgája: Azary Jenő

28. szám.

Méltóságos Főispán Úr!

Ugocsa vármegye közigazgatási bizottságának Nagyszőlősön 1899. május 13.-án tartott ülésének 812.sz. határozatára a következőket van szerencsém jelenteni:

A mindennapi iskolának jelenleg csak 3. osztálya van, azon oknál fogva, mivel a szülők a 4. osztályba is már inkább az állami iskolába viszik gyermekeiket, *akik pedig megmaradtak* felekezeti iskolában, *oly gyengék voltak az elmúlt tanévben előfordult tanítóhiány miatt, hogy kevés kivétellel* valamennyi osztály ismétlésre utaltatott. *Az V. és VI. osztályba pedig egyáltalában az*

állami iskolába iratkoznak. Az ismétlő iskola pedig azért nincs, mivel az állami iskolával kapcsolatos gazdasági ismétlő iskola létezik.

Mely jelentésem után kiváló mély tiszteletem őszinte nyilvánítása mellett vagyok.

Tur-Terebesen 1899 június 12.

41. sz.

Nagyságos Királyi Tanácsos, Királyi Tanfelügyelő Úr!

A tur-terebesi görög katolikus iskolában folyó hó 25-én megtartott évzáró vizsgálatról *van szerencsém* jelenteni, *hogy a beiratkozott 84 tanuló közül 6 eltávozott más községbe, 3 meghalt, a többi 75 pedig a következőleg lett általánosságban osztályozva:* jeles osztályzatot kapott 33 tanuló, jó 23, elégséges 15, egyből elbukott 1, többől bukott 3, s így kielégítő eredményt mutathattunk fel.

Egyúttal ide mellékelve bátorkodom küldeni Oláh György első évötödös kárpótlásának első részletéről szóló utalványt szíves aláírása végett.

Kiváló tiszteletem ő.ny. v.

T. Terebes, 1899. jun. 29.

47. Nagyságos Kir. Tan. Kir. Tanfelügyelő Úr

Folyó évi jun. hó 29-én kelt 40. szám alatt kelt felterjesztésemben bátorkodtam Nagyságodnak felküldeni Oláh György turterebesi gk. elemi iskolai tanító *első évötödös kárpótlásának 1899. évi julius–december hónapokra eső részletéről szóló nyugtát szíves láttomozás végett, s mivel az utasítás szerint még julius hónapban kell felvennem a fent említett összeget, bátorkodom kérni Nagyságodat, hogy kegyeskedjék a nyugtát láttomozva visszaküldeni.*

Mely kérésem után kiváló tiszt.ő.ny.v.

T. Terebes 1899 jul. 13.

Másolat

945. szám. Nt. lelkészi hivatalnak Tur-Terebes. – Van szerencsém értesíteni, hogy a nm.vallás-és közoktatási miniszter 1899 évi május hó 15-n 19.903. sz.a. intézkedésével a tur-terebesi gk. népiskolai tanítónak *az I ötödéves* kárpótlékot *kiutalványozta olyként, hogy az 1899 évi julius-december hónapokra eső 25 frt-kr. 1900 évttől pedig 4 egym. után köv. évre évi 50 frtot a nagyszőllősi m. Kir. Adóhivatalnál hogy az 1899 évre járuló összeget f.é. julius hóban, az 1900–1903. évre esedékes összeg pedig 1900 évtől 1903-ig bezárólag minden év jan. és juli. hóban esed. félévi előleges* részletekben fizettessék ki. *Ezen összeg csakis Oláh György tanító ötödéves pótlékának fedezésére fordítható. – Ungvárt, 1899 évi május hó 29 napján. Dolinay Miklós s.k. Kanonok, e.m. főtanfelügyelő.*

Jelen másolat hiteleül:

Azary Jenő
tur-terebesi g.k. iskolaszéki elnök
g.k. lelkész

A görög katolikus lelkészek névsora

Az 1830 előtti időszakból a lelkészek nevei ismeretlenek.

1. Papp János, helyettes parókus, 1830–1838. X. 2.
   8 évig szolgált.
   Adminisztrálta 1838–1839 III. 2-ig Zombori György, kökényesdi lelkész
2. Ilniczky György, helyettes lelkész, 1839–1849.
   10 évig szolgált.
   1849–1850 között nincs lelkész.
3. Iváncsó Bazil, 1850–1860. III. 15-ig
   10 évig szolgált.
   Rutén nyelven vezetett minden feljegyzést
4. Sereghy Bazil, 1860. IV. 1.–1872. VI. 1.
   12 évig szolgált.
   Latin nyelven vezette az anyakönyveket, majd 1870–72 között pedig cirill-oroszul.

5. Popovics Mihály, 1872. VI. 1.–1877. IV. 10.
   5 évig szolgált.
   Magyar nyelven vezetett mindent.
6. Iváncsó Elek, 1877. VII. 1.–1882. IV. 1.
   5 évig szolgált.
7. Mitrovics István, 1882. IV. 1.–1882. XI. 1.
   1/2 évig szolgált.
8. Markovits Pál, 1882. XI. 1.–1888. IV. 18.
   6 évig szolgált.
9. Ivancsó Miklós, 1888. IV. 21.–1899. V. 14.
   11 évig szolgált.
10. Azary Jenő, 1899. V. 15–1906. IV. 15.
    6 évig szolgált
    Levelezéseiből közlünk néhányat az előbbi fejezetben.
    1906. IV.15–1907. IV. 1 adminisztrálta Damjanovics Tivadar lelkész Kökényesdről.
11. Bacsinszki Ernő, 1907. IV. 1–1908. VIII. 15.
    1 évig szolgált.
12. Mosolygó József, 1909. VI. 1–1917. VI. 1.
    8 évig szolgált.
    A tokaji parókiát foglalta el Harajda lelkész helyett.
13. Harajda János, 1917. VI. 1.–1934. I. 23.
    16 évig szolgált.
14. Ditz Tibor, 1934. IV. 1–1966. XI. 15.
    32 évig szolgált.
    Ő volt a túrterebesi görög katolikus egyház krónikása. Neki köszönhetjük a görög katolikus lelkészek névsorát és számos feljegyzést az iskoláról. Az 1948- ban bekövetkezett reunió (megszüntették a görög katolikus egyházakat és az ortodoxiába olvasztották) őt is érintette.
    Zelicskovics József lelkész úr alábbi bejegyzése a Ditz-féle Historia Domus-ban erre a szomorú eseményre utalt: „1989. december 30-án megszüntették azt a törvényt, amely azelőtt betiltotta a görög katolikus vallást, így 1990. január 1-től újraéledt a betiltott vallás. A falu 1990. november 13-án tért vissza ősei vallására."
    1966 XI.15–1967 III.15 között Lyahovics András, sárközújlaki c. esp. adminisztrált.
15. Péterfi Gyula, c. esp. parókus, 1967. III. 15.–1975. II. 1.
    8 évig szolgált.

16. Riederer Edmund, 1975. II. 1–1975. VII. 1.
    5 hónapig volt.
    A szatmári ortodox ukrán parókia lelkésze volt.
17. Strébeli Petru, 1975. VII. 1.–1990. XI. 13
    15 évig szolgált.
18. Pr. Harangozó József, 1990 XI. 13.–1991. VII. 31.
    9 hónapig volt. Kökényesdről adminisztrált.
19. Pallai Tamás, 1991. VIII. 1.–2001. XI. 1.
    10 évig szolgált.
    Egy ideig görög katolikus hitoktató volt iskolánkban.
20. Szemák Miklós, 2001. X. 1.–2001. XI. 1.
    1 hónapig volt.
21. Zelicskovics József, 2001. november 1-től – jelenleg is (2009).

Templombelső – ikonosztáz

Az utóbbi években a régi parókia mögötti részen épül az új, emeletes parókia. A régi kántortanítói lakást eladta az egyház, s a befolyt összegből építkezési anyagot vásároltak az új parókia részére. A hívek áldozatos munkájával sikerült felépíteni az impozáns parókia épületét.

A görög katolikus iskola

Dokumentumok hiánya miatt nem sokat tudunk a túrterebesi görög katolikus iskoláról. Szerencsénkre, a 20. század harmadik évtizedétől, volt ennek a gyülekezetnek is egy gondos krónikása, Ditz Tibor személyében, aki feljegyzéseket készített egyháza lelkészeiről és az iskoláról. Az ő kéziratából, amely a helyi gör. kat. egyház tulajdonában van, részben rekonstruálhatóak az oktatással kapcsolatos események. A Ditz-féle Historia Domus címe: *A túrterebesi görög katolikus egyház krónika-könyve. 1934–1966.*

Ez alkalommal köszönném meg Zelicskovics József parókus lelkésznek, hogy rendelkezésemre bocsátott számos dokumentumot, régi felvételeket, a lelkészek leveleit, amelyeket közreadok könyvemben.

Az iskola épülete a templom mellett volt a cinteremben, közös kerítéssel. Épült 1898-ban Iváncsó Miklós (1888–1899) lelkész idejében, kőalapra, vályogból. Az előtte való iskolaépületről Aczél László így nyilatkozott:

„A görög katolikus hitközség iskolája is nyomorúságos, alacsony, kicsiny, sötét épület volt, amelyben a tanterem eleintén csak tapasztott földű volt."

Már nagyon rossz állapotban lehetett, mert már régebben gondoltak erre az akkori emberek, hogy újjá kellene építeni.

1898-ban a tanfelügyelőség leírt az egyházi vezetőséghez, hogyha építenek, akkor egészen bontsák le a 100 éves falakat, mely meg van fertőzve, s építsenek modern, világos, tágas, levegős iskolát.

Az iskola felépült, de nem a modern követelményeknek megfelelően. A tanterem sötétre és alacsonyra sikeredett. Ebben működött a görög katolikus felekezeti tanítás 1924-ig, amikor is a román állami hatóságok csak ruténul vagy románul engedték volna meg az oktatást.

A tanító Szuday Endre volt, aki váratlanul kihajózott Amerikába. S talán emiatt is az iskolai tanítás szünetelt közel 10 évig.

Szuday Endre tanító önéletrajza, 1949. IV. 10.

„Egész életemen át demokratikus elvek vezettek, soha senkinek rosszat nem tettem."

Alulírott 1891. szeptember 15-én születtem Fábiánházán, Szatmár megyében, Magyarországon. Apám Szuday Mihály, kántortanító volt Ópályiban, Szatmár megyében. Meghalt 1919. április 20-án Ópályiban. Anyám Dömötör Juliánna volt. Meghalt 1928. augusztus 26-án Ópályiban. Vagyontalan. Testvéreim, 5 Magyarországon, 1 Ukrajnában él. Mind tanítók, egy tanár.

Gyermekkoromat Ópályiban töltöttem. Ott végeztem el az elemi népiskolát. A négy középiskolát és a négy tanítóképzőt Ungváron végeztem s itt nyertem a kántor-tanítói diplomát 1910. június 22-én. 1910. szeptember 21-én a túrterebesi gör. kat. egyház iskolaszéke pályázat útján megválasztott kántor-tanítónak. A munkácsi püspök 1910. október 12- én kinevezett. Ezen állást 1925. június 28-ig töltöttem be.

Közben 1914. január 27-én feleségül vettem Mandics Veronikát, Mandics András és Erős Róza leányát. Apósom és anyósom már meghaltak. Ők tőlük örököltük jelenlegi vagyonunkat. Feleségemmel 34 éve lakom, gyermekünk nincs.

1919-ben a trianoni békeszerződés alapján Romániához lettünk csatolva. Az akkori Román Kormány a felekezeti iskolának államsegélyt nem adott. Hat éven keresztül csak a kántori javadalmat élveztem. (8 hold szántó, 8 hold rét, 2 hold legelő, 800 kg tengeri és lakás.) Ezen javadalomért tanítottam és a kántori teendőket végeztem. A földek után adót én fizettem. Készpénz fizetésem az egyháztól nem volt.

1925 tavaszán arra kértem az egyház vezetőségét, havonta legalább 500 lej készpénzzel javítsák fizetésemet. Kérésemet az egyházgyűlés elutasította. Így megélhetésemet nem láttam biztosítva.

1925. július 28-án Kanadába vándoroltam. Túrterebesről együtt mentünk: Csépes Béla, Ilyés Mihály és Groszos József Sárközújlakról. Antwerpenbe szálltam hajóra 1925. augusztus. 12-én. Qwebeckbe partraszálltam augusztus 21-én. Innen vonattal Vinipegre mentem. Augusztus 30-ra visszajöttem. Caledóniába Ont. Császár Péterhez. Itt a gyárban nem kaptam munkát, Montrealba mentem Margittai Pálhoz. Montrealban három hónapot dolgoztam a hús-

gyárban és gázvezetésnél. Innen Treezivelre a papírgyár építéshez, később Ottava mellé Chetnoba szintén a papírgyár építéshez kerültem. Együtt dolgoztam több terebesi emberrel. Hudák Mihály, Stucz István és Dudás Mihállyal stb.

1926. december 28-án az Egyesült Államokba, New-York-ba mentem Kovács Istvánhoz. Az ő közbenjárására a 119. utcában lévő drótgyárban kaptam munkát s itt dolgoztam.

1927. január 4-től szeptember 26-ig. A ditroit-i gör. kat. egyház tagjai között sokan vannak Ópályiból valók s így az egyház vezetősége megtudta, hogy New-Yorkban vagyok, a „Népszava" útján megkeresett. Az egyház vezetősége meghívott kántornak. Biztosított egy könnyű munkát, a kántori fizetésre pénzben egyeztünk meg. Külön díjazásért az ifjúságot tanítottam hetenként két este a magyar írás és olvasásra. Itt voltam 1927. szeptember 28-tól 1929. december 26-ig.

A feleségem hívására, valamint a honvágy vett erőt rajtam, 1930. január 5-én visszaérkeztem Túrterebesre. A túrterebesi gör. kat. egyház, mivel nem volt megfelelő kántoruk, 1930. október 1-től ismét megválasztott kántornak. E tisztséget 1937. december 31-ig viseltem. 1932. november 1-től 1936. december 31-ig községi pénztárnok voltam.

1938. február 22-én, a Miron Cristea kormány idejében, a hatalom ellenére Túrterebes bírója lettem 1940. szeptember 15-ig. Ekkor a katonai parancsnokság előtt bírói tisztemről lemondtam és kértem a beosztásomat a tanügyhöz.

1940. szeptember 20-tól a mai napig (1949) a tanítói hivatásomat teljesítem Túrterebesen. Katonai szolgálatot nem teljesítettem, így a világháborúban nem voltam.

Testvéreim, egy kivételével, Magyarországon tartózkodnak. Egy pedig Ukrajnában. Szuday Mariska férjezett Kun Lászlóné óvónő Csengerben. Szuday Viktor, állami igazgató-tanító. Szuday Géza polgári iskolai igazgató Móron, Szuday Irénke férjezett, Máté Jánosné Győrben, Szuday Margit Orsolya tanítónő Budapesten. 1944-ben e helyeken laktak.Szuday Erzsébet férjezett Pásztor Mihályné Beregszász, Ukrajnán. Testvéreimről 1944 óta nem tudok. Vagyoni helyzetem, amit feleségemmel örököltünk, sem nem gyarapodott, sem belőle nem adtunk el a mai napig. Telekkönyvnél nevemre bekebelezett vagyon a következő:szántó 1 hold 66 négyszögöl, kaszáló 1 hold 188 négyszögöl, kert 400 négyszögöl, szőlő 1 hold 50 négyszögöl. Feleségem nevén: szántó 1 hold 1160

négyszögöl, ház, kert 400 négyszögöl, kaszáló 1 hold 188 négyszögöl, szőlő 1hold 50 négyszögöl.

1944 előtt semmi féle pártnak nem voltam tagja. 1945-ben a Magyar Népi Szövetségnek tagja lettem. Két évig voltam elnöke Túrterebesen. Jelenleg Túrterebesi Hegyre vagyok áthelyezve mint tanító s a Magyar Népi Szövetség közművelődési osztály felelőse. 1947 március 12-én beléptem a Szociál-Demokrata Pártba, később ez a párt beolvadt a Román Munkás Pártba. Azóta e pártnak is tagja vagyok. Tagja vagyok továbbá a Tanítók Szindikátusának is. Életrajzom igyekeztem a legaprólékosabban kidolgozni, mint munkás ember is részt vettem a fizikai munkában.

Túrterebes 1949. április 10-én

Szuday Endre vezető-tanító

Ditz Tibor így emlékezik az akkori időszakra: *Az iskolai oktatás szünetel mindmáig (1934), annál is inkább, mert a községben nagy állami román népiskola van."*

Az iskolaépület egy pár évig ki volt adva bérbe állami tanítás céljára évi 5000 lejért. Majd az épület egyháztanács gyűléshelyéül szolgált.

A felvételből és más információból (pl. a lelkész jegyzeteiből) rekonsruálható a hajdani iskola, amely még napjainkban is jó állapotban van.

Jelenlegi bérlője (Kiss Csaba Halmiból) kissé átalakította, s vegyesboltként üzemelteti.

Az iskola eredeti állapotát ekképp részletezi a 32 évig Túrterebesen szolgáló Ditz Tibor: Az épület cseréppel van fedve, szabad folyosóval s fagerendákkal. Kis falépcső vezet a folyosóra, mely sárgaföld. Egyszerű, kopott faajtón a pitvarba jutunk, ahol valamikor a fogasok álltak, és a víztartó, padlózata földes (tapasztott).A pitvarból egy ajtó nyílik a kamarába, mely az aprított fának lett készítve, kis ablakokkal ellátva, üveg nélkül, a másik kopott deszkaajtó pedig az iskolaterembe vezet.

Az iskolaterem mértéke: 3,5 m magas, 12 m hosszú, 8 m széles. Benne található: 1 vaskályha csövekkel, jó állapotban, 1 katedra, azon egy asztal, erős, de kopott tetejű, 1 törtlábú szék, gyenge, kopott padok 2 sorban, 1 szekrény, rossz ajtókkal. Van 6 ablak, tört üvegekkel, festetlen, kopott rámákkal, a külső ablakok fel vannak téve a padlásra már régen, hogy az eső ne

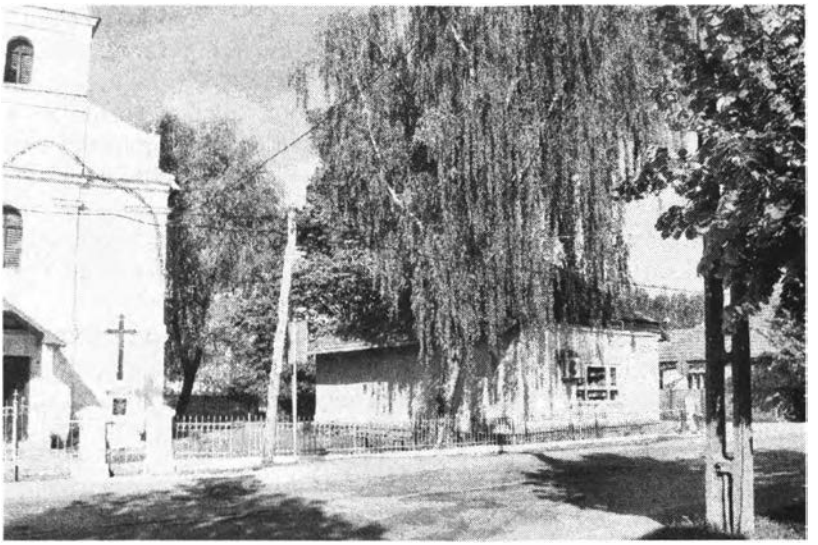

A volt görög katolikus iskola a templom szomszédságában

rontsa. A fáskamrából lehet feljutni a padlásra lajtorja segítségével. A padláson ócska zászló-maradványok. Az épület cserepezve volt 1912-ben.

*

Zelicskovics József plébános jegyezte fel az utóbbi évek fontosabb eseményeit: 1992 májusától 1993 őszéig a templom külső és belső tatarozását végezték el. Kicserélték a templom tetőlemezét, a falakat előbb kőig leverték, majd kívül-belül bevakolták és bemeszelték. Az ablaknyílókat régi formájukra cserélték, és dupla üveggel látták el. Megnagyobbították a kórust. A Mária- és Szent József-oltár elkészült betonból, valamint a szószék talapzata úgyszintén. A Szentélyben lévő faliszekrény helye, mely egy sekrestye bejáratára lehetett szánva, kivágásra került, és helyébe lett építve a sekrestye. A kémény felőli részen, a templomalapban, egy mélyedést találtak, ami bizonyítja a sekrestye építésének szándékát.

A bejárati ajtó elé egy épülethez illeszkedő tető készült az ajtó megvédése céljából eső és hó ellen. Az ajtónak eredetileg

nincs tokja, így az esetleges réseket a fal és az ajtó között nem volt lehetőség kiküszöbölni. A kórusfeljárat a fáról, amely életveszélyes volt, csigalépcsőre cseréltetett.

1996-ban egyszínűre lefestett templom, az ikonosztáz és a képek, szószék, ukária és Szent József-oltár. A templomot Őri Mihály, helybeli lakos festette ki, az ikonosztázt, a képeket felújította Wagner Géza és Reizer Attila.

A templom javítása külföldi segély, valamint a hívek adományából történt. Ez időben főkurátorok Pallér József majd Frei András voltak.

A kupola és a padok felújítása maradt hátra, pénzhiány miatt. A kupolát csakis a templom restaurálásakor szabad végeztetni, hogy a jelenlegi és eredeti freskók megmaradjanak. 2001. január 1-jétől a főkurátor Kok Géza.

Kurátorok:

1991-ben:	Pallér József, főkurátor
	Frei András, kurátor
1992-ben:	Pénzes Endre, kurátor
1995-ben:	Frei András, főkurátor
	Ilku György, kurátor
	Frei András, főkurátor
	Frei János, segédkurátor
	Medve András, segédkurátor
1996-ban:	Kormányos András, kántor
2001-ben:	Kok Géza, főkurátor
	Oláh József és Porombovics István, segédkurátorok
2004-ben:	Kok Géza, főkurátor
2006–2008:	Hudák György, Gázsa Gábor, alkurátorok

Egyháztanács: 2008–2009

1. Kok Géza, főkurátor
2. Gázsa Gábor, alkurátor
3. Reizer Gyákon Csaba, alkurátor
4. Gyákon György, kántor
5. Hudák György
6. Hudák István
7. Porombovics István
8. Darabán Róbert
9. Medve András
10. Oláh Tibor
11. Frei György
12. Oláh Pál

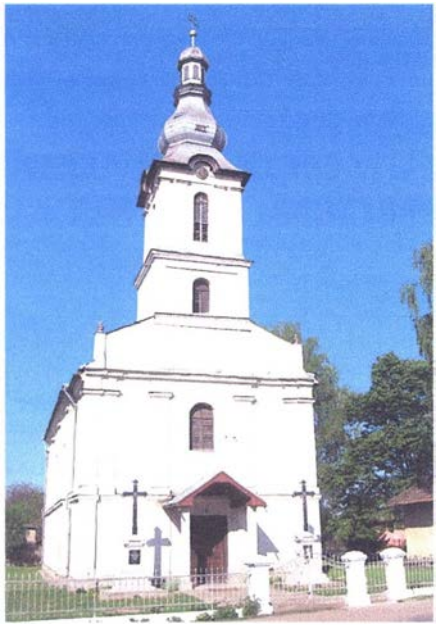

A görög katolikus templom

Harangláb a Szőlőhegyen

EMA–PBMET

OKTATÁSUNK A KOMMUNIZMUS ÉVEIBEN - 1948–1989

A diktatúrák iskolarendszere mindig egységes. Így volt ez Romániában is. Az oktatás is egységes és felülről, központilag irányított volt, vagyis a legnagyobb mértékben központosított, egyszóval intézményközpontú. Az állam megszabta: milyeneknek kell lenniük állampolgárainak, s ezáltal megszabták azt is, hogy milyen tananyagot kell átpréselni a gyermekanyagon. A felsőoktatási intézményekben tanuló pedagógusoknak annak idején pontosan körvonalazták a szocialista ember jellemvonásait. A kommunizmus korából említést kell tennünk a szigorú vizsgákról (VI. majd VII. osztály elvégzése után, később a X. után is), majd ezután következtek a szigorú érettségi vizsgák és az államvizsgák rendszere. Vekerdy Tamás szerint: *„a legszigorúbb és legigazságosabb vizsgák sem mérhetik valódilag valakinek igazi tudását, még kevésbé hasznavehetőségét."*[113]

Túrterebesen az államosítás (1948) egyik szomorú hozadéka volt a felekezeti oktatás megszüntetése. Az egyházi felekezetek többé már nem szólhattak bele az oktatásba, helyüket átvették az állami hatóságok.

„A román állam az iskolák államosításával és a kollektivizálással párhuzamosan felszámolta az egyház valamennyi missziói szövetségét és szeretetintézményét, s az egyház tevékenységét – egyházilag elismert módon – a templomok és az imaházak falai közé szorította".[114]

Kupán Árpád történész *A tanügyi reformnak nevezett iskolaállamosítás* című cikkében[115], lényegre törően fogalmazza meg az 1948. évi államosítást. Szerinte: *„Az államosítás szó román megfelelője, a naționalizare jobban kifejezi ennek lényegét és valós célját, vagyis nemzetivé tenni a román nemzeti eszmétől idegen, azaz magyar oktatást, nevelést nyújtó iskolákat... A reformnak*

nevezett államosítás fő célja a felekezetek befolyásának, a társadalomban betöltött szerepének gyengítése, és a társadalmi (értsd: kommunista) ellenőrzés kiterjesztése, a szovjet modell megvalósítása az oktatásban... A reform a nemzetiségeket, elsősorban a magyarságot érintette a legérzékenyebben."

Az államosítást megelőző iskolai évben nagyon hiányos volt az iskolalátogatás. Az iskola levéltárában megtaláltam egy igen hiányos, minden rendszerességet nélkülöző Anyakönyvet, az 1947–1948-as iskolai évről, a Nemzetnevelésügyi Minisztérium hatáskörében álló Túrterebesi Állami Elemi Iskola tanulóiról. Igazgató: Részeg Félix, tanítók: Papp Etelka, Horváth M. Izidóra és Miklós M. Ancira. Az I–IV. osztályokba 109 tanuló volt beírva: I. osztályba 49 tanuló, II. osztályba 21 tanuló, III. osztályba 24 tanuló, IV. osztályba 15 tanuló. A felső tagozatra (V–VII.) összesen 68 tanuló volt beírva: V. osztályba 15, VI. osztályba 23, VII. osztályba 30 tanuló. Az átmenési arány lesújtó. A 105 elemi iskolásból mindössze 41 tanuló abszolválta az osztályt, míg a felső cikluson a 68 tanulóból csupán 19.

Összesítve: A 173 tanulóból csupán 60 tanuló nyert átmenő osztályzatot, ami a tanulók 34,68%-át jelenti.

Az anyakönyvi bejegyzések szerint nagyon sokan kimaradtak, nem jártak iskolába, mások viszont az ismétlők táborát gyarapították. A VII. osztályba év elején beiratkozott vagy beírták a 29 tanulót, de közülük csak öten végeztek: Császár József, Kovács Katalin, Losonczi Gizella, Papp András és Papp Juliánna.

Az államosítást követő első iskolai évben, az előző évekkel ellentétben, ugrásszerűen megnövekedik a tanulók létszáma, valamint az átmenő osztályzatot nyerő tanulók százaléka is jelentős javulást mutat. A beírt 377 tanulóból 306 tanuló sikeresen abszolválja az évet, ami a beírt tanulók 81,16%-át jelenti.

Az 1948–1949-es tanévben hat osztály volt kötelező. Így a VI. osztályba beírt 30 tanulóból 20-an sikeresen vizsgáztak. Az Adattárban a végzős diákok névsora velük kezdődik. 1949-től beindult a VII. osztály is.

A tanárok (számuk kezdetben nagyon kevés) államvizsgát tettek és így II. besorolású tanárokká váltak. Az oktatás költségeit a községi néptanács finanszírozta.

Az 50-es évek elején országszerte nagy hangsúlyt fektettek az írástudatlanok (analfabéták) oktatására és a politikai neve-

lésre. Az oktatókat és a tanügyben dolgozókat az elvtárs jelzővel illették. Az 1951–1952-es tanévben beindult Túrterebesen is a román tagozat, Pop Lucia tanítónő vezetésével. Az osztály szimultán összevont I–IV. osztályos tanulókból állt. Kezdetben 11 tanulót írtak be, de négy év után csupán Ghetina Andrei és Pop Ștefan végezték el az alsó tagozat négy évét.

Az 1950-es évek közepétől nagyobb hangsúlyt fektettek a politechnikai, valamint a mezőgazdasági oktatásra. A nyári szünidőben kötelezővé vált a kalászgyűjtés megszervezése a helyi mtsz földjein, ahol az aratási munkálatokat még kézi erővel végezték. Az iskolában a tantestület tagjainak fontos feladata volt a vizuális agitáció művelése. A tanárok egymás óráit látogatták, ezt követte majd az ún. kiértékelés. A nevelés másik fontos teendője volt a papír- és vasgyűjtés. Később a legfontosabb tavaszi és nyári foglalatosság a selyemhernyó tenyésztése volt. A tanulók az osztálytermekben, valamint az iskolai bentlakás hálótermeiben az otthoni környezetben összegyűjtött eperfalevéllel táplálták a több tízezernyi hernyót a bebábozódás időszakáig.

*

Kötelező volt az egyes osztályok színjátszó csoportjainak havonkénti bemutatkozása, valamilyen történelmi esemény megünneplése kapcsán. Minden osztály vagy osztálycsoport más-más hónapban hazafias mondanivalójú műsort adott elő a kultúrotthonban. Kezdetben a kiválasztott versek, dalok és egyfelvonásos színdarabok eszmei mondanivalója azonos hullámhosszon kellett hogy legyen, a szocialista embernevelés követelményeivel.

A 60-as évek elejétől az iskolai – majd egy évtizeddel később –, a községi pionírszervezet munkájára fordítanak nagyobb hangsúlyt. A szervezet tevékenységét támogatta és ellenőrizte az iskola igazgatója, valamint a községi pártszervezet és néptanács erre kijelölt aktivistái. Mivel szombaton is tanítási nap volt, a vasárnapi program lépett életbe, azaz a „templomozás idején" (mise és istentisztelet), felsőbb utasításra, a pionírok jelentős részének valamilyen foglalkozás volt előírva az iskolában. Az ateista nevelés mellett napirendi téma volt a fegyelmezés (néha testi fenyítést is alkalmazva) és pontosan körülhatárolt hazafias

A Márványmacska című mesedráma előadása után

nevelési témák megtartása az osztályfőnöki órákon és egyéb foglalkozásokon.

Román nyelvtanfolyamot tartottak a magyar tagozaton tanítók és szakképzetlen tanárok részére – szintén felsőbb sugallatra. 1971-től kezdve évtizedekig voltam címzetes román nyelv- és irodalom tanára ennek az iskolának. Ilyen minőségemben én magam is tartottam román nyelvtanfolyamot, kiváló tanító társaimnak. Máig őrzöm előadásaim kéziratát.

A tantestület minden tagjának kötelező volt megrendelnie egy politikai lapot, valamint egy-egy szaklapot. Alsó tagozatos tanulóink pedig a Napsugárt olvasták. Egy életre szóló élmény volt számomra találkozni a Napsugár akkori szerkesztőivel: Kányádi Sándorral és Fodor [redacted], akikkel egy teljes napot tölthettünk, író-olvasó találkozó keretében, a Perényi-kastély emeleti termében.

Később még az óvodásoknak is volt folyóirata, A haza sólymai. Nekik azt tanították – az ateista nevelés részeként – *„nincsen angyal, tündér, mumus, csak rossz emberek, amit kapunk az a szüleinktől, a néptanácstól, a párttól és a kormánytól származik."*[116]

Amint az a statisztikai táblázatból is kitűnik, a 60-as évek közepére, iskolánk tanulóinak létszáma eléri a legmagasabb szintet, vagyis az 1965–1966-os tanévben a tanulók létszáma 710 fő, s abból átment 673 (94,78%). 1962-ben az iskola nyolcosztályossá válik s ennek következtében 1965-ben két VIII. osztály

végez (61 tanuló), két kiváló osztályfőnök irányítása mellett. Ők Kiss Pál és Éles István voltak. Sajnos, már egyikük sem él.

Azok a kollégák, akik a tanügyben dolgoztak – az ún. aranykorszak évtizedeiben – még emlékeznek, hogyan zajlottak vidéken a tanév első hónapjai. Többnyire az őszi betakarítási munkálatokat végeztünk a helyi mtsz földjein: burgonyaszedés, kukoricaszedés- és hántás, netán gyümölcsszedés a Túrterebesi-szőlőhegyen. Volt olyan tanév, hogy november 1-jén kezdtük a valódi iskolai munkát.

Eperszedés a Forráson (dűlőnév)

A csöves kukorica válogatása a mtsz-raktáraknál

Az uniformizálás gyakorlati hasznaként az 1964–1965-ös tanévtől kötelezővé vált az egyenruha viselése. Minden osztálytermben a címer mellett ott volt Gh. Gheorghiu Dej portréja, majd pedig a Kárpátok Géniuszának színes képmása, egészen 1989 decemberének végéig.

Az 1969–1970-es tanévtől javasolják a X. osztály bevezetését. Ennek következtében az 1970–1971-es tanévben tíz tanulóból hat tanuló elvégzi a X. osztályt. Szabó András volt az első X. osztály osztályfőnöke. A 70-es évek vége felé ismét megnő a tanulói létszám. 1980-ban 731 tanulója volt iskolánknak. Ebből 710-en átmenő osztályzatot szereztek, azaz 97,12%.

Itt említeném meg, hogy 1955 és 1969 közötti időszakban Túrterebesen nem volt román tagozat az I–IV. osztályokban sem. Ám az 1969–1970-es tanévtől 1990-ig Éles Angéla (sz. Balaj) tanítónő irányításával minden iskolai évben volt 10–14 tanuló, akik az elemit ebben az összevont osztályban végezték el román tagozaton. Ugyancsak ide kívánkozik az a tény is, hogy 1985-től az V–VIII. osztályokban is volt a két magyar tagozatos osztály

mellett román tagozat is egészen 1989 decemberéig. (Vö. Iskolai naplók és anyakönyvek adatai 1948–2008.)

Az 1970–1971-es tanévtől, az iskolai modernizálás jegyében, nagy hangsúlyt fektetnek a modernnek számító új technikai eszközök alkalmazására az oktatási folyamatban.

Iskolánkban, jelentős anyagi hozzájárulással, a középső épület régi szárnyában (ez volt hajdan az állami népiskola osztályterme, amely a 19. század végén épült kőből) egy modern fizika laboratóriumi termet alakítottak ki. Gál Ferenc, fizika szakos kollégámnak fő érdeme volt ennek kivitelezésében.

Nagy Judit, Mezei Sándor és Kiss Csaba, a fizika laboratóriumban

Fényképész szakkör alakult a kastély egyik erre alkalmas termében. A könyvemben közreadott nagyon sok régi felvételt az iskoláról és jellegzetes eseményekről (közmunka, sport, kulturális műsorok) ebben a fotólaboratóriumban hívtak elő. Ezzel egyidőben kémia és történelem szaktanterem létesült, valamint tornaterem, asztalos- és lakatosműhely külön épületben.

Minden évben megrendezték a minifutball Utcabajnokságot

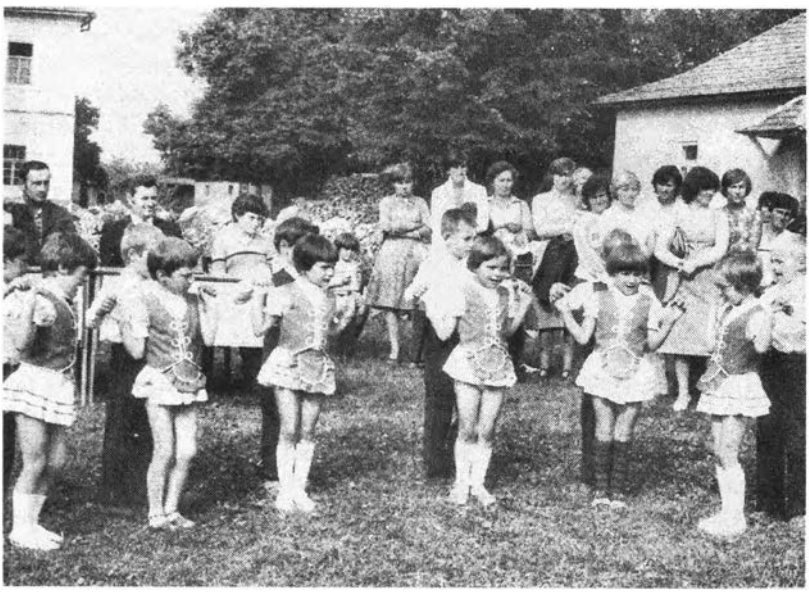

Az óvodások népi tánccsoportja előadás közben

A kor politikai követelményeinek megfelelően a sokoldalúan képzett emberek képzése volt a legfontosabb feladata az oktatásnak. Az akkori iskola vezető kollektívájának összetétele a következő volt: igazgató, aligazgató, párttitkár, pionír-parancsnok (minden osztályfőnök és osztálytanító), KISZ-irányító és szakszervezeti vezető.

A Román Kommunista Párt XI. Kongresszusa után, akiknek a településen nem volt meg a kötelező 8 osztálya, látogatás nélküli tagozaton pótolhatták hiányzó osztályaikat. A gyakorlatban ez úgy történt, hogy néhány nap alatt elvégezhettek egy-egy osztályt az idősebb nemzedék tagjai, főleg azok, akik a helyi mtsz-ben dolgoztak.

A statisztikai adatok szerint néhány vizsgaidőszak után kb. 70–80 felnőtt korú helybeli lakos (elsősorban párttag) pótolhatta hiányzó osztályait.

A kollégák, többek között én is, szabad időnkben, estenként vizsgáztattuk az öreg diákokat, akik amúgy jó gazdálkodók, mesteremberek voltak.

Ide kívánkozik egy érdekes epizód, amely a magyar irodalom és nyelvtan vizsgán történt. A magyar szakos kolléganőm, Igli Erzsébet az egyik vizsgapontként feladta a következő kérdést: Elemezd szótanilag a következő mondatot: *Matyi a kerek erdő sarkánál várta Döbrögit.* A választ egy helybeli idős molnár ekképpen adta meg: *Kidolgozás: A kerek erdőnek nincs sarka.* Mondanom sem kell: a leleményes és szellemes molnár átment a vizsgán.

Az 1976–1977-es tanévben párhuzamos osztályaink voltak, közel 40-es létszámmal osztályonként. Az oktatás a település több épületében zajlott. A Perényi-kastély udvarán levő két épületben három, illetve öt tanteremmel, valamint a Fő utca 14. szám alatti hajdani Református iskolában három tanteremmel és a Fő utca 236. szám alatti hajdani Zárdában szintén három tanteremmel. Ebben az épületben volt még három terem, amelyben volt egy mosdó és hálótermek külön lányok és külön fiúk részére. Internátus működött a településtől kb. 7–8 km távolságra lakó gyermekek számára. Az ebédlő és konyha a kastély földszintjén volt berendezve, a délutáni meditáció pedig a középső épület két tantermében zajlott, Oláh Gizella pedagógnő felügyelete alatt.

A 80-as évek elejére már kevésnek bizonyultak a meglévő osztálytermek és emiatt két váltásban tanultak az I–IV. osztályos tanulók. Ezért kellett új iskolát építeni, amely 1978–1980 között fel is épült. Ma már iskolánk fő épületének számít a kastély mellett, sajnos, kissé takarja a gyönyörű középkori műemlék épületet. Nagy kár, hogy az épület alagsorában akkoriban nem épült tornaterem. Bár az építkezés fő védnöke a helyi tanács volt, Groza (Gorzó) László tanácselnök idejében, de az akkori iskolaigazgató kollégámnak, Puskás Bálintnak és megyei támogatóinak (György Gábor, Hark Ferenc és Honti András építészek) köszönhetjük ezt a szép, impozáns épületet. Akkoriban Szatmár megyében vidéken csak Túrterebesen és Petriben épült ehhez hasonló iskola.

Tanulóink is segédkeztek az új iskola építésekor – Májer Éva és Ocskai János

A Szatmár megyei tanfelügyelőség, 1980. szeptember 1. hatállyal, engem nevezett ki iskolaigazgatónak. Hosszas vívódás majd rábeszélés után elfogadtam a kinevezést. Bár kilenc éve voltam feleségestől ennek az iskolának román nyelv- és irodalom tanára, nagyra becsült igazgatóm, Puskás Bálint soha nem bocsátotta meg nekem, hogy helyébe mertem lépni. Remélem, ma már ő is másképpen értékeli az iskola ügyének szolgálatát.

1984 szeptemberében, minden indoklás nélkül, leváltottak és kinevezték Gál Ferenc fizika-kémia szakos kollégámat igazgatónak.

Azóta 14 évig tanárként, majd 1998-tól ismét igazgatóként dolgozom. Több alkalommal eredményes pályázati vizsga eredményeként kineveztek koordonátor iskolaigazgatónak Túrterebes községben, ami azt jelentette, hogy hozzám tartozott még a község két települése is: Drăguşeni (Kisterebes) és Túrterebesi-szőlőhegy.

2005. április 1-jétől a drăguşeni-i iskola önállóvá vált, külön igazgatóval és adminisztratív személyzettel. Iskolaigazgatóként igyekszem méltóképpen szolgálni az oktatás ügyét Túrterebesen, úgy, ahogy azt tették kiváló elődeim: Kiss Pál, Puskás Bálint és Gál Ferenc. Tudom, mit jelentett egy teljes egészében elmagyarosodott sváb településen az iskola igazgatójának lenni a kommunista diktatúra sötét éveiben.

Akkoriban – ismét visszakanyarodom a 70-es évek végére – 1977-ben minden iskolának kötelezővé tették a Megéneklünk Románia országos fesztiválon való részvételt. Színjátszó csoportot alapítottam. Több színművet (komédiát) rendeztem felnőttek számára. Pl. Méhes György: Heten, mint a gonoszok, Mézesmadzag stb. Tisztelettel és nagyrabecsüléssel emlékezem a hajdani szereplőkre: Gál Tünde (akkor diák, most tanítónő iskolánkban), Kereskényi Sándor (tanár, később RMDSZ-szenátor), Magoss Gedeon (tanár), Geng Olga (tanárnő), Tepfenhart Mária Magdolna (könyvelőnő), Mekker Vilmos (Németországban él), Koncz János (tanár), Nagy József (tanár), Sável Gábor (helyettesítő tanár), Heil Irma (postás, a legnagyobb sikert ő aratta), Mekker Gyöngyi, Tepfenhart István (kereskedő), Bodor Attila, Schvarczkopf Ilona (Ica) és mások.

Ezen kívül Túrterebesen magyar, Drăguşeni-ben pedig román néptánccsoport működött éveken át. Ám a legrangosabb műkedvelő együttes a férfi kórus volt. Antal Tibor szatmári zenetanár, Demeter Sándor fagottművész segédletével, éveken át sikeresen vezette a kb. 60 tagú férfikórust. Tepfenhart-Lengyel Juliánna, óvónő volt a kultúrigazgató, aki éveken át sikeresen összehangolta a település művelődési életét.

Fejér Kálmán (Szatmárnémetiben volt zenetanár) tanár számos, saját maga által feldolgozott, kórusművel gazdagította a férfikórus repertoárját.

A néptánccsoport

A férfikórus, a megyei versenyen – Szatmárnémetiben

Az iskolásoknak kötelezővé tették a Daciada-sportvetélkedőt. Koncz János (1947–1997) kollégám országos IV. helyezést ért el szertornászainkkal úgy, hogy iskolánknak nem volt felszerelt tornaterme. A hazafias és honvédelmi nevelésre is nagy hangsúlyt helyeztek a 80-as évek elején. Öt légpuskát kapott az iskola, hogy gyakorolja a lövészetet a IX–X-es tanulókkal a sportpályán hetente egy alkalommal, a helyi rendőrparancsnok felügyelete mellett.

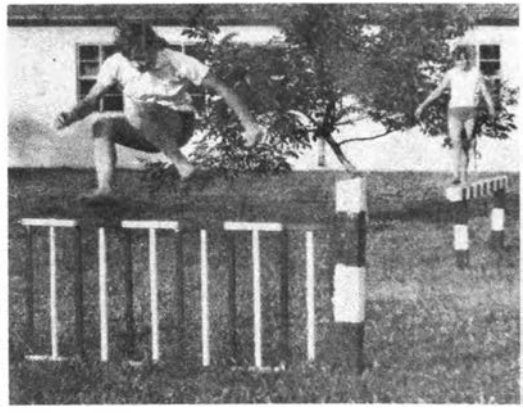

Honvédelmi nevelés gyakorlati órái

Ők irányították a forgalmat az iskola előtti gyalogátkelőn

X. osztályos végzős diákjaim körében (1978).
Első sor balról jobbra: **Kovács Ibolya (Tamásváraljáról), Kovács Éva, Koczán-Sável Erzsébet, Keresztesi Erzsébet, Huczel Katalin, Franczia Erzsébet-Gyöngyi, Borsos Erzsébet, Stucz Erzsébet-Ilona.** Második sor: **Geng Ilona, Smucz Anna, Kovács-Kóré Mária, Farkas Ildikó, Seres Mária, Dudás Margit, Zsoldos Erzsébet, Tepfenhart Irén, Heil Katalin.** Harmadik sor: **Boda Sándor, Bodó József, Pénzes Tibor, Porombovics István, Kiss Kálmán (osztályfőnök), Mezei Sándor, Fischer Pál, Mezei József.** Negyedik sor: **Keller László, Kozsán István, Varga József, Geng Csaba, Gutman Béla**

Főiskolát vagy egyetemet végzett volt túrterebesi diákok névsora

1.	Agárdy Anna Mária, tanár	Szatmárnémeti
2.	Agárdy Miklós Tamás, orvos	Nyíregyháza
3.	Császár Béla, tanár	Szatmárnémeti
4.	Czumbil Csaba, tanár	Nagybánya
5.	Czumbil Judit, tanár	Szatmárnémeti
6.	Darabán Erzsébet, tanár	Németország
7.	Elek György, mérnök	Magyarország (Hatvan)
8.	Elek Imre, tanár	Szatmárnémeti
9.	Éles István, tanár (†)	Túrterebes
10.	Feigi Mihály, mérnök	
11.	Fischer József, tanár	
12.	Fűzi József, orvos	Magyarország Dunakeszi
13.	Fűzi László, tanár	Szatmárnémeti
14.	Gábri János, mérnök	Túrterebes
15.	Gábri Katalin, mérnök	Szatmárnémeti
16.	Geng Melinda, orvos	Marosvásárhely
17.	Geng Mihály, orvos	Egri (Szatmár megye)
18.	Geng Rita, tanár	Nagykároly
19.	Gyákon Andrea, tanár	Józsefháza (Szatmár m.)
20.	Heil Gyula, mérnök	Konstanca
21.	Ilku Mária Ibolya, tanár	Németország
22.	Iodi Renáta, dramaturg	Székelyudvarhely
23.	Iszák Aranka, tanár	Temesvár
24.	Iszák Valéria, tanár	Szatmárnémeti
25.	Izrael Mária, tanár	Segesvár
26.	Kis Anikó, orvos	Kolozsvár (Szamosújvár)
27.	Kis Csaba, mérnök	Szatmárnémeti
28.	Kis Edit, tanár	Kanada
29.	Kis Ferenc, mérnök (†)	Nagybányán élt
30.	Kis Huba, mérnök	Magyarország
31.	Kiss (Sárosi) Melinda, tanító	Szatmárnémeti
32.	Koczán Levente, tanár	Túrterebes (2000-től polgármester)
33.	Kornis Róbert, mérnök	Túrterebes
34.	Kornis Sándor, mérnök	Túrterebes
35.	Kovács (Vári) Éva, tanító	Szatmárnémeti
36.	Kovács Olga, mérnök	Nagyvárad
37.	Magos Ferenc, mérnök	Magyarország
38.	Margittay László, orvos	Németország / Szőlőhegy
39.	Mekker Árpád, tanár	Németország
40.	Mekker Csaba, mérnök	Németország
41.	Mekker Georg (György) minőségi ellenőr	USA BMW
42.	Mekker György, jogász	USA / Kanada
43.	Mekker (Lakatos) Enikő, tanító	Túrterebes
44.	Mekker (Geng) Olga, tanár	Túrterebes

45. Mike Zoltán, mérnök	Kanada
46. Nagy Csilla, mérnök	Kanada
47. Nagy Irénke, tanár	Bogdánd (Szatmár m.)
48. Nagy József, tanár	Túrterebes (1992–2000 polgármester)
49. Nagy Judit, mérnök	Csíkszereda
50. Nagy Lajos, mérnök	Szatmárnémeti
51. Nagy Melinda, tanár	Németország
52. Nezezon István, mérnök	Halmi (Szatmár m.)
53. Orbán Balázs, jogász	
54. Orbán Zoltán, orvos	Túrterebes
55. Orbán Zselyke, tanár	Székelyudvarhely
56. Orosz Sándor, tanár (†)	Túrterebes
57. Pekli (Sárosi) Erzsébet, óvónő	Túrterebes
58. Pinkovszki Beáta, tanító	Bábony (Szatmár m.)
59. Pinkovszki Ildikó, tanár	Túrterebes
60. Pinkovszki József, mérnök (†)	
61. Pinkovszki Lucia, tanár	Kanada
62. Pinkovszki Olivér, tanár	
63. Popovics Ferenc, mérnök	Magyarország
64. Puskás Csaba, mérnök	Magyarország
65. Puskás Emese, mérnök	Túrterebes
66. Puskás Rozália, tanár	Túrterebes
67. Rákóczi Andrea, tanár	Kökényesd (Szatmár m.)
68. Révai (Porombovics) Noémi, tanító	Túrterebes Szőlőhegy
69. Révai Tamás, közgazdász	
70. Rög József, tanár (†)	Túrterebes
71. Sárosi Tibor, tanár	Túrterebes
73. Smucz (Fenyák) Enikő, óvónő	Túrterebes
72. Schmutz József, tanár	Kanada
73. Schönberger (Elek) Andrea, óvónő	Szőlőhegy (Szatmár m.)
74. Schönberger (Sebő) János, jogász	Marosvásárhely
75. Schvarczkopf Erzsébet, tanár	Sándra (Szatmár m.)
76. Schvarczkopf Gábor, mérnök	Kolozsvár
77. Szabad Csaba József, mérnök	Túrterebes
78. Szelmenczi Erzsébet, tanár (†)	Túrterebes
79. Szilágyi András, kertészmérnök	Szatmárnémeti
80. Szilágyi Erzsébet, óvónő	Kökényesd (Szatmár m.)
81. Tepfenhart Ágnes, tanár	Németország
82. Tepfenhart Erika, tanár	Szatmárnémeti
83. Tepfenhart István, mérnök	Németország
84. Tepfenhart Rita, mérnök	Németország
85. Timár István, jogász	
86. Tóth Anikó, tanító	Szatmárnémeti
87. Tündik Géza, mérnök	Szatmárnémeti
88. Tündik Tünde, mérnök	Szatmárnémeti
89. Vidám Mercedes, művészettörténész	Németország
90. Nagoss Erzsébet, tanár	Magyarország
91. Nezezon Zoltán, mérnök	Németország

A felsorolt személyek megérdemelnék, hogy mindnyájukról írjak valamit. Ám ennek a könyvnek a keretei mindezt nem teszik lehetővé.

A névsorban szereplő személyek közül csupán három személyt (Fischer József tanár, Orbán Balázs jogász, Schönberger Sebő Jánost) nem ismertem személyesen. A többiek volt vagy jelenlegi kollégáim. Mások viszont volt tanítványaim népes táborához tartoznak (50 fő) vagy nagyon kedves ismerőseim.

Szakmák szerinti megoszlás szerint: 38 tanár, 38 mérnök, 6 tanító és 4 óvónő, 7 orvos, 4 jogász, valamint dramaturg, közgazdász, művészettörténész és minőségi ellenőr (BMW).

Az oktatás gondjai az utóbbi évtizedekben 1990–2009

Az utóbbi évtizedekben a tanügyben dolgozó oktatókkal szembeni követelmények egyre nagyobbak lettek. Egyre több tanítóra és tanárra volt szükség a bekövetkezett társadalmi átalakulás valamint az egyre nagyobb tömegek iskolázottsága miatt. A hatalmas igénynek nem tudott másként eleget tenni az akkreditált hazai kilenc (magyar) állami, felsőfokú tanárképző intézet. *„Csak rövid idő alatt, gyors ütemben történő (nem magas minőségű) képzéssel. Ennek eredménye többek között a tanári professzió megbecsülésének rohamos csökkenése lett "* – állapítja meg Székely Noémi.

Az Európai Unióban is a pedagógus-szakma minőségi fejlődése került előtérbe. Ezáltal a tanári szakma új kívánalmai közé sorolhatnánk az alábbi követelményrendszert: a tanár hatékonyan tudjon közreműködni a társadalmi szolgáltatás jellegű tevékenységekben, jól tudjon reagálni növendékei különféle kulturális / emocionális /, intellektuális szükségleteire, ismerjen idegen nyelveket, hogy részt tudjon venni az európai projektekben és tapasztalatcserékben.

A mindenkori tanárnak ezenkívül a következő képességekkel kell rendelkeznie: *„a kommunikációs ügyesség, a gazdag és rugalmas viselkedésrepertoár, emez megfelelő alkalmazásának feltétele a gyors helyzetfelismerés, a konstruktív helyzetalakításnak a*

képessége, a megfelelő konfliktuskezelési módok alkalmazásának a képessége, a diákokkal, szülőkkel való együttműködés igénye és képessége, a pedagógiai helyzetek, jelenségek elemzésének képessége. Az eredményes munka feltételei között van a pedagógus mentális egészsége."[118]

Az romániai magyar oktatásüggyel behatóbban foglalkozó szakemberek szerint az *„erdélyi magyarság még nem alakította ki az oktatáspolitikájáért felelős szervezeteinek és hatóságainak együttműködését. A minisztériumi tisztviselők, az RMDSZ parlamenti és megyei képviselői, az önkormányzatok irányítói, a pedagógusok, iskolaigazgatók együttműködése nem bontakozhatott ki kellőképpen."*[119]

Egy hatékonyabb és tudatosabb oktatásfejlesztési stratégia kidolgozása és annak következetes megvalósítása a mainál jobb helyzetbe hozhatná az erdélyi magyar oktatásügyet.

A magyarságnak talán esélye van arra, hogy a minőségi oktatás által - amelyről olyan sokat beszélnek mostanában - egy versenyképes oktatási kínálatot teremtsen diákjainak.

Az utóbbi években a fenti célkitűzést szerettem volna megfogalmazni közvetlen munkatársaimnak. Legjobb diákjaink, a képességvizga sikeres letételét követően, a megye legjobb középiskoláiba (ide tartozik a tanítóképző is) jutottak be és sikeresen érettségiztek. De iskolánknak van egy másik színfoltja is: a tanulók kb. 30%-a roma származású.

Ez a jelenség nem egyedi a megyei, valamint erdélyi magyar oktatási hálózatban. Tehát számolnunk kellett a helybeli roma közösség sajátos integrációjával is. Ezért hoztuk létre 1998-ban az ún. *Tanulóházat*, esélyt adva ezáltal a hátrányos helyzetűek felzárkóztatására.

A közeljövőben egyre lényegesebbé válik, hogy az adott költségvetési korlátok között, milyen teljesítményre lesz képes oktatásunk: az eredményesség, a hatékonyság és minőség szempontjából.

Setényi János szerint: Az erdélyi magyar oktatásügy konszolidációja szorosan összefügg az RMDSZ kormányközeli pozíciójának megszilárdulásával. A formálisan megszilárdult intézményhálózat azonban önmagában kevés. Ma már az oktatási intézményeinkben folyó munka tartalma és minősége a

kérdés. Ezt pedig leginkább a helyi iskola-felhasználók támogatása képes garantálni.

A helyi közösség igényei és szoros ellenőrzése – úgy, ahogyan azt tették annak idején az iskolaszékek vezetői – fogják kikényszeríteni azt az újfajta pedagógiát, amely biztosíthatja a felnövekvő nemzedék jövőjét. Szükség van olyan integrációs politikára, amely tudatosan kapcsolatot teremt az EU-ban zajló oktatásfejlesztés hálózatai és Erdély között. E hálózatépítés az oktatás minden szintjére kiterjesztendő, a pedagógusok csereútjaitól a közös innovációs pályázatokon át az iskolafenntartó önkormányzatok együttműködéséig.

Az utóbbi időszakban az oktatási rendszer még Európában is változáson ment keresztül. A munkanélküliséget azzal próbálták alacsonyabb szinten tartani, hogy az iskoláztatás idejét meghosszabbították. Talán Romániában is ilyen meggondolásból válik kötelezővé a 10 (vagy talán 9) osztály elvégzése. A mindenkori diák 15–16 évesen eldöntheti: továbbtanul vagy fizikai munkás lesz. (Betanított munkás vagy I. szinten képzett szakmunkás). Különben ez eldől a VIII. osztály elvégzése után. Köztudott, hogy tanulóink a VIII. osztály elvégzése után két táborra oszlanak. A jó tanulmányi eredményt elért tanulók, akik megbirkóztak a képességvizsga követelményrendszerével, újabban az egységes félévi dolgozat eredményei alapján, bejuthattak a megye vagy az ország középiskoláinak valamelyikébe. Azok pedig, akik meg sem próbálkoztak a képességvizsgával vagy ott nem érték el a négy kijelölt tantárgy valamelyikéből az 5-ös osztályzatot, a helyi vagy más megyei szakiskolában folytatják tanulmányaikat.

Iskolánkban az utóbbi két tanévben majdnem minden IX–X. osztályos tanuló diák-ösztöndíjban részesült (az ún. „bani de liceu"-ról van szó). Nem is kellett ezért jól tanulniuk, csupán minden nap meg kellett jelenjenek az iskolában s ha nem volt igazolatlan órájuk vagy egyéb kihágásuk, kaphatták a fizetést.

Vidéken, de városon is, mivel foglalkoznának azok a fiatalok, akik nem mentek a középiskolába? Így viszont diákok maradnak mindaddig, amíg be nem töltik a 16. életévüket s aztán mehetnek akár fizikai munkára betanított vagy szakképzetlen munkásként. Később, ha megjön az eszük (tartja a népi bölcselet) gyarapíthatják szakismereteiket a II. vagy III.

szinten is. A 13. tanulmányi év befejeztével, akár érettségizhet is az effajta diák.

2006-ban nagy érdeklődéssel olvastam Murvai László Status quo az erdélyi magyar oktatásban című kiváló tanulmányát az Új Magyar Szó mellékletében.[120]

„1990-ben Románia-szerte mintegy 160 000 egyetemista volt, ebből 7091 magyar nemzetiségű." Tizenöt évvel később már 650 ezer egyetemista volt Romániában. A magyar nemzetiségű egyetemisták száma pedig 29 136 fő.

„Az országos trend tehát a számadatok megnégyszereződését jelzi. Hellyel-közzel ez történt a magyar mutatókkal is" – írja Murvai László.

Más megközelítésben: 1990-ben a felsőoktatásban tanulók 10%-át alkotják a tanuló ifjúságnak. Az arány 14 év múlva már 17,5%, míg Európában ez az arány 25–30%. Felvetődik a kérdés: mikorra tudunk felzárkózni Romániában az európai részaránnyhoz?

Napjainkban egyre több magánegyetem működik országszerte. Murvai szerint Romániában a diákok kétharmada állami egyetemen tanul, egyharmada magánegyetemek hallgatója. Ezen belül a magyar nemzetiségű diákság ugyanilyen arányban oszlik meg az állami és magánegyetemek között: kétharmada államira jár, egyharmada pedig magánra. Ez azt jelenti, hogy az állami egyetemen nyilvántartott magyar hallgatók részaránya 4,66%. Ugyanez az arány a magánegyetemek viszonylatában csak 4,14%. *„A fenti adatokból következtethetünk: a magyar egyetemisták százalékaránya viszont elmarad a magyar lakosság 6,6%-os országos részarányától."* Néhány évtizeddel korábban (1977) ez az arány még 9,1% volt.

A szakemberek véleménye megoszlik. Egynémely középiskolában magas szintű oktatói munka folyik, mások szerint a középfokú oktatásunk sem éri el a kívánt szintet. Murvai László szerint is: középiskoláinkban is pedagógusaink többsége ma is elitoktatást végez. Vagyis annak a 10–15%-nak az oktatását vállalja fel az osztályából, aki nagyon jó intellektuális képességekkel van megáldva. A többi tanuló pedig nem végzi vagy végzi napi feladatát úgy, ahogy tudja, rendszerint az átlag alatt. Szatmárnémetiben vannak jó hírű magyar kollégiumok, amelyek nem sorolhatók az előbbi katagóriába. Nevüket csak azért nem

említem, hogy senkit meg ne sértsek. Néhány jó nevű szakember véleménye szerint: sok középiskolás diák úgy érzi, hogy számára az iskolai életforma nem több, mint kínlódás. Ilyen szempontból igaza van a több évtizedes tapasztalattal rendelkező Murvai Lászlónak. Magam is tapasztaltam ehhez hasonlót az utóbbi években az érettségi vizsgákon.

Az oktatással behatóbban foglalkozó szakemberek szerint az elmúlt ötven évben a hagyományos iskola teljesítménycentrikussá vált. A teljesítmény, azaz a felelés, szorongást kelt. A szorongás csökkenti a teljesítményt. Néha mi magunk is megfeledkezünk, s úgy akarjuk a teljesítményt elősegíteni, hogy közben folyton visszanyomjuk. Előre kell bocsátanom, hogy az összes Szatmár megyei középiskolában tanító magyar szakos kollégáimat tisztelem és kiváló oktatóknak tartom őket, mert diákjaik túlnyomó része kiváló érdemjegyeket kaptak az érettségin, s tudom, hogy e mögött milyen hihetetlen munka van, mind a tanár, mind a diák részéről. Ám, találkoztam olyan diákkal is, aki – lehet, hogy tudta volna Madách Imre kétszintes drámáját –, a szóbeli vizsgán mégis vissza akarta adni Petőfi egyik legszebb dalát, Fa leszek, ha ... című költemény elemzését is tartalmazó tételt. Valószínű, ezt a tételt nem vették át részletesen az órán. Nem tudom, hogy a szóban forgó diák városi-e vagy falusi. Mert falun lakodalmak alkalmával vagy más közösségi rendezvényeken Petőfi verseit (dalait) népdalként énekelik fiatalok és idősek egyaránt. Szerény véleményem szerint a világirodalom egyik gyöngyszeme ez a vers, amelyben a zseniális költő szerelmet vall kedvesének. Az sem véletlen, hogy ez a dal is szerepel a vizsgatételek között. Remélem, nem bántottam meg senkit a fenti eset elmesélése kapcsán.

A romániai magyar oktatást jól ismerő Murvai szerint az utóbbi időben az egyetemisták számarányának növekedése hovatovább a felsőoktatás általánosításához vezethet. Ez azt is jelentheti, hogy az egyetem nem elitképzést végez, mint régen, klasszikus formájában, hanem az érettségizettek 95%-ának az oktatására vállalkozik.

Ehhez a véleményhez kívánkozik Székely Noémi kiváló tanulmánya a hazai tanárképzésben fellelhető expanzióról, amely erősen befolyásolja a tanárképzés minőségét. A már említett hazai egyetemeinken egy adott évfolyamon esetenként 70–80

egyetemistából áll egy csoport. Ennek nagy része tudatosan nem is akar tanár lenni, egy másik része még bizonytalan és viszonylag kevesen vannak olyanok, akik hivatásként gondolnak a tanári pályára. Még a tanár szakos diákoknak is csupán 52%-a akar tudatosan tanár lenni, 24%-uk volt bizonytalan és 24% volt biztos abban, hogy nem akar tanár lenni. A nagy létszám, az ún. „eltömegesedés" az oktatás minőségére is hatással van, mert egy 50–60-as létszámmal nem lehet hatékonyan gyakorlati jellegű tevékenységet (pl. szeminárium) szervezni. A gyakorlóiskolák nincsenek felkészülve ilyen sok diák fogadására, aminek az eredménye az, hogy jobb esetben egy tanárjelölt 5–6 órát tanít pedagógiai gyakorlat címen.[121]

Murvai László készített Romániában – szerintem egyedülálló módon – egy összehasonlító elemzést a romániai magyar oktatás beiskolázási trendjéről egy tízéves intervallumban (1995–2005). A szerző több érvvel indokolta szándékát. Szerinte: mind az országos, mind pedig a magyar vonatkozású adatok még népszámlálás-közelben maradtak, s a másik, nem elhanyagolható érv: a vizsgált évtizedben a romániai magyar oktatást néhány átalakító tendencia befolyásolta.

„Nőtt a középfokú oktatás szerepe és jelentősége, új profilok, szakterületek beiktatásával nagyobb lett a kínálat, illetve a tanuló választási lehetősége; – külön hangsúlyt kapott a szak-, illetve szakmai képzés."[122]

Az alábbiakban az előbbi tanulmányból szeretnék átvenni és bemutatni csupán hat erdélyi megye (közöttük Szatmár megye kiemelve) magyar oktatására vonatkozó adatot, s azt összehasonlítani az országossal.

Egyes országos adatok megerősítik a tanulók számának fogyását, azaz 2005-ben a magyarul tanulók száma 184 777 főre csökkent a tíz évvel előbbi 202 545 fős tanulói létszámhoz viszonyítva. Bár az általános csökkenés országszerte érvényes, ennek ellenére a magyar szakoktatás adatai megugrottak, méghozzá majdnem kétszeresre: 6396 főről 11 058 tanulóra. A statisztikai adatokból kiderül egy másik furcsa helyzet. Miközben az *„óvodába általában a legtöbb magyar gyermek magyar csoportba iratkozott, a középfokú oktatási szinten már csak fele tette/tehette meg ezt."* (Murvai L.)

A középiskolások számának a növekedése országos viszonylatban 12 év alatt háromszorosára nőtt. A felsőoktatásban 1992-ben 215 226 egyetemistát tartottak számon Romániában, 2005-ben már 650 335 főt.

Bár a már említett Murvai-tanulmány összehasonlító adatai 16 erdélyi megye, plusz Bákó és Bukarest magyar nyelvű oktatásával foglalkozik, én csupán néhány megye adataira támaszkodom, s azokon belül is a releváns megye Szatmár marad.

Óvodai oktatás

Megye	1994–1995			2004–2005		
	Össz-létszám	Magyar nyelven		Össz-létszám	Magyar nyelven	
		Szám	%		Szám	%
Országos	715 514	47 811	6,68	644 911	41 983	6,50
Bihar	21 358	3 783	17,71	19 258	4 315	22,40
Hargita	15 559	13 153	84,53	13 452	11 135	82,77
Kovászna	10 455	7 969	76,22	8 722	6 328	72,55
Maros	22 228	8 146	36,64	20 985	7 789	37,11
Szilágy	11 668	2 537	21,74	9 728	1 980	20,35
Szatmár	17 026	3 788	22,24	13 454	3 385	25,15

Az országos, illetve a vizsgált megyei beiskolázási számok csökkenő tendenciát mutatnak a tíz évvel azelőtti helyzethez képest. Ez országosan 70 603 gyereket jelent, azaz 9,86%-os csökkenést. Megyei szinten 403 magyar anyanyelvű óvodással csökkent a beiskolázottak száma, ez pedig 11,19%-os apadást jelent.

Elemi iskolai oktatás – I–IV. osztály

Megye	1994–1995			2004–2005		
	Össz-létszám	Magyar nyelven		Össz-létszám	Magyar nyelven	
		Szám	%		Szám	%
Országos	1 335 973	64 888	4,85	962 586	50 849	5,28
Bihar	34 333	7 146	20,81	27 752	6 847	24,67
Hargita	18 902	15 156	80,18	15 001	12 314	82,08
Kovászna	14 258	10 175	71,36	10 504	7 143	68,00
Maros	33 229	11 521	34,67	27 156	9 304	34,26
Szilágy	15 300	3 149	20,58	11 768	2 378	20,20
Szatmár	24 221	6 773	27,96	17 881	5 399	30,19

Az országos összlétszám a táblázat adatai szerint az első referenciális évben 1 335 973 fő volt, a másodikban viszont 926 586-ra csökkent. Ebből magyarul 50 849 tanult. A csökkenés 14 039 fő, vagyis 12,76%-kal kevesebb. Az elemi iskolás tanulók száma tehát mind az országos, mind pedig a magyar iskolák esetében csökkenő tendenciát mutat.

Gimnáziumi oktatás - V–VIII. osztály

Megye	1994-1995			2004-2005		
	Ossz-létszám	Magyar nyelven		Ossz-létszám	Magyar nyelven	
		Szám	%		Szám	%
Országos	1 160 838	58 612	5,04	1 012 601	49 396	4,87
Bihar	29 909	6 106	20,41	28 395	6 378	22,42
Hargita	18 723	15 254	81,47	14 902	12 140	81,46
Kovászna	12 568	8 663	68,92	10 142	6 993	68,95
Maros	28 232	10 298	36,47	25 713	8 492	33,02
Szilágy	12 850	2 743	21,34	12 345	2 434	19,71
Szatmár	21 937	5 553	25,31	19 462	5 218	26,81

Az 1994–1995-ös tanévben országszerte 1 160 838 V–VIII. osztályos tanulót tartottak nyilván, a magyar nyelvű gimnáziumi osztályokban pedig 58 612 tanulót oktattak. 2004–2005-ben ez a szám már csak 1 012 601 tanuló, vagyis 148 237-tel kevesebb, mint az előző periódus megfelelő abszolút száma. Míg az országos számok csökkenési százaléka 12,76%, addig a magyarul tanulók esetében ez 15,72%, azaz, 2,96%-kal nagyobb. Tehát a magyarul tanuló V–VIII. osztályosok száma gyorsabban csökkent, mint az országos átlag. *„A magyarul tanulók beiskolázási aránya az első referenciális évben (1994–1995) 5,04% volt. Ez az arány a második referenciális évre 4,87%-ra esett vissza. Tehát – az arányoknak megfelelően – kevesebben iratkoztak magyar osztályokba ezen az oktatási fokon, mint tíz évvel ezelőtt.“*[123] Szatmár megyében a csökkenési arány 6,04%, vagyis 335 tanuló.

A tanfelügyelőségek a 2004–2005-ös tanévben 6 437 románul tanuló magyar V–VIII. osztályost jelentettek. Ez a magyarul tanuló magyar gyerekeknek a 13,03%-a – jegyzi meg Murvai László.

Középiskolai oktatás - IX-XII. (XIII.) osztály

Megye	1994-1995			2004-2005		
	Össz-	Magyar nyelven		Össz-	Magyar nyelven	
	létszám	Szám	%	létszám	Szám	%
Országos	757 673	30 774	4,06	773 843	31 491	4,06
Bihar	22 030	2 843	12,9	25 357	2 958	11,66
Hargita	12 035	8 882	73,80	12 608	9 419	74,70
Kovászna	7 067	4 930	69,76	7 784	5 481	70,41
Maros	18 011	4 363	24,22	18 145	4 449	24,51
Szilágy	9 424	1 431	15,18	9 732	1 507	15,48
Szatmár	12 571	2 249	17,89	11 681	2 398	20,52

Az 1994-1995-ös tanévben a magyar tanítási nyelvű líceumokban és/vagy tagozatokra 30 774 tanulót írtak be, azaz az ország középiskolás diákságának a 4,06%-a. Tíz évvel később az összlétszámból (773 843) már 31 491 tanuló tanult magyarul. Ez, akárcsak tíz évvel előbb, a tanulók 4,06%-a.Tehát a beiskolázási arányszám a vizsgált időszakban változatlan maradt. Amint az a számításokból is kiderült: országosan 717 tanulóval nőtt a magyarul tanuló középiskolások száma, annak ellenére, hogy Bákó és Krassó-Szörény megyékben nem működik középfokú oktatás magyar nyelven. Más értékelési szempont szerint vizsgálva a fenti táblázatot, a következő megállapításokat tehetjük: - A kérdéses intervallum időszakában országosan is, és magyar nyelven is, új líceumi profilok indultak (adminisztratív, hegyvidéki mezőgazdasági, állategészségügyi), ami színesebbé tette a középiskolai oktatást. - Magyar vonatkozásban háromszorosára emelkedett a mezőgazdasági profil aránya. - Enyhén nőtt a magyar nyelvű sportosztályok aránya. - Néhány tizeddel csökkent az elméleti, az ipari, a közigazgatási, az erdészeti, a pedagógiai és a teológiai profilú osztályok száma. Némely profilon nincs magyar nyelvű oktatás (pl. a katonai líceumok esetében), csak kizárólag román nyelvű osztályok szervezését engedélyezték. Jó hír, hogy 2005-től már erre a profilra is lehet felvételizni magyarul. A közvélemény megelégedéssel nyugtázta, hogy a teológiai líceumokban is indíthatnak világi profilokat is.

A tanfelügyelőségek jelentései szerint a 2004-2005-ös iskolai évben 5918 magyar fiatal tanult középiskolás fokon román

nyelvű osztályokban. Ez az arány a magyarul tanuló fiatalok 18,79%-a.

Szakiskolai oktatás

Megye	1994–1995			2004–2005		
	Össz-létszám	Magyar nyelven		Össz-létszám	Magyar nyelven	
		Szám	%		Szám	%
Országos	300 073	5 780	1,92	289 494	9 738	3,36
Bihar	6 101	-	-	5 610	467	8,32
Hargita	4 921	3 483	70,77	4 289	3 483	80,20
Kovászna	3 009	1 921	63,84	3 027	1 970	65,08
Maros	7 234	206	2,84	6 748	1 659	24,58
Szilágy	2 859	-	-	2 963	317	10,69
Szatmár	4 666	53	1,13	6 044	1 100	18,19

A szakoktatás az első referenciális tanévben (1994–1995) Románia-szerte összesen 5780 tanulót iskolázott be magyar nyelven, azaz a tanulók összlétszámának 1,92%-át. Tíz évvel később a beiskolázási szám 9738 volt, ami az ország szakiskolás tanulóinak a 3,36%-a. Amíg a szakiskolai oktatás országos beiskolázási mutatója az elmúlt tíz évben 10 579-cel csökkent (3,52%), addig a magyar nyelvű szakiskola beiskolázási száma 3958-cal nőtt (68,47%). *„Ezek az adatok fejezik ki leginkább azt a szemléleti változást, amely a magyar nyelvű szakoktatást pozitívan befolyásolja"* – állapítja meg Murvai László.

Szatmár megyében, akárcsak Maros megyében, nagyon látványos a magyar nyelvű szakiskolai oktatás ugrásszerű fejlődése. 1995-ben Szatmár megyében csupán 53 magyarul tanuló szakiskolás volt. Tíz év elteltével már 1100 diák tanult a megye szakiskoláiban magyar nyelven, azaz 17,06%-kal többen. Ilyen szempontból Szatmárnémetiben, példamutató értékűnek tartható a jelenlegi Traian Vuia (volt IPA) Szaklíceum, ahol mindig volt magyar tagozat is. Baranyai Tibor igazgató szerint: az utóbbi években pedig szakmunkásképző (SAM) osztályaikban fele-fele arányban oszlanak meg a román, illetve magyar tagozatos osztályok. Túrterebesről sokan végezték középiskolai és szakiskolai tanulmányaikat ebben az oktatási intézményben.

Az utóbbi években ez az intézmény vállalta fel a felnőttek szakoktatását is különböző szakmákban.

Ezt a gondolatmenetet folytatva, van magyarázat arra, hogy minek köszönhető a magyar szakiskolai oktatás ilyen arányú, látványos fejlődése?

1990 után néhány évig a romániai tanügyet kormányhatározatok alapján szervezték. Csupán 1995-ben fogadták el az új tanügyi törvényt. Előtte a magyar tagozatos szakiskolákban a szaktantárgyak 60–70%-át románul kellett tanítani. Később, csak a 36/1999-es sürgősségi kormányhatározat helyezte vissza jogaiba az anyanyelvű szakoktatást. Valójában csak 1999 után beszélhetünk a magyar nyelvű szakoktatás fejlődéséről.

Kónya László, Szatmár megye főtanfelügyelő-helyettese, a Közoktatás 2007. év novemberi számában *Szakoktatás Szatmár megyében* címmel közölt érdekes tanulmányából idéznék: *„ma is az a feladatunk, hogy az iskolahálózat megtervezésénél, a szakmák kiválasztásánál tanulmányozzuk a munkaerőpiacot, a gazdasági ágak fejlődési tendenciáját, a közép- és felsőfokú végzettségű szakemberek iránti keresletet... A regionális és helyi fejlesztési tervek sem tudják pontosan meghatározni a szakoktatás fejlesztési irányát vagy irányait... Magyarországon és Nyugat-Európa több országában követelmény a sokirányú képzés, vagyis az egyén több szakmát kell elsajátítson."*

Szatmár megyében, az elmúlt években komoly tanulmányokat végeztünk a szakoktatás fejlesztése terén – mondja Kónya László. A vállalkozókból álló és felvevő munkapiac igénye alapján alakítják az egyes szaklíceumok vagy szakiskolák (Gazdasági Szaklíceum, Traian Vuia Szakközépiskola s mások) a saját profiljuk felkészítési-szolgáltatási ajánlatát.

A Hans Lindner Alapítvány évek óta szervez, főleg fiatalok számára, vállalkozói versenyt, azzal a céllal, hogy a kapott információk és képzések segítségével működőképes egyéni vagy családi vállalkozást hozzanak létre.

Amint az alábbi adatokból is ki fog tűnni: a Szatmár megyei magyar szakoktatás nem véletlenül javult meg, hiszen a szaklíceumi oktatás majdnem duplájára nőtt, 14 osztályról 26-ra, s ezen belül a szolgáltatások területén a legnagyobb a növekedés, 4 osztályról 9-re nőtt. A szakmunkásképzés fejlődése is állandó, mert 39 osztályról, 2007-ben, eljutottunk az 53-ra.

„A magyar nyelvű oktatás fejlesztése úgy ment végbe, hogy közben megmaradtak az osztályaink az elméleti líceumokban· (9

párhuzamos osztály), az egyházi iskolákban (7 osztály) és művészeti líceumban (1 osztály). Az egyenlő esély biztosítása európai követelmény a romániai iskolarendszer számára is. Ez Szatmár megyében nagyobb volt, mint amilyen az igény."[124]

Ám, a felsorolt sikerek mellett, vannak a szakmai oktatásnak megoldatlan problémái is. Nincsenek jól felszerelt műhelyek, hiányzik a modern, anyanyelven folyó, szakmai nevelés. Nem jött létre hatékony együttműködés a szakoktatást szervezők és az alkalmazók között, nem alakult ki hatékony együttműködés a helyi közösség és az iskola között az iskola jövőbeli fejlesztésére vonatkozóan. Erre lennének jók az ún. iskolaszékek intézménye.

A 2002. évi népszámlálási adatok szerint Romániában a *magyar lakosság aránya 6,60%*. Ehhez képest, országos szinten, az összes óvodás és egyetem előtti oktatásban résztvevő, *anyanyelvén tanuló magyar diák részaránya csupán 4,95%*. A fennmaradó 1,65%-nyi diák nem anyanyelvén tanul. A magyarul tanuló gyerekek oktatási fokozatonként az alábbi arányokat mutatják: óvodai oktatás 6,50%, elemi oktatás 5,28%, gimnáziumi oktatás 4,87%, líceumi oktatás 4,06%, szakoktatás 3,36%, a posztszekunder oktatás 2,71%. Ezek országos részarányok és vonatkoznak a 17 megye (Arad, Bákó, Beszterce-Naszód, Bihar, Brassó, Fehér, Hargita, Hunyad, Kolozs, Kovászna, Krassó-Szörény, Maros, Máramaros, Szatmár, Szeben, Szilágy, Temes, Bukarest) magyarul tanuló diákjaira.

A legutóbbi évek eseményei

Mivel könyvem témája nem terjedhet ki a felsőoktatásra is, és mert nem rendelkezem adatokkal a jelenkori anyanyelven folyó felsőoktatás működésére vonatkozóan, a továbbiakban csupán a Szatmárnémetiben akkreditált (magyar tagozatú) főiskoláról tennék említést. Bura Lászlónak és munkatársainak fő érdeme van abban, hogy 1999. október 1-jén megalakították a Babeș-Bolyai Tudományegyetem Szatmárnémetiben kihelyezett Pszichológiai és Neveléstudományi karának, Tanító- és Óvónőképző szakát. Ezáltal lehetővé vált a Szatmár és a kör-

nyező megyék érettségizetteinek, hogy helyben (Szatmárnémetiben) elvégezhessék tanulmányaikat és szakképzett óvónő- és tanítóként dolgozzanak az anyanyelven oktató iskoláinkban. A Túrterebesen és környékén oktató óvónők és tanítónők közel fele végzett a fent említett főiskolán. A főiskolán nappali tagozaton 117 végzős diplomázott, a levelező tagozaton pedig 97 tanító és óvónő. Egyetemmé válása után (2004) pedig 66 fő és 13 fő elvégezte az egyetem kiegészítő évét. Újabban a szakmai és módszertani (fokozati) továbbképzést is felvállalja e főiskola.

A következőkben megpróbálom ismertetni mindazt, ami egy vidéki, csak magyar anyanyelven oktató iskola vezetőit és pedagógusait foglalkoztatja, az elmúlt időszak történéseit, a 21. század kihívásait, a kisebbségi oktatás gondjait, egy olyan oktatói közösséget, amelynek tagjai sokféle etnikumhoz tartoztak egykoron.

Számomra és remélem, kollégáim számára is, fordulópontot jelentett az alábbi esemény:

2005. október 21-én és 22-én a szatmárnémeti Láncos templomban került sor a *Mit tehetek a gyermekemért?* – avagy *A pedagógia csendes forradalma, mint az egyén sikerének titka* elnevezésű nyilvános módszertani konferencia megszervezésére. Dicséret illeti a szervezőket: a GYOM – Gyermekközpontú Oktatásért Munkacsoport Egyesülete, a Sulinova KHT Magyarország, a Szatmár Megyei Tanfelügyelőség, a Babeș–Bolyai Tudományegyetem Szatmárnémeti kihelyezett tagozata, Tanító- és Óvónőképző Szak, akik a következő felhívással fordultak az anyanyelvi oktatásban érdekeltek felé:

„Kedves szülők, pedagógusok, eljött az idő. A gyermeknevelés, oktatás sötét középkora véget ért. A jó hír az, hogy egy szabadabb kor, szebb élet képe rajzolódik ki azok számára, akik ezt óhajtják, a rossz hír pedig az, hogy ezt meg kell tanulni, ezért tenni kell, változnunk kell mi magunknak is."

A résztvevők (számuk több százra tehető) élményekben gazdag két napot tölthettek Magyarország legjelesebb oktatóinak társaságában, akik választ próbáltak adni arra, miként neveljük gyermekeinket, hogy azok egészséges felnőttként boldogulni tudjanak az életben. Választ kaptunk arra is, hogy miként érhetjük el e célunkat, úgy, hogy a jövőre való felkészülés ne tegye tönkre a gyermekek jelenét sem.

Vekerdy Tamás előadásait volt szerencsém hallgatni más alkalmakkor is. (Pilisborosjenőn, 2002 szeptemberében). Tőle és kiváló munkatársaitól megtudhattuk: mit tehetünk azért, hogy gyermekeink, tanítványaink szeressenek iskolába járni, hogy a pedagógusban a segítő társat lássák. Megdöbbentő és gondolkodásra késztető vélemények hangzottak el a konferencián. Néhányat szeretnék megosztani a kedves olvasóval is:

• Tudják- e, hogy az iskolában megtanult tananyag csak 20 százalékban befolyásolja az életben való boldogulást?

• Tudják-e, hogy a megtanult tananyagnak a 75 százalékát 5 év alatt az eminens tanulók is garantáltan elfelejtik, hacsak nem használják rendszeresen? Tehát az iskolában nagyon nagy mennyiségű anyagot a felejtésnek tanulunk.

• Tudják-e, hogy az iskolába lépő kisgyermek figyelmének terjedelme 6–8–12 perc között ingadozik, lassan nő 15–17 percig, és ehhez képest neki 45 perces órákat kell kibírnia, „jó magaviselettel", figyelmét koncentrálva?

• Tudták-e, hogy az iskola mai formájában – mivel nem a gyerekre szabottan működik – betegít? Ez bizony tudományosan bizonyított tény!

• Tudják-e, hogy a gyermek nem az életre készül, hanem él?

• Tudják-e, hogy a felelés szorongást kelt? Lemérték, hogy mekkorát. Nagyot. A szorongás csökkenti a teljesítményt. Szintén mért adatok. Úgy akarjuk a teljesítményt elősegíteni, hogy közben folyton visszanyomjuk.

Az alternatív pedagógiák szerint oktató óvodák és iskolák már jó néhány évtizede működnek Európában. A Waldorf-, Montessori-, Freinet-féle iskolákban dolgozó pedagógusok munkájának megismerése fontos tapasztalatokat szolgáltathatna a közoktatás, az óvodai és iskolai munka szükséges megújításának folyamatában. Az ilyen óvodákban és iskolákban folyó munka eltér az általános gyakorlattól. *„Az alternatív iskolák nem tananyag, hanem gyermekközpontúak, az élményre, a tapasztalatra, a jelenre, a jelenben átélt és megismert dolgokra helyezik a hangsúlyt. Személyközpontúak, céljuk a tanulói individualitás kibontakoztatása abban a hitben, hogy ez hozhatja a gyerek számára is és a társadalom számára is a későbbiekben a legtöbb, a szó nemes értelmében vett hasznot."* (Vekerdy Tamás).

Az effajta oktatási intézmények munkájának ismerete hozzásegíthetne mindnyájunkat a valódi gyermekközpontúság helyes értelmezéséhez. A hagyományos pedagógiát meghaladni szándékozó, a megújulásra, a valódi gyermekközpontúságra törekvő pedagógiai gyakorlat, s az azt követő pedagógusok és pedagógus közösségek gyakran alkalmazzák a Waldorf-, a Montessuri- és a Freinet-pedagógiában megfogalmazott elveket és eljárásokat.

Az első Waldorf-iskolát 1919 szeptemberében nyitották meg Stuttgartban a Waldorf Astoria cigarettagyár munkásainak gyermekei számára. Alapelvük volt: az iskola nem állhat sem állami, sem gazdasági irányítás, befolyás alatt.

Másik fontos felismerés volt az ifjú embert nem az állam, a társadalom vagy egy meghatározott szakma szükségletei, hanem saját individuális képességei és fejlődési lehetőségei, életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségletei szerint kell nevelni.

Az alternatív pedagógia tág teret ad a gyakorlásnak. Fontos szerepet kap a játék, a mese és a tevékeny utánzás, amely átlátható világot teremt a gyerek köré vegyes életkorú csoportokban, biztos szokásritmusokkal és tevékenységsorokkal.

Steiner szerint: *„Nem az a feladatunk, hogy a felnövekvő generációnak meggyőződéseket közvetítsünk. Hozzá kell segítenünk, hogy saját ítélőerejét, saját felfogóképességét használja. Tanuljon meg a saját szemével nézni a világban. Képességeket ébresszünk fel, és ne meggyőződéseket közvetítsünk. Ne a mi igazságainkban higgyen az ifjúság, hanem a mi személyiségünkben. Azt vegyék észre a felnövekvők, hogy mi keresők vagyunk. És őket is a keresők útjára kell vezetnünk.”*[125]

A szakirodalom szerint az iskolába kerülés pillanatától kezdve a gyermek biztonságban kell hogy érezze magát. Legyen alkalma megismerni társait, tanárait, hogy élni tudjon az együttműködésből adódó előnyökkel. Fontos továbbá a tanítási-tanulási környezet kialakítása. Közösen alkossanak szabályokat, amelyek betartandók, de meg is változtathatók. A többiek bátorító figyelme, támogató segítsége révén, ki-ki megtalálja helyét a csoportban. Mindez önállóságra tanít.

Az elmúlt 50 évben a hagyományos iskola teljesítmény-centrikussá vált. Egyes vizsgálatok (hazai és külföldi) kimutatták,

hogy az iskolában alkalmazott oktatási módszerek és a tanulók szorongásának mértéke között összefüggés áll fenn. *„A hagyományos iskolák uniformizáló jellegéből fakadó túlzott alkalmazkodás és egy ütemre lépés – a gyerekek egy részénél – a szorongást számottevően növeli, ami viszont az egészséges személyiségfejlődést, a normális alkalmazkodást gátolja.“*[126]

Napjainkban a szakemberek azt javasolják, hogy a szülőknek nagyobb segítséget kellene nyújtaniuk a gyermekük számára azáltal, hogy a legmegfelelőbb oktatási formát megtalálják gyermekeiknek.

E mellett a családnak igen fontos szerepe van gyermekeink nevelésében. Mostanában sok szó esik a család szerepéről. A család egy olyan közösség, ahol többen élnek együtt, egymással beszélgetnek, egymásra odafigyelnek, egymásnak segítenek. Az életben a legfontosabb erkölcsi érték a szeretet.

2008 februárjában a pápa azt kérte a szülőktől: *„maradjanak állhatatosak a köztük lévő szeretetben: ez az első és legnagyobb dolog, amire gyermekeinknek szüksége van ahhoz, hogy derűsen növekedjenek, hogy bízzanak önmagukban és az életben, és ők maguk is megtanuljanak hitelesen és nagylelkűen szeretni. Fontos, hogy a szülők élete hiteles tanúságtétel legyen, és határozottan kell segíteniük a fiatalokat abban, hogy világosan meg tudják különböztetni a jót a rossztól, és ily módon ki tudják alakítani maguknak azokat a biztos szabályokat az életben, amelyek fenntartják őket a jövőbeli próbatételekben.“*[127]

Sokak szerint a hagyományos család egy jó hangulatot árasztó, vonzó közösség, olyan közeg, amelyben jó lenni. A mindenkori családnak küldetése van. Nevelnie kell oly módon, hogy segítsék elő a gyermekek kibontakozását a szeretet és a törődés által, mert a gyermek azt viszi magával, amit otthon lát és tapasztal. Szülők és nagyszülők úgy igyekezzenek az élet értékeit átadni gyermekeiknek, unokáiknak, hogy azok majdan felnőttként szeressenek a családban, szeretteik társaságában lenni. Váljon az természetes életformává, hogy a család együtt megy el a templomba, együtt megy el látogatóba, együtt megy el kirándulni gyermeke iskolai osztályával (ilyen szempontból jó ötletnek tartom a Szatmárnémeti Hám János Teológiai Iskolaközpont példáját), a család együtt megy el különböző kulturális rendezvényekre.

A közoktatás egyik legnehezebb, megoldásra váró problémája a tanulók eltérő képességeihez történő alkalmazkodás, a differenciált tanítás és tanulás megszervezése. László Ágnes tanító, fejlesztő pedagógus (Budapest) szerint: *„A tanuló teljesítménye viszonyulhat az iskolai követelményekhez, csoportja átlagához, önmagához vagy a környezete által vele szemben megfogalmazott elvárásokhoz. A cél mindig a legmagasabb szintű megfelelés. Ahol ez nem sikerül, felbukkannak azok a viselkedésformák, amelyek segítenek kompenzálni a kompetenciavesztésüket. Szerencsés esetben küzdelemre sarkall, de elvezethet az elvárások teljes tagadásáig is."*[128]

Iskoláinkban pedig célszerűnek látszik az uralkodó oktatási szemlélet felülbírálása, illetve az egyéni különbségeket is figyelembe vevő és megengedő, az egészséges életvezetéshez nélkülözhetetlen képességek kialakulását és gyakorlását lehetővé tevő pedagógiai szemlélet és gyakorlat megvalósítása.

Az emberiség csak akkor lesz képes problémáit megoldani, ha a figyelmét a gyermek felfedezésére és a benne rejlő képességek kibontakoztatására összpontosítja. *Ismerd meg a gyermeket, hogy jobban szerethesd!* – mondta Nagy László.

Hogy mennyire fontos a gyermekközpontú oktatás számára a *mindenkori gyermek,* álljon itt egy – számomra sokat mondó – idézet, amelyet minden tanári szoba falára kitűznék.

„Ha egy gyermek biztonságban él,
megtanulja, hogy bízzon magában és a többiekben.
Ha egy gyermek barátságban él,
megtanulja, hogy jó a világban élni."

(Dorothy LawNolte)

Az utóbbi években sokat töprengtem: mit lehetne megvalósítani tanárként vagy iskolaigazgatóként a fenti szemlélet (elmélet) gyakorlati megvalósításáért egy vidéki iskolában? Beismerem, nem könnyű feladni a hagyományos, kényelmesnek tűnő oktatási formát és szembesülni egy ismeretlen, nagyon sok munkát, tanulást igénylő új oktatási formával.

Iskolaigazgatóként azt tapasztaltam, hogy a fiatalabb oktatók (elsősorban a tanítónőinkre gondolok) fogékonyabbak az újításra, kivitelezhetőnek tartják a mai követelményeknek meg-

felelő, új módszerek alkalmazását. Szívesen vesznek részt oktatói hatékonyságfejlesztő tréningen, tanulás-módszertani programokon. Megalapozott, körültekintő éves munkatervek alapján dolgoznak. Ötletes és hasznos szemléltető eszközöket készítenek, idegen nyelveket ismernek, nagy hangsúlyt helyeznek az informatikai nevelésre, a környezeti nevelésre, megyei szintű és megyén kívüli tevékenységekre. Kirándulásokra, múzeumokba és színházba viszik tanítványaikat.

Tanártársaimat pedig arra biztatom, hogy a tanítási órák legfontosabb célkitűzése ne csak a diák tudás iránti vágyának kielégítése, valamint az ismeretanyag és az információ átadása legyen, hanem az igazságra vonatkozó nagy kérdések felmutatása, amelyek iránymutatóak lehetnek diákjaink számára az életben. Nekünk példát kell mutatnunk, mint teljes jogcímmel felruházott nevelőknek, mert az oktatásnak és a nevelésnek leghatékonyabb eszköze az önzetlen segítőkészség.

A szülőkkel szoros összhangban ránk van bízva az ember formálásának nemes művészete.

Oktatói-nevelői munkánknak vannak kevésbé eredményes területei is. Remélem, kollégáim nem veszik tőlem rossz néven, ha hiányolni merészelem a manuális készségfejlesztés eredményeit. Évtizedek óta rendelkezünk jól felszerelt laboratóriumokkal, jól képzett tanárokkal.

Az utóbbi időben azonban a szülők és az iskola vezetősége örömmel tapasztalják, hogy a tudományok (fizika, kémia, biológia) oktatása sokat javult, egyrészt a laboratóriumok didaktikai felszereltségének, másrészt az alapos, módszeres és odaadó tanári munkának köszönhetően.

Eredményeink alapján ezentúl minden anyanyelv-órát egy jól felszerelt könyvtárban, irodalmi- vagy nyelvtani-fonetikai laboratóriumban illene tartani. Újabban ide sorolhatnánk a földrajz, a hittan, valamint a matematika (Kenguru-vetélkedő), sport, magyar nyelv terén elért eredményeket is. Sikeresek és hasznosak a tanórákon kívüli tevékenységek: az irodalmi műsorok (Március 15., Nemzeti Kisebbségek Napja), a versmondó – (Kányádi Sándor) és mesemondó – (Benedek Elek) versenyek, irodalmi kirándulások (Koltó, Adyfalva, Benedek Elek Emlékmúzeum (Kovászna megye) és más múzeumok és emlékhelyek (Érsemjén) rendszeres látogatása.

Végezetül elárulhatom: azért iktattam be ezt a fejezetet könyvembe, hogy tudatosítsam pedagógus társaimban a szabad, szuverén alakítás vágyát és lehetőségét a mindennapi munkánkban. Meg vagyok győződve arról, hogy széles e hazában, nagyon sok általános iskolában, középiskoláink többségében megindult egy nyitás az alternatív pedagógiák alkalmazása felé. Egyre világosabbá válik a felismerés: a közoktatás egy olyan fajta szolgáltatás, amelyet minden állampolgár igénybe vesz, sőt, kívánságai, valamint érdekei szerint akár alakíthat is.

Az utóbbi években a Szatmár Megyei Tanfelügyelőség pályázati lehetőségekkel foglalkozó szakemberei (pl. Theodor Curpaș és Raul Burdea) arra ösztönözték a megye iskoláinak vezetőit, hogy fontosnak és hasznosnak tartott iskolán kívüli tevékenységükhöz pályázati pénzekhez jussanak. Egy nyertes pályázatnak köszönhetően közel 15 ezer lej birtokába jutott iskolánk.

Az alábbiakban csupán azokról a legemlékezetesebb eseményekről szeretnék beszámolni, amelyeken iskolánk tanulóinak nagy többsége, a szülők, az egyházak vezetői, valamint a helyi önkormányzat (a kötelező önrészt ők fizették) képviselői is jelen voltak.

Országos kiránduláson – Kolozsvár

A nemesvitai vendégekkel Mogosán

VERSENYFELHÍVÁS

„Az iskola – a közösség kulturális központja" című *Pályázat* keretében

A TÚRTEREBESI SZAKMUNKÁSKÉPZŐ ISKOLA

nemzetközi

KÁNYÁDI SÁNDOR VERSMONDÓ VERSENYT

hirdet

a határon túli testvériskola és Túrterebes környéki iskolák diákjainak.

A verseny témája: A szülőföld szeretete, szépsége, az anyanyelv és a nemzeti kultúra ápolása.

A nevezés módja: A versenyt három korcsoportban rendezzük:

I–IV. osztályosok számára

V–VIII. osztályosok számára

IX–X. osztályosok számára

Jelentkezni lehet minden kategóriában 2 fővel.

Jelentkezési határidő: 2007. április 30-ig.

Elérhetőség: Școala de Arte și Meserii Turulung,
447335 Turulung, str. Principală nr. 13.
Tel./fax 0040-261-838007
e-mail: scoalaturulung@yahoo.com.

A verseny időpontja: 2007. május 2. (szombat) 14.00 óra
Érdeklődni lehet: Kornis Ágnes igazgatóhelyettesnél
Telefon: 0730005929
Sikeres felkészülést kívánunk!
Szeretettel várunk minden érdeklődőt!

Igazgató,
Kiss Kálmán

Az előbb említett rendezvényünk célja az volt, hogy lehetőséget adjunk tehetséges versmondóinknak egy szélesebb körű megmérettetésre hazai és külföldi partneriskolánk részvételével.

A díjazott versmondók körében a zsűri tagjai: Gál Gyöngyi szaktanfelügyelő, Somfalvi Edit lelkész, Kiss Kálmán iskolaigazgató

Magyar nyelv és irodalom szakos kolléganőmmel, Pinkovszki Ildikó tanárnővel és tanítónő kolléganőimmel közösen megbeszéltük, hogy a versmondó verseny névadója legyen Kányádi Sándor, a Kárpát-medence egyik legnagyobb költőóriása. A pályázat kezdetén azt reméltük: azon a napon itt lesz közöttünk Sándor bácsi. Ám, időközben tudomásul kellett vennünk, hogy idős kora és egészségi állapota nem teheti lehetővé egy ilyen nagy távolságra tervezett találkozót. De lélekben, verseiben itt volt és itt marad velünk Kányádi Sándor az idők végezetéig. Diákjaink kedvelik az ő verseit, meséit és kiváló műfordításait.

Annak, hogy a versmondó vetélkedőnknek Kányádi Sándor lett a névadója, volt egy másik indítéka is. Harminchárom évvel azelőtt, pontosabban: 1974. február 11-én, Kányádi Sándor itt volt a Perényi-kastély dísztermében egy *író-olvasó találkozó* alkalmával. Az akkori kiváló diákjaink azzal tisztelték meg a költőt, hogy elmondták számos addig ismert versét. Társaságában volt Fodor Sándor író és újságíró Kolozsvárról. Az éjszakába nyúló beszélgetés egyik epizódjára még ma is emlékszem: *„a mai világban (a 70-es évekre értette) nem mindegy ki van vezető beosztásban* – mondta Sándor bácsi –, majd hozzátette: *Vannak kiváló, nemzete iránt elkötelezett vezetők és vannak felelőtlenek és árulók."*

Kányádi Sándor az akkori *Napsugár* főszerkesztőjeként az első csoportba tartozott:

én a fáraó írnoka
ezennel kijelentem
bár kényszerítettek soha
semmit se szépítettem
.....

(1985)
(Kányádi Sándor: Pergamentekercsekre)

Az anyanyelvi oktatásról

A nyelv – mindenekelőtt élő kötelék, összekötő kapocs az emberek között. Az ő révén valósul meg a közlés: az ismeretek, a tapasztalatok, a gondolatok átadása, kicserélése embertől emberig, lélektől lélekig.

A nyelv egy közösség összetartó ereje, az összetartozás jelképe. A nyelv egy közösség memória rendszere: őrzi és felhalmozza száz és száz nemzedék tapasztalatait, tudását. Szabó Dezső szerint: a nyelv a legegyetemesebb szolidaritás azokkal, akik már rég szétomlott temetőben porlanak, és azokkal, kik még eljövendő századok barázdáit fogják húzni.

Az anyanyelv nevelőnk. Éppúgy nevel bennünket, mint szüleink. Alakítja, fejleszti egyéniségünket és személyiségünket. Ezért fontos az anyanyelvi nevelés minden szinten.

Közel két évtizede gyakorló tanítónőként dolgozó lányom így vélekedik az anyanyelvi nevelésről:

„Az anyanyelvi nevelés igen bonyolult és sokrétű feladat. Az anyanyelvi nevelés közben folyó személyiségformálásnak alapvető feltétele, hogy a gyerekek örömmel végezzék a tevékenységeket.

Az olvasókönyvi szövegek feldolgozása nemcsak a megfigyelés, emlékezet, gondolkodás fejlődéséhez járul hozzá, nemcsak tárgyi ismeretekhez juttatja a tanulókat, hanem az erkölcsi és esztétikai érzelmeiket is gazdagítja. Így az irodalmi alkotásokhoz való erkölcsi viszonyulás tartósan beépül a személyiség szerkezetébe, és később meghatározhatja a tanulók magatartását is."[129]

Anyanyelvi műveltség nélkül nincs szellemi, intellektuális tevékenység. Az anyanyelv ismerete teszi lehetővé, hogy az egyén hozzákapcsolódjék az azonos nyelvet beszélők sorsához, érzésvilágához. Minél fejlettebb nyelvi műveltséggel rendelkezik valaki, annál több társadalmi szerep követelményeinek felel meg. Az anyanyelv – s általában a nyelv – a gondolatközlésnek az eszköze, az általános műveltség alapja. Ez az átfogó anyanyelvi nevelés az iskolai oktatás minden szintjén megvalósul, de nem csak ott, hanem valamennyi iskolai és iskolán kívüli tevékenységben.

A magyar nyelv a magyar tannyelvű iskolákban – a túrterebesi iskola is teljes egészében ilyen – alaptantárgy, amelynek egységes jellege van. E tantárgy részterületei: irodalom, nyelvtan és fogalmazás szerves egységet alkotnak. Minden részterületnek megvan a maga sajátos célrendszere.

Napjainkban a tankönyvszerzők (pl. Fűzfa Balázs – Szombathely) arra intenek bennünket, irodalomtanárokat, hogy a harmadik évezredben a *„mindent megtanítani"* elve helyett az *„örömolvasás"*-t helyezzük előtérbe. Mivel az irodalmi kánon 70%-a átalakult, a magyar irodalmat oktató tanár szerepköre is megváltozott, mert diákjaink túlnyomó része nem nyomtatott szöveggel találkozik nap mint nap. Az irodalom és művészetek oktatása által befogadókat (olvasókat, műértőket) kell hogy neveljünk. Ma már 500 év távlatából ki merjük jelenteni: *„könyv által ment a világ elébb"*. S ha a *„könyv"* szót helyettesítjük az *„iskolá"*-val, igazolhatjuk Humboldt tézisét:

Ne higgye a tudós, hogy ő
fordítja a világ útjaira a tudás
erőit. Ő a küllő és kerékagy – a
kerék azonban az iskola."

Tudatosítanunk kell tanulóinkban, hogy az anyanyelv révén szorosan kapcsolódunk szülőföldünkhöz s a szülőfalu- vagy város pedig minden ember számára fontos kell hogy legyen, és annak történelme és szeretete kötelessége mindenkinek.

A Koncz János Kupa győztes csapatai – 2007

A Felszeg csapata nyerte az Utcabajnokság kupáját 2002-ben.
Álló sor: **Kiss Kálmán, Sárossi Tibor, Harakály Csaba, Forgács István, Orbán Zoltán, Kovács Róbert, Dr. Orbán László.** Hátsó sor: **Kovács István, Gyákon György, Fazecaș Viorel.** A csapat legfiatalabb tagja: **Gyákon Gellért, diák**

Miért alakult meg 1997-ben az ún. Caritas-iskola Túrterebesen?

A szakirodalom szerint: kedvezőtlen körülmények közül érkező gyerekeket abban kell részesíteni, azokban a lehetőségekben, amelyekből kimaradtak.

Településünk legsérültebb, legrászorultabb, veszélyeztetett, hátrányos helyzetű, túlkoros és családi tragédiákat megélt gyermekei (zömmel roma származásúak) kaptak ellátást itt, az ún. *Caritas Tanulóházban.* Nagyrészük nyert itt nyugalmat, s kaptak megértést, szeretetet és bátorítást, amit nem kaptak meg családjukban. Már kezdetben az ott alkalmazást nyert kolléganők: Nezezon Mária tanítónő, Vojtku Mónika és Gyákon Andrea egyetemi hallgató még a szünidőkben is tovább foglalkoztak azokkal a tanulókkal, akiket ide befogadtak, mert hosszabbrövidebb ideje kimaradtak az iskolából. A sok hiányzás miatt nem tanultak meg írni és olvasni.

A kezdet nagyon nehéz volt, sőt kilátástalan. Ezek a gyermekek már 3–4 éve nem jártak iskolába. Nem tudtak viselkedni, írástudatlanok voltak. Ám sok-sok türelemmel, kitartó munkával lassan nagyrészük megtanult írni és olvasni. Kis lépésekkel, játékosan, de odaadó munkával a 16–18 éves tanulók egy-két év szorgalmas tanulással beiratkozhattak az V. osztályba. Néhány év alatt az ún. iskolakerülők népes táborát sikerült lecsökkentenünk. Ezek a gyermekek eleinte nagyon szerény adottságokkal, képességekkel érkeztek a Caritas-tanulóházba. Kolléganőimnek (tanítónők és pedagógnők) elismeréssel tartozom a hősies kezdet optimizmusáért, akiknek meg kellett ismerniük minden egyes gyermeket lépésről lépésre.

A németországi barátainkkal szinte havonta találkoztunk és eszmecserét folytattunk gondjaink megoldásának mikéntjéről. Arra törekedtünk, hogy minél jobb körülményt biztosítsunk a tanulásra. A tanulási környezetet szerettük volna jobbá, kellemesebbé tenni. Kezdetben szabadon festhettek, játszhattak, a tanítónőkkel közösen készítették a másnapi házi feladatukat.

Próbáltuk barátságosan berendezni azt a két tantermet (a volt református iskola régi épületében), ahol kezdetben 50–60 romagyerek naponta tartózkodott. Amint már jeleztem, egy ideig

nagy szerep hárult Nezezon Mária, nyugalmazott tanítónőre, aki az ún. hősi korszakban magára vállalta az oktatást és felügyeletet Gyákon Andrea (akkor tanárjelölt) segédletével. Nagy Mária gyógyszerésznő, a helyi Caritas megbízottja biztosította az anyagiakat (tízórai és du. 13–14 óra között ebéd). Ezen kívül írószerek, tisztálkodási eszközök, ruhák, cipők s játékok jelentős mennyiségben.

Akkor úgy éreztem – 1998-tól iskolaigazgatóként –, mindnyájunk számára a legnehezebb volt a hagyományos pedagógiai szerep feladása. Roma diákjaink nagy része már évek óta nem látogatta az iskolát, s talán emiatt fegyelmezetlenek voltak. Évek óta nem volt a kezükben sem füzet, sem tankönyv, sem íróeszköz. Most mindezt megkapták, de haza nem vihették. A tanítónők írni, olvasni, számolni tanították őket, a haladókat pedig, egyénre szabva, segítették, hogy elvegezzék a minimális tanulnivalót. Lassan, fokozatosan megtanulták a legelemibb tisztálkodási előírásokat, bekapcsolódtak az étkeztetés lebonyolításába. Takarítottak, segédkeztek a mosogatásban és az egyszerűbb háztartási munkák elvégzésében. Néhány hónap elteltével már rövid, háromnyelvű (román, magyar és német) műsorral kedveskedtek a németországi barátainknak.

2000-ben új partnerségi szerződés köttetett. Az iskola, a Szatmárnémeti Caritas (nonprofit segélyszervezet), a helyi polgármesteri hivatal egy 20 évre szóló Protokollumban rögzítette egy iskolán belül működő intézmény, tanulóház létrehozását, valamint a felek kötelezettségét.

Örömmel és megelégedéssel tapasztaltuk, hogy a Szatmárnémeti Caritas szervezete megtartotta ígéretét és néhány hónap alatt, 350 milliós (régi lej) beruházás árán, felújította az ún. Caritas Tanulóház számára felajánlott C épületet, amely az iskolánk számára addig is oktatásra használt 3 tanteremből állt. A németországi Nürnberg Caritas szervezet nagyon sokat segített tanfelszereléssel, bútorzattal, játékokkal (elsősorban az óvodások részére), étkezdei felszereléssel, varrógépekkel és mindennel, amire hátrányos helyzetben lévő, főleg roma gyerekek felzárkóztatására szükség lehet, egy ilyen jellegű oktatási intézményben.

A Caritas Óvoda felavatása 2000-ben

Az épület felújítását követő ünnepségen jelen voltak, a németországi barátaink mellett, a megyei tanfelügyelőség és más szervezetek, valamint a helybeli egyházak képviselői, a polgármester és a szülők. Az akkor készült fotók is igazolják, hogy összefogással egy közösség sokat tehet olyan gyermekek civilizált neveléséért, akik önhibájukon kívül kerültek hátrányos helyzetbe.

A köszönetnyilvánítások mellett, románul, magyarul és németül elhangzottak az alábbi vélemények: napjainkban nyomatékosan kijelenthetjük, hogy a román oktatás reformja megvalósulni látszik. Az oktatás legfontosabb ágaiban, így például az oktatási intézmények minősítésében, a továbbképzésben, az iskolai irányításban, az iskolahálózatban, a szakismeretek és foglalkozások sokféleségében, valamint az oktatás finanszírozásában jelentős lépések történtek. Romániában nagy szükség van arra, hogy az oktatást támogassák anyagilag és erkölcsileg egyaránt. A tanuló ifjúságnak, s főleg a hátrányos helyzetben levőknek, szüksége van anyagi támogatásra és az ösztöndíjazás valamilyen formájára a továbbtanulásban. Minden fiatalnak legyen lehetősége a tanulásra képességei és adottságai függvé-

nyében. Meg kell adni az esélyegyenlőséget a hátrányos helyzetben levő fiataloknak. Ezért kell tehát összefognia minden felelős szervnek, állami (központi és megyei) vagy segélyszervezetnek - mint ahogy Túrterebesen és máshol is tette a Caritas -, hogy a hátrányos helyzetben levő román, magyar, sváb, s főleg a roma fiataloknak sikerüljön beilleszkedni a közösségbe, majdan a társadalomba.

Azáltal, hogy lehetőséget biztosítunk a hátrányos helyzetben lévő fiataloknak, hogy elsajátítsák az állam nyelvét, illetve az anyanyelvét (magyar, német vagy roma), biztosítjuk a kisebbségeknek a többségi nemzethez való kapcsolattartást és az interetnikus viszony kialakulását.

Azóta több mint 100 romagyerek és rendezetlen, hátrányos helyzetbe kerülő, szegény családból származó gyermekek tartózkodnak itt. Délelőtt 8–13 óra között óvodások egy csoportja (3–6 évesek), képzett óvónő felügyelete mellett, készül az iskolai évekre. Ugyanakkor évente 18–20 tanuló, szimultán oktatási formában (II., III., IV.), egyazon osztályba csak azok kerülnek, akik osztályismétlők az I–IV. osztály valamelyikében és hátrányos helyzetben vannak évek óta. Délután pedig két tanteremben, pedagógusok felügyelete mellett tanulnak azok a romagyerekek, akik iskolánk I–X. osztálya valamelyikében tanulnak, egy osztályban a többiekkel a hagyományos iskolában.

Ezek a gyermekek igen hátrányos körülmények között élnek odahaza. Otthon szegényes házacskákban (viskókban) laknak, ahol tanulásra, netán művelődésre egyáltalán nincs lehetőségük. Néhány családban, újabban, van villany, nagy ritkán rádió vagy televízió. Az iskola ilyen szempontból semmit sem tud segíteni. A mi feladatunk az, hogy biztosítsuk minden hátrányos helyzetben lévő gyermek számára (egyre többen vannak nem roma gyerekek), hogy a maximumot tudja teljesíteni - képességeihez mérten. Ezek a gyermekek nem rendelkeznek biztos családi háttérrel, a szülők és környezetük iskolázatlanok.

Bár sok esetben képesek lennének tovább tanulni, mégis a helybeli szakiskolát választja a roma vagy más, hátrányos helyzetben lévő diákunk. Számukra igyekszünk személyre szabottan a feladatokat, az elsajátítandó tananyagot a tanulók képességeihez igazodva kijelölni. A fényképekről is láthatóak: a tantermek hangulatosak, a játékok, a rajzok, a bútorzat kedvet

adhatnak a tanulásra, az ízlés formálására. Ünnepek és más, jeles évfordulók alkalmával rendszeresen jönnek vendégek Ausztriából, Németországból és Hollandiából.

Minden délután, sokszor a szünidőben is, meghatározott program szerint, ezek a gyermekek takarítani, főzni, varrni, táncolni, énekelni és verset mondani tanulnak. Mostanában már sok roma szülő elkíséri vagy várja a gyermekét az iskola kapujában. Azt reméljük, hogy ezek a gyermekek felnőtt korukban nagyobb hangsúlyt fektetnek majdan a leendő gyermekeik nevelésére és oktatására.

Sárossi Ilona vezetésével a Caritas Tanulóház végzős diákjai pályaválasztásról beszélnek

AZ ÓVODAI OKTATÁSRÓL

Már 2500 éve a kínaiak is arról beszéltek, hogy a birodalom újjáépítéséhez olyan iskolákat kellene létrehozni, amelyek kinevelik a megfelelő államférfiakat ehhez. Az érzelmi nevelés megvalósítását énekkel, tánccal és zenével képzelték el ők is.

Azóta is érvényes maradt egy másik fontos vezérlő elv: az, hogy az óvodában és az iskolában a legfontosabb a gyerek számára az *érzelmi biztonság*. Az óvónő majd pedig a tanítónő személyisége barátságos hellyé kell hogy varázsolja a gyerek számára az óvodát és az iskolát.

A szakemberek fontosnak tarják az óvodás kor előtti időszakot is (0–3 év), vagyis a beszédtanulási lehetőségek korszakát. Előfordulhat, hogy nagyon sok minden bennük marad, és hogy a körülmények kedvező vagy kedvezőtlen volta ezt a kibontakozást nagymértékben befolyásolja, esetleg bizonyos képességek kifejlesztésén már nem tudunk munkálkodni, vagy ezek a képességek meg lettek volna, megvannak a gyerekben, de időben nem kaptak lehetőséget a kibontakozásra.

A szakember így összegez: *„a gyereknek jó, megfelelő testi és lelki biztonságot adó, ingerdús környezetre van szüksége kisgyerek korában ahhoz, hogy kedvezően fejlődjön, és hogy fejlődése egyébként spontánul folyik a kedvező környezetben.“*[130]

Végezetül, gyakorló vagy leendő kismamáknak tolmácsolnám a szakember tanácsait arra vonatkozólag: mire lenne szüksége gyermekének, hogy boldoguljon? A válasz így hangzik: magzatkorától kezdődő személyes kapcsolatra, testi és lelki értelemben vett érzelmi biztonságra. Később szabad játékra, mesére, érzelmi intimitásra, dúdolókra, mondókákra, versikékre, tevékenységek (homokkal, vízzel, festékkel és sokféle más anyaggal) lehetőségére, beszédben és cselekvésben jó mintákra, melyeket a gyermeke mindig *utánozhat*.

A többi már az óvodára, majdan pedig az iskolára hárul. Ha az óvoda szakmailag jól működik, azaz ismeri az óvodás gyermek testi-lelki fejlődésének törvényszerűségeit és az ezekből fakadó igényeket, akkor nem kell attól félnie: mit vár el tőlük az iskola.

Tudom, hogy a rendszerváltás előtt – s talán még ma is –, azt várta el az iskola az óvodától, hogy készítsék elő alaposan a gyereket az iskolára, a háromujjas ceruzafogásra, a fegyelmezett magatartásra. Ismerjük el, hogy a diktatúrák óvodája nagyon is iskolaszerű volt, vagyis a korai iskolást tanítással gyötörték és „feleltették" a gyermekeket, s ezáltal szorongásossá tették őket.

Napjainkban a szakemberek azt javasolják, hogy a tanítók menjenek el az óvodába gyakrabban, de nem azért, hogy a gyerekeket tanítsák, hanem azért, hogy ők is megtanuljanak játszani.

Úgy gondolom: itt van az ideje annak, hogy beszéljünk egy új jelenségről. Az utóbbi időben megnőtt a szülői nyomás, amelyik az óvodára nehezedik.

Egyes szülők azt képzelik, hogy a gazdasági változások, a teljesítmény kényszere, az állandó rohanás miatt nem tudnak gyermekeikre elég időt fordítani, s emiatt lelkiismeret-furdalásuk van. Kompenzálásképpen „mindent" meg akarnak adni nekik, s ezért túlzásokba esnek. Azt igénylik, hogy gyermekeik már óvodás korban tanuljanak angolt vagy németet, legyen számítógépes szoba, netán karate vagy dzsúdó különóra. Néhányan attól tartanak: nem tanulja meg a gyermekük a román nyelvet a magyar tagozatos csoportban. Nyomatékosan ki merem jelenteni: *Csak az a gyermek lesz képes felnőtt korában teljesítményekre, aki kisgyermekként teljes értékű kisgyermekkort élhetett meg és az életkorának követelményei és szükségletei szerint élhetett.*

Vekerdy szerint a gyermeknek nem az a feladata, hogy *viszonyuljon* valamiféle felnőttes követelményrendszerhez, hanem az, hogy *autonóm, öntörvényű módon élje a maga gyermeki életét.*

A tanügyi törvény szerint az óvodai nevelésnek is az emberi személyiség teljes kibontakoztatására kell irányulnia. A gyermeket, mint fejlődő személyiséget (3–6 éves korában), különös védelem illeti meg a káros, a külső, az erőszakos behatásokkal szemben.

Újabban, a demokráciák közoktatási rendszerében a következő elv érvényesül: a gyermek legyen azzá, aki lehetőségei szerint lehet. Ehhez kell hozzásegítenünk.

Ezzel ellentétben volt a diktatúra évtizedeiben, vagyis: a gyerek legyen azzá, akivé mi (oktatók) kell formáljuk. Ha kellett, meg kellett törjük, közben azt szajkóztuk: *„Neked így lesz jobb"*.

Ma már egyértelműen tudjuk: *„a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége a játék – mégpedig a szabad képzettársításokat követő szabad játékfolyamat – és így ez az óvodai nevelés leghatékonyabb eszköze."*[131]

A neves szakember ehhez hozzáteszi: a szabad játék a kisgyermek elemi pszichikus szükséglete, melynek minden nap visszatérő módon hosszantartóan és zavartalanul ki kell egészülnie. Vers, mese, ének, zene, énekes játék, rajzolás, mintázás, kézimunka a legfontosabbak az óvodai oktatásban. Minden tevékenységben az *öröm* a fontos és nem az eredmény.

A mozgás, a külső világ *tevékeny* megismerése a fontos azok számára, akik részt akarnak ebben venni. De ne legyen semmi sem *kötelező*.

A fent említett tevékenységek alkalmával *tanulnak* az abban önként résztvevők, mert az óvodai tanulás *utánzásos, spontán tevékenység*, amely folyamatosan jelen van minden kisgyermek életében. Ma már egyértelműen bizonyított tény: öröm nélkül nincs hatékony tanulás.

Az előző évtizedekben divatos volt, hogy egyes óvodákban matematikát tanítottak (a Waldorf-óvodában nincs semmiféle matematikai foglalkozás), sőt házi feladatot adtak hét végére, vagy háromujjas ceruzafogást gyakoroltattak. A pszichológusok szerint a 6. életévüket betöltött gyerekek csupán 6%-ának kézfeje érett csak erre a fogásmódra.

Vannak ezek mellett más intő jelek arra vonatkozóan, hogy ne *siettessük* gyermekeinket, ami az értő olvasást illeti. A PISA-felmérések azt igazolták, hogy *sietve* nem lehet megtanulni az értő olvasást.

Az életben sok mindent nem tud felhasználni az egyén mindabból, amit annak idején megtanult, netán bebiflázott. Ma már az is bizonyosságot nyert, hogy a megtört önbizalmú gyerek rosszabb teljesítményt nyújt és akár agresszívabbá válhat.

Fontos az *élmény, az öröm* és az ezekkel összefüggő *cselekvő részvétel* a képességfejlesztő iskolában.

Vekerdy Tamás arra figyelmeztet minden oktatót: *„Az intelligenciának sokféle fajtája van és ezek közül például a művészetek – drámajáték, színház-művelésében fejlődő érzelmi intelligencia fontosabb a boldogulás, az életben való beválás szempontjából, mint az iskolai teljesítmény."*[132]

Amíg a hagyományos óvoda lehetőséget adott a spontán, elsősorban még a mozgásos, utánzásos játékban megvalósuló, érzéki, érzelmi, kreatív, szociális és gyakorlati tanulásra, addig napjainkban egyre több óvoda kezd egyre korábban tanítani. Ennek következtében ugrásszerűen megnőtt az óvodában tanuló, szorongásos állapotoktól szenvedő, a túlzott követelmények következtében kimerült gyerekek száma.

A világon különböző programok és irányzatok váltak divatossá a korai tanítással kapcsolatban, azonban egyik irányzat sem honosodott meg.

Már a múlt század 70-es éveiben nagy hangsúlyt helyeztek a beszédképzésre. A szakemberek egyöntetű véleménye szerint a kisgyermek legfőbb beszédmintája: az anya. A beszédkészség fejlesztése az anyák által biztosított emocionális úton a leghatékonyabb, azaz: mondókák, dalok, versikék, beszéddel kísért játékok és helyzetek dramatizálása útján. Ismét bebizonyosodott, hogy *„a kisgyerek, az óvodás elsősorban utánzásos játékban tanul s e tanulás motivációját emocionális késztetések adják"* – állapítja meg Vekerdy Tamás.

Napjainkban a pszichológusok és szakemberek nagy része azt tartja, hogy a beiskolázás életkora nem a 6. életév, hanem inkább a 7–8. év, ami viszont nem azt jelenti, hogy a gyereket az óvodában kell hagyni 7–8 éves korukig, hanem az általános iskola I. és II. osztályának kell *óvodaszerűbbé* válnia. Tudomásul kell venni a pszichikus képességek egyenetlen fejlődésének törvényét és módot kell nyújtani a gyerek spontán érlelődésére is. Sok esetben bebizonyosodott az a tény is, hogy egyes gyerekeknél számít, hogy az év melyik hónapjában született szeptember 1. előtt.

Egy másik fejezetben már részleteztem a Caritas Tanulóház megalakulásának szükségességét ezelőtt tíz évvel.

A kezdetek kezdetén sokat töprengtünk: hogyan lehetne felzárkóztatni azokat a hátrányos helyzetben lévő roma gyerekeket, akik ingerszegény környezetből érkeztek, vagy tértek vissza az iskolai életbe. Az ausztriai és németországi barátaink tanácsára nem iskolai jellegű tanítással oldottuk meg az említett *felzárkóztatást*, hanem elsősorban a mozgásos, utánzásos játékban realizálódó szociális és gyakorlati tanulással, valamint az érzelmi tanulás és az anyanyelv (amely magyar volt, mert nem beszélik a roma nyelv valamelyik változatát) terén volt pótolnivalójuk. Az ott dolgozó kolléganőktől nagyobb odafigyelést és személyes törődést kértünk.

Tíz év távlatából nem merném azt állítani, hogy mindent sikerült megoldanunk. De azt határozottan ki merem jelenteni: a törődés és gondoskodás, valamint az anyagi ráfordítás nem veszett kárba.

Az óvodai csoport beindításának és működtetésének az lett az eredménye, hogy egyre kevesebben maradnak osztályismétlők az elemi oktatás valamelyik osztályában. De ha mégis, akkor ott van az ún. *felzárkóztató* (rom. clasă de remediere) osztály, amelyben mindaddig marad, amíg megtanul írni, olvasni és számolni s csak azt követően léphet a gimnázium V. osztályába. Meggyőződésem, hogy ők másképpen fogják nevelni leendő gyermekeiket, mint amilyen nevelésben ők részesültek.

Óvodások magyar néptánca az iskola udvarán

Kiss Zsuzsa tanítványai körében – 1985

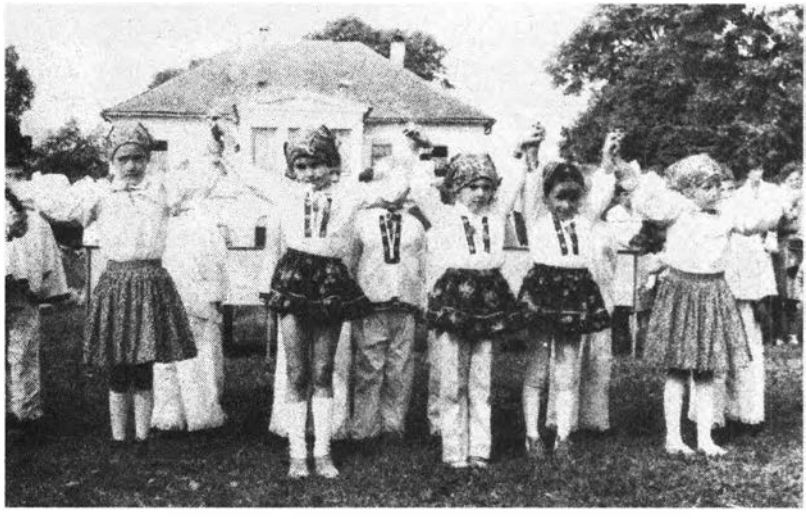

Az óvodások román néptánca az iskola udvarán

ADATTÁR

Az 1945–1946-os tanévben abszolváló IV. osztályos tanulók névsora

A tanuló neve	Általános osztályzat	A tanuló neve	Általános osztályzat
1. Breg György	7,86	9. Péter József	7,39
2. Gyapjas István	9,05	10. Rákóczi József	7,56
3. Harakály Erzsébet	7,15	11. Sável Mihály	8,29
4. Kádár Mária	7,25	12. Schvarczkopf Erzsébet	7,45
5. Koczán Margit	7,93	13. Szelmenczi Mária	7,92
6. Krilla Erzsébet	7,39	14. Takács Margit	6,56
7. Laczi Ilona	7,44	15. Ursuly Margit	7,93
8. Pap György	7,03	16. Ignáth Mária	7,99

Igazgató: Szuday Endre

JEGYZŐKÖNYV

Készült Túrterebesen 1946. június hó 8-án délelőtt, az öt tanerős állami népiskola IV. oszt. növendékeinek abszolváló vizsgáján.

Jelen voltak: Barna József római katolikus esperes lelkész, Ditz Tibor görög kat. lelkész, Vajda Imre rom.kat. segédlelkész mint hitoktatók, Szuday Endre áll. népisk. igazgató és Részeg Félixné szül. Becze Zsuzsánna osztálytanító.

Megállapítást nyert, hogy a beírt 28 IV. osztályos tanuló közül 16 van jelen.

1. A vizsgáztatás reggel fél 9 órakor kezdődött hittan vizsgával, mely fél 10 óráig tartott.

2. A negyed osztályos növendékek írásbeli vizsgája 7-én 9–12 óráig tartatott meg.

a. Román nyelvből: *Comuna noastră* volt a dolgozat címe. Minden tanuló sikeres dolgozatot írt.

b. A magyar írásbeli dolgozat címe: *Kirándulás.* Mind a tizenhat tanuló elfogadható dolgozatot írt.

c. Számolási- és mérési dolgozat: *Hány darab gyümölcsfát ültetünk egy olyan téglalap alakú kertbe, melynek hossza 164 m, szélessége 125 m. – Hány darab gyümölcsfát ültethetünk ebbe a kertbe, ha minden 20 négyzetméter területre ültetünk egy fát ?-* Mind a 16 tanuló helyesen fejtette meg a feladványt.

3. 1946. június 8-án déli 12 órakor kezdődött meg a IV. osztály szóbeli vizsgája, mely délután 2 órakor ért véget. A tanulók a következő tantárgyakból vizsgáltattak meg: Román nyelvből, Magyar nyelvből, Számolás és mérésből, Történelemből, Földrajzból, Természetismeretből.

1. A szóbeli után megállapíttattak a gyermekek érdemjegyei az adott feleletek alapján, melyek bevezettettek a felfektetett kimutatásba, míg Egészségtanból, Testnevelésből, Fizika-kémiából, Kézimunkából, Gazdasági-gyakorlatból, Szabadelőadásból, Énekből, Rajzból, Szépírásból, Emberi kötelességből, Hittanból, Magaviseletből és szorgalomból az anyakönyvbe bejegyzett érdemjegyek irattak be.

Az osztályozás során megállapítást nyert, hogy a *vizsgát mind a tizenhat tanuló sikeresen tette le.*

K. M. F.

Esperes lelkész, iskolaszéki elnök
Barna József

Áll. népisk. igazgató
Szuday Endre

P.h.

Hitoktatók
Vajda Imre
Ditz Tibor

Osztálytanító
Részegné szül. Becze Zsuzsánna

Az 1948–1949-es tanévben végzett tanulók névsora

VI. osztály

1. Borsos András
2. Borszuk Endre
3. Veibel Izabella
4. Fazekas Anna
5. Feigi György r. k. pap
6. Galliger Mária
7. Ignát Mária
8. Ignát Miklós (†)
9. Kálmán Géza (†)
10. Keresztesi Ilona
11. Keresztesi Károly
12. Mekker Vendel
13. Mezei Mária
14. Nagy Erzsébet
15. Oláh Béla (†)
16. Oláh Ilona
17. Stucz János
18. Sveda József
19. Vári Erzsébet
20. Vári Jolán

Az 1949–1950-es tanévben vizsgázók névsora

VI. osztály

1. Breg József
2. Csele Angéla
3. Födeles István (†)
4. Geiger Mária
5. Guttmann Juliánna
6. Korponay Károly (†)
7. Kőműves Margit
8. Margittay Katalin
9. Reizer Margit
10. Révay Mihály
11. Schönberger Ferenc
12. Szabad Erzsébet
13. Szabad Izabella
14. Tepfenhárt Sándor
15. Timár György
16. Tündik Antal (†)

VII. osztály

1. Borsos András
2. Feigi György
3. Galliger Mária
4. Ignáth Mária
5. Ignáth Miklós (†)
6. Keresztesi Ilona
7. Keresztesi Károly
8. Keresztesi Mária
9. Kőműves Ilona
10. Mezei György
11. Mezei Mária
12. Nagy Erzsébet
13. Oláh Béla (†)
14. Oláh Ilona
15. Orosz Erzsébet
16. Papp Jolán
17. Révai Erzsébet
18. Révai Mária
19. Sável István (†)
20. Geng Lajos
21. Weibel Izabella
22. Kiss József

Az 1951–1952-es tanévben végzett tanulók névsora

VII. osztály (magyar tagozat)

1. Barát János
2. Borszuk Lajos (†)
3. Elek Endre
4. Fazekas Ilona
5. Ilku János
6. Jakab Mihály (†)
7. Keresztesi József (†)
8. Kiss Katalin (†)
9. Kovács Margit
10. Májer Lajos (†)
11. Papp Tibor (†)
12. Révai Irma
13. Schnell Irén (†)
14. Tepfenhart János (†)
15. Tepfenhart Mihály

I–IV. osztály (román tagozat)

1. Ababi Gătina-Leon
2. Bughioș Alexandru
3. Dragoș Margareta
4. Gajo Gheorghe
5. Hauși Aurel
6. Varga Vasile
7. Ababi Gătina Andrei
8. Bughioș Iosif
9. Pop Ioan
10. Dragoș Elisabeta
11. Bughioș Paul

Igazgató: Oros Maria

Az 1952–1953-as tanévben végzett tanulók névsora

VII. osztály

1. Baráth-Gyapjas Katalin
2. Czumbil Balázs (†)
3. Danacskai Elza
4. Didics Mária
5. Éles István - tanár (†)
6. Éles László
7. Fenyák András
8. Geng József B.
9. Geng József L.
10. Ilku Mária
11. Kovács Imre (†)
12. Kovács Erzsébet
13. Kovács György (†)
14. Kovács Lajos
15. Klipács József
16. Mekker István
17. Oláh Anna
18. Papp Margit
19. Pekli János (†)
20. Reizer Antal (†)
21. Révai Ilona
22. Smucz Irma – iskolai titkárnő volt Túrterebesen
23. Szelmenczi János (†)
24. Szabad Ida

I–IV. osztály (román tagozat)

1. Doanoacicoai / Danacskai Gheorghe
2. Ghetina Leon
3. Pop Ștefan
4. Dragoș Margareta
5. Gajo Gheorghe
6. Varga Vasile
7. Ghetina Andrei
8. Pop Ioan
9. Dragoș Elisabeta

Az 1953–1954-es tanévben végzett tanulók névsora

VII. osztáy

1. Balázs János
2. Dudás Margit
3. Elek Irén
4. Feigi Pál – Németországban élt (†)
5. Fenyák Gizella
6. Fenyák Jolánda
7. Frei Margit
8. Geng Lajos
9. Kosztin Mária
10. Kozsán György
11. Mezei János
12. Nagy János
13. Oláh Erzsébet
14. Pazurik Ferenc
15. Porombovics Gyula (†)
16. Révai Anna
17. Simon Anna
18. Simon István
19. Svarckopf Mária
20. Sveda Juliánna
21. Vári Ilona
22. Vass János (†)

Vizsgáztató Bizottság: Tündik László, Puskás Klára, Mosoni Emma, Sándravicz Margareta

Az 1954–1955-ös tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Pál
VII. A. Tepfenhart István

1. Borsos Erzsébet
2. Éles Irén
3. Gyarmati Mária
4. Igli Magdolna
5. Kálmán Béla
6. Kovács Magdolna
7. Lengyel Mária – tanítónő, 1981–1983 közötti időszakban aligazgató
8. Margittay László – Németországban él, az utóbbi években sokat van itthon
9. Májer Viktor
10. Mezei János
11. Oláh Irén
12. Oláh Pál
13. Pazurik Juliánna
14. Pásztor Mária
15. Rákóczi András
16. Reizer Juliánna
17. Reizer Ferenc
18. Svarckopf Erzsébet
19. Svarckopf Mária
20. Tepfenhart János
21. Varga Anna

Tanárok: Kiss Pál, Kiss Berta, Tepfenhart István, Szandravicz Margareta, Tündik László, Tóth Jolánda, (1957-től Egribe ment), Abordan Erzsébet, Domokos Piroska, Kiss Ernő,

Az 1955–1956-os tanévben végzett VII. oszt. tanulók névsora

VII. A. Osztályfőnök: Abordán Erzsébet

1. Bauer Lajos helyi vállalkozó, pékség
2. Bauer Mária
3. Czerlau György (†)
4. Csele Juliánna
5. Dudás György (†)
6. Elek Margit
7. Fazekas Katalin
8. Fecske Mihály
9. Gyákon Sándor (†) volt mtsz.-elnök
10. Iszák Irén – tanárnő
11. Kajtor Mária
12. Kiss Levente Magyarországon él
13. Klipács Mária
14. Kornis István (†)
15. Mezei József
16. Mekker Jolánda
17. Nagy Margit
18. Ninács Miklós (†)
19. Pásztor Jolánda
20. Schvarczkopf Ilona
21. Tepfenhart Nándor-Elemér oktatómester volt az iskolában
22. Tepfenhart István
23. Drágos József (†)
24. Bú László

Az 1956–1957-es tanévben végzett VII. oszt. tanulók névsora

VII. osztály. Osztályfőnök: Tepfenhart István

1. Danacskai Erzsébet
2. Farkas Lajos (†)
3. Fazekas Irén
4. Gătina András
5. Geng Vendel
6. Hevele Gusztáv
7. Hudák Margit
8. Igli József
9. Kiss Attila
   Magyarországon él,
   Kiss Pál igazgató fia
10. Kocsis Erzsébet
11. Koczán László (†)
12. Mekker Mária
13. Miklovics Terézia (†)
    helyettes tanítónő volt
14. Nagy József – tanár,
    volt polgármester
15. Oláh Zoltán (†)
16. Rákóczi József
17. Reizer Malvin
18. Reizer Pál (†)
    római katolikus püspök volt
19. Tepfenhart Irén
20. Tepfenhart Ferenc (†)
    római katolikus pap volt

Tanárok: Tepfenhart István, Kiss Berta, Domokos Piroska, Magoss Gedeon, Tündik László, Lyahovics József, Csillag Antal, Almási Tibor.

Az 1957–1958-as tanévben végzett VII. oszt. tanulók névsora

VII. A

1. Bauer Margit
2. Elek Erzsébet
3. Elek Sándor (†)
4. Feigi Ilona
5. Geng István
6. Igli József
7. Kornis Sándor – mérnök
8. Kóré Erzsébet
9. Margittay Elvira
10. Mászli Katalin – postafőnök volt
11. Mekker János – kisvállalkozó
12. Mekker Mária
13. Nagy Ilona
14. Nagy Mária
15. Oláh Erzsébet
16. Orosz Rozália
17. Sável József
18. Stekli Katalin
19. Schvarczkopf Anna
20. Schvarczkopf Ferenc (†)
21. Szemere Tóbiás

VII.B.

1. Angi Magdolna
2. Breg Margit
3. Borsos Mária
4. Feigi Erzsébet
5. Gázsó Jolán
6. Geng Rozália
7. Kiss Irén
8. Korponai József (†)
9. Lengyel Juliánna –
   óvónő, igazgató
   volt az óvodában
10. Mekker Béla
11. Mekker Éva
12. Nagy Aranka
13. Nagy István
14. Papp Mária
15. Révai Sándor
16. Sável Katalin
17. Schönberger Vincze
18. Szabad Gizella
19. Tepfenhart Sándor

22. Tepfenhart Erzsébet
23. Vagner János (†)
24. Vida Gizella

Tanárok: Magoss Gedeon, Puskás Bálint, Puskás Rozália, Kiss Pál, Kocsis Gyula, Kruzlics József, Tepfenhart István, Kiss Berta, Domokos Piroska, Magoss Gedeon.

Az 1958–1959-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VII. A. Osztályfőnök: Magoss Gedeon

1. Boldog Katalin
2. Darabán József (†)
3. Doros László
4. Fenyák János
5. Franczia Mária
6. Gázsó György
7. Gázsa Péter
8. Geng Tibor (†)
9. Hutzel István
10. Igli Mária
11. Klipács András
12. Lelenka Rozalia
13. Lupák Mihály
14. Margittay István
15. Mellau József
16. Mezei Irén
17. Nagy Olga
18. Orosz Sándor
19. Gébel-Schvarczkopf Pál János
20. Smucz Mária-Terézia
21. Smucz Veronka
22. Szabó Béla
23. Varga László
24. Vári Irén - Egribe ment férjhez, Borbély Miklósné
25. Zvonyik Irén

Tanárok: Magoss Gedeon, Puskás Bálint, Puskás Rozália, Kiss Pál, Kocsis Gyula, Kruzlics József, Tepfenhart István, Kiss Berta, Domokos Piroska.

Az 1959–1960-as tanévben végzett tanulók névsora

VII. osztály. Osztályfőnök: Kocsis Gyula

1. Bauer Gyula
2. Bauer Margit
3. Bodor János (†)
   tanító volt Túrterebesen hálálái g
4. Boldog Adalbert
5. Czerlau Margit
6. Dudás Ferenc
7. Danacskai György (†)
8. Feigi András
9. Fischer György (†)
10. Franczia Veronka
11. Fűzi László – mérnök-tanár
12. Geng Mária
13. Gyákon Irén
14. Iszák Valéria – tanárnő
15. Kiss Lajos
16. Koczán Anna
17. Kovács Mária
18. Lengyel Katalin
    Kanadában él
19. Nagy Katalin
20. Oláh János
21. Popovics Ilona
22. Papp István
23. Rákóczi Imre
24. Sárosi Pál
25. Sebestyén Anna
26. Schönberger Irén
27. Smucz Rozália
28. Stucz Jolán
29. Strapipán Pál
    Nagytarnáról
30. Szántó Magdolna
    Kanadában él
31. Tepfenhart Terézia
32. Tóth Éva
    Szatmárnémeti

Az 1960–1961-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VII. A. Osztályfőnök: Kocsis Gyula

1. Borsos Károly
2. Czerlau Veronika
3. Éles József
4. Feigi Jolán
5. Gábri Veronika
6. Geng Anna
7. Geng József (†)
8. Geng Terézia
9. Hudák Ferenc
10. Illés György
11. Kornis Éva
12. Kozsán Katalin
13. Lengyel Anna
14. Mekker Erzsébet
15. Mezei Magdolna
16. Sável József
17. Simon András
18. Stekli Balázs
19. Schvarczkopf Balázs
20. Schönberger Pál
21. Tardi Jolán (†)
22. Tepfenhart Erzsébet
23. Zsoldos Mária

VII. B. Osztályfőnök: Kiss Pál

1. Brukker István
2. Czerlau Géza
   Németországban él
3. Czumbil József
   volt polgármester
4. Cserháti Ferenc
   pápai káplán, segédpüspök
5. Demeter Éva
6. Fischer István (†)
7. Franczia András
8. Gedeon Anna
9. Gedeon Irén
10. Hudák László
11. Izráel Mária
    tanárnő Segesváron
12. Kóréh Magda
13. Kok József (†)
14. Medve József
15. Nagy Lajos
    mérnök Szatmárnémetiben
16. Oláh Mihály
17. Popovics Rozália
18. Sárosi Vendel
19. Silli András
20. Smucz Terézia
21. Szelmenczi Erzsébet (†)
    tanárnő volt Túrterebesen
22. Tepfenhart Mária
    asszisztensnő,
    Magyarországon él
23. Vagner Jakab
24. Vida György
25. Vikterei Ilona
26. Zvonyik Sándor
27. Májer Vincze

Az 1961–1962-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VII. A. Osztályfőnök: Magoss Gedeon

1. Czerlau Gábor (†)
2. Dudás György (†)
3. Dudás József
4. Feigi Margit
5. Franczia Vincze
6. Füzi Emilia-Gyöngyi
7. Gábri Katalin
8. Gábri Margit
9. Gedeon Pál
10. Geiger Vendelin
11. Illi ilona
12. Jetkó Mária
13. Májer Ilona-Éva
14. Májer Pál
15. Nezezon András (†)
16. Pircsuk Mária
17. Porombovics József
18. Sável Éva
19. Reizer Teréz
20. Sável József
21. Stekli Balázs
22. Vida József (†)
23. Vincze István

VII. B. Osztályfőnök: Hauler István

1. Bauer Juliánna
2. Bauer Jenő
   Kanadában él családjával
3. Breg Éva
   Egyesült Államokban él
4. Bodor Erzsébet
5. Darabán Ilona (†)
6. Doroha Mihály
7. Erli Mária
8. Fenyák Béla
9. Geiger János
10. Geng Ferenc
11. Geng István
12. Harakály Katalin
13. Huczel András
14. Koczán Ilona
15. Koczán János
    az abszolváló vizsga nem sikerült
16. Lengyel Ibolya
17. Májer András
18. Mezei Irén
19. Révai András
20. Silli Mária
21. Schönberger Mária
22. Smucz István
23. Stauder Cecilia
    Németországban él
24. Stekli Anna
25. Tepfenhart Margit
26. Tóth László
27. Vagner Rozália-Anna
28. Vida Katalin

Az 1962–1963-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VII. A. Osztályfőnök: Bauer Ilona

1. Bauer Jolánda
2. Bodó János
3. Danacskai Stefánia-Margit
4. Erli Ferenc
5. Farkas Irén
6. Fenyák Zsuzsa-Irén
7. Fischer Imre
   Németországban él
8. Gábri Erzsébet
9. Gedeon István
10. Geng Gáspár
11. Hudák Erzsébet
12. Krilla János
13. Nagy József – tanár
    1992–2000 polgármester
14. Nezezon Matild (†)
15. Nezezon István
    mérnök Halmiban
16. Oláh Tibor
17. Popovics György
    Kanadában él
18. Porombovics Antal-József
19. Rákóczi Ferenc
20. Rákóczi Vendel
21. Sánta Vilma
22. Sável László (†)
23. Silli Ilona
24. Simpf Balázs
25. Smucz Ilona
26. Stucz András (†)
27. Szász Vilhelm (†)
28. Vékony István

VII. B. Osztályfőnök: Domokos Piroska

1. Boldog Géza
   Nagytarnáról
2. Borsos Gizella
3. Elek Juliánna
4. Feigi Antal (†)
5. Franczia Ferenc
6. Gábri András
7. Gábri Jolánda
8. Geng Margit
9. Iszák Olga
10. Margittay Jenő (†)
11. Medve Endre
12. Mélau Jenő
    Nagytarnáról
13. Mezei Jenő
14. Orosz Irén (†)
15. Pásztor Katalin
16. Pinkovszki Béla (†)
17. Rákóczi Zoltán (†)
18. Silli Zoltán
19. Sére Sándor
20. Stucz Antal
21. Szemere Antal
    Nagytarnáról
22. Tepfenhart Gyula (†)
23. Vida Gyula
24. Tepfenhart Irén

VII. C. Osztályfőnök: Puskás Rozália

1. Czerlau Gábor-András (†)
2. Czumbil Ágnes-Jolánda
3. Csatári Mihály
4. Fenyák Ferenc (†)
   római katolikus pap volt
5. Fenyák Lajos
6. Gázsa Matild
7. Geng Anna-Aurika
8. Geng Gizella
9. Geng Mihály
10. Gébel István
11. Gorzó Pál
12. Guttmann Katalin
13. Gyákon Mihály (†)
14. Ilkó Jolánda
15. Jakab Balázs
16. Kiss István
17. Lázár Éva
18. Májer Veronika
19. Májer István
20. Májer Mihály
    Németországban él
21. Májer Veronika
22. Mekker Árpád – tanár,
    a Müncheni Misszió tagja
23. Mekker Gábor (†)
    Németországban élt
24. Nezezon Erzsébet
25. Nezezon Imre
26. Nezezon József
27. Papp Veronika
28. Paku István
29. Popovics Mária
30. Rákóczi Ágnes
31. Schvarczkopf Erzsébet
    tanárnő
32. Tisza Erzsébet
33. Varga Jenő

Az 1963–1964-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VII. A. Oszt. fő.: Kiss Pál

1. Balogh Anna
2. Bauer Ferenc
3. Bodor Veronika
4. Dudás Mária a volt mtsz. könyvelője
5. Elek Imre – tanár, igazgató Kölcsey F. K.
6. Fülöp János
7. Geiger Margit
8. Gorzó
9. Hudák Veronika
10. Iszák Tibor asszistens Szatmárnémeti
11. Klipács György
12. Kornis Irén
13. Krilla Péter
14. Mike Endre
15. Nezezon József
16. Petka Ilona
17. Schvarczkopf József (apja Imre)
18. Schvarczkopf József (apja Péter)
19. Schvarczkopf Lajos
20. Tepfenhart Ilona
21. Varga Sándor

VII. B. Oszt. fő.: Kocsis Gyula

1. Födeles József (†) Németországban
2. Gázsa Katalin
3. Hudák János
4. Igli Balázs kitelepült Kanadába
5. Ilbán László
6. Kiss Irma
7. Koczán Mária
8. Molnár Matild
9. Oláh Katalin
10. Orosz Pál (†)
11. Pinkovszki Ildikó tanárnő Túrterebesen
12. Pusztahegyi Antal Kanadában él
13. Rákóczi András (†)
14. Rákóczi Lajos
15. Ripszki József
16. Schönberger András
17. Schvarczkopf Magdolna
18. Schvarczkopf Gizella
19. Simon Béla
20. Tepfenhart Tibor

VII. C. Osztályfőnök: Éles István

1. Apai Erzsébet
2. Czerlau József
3. Csihola János kimaradt
4. Dudás Mihály (†)
5. Erli Mária
6. Fenyák Tibor
7. Gábri László
8. Gedeon Dorel
9. Geng Katalin
10. Geng Mária
11. Illés Éva
12. Lázár Terézia
13. Májer Anna
14. Pallér Erzsébet
15. Rákóczi Mária-Terézia
16. Reizer Vendel (†) topográfus volt
17. Schönberger Lajos Németországban él
18. Sére Erzsébet
19. Vagner László (†)
20. Zvonyik Veronika
21. Zsoldos Gizella
22. Zsoldos Tibor

Tanárok: Tepfenhart István, Kiss Berta, Domokos Piroska, Tasnádi Erzsébet, Magoss Gedeon, Kiss Pál, Éles István, Miklóssy Mária, Czumbil Lajos, Kocsis Gyula.

Az 1964–1965-ös tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

Megjegyzés: Az 1964–1965-ös tanévtől általánossá válik a 8. osztály bevezetése. Az előző tanévben végző három 7. osztályból két osztály maradt. Osztályfőnökök: Kiss Pál és Éles István. A beírt tanulók száma 62, hiszen ennyien végezték el a 7. osztályt az előző évben.

VIII. A. Oszt. fő.: Kiss Pál

1. Balogh Anna
2. Bauer Ferenc
3. Bodor Veronka
4. Dudás Mária
5. Elek Imre - Szatmári KF Kollégium igazgatója
6. Födeles József (†) elhunyt Németországban
7. Filep János
8. Gázsa Katalin
9. Geiger Margit
10. Gorzó Mária
11. Hudák János
12. Hudák Veronka
13. Igli Balázs - Kanadában él
14. Ilbán László
15. Iszák Tibor
16. Kiss Irma
17. Klipács György
18. Koczán Mária
19. Kornis Irén
20. Krilla Péter
21. Mike Endre
22. Nezezon József
23. Orosz Pál (†)
24. Petka Ilona
25. Rákóczi András (†)
26. Ripszki József
27. Kolb-Schvarczkopf József
28. Schvarczkopf József
29. Schvarczkopf Lajos
30. Tepfenhart Ilona
31. Tepfenhart Tibor
32. Varga Sándor

VIII. B. Oszt. fő.: Éles István

1. Apai Erzsébet
2. Czerlau József
3. Dudás Mihály
4. Erli Mária
5. Fenyák Tibor
6. Gábri László
7. Gedeon Dorel
8. Geng Katalin
9. Geng Mária
10. Illés Ilona-Éva
11. Lázár Terézia
12. Májer Anna
13. Molnár Matild
14. Oláh Katalin
15. Pallér Erzsébet
16. Pinkovszki Ildikó – tanárnő
17. Pusztahegyi Antal Kanadában él
18. Rákóczi Lajos
19. Rákóczi Mária-Terézia
20. Reizer Vendelin (†)
21. Schönberger András
22. Schönberger Lajos Németországban él
23. Schvarczkopf Gizella
24. Schvarczkopf Magdolna
25. Sére Erzsébet
26. Simon Béla
27. Vagner László
28. Zvonyik Veronka
29. Zsoldos Gizella
30. Zsoldos Tibor

Megjegyzés: A VIII A-ból 27 tanuló sikeresen vizsgázott, a VIII. B-ből pedig 23 tanuló.

Az 1965–1966-os tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Oszt. fő.: Bauer Ilona

1. Agárdy Annamária - tanárnő
2. Bauer János
3. Breg Mihály
4. Erli Sándor
5. Erli Vincze
6. Erős Irén
7. Feigi Magdolna
8. Fischer Erzsébet Németországban él
9. Fodó János
10. Gábri András
11. Gábri Irén
12. Gázsa László
13. Gedeon László
14. Gyugyuc Éva-Jolán
15. Hevele Béla
16. Huczel Ferenc
17. Illi Margit
18. Kerszka László
19. Kovács Béla
20. Nagy Béla
21. Nezezon Ilona
22. Oláh József - főkönyvelő (kereskedelem)
23. Pircsuk Veronika
24. Rákóczi Verinika
25. Sili Erzsébet
26. Schvarczkopf László
27. Vagner Géza
28. Varga László
29. Vida Pál-Imre vállalkozó (kereskedelem)
30. Zsoldos Margit

VIII. B. Oszt. fő.: Lengyel Juliánna

1. Breg Mária
2. Bordás Ilona
3. Czerlau József
4. Cserháti István
5. Darabán László
6. Fenyák Mária
7. Gyákon Mária főkönyvelő Túrterebesen
8. Huczel József
9. Kiss András
10. Kiss Irma
11. Kovács János
12. Kovács Margit
13. Kóré Veronika
14. Lázár Gizella
15. Lázár József
16. Lengyel Veronika
17. Májer Margit
18. Májer Ibolya Németországban él
19. Mekker József
20. Nezezon Katalin
21. Popovics Erzsébet
22. Reizer Terézia (†)
23. Smucz Ferenc
24. Schvarczkopf Ilona
25. Schvarczkopf Orsolya
26. Tepfenhárt András
27. Tepfenhart Pál
28. Vagner István
29. Varga János
30. Vida Rozália

VIII. C. Osztályfőnök: Tasnádi Erzsébet

1. Balogh Magdolna
2. Bauer Magdolna
3. Breg Mártha
4. Bodó Béla
5. Bokor Mária az Egyesült Államokban él
6. Czerlau Jenő
7. Csohai Sándor
8. Gázsa Margit
9. Gébel József
10. Huczel Lajos
11. Hudák Veronka
12. Ilbán György
13. Koczán István
14. Koczán Miklós
15. Laczi Mária
16. Nezezon Terézia Németországban él
17. Pekli Mária
18. Pircsuk András
19. Révai Géza
20. Smucz Anna
21. Smucz Mária
22. Smutzer Ferenc
23. Sebestyén József
24. Stekli József
25. Schvarczkopf József
26. Schvarczkopf József
27. Schvarczkopf Pál
28. Tepfenhart Rozália

Az 1966–1967-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Osztályfőnök: Magoss Gedeon

1. Bordás Mária-Katalin
2. Czellár Irén
3. Feigi Mária
4. Fenyák Margit
5. Franczia Tibor
6. Gábri Veronka
7. Gázsa Tibor
8. Gedeon Veronka
9. Geiger Magdolna
10. Geng Antal
11. Iszák Mihály Németországban él
12. Kovács Pál
13. Májer Zoltán-József
14. Medve Mária
15. Mike Zoltán mérnök
16. Molnár Ibolya-Márta Kanadában él
17. Moroz József
18. Nezezon Irén
19. Petka Mária (Smucz) könyvelő
20. Pinkovszki Imre
21. Rákóczi Irma
22. Rákóczi Jenő
23. Rákóczi Viktor
24. Sável Pál
25. Schvarczkopf Pál
26. Stekli Mária
27. Vajda Irén
28. Vári Sándor
29. Zsoldos Ferenc

VIII. B. Osztályfőnök: Bauer Ilona, Székely Erzsébet

1. Breg László
   Kanadában él
2. Brukker József
3. Czerlau Matild
   Németországban él
4. Geng Veronika
5. Guttman Veronika
6. Hartman József
7. Horváth András
8. Igli Erzsébet
9. Kiss Mária
10. Kiss Zoltán
    Németországban él
11. Krilla Katalin – kereskedő
12. Kolb Mária
13. Kovács Erzsébet (†)
14. Lázár Erzsébet (†)
15. Lengyel Magdolna
16. Őri Mihály
    vállalkozó Amerikában
17. Pircsuk János
18. Popovics József
19. Ripszki Veronika
20. Sável János
21. Smucz Anna
22. Schvarczkopf András
23. Schvarczkopf István
24. Schvarczkopf Pál
25. Vagner Irén
26. Smucz László

VIII. C. Osztályfőnök: Puskás Rozália

1. Bauer Antal-József
2. Boldog Jenő
3. Boldog Bálint
4. Czerlau Pál-Csaba
   Németországban él
5. Czumbil István
6. Darabán Erzsébet – tanárnő,
   Németországban él
7. Darabán Katalin
8. Fehér Pál
9. Fenyák András
10. Gábri Erzsébet
11. Gábri Erzsébet
12. Geng Bertalan
13. Gorzó Katalin
14. Gyapjas Rozália
15. Harangozó József
    görög katolikus pap
16. Harangozó Mihály
17. Kóré István
18. Krilla Erzsébet
19. Májer Erzsébet
20. Májer Erzsébet
21. Paku Sándor
22. Paku Jolán
22. Paku Jolán
22. Paku Jolán
24. Reizenbüchler Erzsébet
25. Révai József
26. Seres István (†)
27. Sili Margit
28. Sili János
29. Szendrei Jolánda
30. Tepfenhart István
31. Vida László
    TV-javító mester

Tanárok: Stef Augustin, Székely Erzsébet, Bauer Ilona, Nezezon Mária, Szedlacsek Kamil, Czumbil Lajos, Magoss Gedeon, Tündik László, Szabó András, Kiss Pál, Puskás Rozália, Gál Ferenc, Puskás Bálint, Tasnádi Erzsébet, Éles István, Bodor János.

Az 1967–1968-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Oszt. fő.: Kiss Pál

1. Agárdy Miklós-Tamás - orvos Magyarországon él
2. Balogh Margit
3. Călin Margit
4. Demeter Erzsébet
5. Elek György-Árpád – mérnök, Magyarországon él
6. Erli Anna
7. Erli László
8. Franczia Imre
9. Fűzi József – orvos, Magyarországon él
10. Gábri Ibolya
11. Geiger Ilona
12. Geiger János
13. Gyákon Margit
14. Heil Antal
15. Ilbán Erzsébet
16. Juhász Tibor kályhakészítő mester
17. Koczán-Sável Emma
18. Kornis Gábor (†)
19. Kozsán László
20. Lázár Erzsébet (†)
21. Lázár Kaztalin
22. Májer Mária – mérnök Hargita megye
23. Nagy Ildikó
24. Nezezon András
25. Orosz Ferenc (†)
26. Pircsuk Juliánna
27. Reizenbüchler Anna
28. Reizenbüchler Miklós-László
29. Schvarczkopf János
30. Simon Gizella
31. Smucz Sándor
32. Tepfenhart Anna
33. Vajda István

VIII. B. Oszt. fő.: Nezezon Mária

1. Balog István
2. Bauer Ilona
3. Borsos József
4. Breg András
5. Elek Sándor Kanadában él
6. Franczia Erzsébet
7. Gábri János – mérnök
9. Geng Mária
10. Geiger András
11. Gyapjas Floarea
12. Hudák Anna
13. Hudák Ferenc
14. Huczel Imre (†)
15. Illés János
16. Kok Géza görög katolikus kurátor
17. Kóré György (†)
18. Májer András
19. Májer Erzsébet
20. Májer József-Kálmán
21. Mekker Csaba Németországban él
22. Mezei Tibor- László
23. Molnár Jenő (†)
24. Petka Béla eltűnt a '80-as években
25. Smucz Terézia
26. Stekli Erzsébet
27. Vagner Margit
28. Varga Róza

VIII. C. Osztályfőnök: Tündik László

1. Czumbil Mihály-Vendel
2. Cserháti Magdolna Németországban él
3. Cserháti Mária
4. Elek András
5. Éles Gizella
6. Fenyák Veronika
7. Frei Magdolna
8. Gázsa András-János
9. Gázsa János
10. Gázsa Magdolna
11. Geng Erzsébet
12. Geng József
13. Geng Mária
14. Gébel Margit
15. Gyugyuc Erzsébet
16. Ilbán József-István
17. Kovács József
18. Krilla Veronika
19. Mekker Mátyás Tamás Németországban él
20. Orosz Mária
21. Rákóczi Margit-Hajnalka
22. Reizer Mária
23. Sili Jolánda
24. Schvarczkopf János
25. Vagner Matild-Margit
26. Vagner Géza Magyarországon él
27. Vékony Erzsébet
28. Vincze Mária-Terézia

Az 1968–1969-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VIII. A. Osztályfőnök: Koncz János

1. Bauer Magdolna Kanadában él
2. Breg Mária
3. Cserháti Ferenc
4. Czerlau Tibor
5. Dudás Erzsébet
6. Elek István
7. Erli András
8. Erős Sándor római katolikus pap, Kanada
9. Geiger György
10. Igli István
11. Kis Pál
12. Kolb István
13. Kovács János
14. Májer István
15. Kóré Anna
16. Lázár Mária
17. Lengyel Irén
18. Margittay Mária-Gyöngyi
19. Nagy Emma
20. Nagy Mária Magarországon él
21. Paku Erzsébet
22. Pekli András
23. Petka Jolánda
24. Rákóczi Erzsébet
25. Sánta László
26. Schvarczkopf József
27. Seres Antal
28. Stucz Juliánna
29. Szabó Juliánna
30. Tündik Tünde – mérnök Szatmárnémetiben
31. Vass Imre (†)
32. Zvonyik József

VIII. B. Osztályfőnök: Szabó András

1. Bodó Mária
2. Breg Katalin
3. Breg Ilona
4. Kiss Magdolna
5. Darabán Gizella Németországban él
6. Darabán János
7. Gábri József
8. Gedeon Erzsébet
9. Geng György
10. Jakab Terézia
11. Kajtor János
12. Kozsán Mária
13. Krilla István (†)
14. Kovács László
15. Midla András
16. Mike András - rendőr Szatmárnémetiben
17. Molnár Viktor
18. Nagy László
19. Nezezon György
20. Oláh Veronika
21. Pekli László
22. Petka András
23. Pinkovszki László
24. Pircsuk József
25. Rákóczi Magdolna
26. Rákóczi Veronika
27. Schönberger Anna
28. Schvarczkopf Mária
29. Sebestyén Jolán
30. Smucz Katalin
31. Szabad Rozália
32. Tepfenhart József Németországban él
33. Zsoldos Terézia

Tanárok: Szelmenczi Erzsébet, Iszák Irén, Korponai Gizella, Timár-Geng Imre, Nagy Irén, Gál Ferenc, Puskás Bálint, Kiss Pál, Tasnádi Erzsébet, Koncz János, Puskás Rozália, Nezezon Mária, Bartha Ilona, Tepfenhart István

Az 1969–1970-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Osztályfőnök: Pócsai András

1. Bodor Vincze
2. Bokor Ilona
3. Csihola Pál
4. Csiki Ibolya
5. Czerlau Orsolya
6. Erli Katalin
7. Erli Jolánda
8. Erli Veronka
9. Fischer József
10. Gébel János
11. Kis Vendel
12. Lázár Péter
13. Májer István
14. Oláh Sándor
15. Oláh László
16. Rákóczi Éva
17. Reizer György
18. Sili Irén-Anna
19. Schönberger Margit
20. Schvarczkopf Anna
21. Schvarczkopf Gábor
22. Stucz Katalin
23. Vári Anna
24. Vári Katalin
25. Zsoldos Gizella

VIII. B. Oszt. fő.: Nagy Irén

1. Bauer István (†)
2. Darabán Elemér (†)
3. Doroha Jolánda
4. Erli Matild
5. Franczia Erzsébet
6. Gábri Mária
7. Gázsa Éva
8. Geng Margit
9. Hadrányi Mária
10. Jetkó Mihály
11. Illés Gizella
12. Kornis Mária-Elvira
13. Kovács Tibor
14. Laczi József
15. Lázár Margit-Ilona
16. Májer Sándor
17. Mekker Olga - tanárnő Túrterebesen
18. Mezei Anna
19. Nezezon Pál szállítási vállalkozó Halmi
20. Reizer Gábor-József
21. Sável Károly
22. Schvarczkopf Sándor
23. Schvarczkopf Mária-Magdolna
24. Seffer Margit
25. Szabad András
26. Tepfenhart Margit
27. Tisza János
28. Vida Katalin

VIII. C. Oszt. fő.: Puskás Rozália

1. Almășan Miklós
2. Balogh Erzsébet
3. Erli Ilona
4. Fenyák Attila
5. Fenyák Terézia
6. Fűzi Zsuzsanna Magyarországon él
7. Geiger Mária
8. Geng Sebestyén
9. Geng Vendelin
10. Gorzó Ilona-Ildikó
11. Heil Ferenc
12. Koczán-Sável Jolánda
13. Mekker Magdolna
14. Nagy Lajos
15. Néma Gusztáv
16. Pénzes András
17. Simon Ferenc
18. Smucz Jenő
19. Tepfenhart Ágnes - tanár Németországba repatriált, tanító házaspár szüleivel együtt
20. Tóth Zsuzsanna
21. Varga Jolánda
22. Vagner János
23. Vári Anna
24. Vári István
25. Zsoldos Gyula
26. Zsoldos Mária

• Érdekes adalék lehet egy esetleges jövőbeli kutatás számára az alábbi felsorolás, amely az 1969–1970-es tanévben IV. osztályt végzett tanulókat tartalmazza, s köztük van a jelenlegi római katolikus püspök is.

IV. A. Czumbil (sz. Forgács) Juliánna osztálytanító, aki 1990-től Németországban él.

Bauer Éva, Bodor István, Czumbil István (a tanítónéni fia), Darabán Gizella, Doroha György, Erli József, Farkas Lajos, Feigi Béla, Fischer Anna (†), Gábri Erzsébet, Geiger Mária, Geiger Ferenc, Geng József, Geng Juliánna, Gyapjas Katalin, Gyákon Tibor, Gyugyuc Anna, Hartman Elemér, Ignát Magdolna, Jetkó Irén, Kárpinszki Zsuzsa, Kovács Mária, Kovács Sarolta, Magoss Ferenc, Mekker Ágnes, Pallér Kálmán (†), Sánta József,

Sili József, Steiger József, Schvarczkopf Margit (10-es média, I. tanuló), Schvarczkopf Sándor (†), Kolb-Schvarczkopf György, Schönberger Jenő-Antal, sz. 1959. VI. 18. (9,94 -es médiával a II. tanuló volt a 34 tanulóból), Tepfenhart Vincze.

Az 1970–1971-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Oszt. fő.: Igli Erzsébet

1. Bodor Ferenc
2. Czerlau János
3. Éles Sándor
4. Erős István
5. Gábri Imre
6. Geng Emilia
7. Geiger József
8. Gutman András
9. Hartman Veronika
10. Kovács Margit
11. Margittay János Németországban él
12. Nezezon András
13. Nezezon Klára
14. Nezezon Lajos
15. Pap Antal
16. Petka István
17. Popovics István
18. Pinkovszki Katalin
19. Smucz Margit
20. Schvarczkopf Margit
21. Vida Mária

VIII. B. Oszt. fő.: Magoss Gedeon

1. Breg Katalin
2. Császár Attila Németországban él
3. Farkas István
4. Fazekas Károly
5. Fenyák Erzsébet
6. Geng András
7. Geiger István
8. Huczel Matild
9. Igli Anna
10. Jakab Eszter
11. Koczán József
12. Kozsán Miklós
13. Molnár András
14. Nagy Márta mérnök Magyarországon él
15. Nezezon Ágnes
16. Őri János
17. Puskás Emese mérnök Túrterebesen
18. Retkovics Etel
19. Rákóczi Ferenc
20. Révai Anna-Éva
21. Seres Juliánna
22. Kolb-Schvarczkopf János
23. Szuday Mária (Szuday tanító nevelt lánya)
24. Vári Sándor

X. Oszt. fő.: Szabó András

1. Cserháti Ferenc
2. Elek István
3. Erli András
4. Igli István
5. Schvarczkopf Mária
6. Zvonyik József

Tanárok: Oprea Aurelia, Iszák Valéria, Szeibel Mária, Tasnádi Erzsébet, Puskás Rozália, Kiss Pál, Pócsai András, Bodor János, Kocsis Gyöngyvér, Igli Erzsébet, Gál Ferenc, Magoss Gedeon, Szabó András, Korponai Gizella.

Az 1971–1972-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Oszt. fő.: Bodor János

1. Andrásfi Péter
2. Bauer Anna
3. Calin Ilona
   Németországban él
4. Cojan Jolán
5. Czellár János-Sándor
6. Elek Irén
7. Feigi Ferenc
8. Geng Tibor
9. Ilbán József
10. Koczán János
11. Koczán Tibor
12. Lázár Veronka
13. Mekker Gyöngyi-Ágnes
    Németországban él
14. Midla Katalin
15. Nagy Lajos – vállalkozó
    kereskedelem
16. Pallér Sándor
17. Rákóczi László
18. Schvarczkopf Erzsébet
19. Schvarczkopf Katalin
20. Seffer Tibor
21. Silli Jolánda
22. Smucz József
23. Vagner Erzsébet
24. Varga Katalin
25. Zsoldos József

VIII. B. Oszt. fő.: Éles István

1. Bauer András
2. Breg Gyöngyi
3. Breg Hajnal
4. Darabán István (†)
5. Doroha József
   magánvállalkozó
6. Erli Lucia
7. Gázsa Jolán
8. Gedeon Ilona
9. Geiger Katalin
10. Geng József
11. Kovács György
12. Kovács János
13. Kóré József
14. Krilla György
15. Májer Irén
16. Medve Katalin
17. Mekker Mária
18. Mike Géza – vállalkozó
    kereskedelem
19. Nezezon Sándor
20. Pekli Katalin
21. Schönberger Katalin-Ágnes
    Németország
22. Schvarczkopf Lajos
23. Smucz István
24. Tepfenhart Pál
25. Tündik Géza – mérnök
    Szatmárnémetiben él
26. Virlics Jolánda

VIII. C. Osztályfőnök: Kiss Pál

1. Balogh Katalin
2. Bauer Mária
3. Császár Béla mérnök, tanár
4. Feigi Mária
5. Fischer Sándor
6. Franczia János
7. Hadrányi István
8. Heil József
9. Juhász András
10. Kovács István
11. Kovács Olga – mérnök
12. Lázár Márta
13. Májer Katalin (†)
14. Medve Anna
15. Mike Ilona-Aurica
16. Molnár Béla
17. Paku Miklós
18. Rákóczi Anna
19. Schvarczkopf Mária
20. Tamás Erzsébet
21. Tepfenhárt Ágnes
22. Vári Katalin
23. Vida Ferenc

Az 1972–1973-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató Puskás Bálint

VIII. A. Osztályfőnök: Kiss Kálmán

1. Bodor Antal Kanadábanban él
2. Breg Terézia
3. Czerlau Anna Németországban él
4. Cserháti Katalin
5. Cserháti Margit
6. Dobán Ferenc
7. Fenyák Margit
8. Gyugyuc Rozália
9. Hutzel Veronika
10. Koczán Erzsébet
11. Klipács László
12. Klipács Sándor
13. Kok Mihály Németországban él
14. Lakatos Pál
15. Mekker Anna
16. Mekker Ferenc
17. Mezei Katalin
18. Molnár Erzsébet Nagybányán él
19. Oláh Sándor (†)
20. Pénzes József
21. Popovics Ferenc – mérnök Magyarországon él
22. Pucser Antal
23. Smucz István
24. Smuczer Sándor
25. Schvarczkopf Pál
26. Szelmenczi Erzsébet Németországban él
27. Vagner Irén
28. Vagner Margit
29. Vida Margit
30. Zsoldos Anna

VIII. B. Osztályfőnök: Koncz János

1. Dudás Anna
2. Erli Ilona
3. Feigi Mihály
4. Geng Sándor
   Németországban él
5. Gébel Irén
6. Huczel István
7. Illés Erzsébet
8. Keller Tibor
   Németországban él
9. Kiss József
10. Kocsis Éva
11. Kovács József
12. Lázár László (†)
13. Molnár Vince
14. Néma Árpád
15. Pap Jenő
    Magyarországon él
16. Sável Béla
17. Sável Mária
18. Schvarczkopf Erzsébet
19. Tamás Veronika
20. Tepfenhart József
    Egriben él
21. Tepfenhart Katalin
22. Tisza András (†)
23. Vagner Ilona
24. Varga Ilona
25. Vári Mária

Az 1973–1974-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VIII. A. Osztályfőnök: Magoss Gedeon

1. Bodor István-László
2. Darabán Gizella
   Németországban él
3. Doroha György
4. Erli Antal
5. Erli József
6. Farkas Mária
7. Gábri Erzsébet
8. Feigi Béla
   Németországban él
9. Gábri Erzsébet
10. Gázsa András
11. Geiger Mária
12. Geng Ferenc
13. Geng Juliánna
14. Gorzó László
    Németországban él
15. Hartman Elemér
16. Huczel Vendel
17. Ignát Magdolna
18. Ilbán Mária
19. Jakab András
20. Kovács Géza
21. Kovács József
22. Kovács Mária
23. Kovács Sarolta
24. Kozsán József
25. Kutas Erzsébet
26. Mekker Ágnes
27. Mezei András-János
28. Nezezon Imre
29. Nezezon Terézia
    Németországban él
30. Pallér Kálmán (†)
31. Révai Tamás – közgazdász
32. Schönberger Jenő
    római katolikus püspök
33. Schvarczkopf András
34. Sili József
35. Sinf Antal
36. Schuller Viktor
37. Schvarczkopf Sándor (†)
38. Schvarczkopf Ferenc
39. Zvonyik András
40. Zvonyik Mária

VIII. B. Osztályfőnök: Puskás Rozália

1. Bauer Éva
Magyarországon él
2. Breg Emma
3. Czumbil István
Németországban él
4. Fischer Anna (†)
Németországban élt
5. Geiger Veronika-Szilvia
6. Geng József
7. Geng Zoltán
8. Gyákon Tibor
9. Gyugyuc Anna
10. Jetkó Irén
11. Koczán-Sável Márta
12. Kovács András
13. Kovács Miklós
14. Kovács Viktor-István (†)
15. Magoss Ferenc – mérnök
Magyarországon él
16. Mekker Antal
17. Mekker Vilmos
Egyesült Államokban él
18. Nezezon Olga
19. Orosz Olga
20. Pénzes György
21. Pinkovszki Lucia – tanár
Kanadában él
22. Rákóczi József-Attila
23. Ripszki Piroska
24. Sánta József
25. Schvarczkopf Margit
26. Schvarczkopf Zoltán
27. Silli György (†)
28. Smucz Attila ikrek
29. Smucz Ferenc ikrek
Bábonyon él
30. Smuczer Elvira
31. Tepfenhart Gizella
32. Tepfenhart Vincze
Egyesült Államokban él
33. Tepfenhart Vincze
Szatmárnémeti
34. Tóth Gyula (†)
35. Vári Erzsébet
36. Vékony György
szállitási válalkozó

X. osztály. Osztályfőnök: Éles István

1. Calin Ilona
Németországban él
2. Cojan Jolánda
3. Gázsa Jolán
4. Geiger Katalin
5. Koczán János
6. Krilla György
7. Lázár Veronika
8. Mekker Gyöngyi-Ágnes
Németországban él
9. Nagy Lajos
10. Seffer Tibor
11. Szuday Mária
Szuday tanító nevelt lánya
12. Schvarczkopf Mária
13. Varga Katalin
14. Vida Ferenc
Nagybányán él

Az 1974–1975-ös tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Oszt. fő.: Tepfenhart István

1. Erli Ferenc
   Németországban él
2. Feigi Anna
3. Feigi Margit
4. Franczia Katalin
5. Gábri József-János
6. Gázsa Attila
7. Gázsa Erzsébet
8. Geng Anna-Éva
9. Hadrányi Katalin
10. Hartman József
11. Illés Margit
12. Kiss Sándor
13. Koczán Ferenc
14. Kozsán Tibor
15. Lázár Ilona
16. Mezei Tibor
17. Mike Lajos
18. Nagy Sándor
19. Nagy Anna-Mária
20. Nezezon Tibor
21. Pap Zoltán
22. Pucser Balázs
23. Sável Erika- Ilona
24. Sável Ilona
25. Schmuczer Géza
26. Schvarczkopf Erzsébet
27. Schvarczkopf Mária
28. Schvarczkopf Gizella
29. Schvarczkopf György
30. Stucz Lajos-József
31. Szabad Árpád-Lajos
32. Vagner András
33. Vagner Katalin
34. Vári Katalin
35. Vári Pál
36. Zsoldos Erzsébet

VIII. B. Oszt. fő.: Kiss Zsuzsanna

1. Barbarics József
2. Bauer Mária
3. Doroha Mária
4. Geng Katalin
5. Heil György - mérnök
6. Hutzel Ilona
7. Koczán Erzsébet
8. Kolb Irén
9. Kovács Ilona
10. Kovács-Kóré Terézia
11. Kovács László
12. Mekker Enikő-Veronika
13. Molnár Anna
14. Nagy Mária
15. Nezezon Imre
16. Nezezon Lajos
17. Nezezon Mária
18. Nezezon Tibor
19. Nezezon Vendel
20. Ocskai Ilona
21. Péterfi Csaba-József
    Nagykároly
22. Rákóczi Tibor
23. Révai Ferenc
24. Révai-Schvarczkopf Tibor
    Kanadában él
25. Schvarczkopf Erzsébet
26. Schvarczkopf Ferenc
    Németországban él
27. Smucz Sándor (†)
28. Schönberger János-Dénes
29. Tepfenhart József
30. Vagner Sándor
31. Varga Éva
32. Zsoldos József
    Magyarországon él

Tanárok: Kiss Kálmán, Földesi Valéria, Tepfenhart Ágnes, Darabont Ilona, Magoss Gedeon, Puskás Rozália, Éles István, Pócsai András, Bürger Katalin, Koncz János, Igli Erzsébet, Kiss Zsuzsanna, Nagy Irén, Tepfenhart István, Szabó András, Geng Lajos (oktató mester).

Az 1975–1976-os tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Oszt. fő.: Darabont Ilona

1. C(K)ozsán István
2. Császár Margit
   Németországban él
3. Darabán Erzsébet
4. Feigi Tibor
5. Fischer Pál
   Németországban él
6. Franczia Mária
7. Geng Ilona
8. Heil Katalin
9. Huczel Katalin
10. Huczel Mária
11. Ignát Jolán
12. Jakab Katalin
13. Jankovics Ibolya
14. Kárpinszki Katalin
15. Keresztesi Erzsébet
16. Kiss Csaba-András - mérnök
17. Kocsis Pál - helyi vállalkozó
18. Kóré Tibor
19. Kovács-Kóré Mária
20. Lázin Zoltán
    Kökényesdről
21. Mekker Veronika
22. Molnár Magdolna
23. Nagy Anna
24. Nagy Judit – mérnök
    Csíkszeredában él
25. Nezezon Jenő
26. Schvarczkopf Anna-Ágnes
27. Schvarczkopf Lajos
28. Schvarzckopf Veronika
29. Seres Mária
30. Stucz Erzsébet-Ilona

VIII. B. Oszt. fő.: Nagy Irén

1. Boda Sándor
2. Bodó József
3. Bodó Zoltán
4. Dudás Margit
5. Farkas Ildikó
6. Gázsa Anna
7. Geng György
8. Gutman Béla
9. Keller László
10. Koczán György
11. Koczán-Sável Erzsébet
12. Kovács Éva
13. Kovács József
14. Kovács Viktor-Pál
15. Medve Erzsébet
16. Mezei Sándor
17. Molnár Erzsébet
18. Molnár Mária
19. Oláh Tibor – autószerelő
20. Porombavits István
    helyi vállalkozó
21. Prukker József
    Portugáliában él
22. Silli Ferenc
23. Smucz Erzsébet
24. Tepfenhart Irén
25. Varga József
    Magyarországon él
26. Virlics Erzsébet

VIII. C. Osztályfőnök: Igli Erzsébet

1. Borsos Erzsébet
2. Czumbil Magdolna
3. Farkas Albert
4. Feigi Balázs
5. Franczia A. Erzsébet
6. Franczia I Erzsébet
7. Geng András
8. Geng Aurica
9. Gyugyuc József
10. Lázár Tibor kályhakészítő mester
11. Mezei József
12. Mezei Mihály
13. Mike Károly
14. Mike Imre
15. Őri Mária
16. Pénzes Tibor
17. Popovics Mária
18. Rákóczi Árpád autószerelő Lázáriban
19. Rákóczi Mária
20. Sánta Antal
21. Smucz Anna
22. Schvarczkopf István
23. Szabó István
24. Tepfenhart Márton Németországban él
25. Vagner Anna-Éva

Tanárok: Pinkovszki Ildikó, Kiss Zsuzsanna, Igli Erzsébet, Tepfenhart István, Darabont Ilona, Nagy Irén, Agárdy Annamária, Puskás Rozália, Éles István, Pósz Erzsébet, Agárdy Miklós, Gál Ferenc, Székelyhidi Zsuzsanna, Kereskényi Sándor, Kiss Kálmán, Tepfenhart Ágnes, Szabó András, Lelenka István, Koncz János, Koncz Eszter, Geng Lajos (oktatómester).

X. Osztályfőnök: Puskás Rozália

1. Bauer Éva
2. Breg Emma
3. Erli Antal
4. Feigi Albert
5. Fischer Anna (†) Németországban élt
6. Gábri Erzsébet
7. Geiger Mária
8. Geiger Veronika-Szilvia
9. Geng Ferenc
10. Geng József
11. Geng Juliánna
12. Gyugyuc Anna
13. Hartman Elemér
14. Ignát Magdolna
15. Ilbán Mária
16. Jakab András
17. Koczán - Sável Márta
18. Kovács Mária
19. Kovács Miklós
20. Kovács Bálint Tamásváraljáról
21. Kovács Viktor-István
22. Mezei András-János
23. Mezei Katalin
24. Mekker Antal
25. Mekker Ágnes
26. Nezezon Terézia Németországban él
27. Orosz Olga
28. Pallér Kálmán (†)
29. Sánta József
30. Silli Antal
31. Sinf Antal
32. Smuczer Elvira
33. Suller Viktor
34. Schvarczkopf Sándor (†)
35. Schvarczkopf Ferenc
36. Tepfenhart Vincze
37. Varga Ilona
38. Vékony György

Az 1976–1977-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint

VIII. A. Oszt. fő.: Koncz János

1. Breg Sándor
2. Ch(K)ővári Erzsébet
3. C(K)oczán András
4. Csatári Erzsébet
5. Czumbil Mária
6. Elek Árpád
7. Erli Irén
8. Geng Mihály
9. Geng Tibor
10. Gébel Mária
11. Gyugyuc István
12. Ilku Mária-Ibolya - tanár Németországban él
13. Illés László (†)
14. Juhász György (†)
15. Kálmán Erzsébet
16. Májer Erzsébet
17. Mezei István
18. Nagy József
19. Nagy István
20. Nezezon Ilona
21. Nezezon Zoltán - mérnök Németországban él
22. Orosz Katalin
23. Pénzes Ágnes
24. Pénzes Éva
25. Pénzes János
26. Pénzes Vincze
27. Reizer Katalin
28. Sável Gábor
29. Sável György
30. Simpf János
31. Smutzer Erzsébet
32. Tepfenhart Matild Németországban él
33. Vagner Gábor
34. Vári Ferenc
35. Vári Géza
36. Bondics Attila

VIII. B. Oszt. fő.: Agárdy Annamária

1. Bordás József
2. Bordás Margit
3. Czumbil György
4. Erli Magdolna
5. Erli Tibor
6. Franczia Margit
7. Gyákon Etel
8. Jakab Mihály (†)
9. Jetkó Mária
10. Kiss Anikó orvos Szamosújváron
11. Koczán Zsuzsanna
12. Kovács András - kertészkedik
13. Kováts Zoltán
14. Magoss Erzsébet - tanár Magyarországon él
15. Mekker Erzsébet (†)
16. Michita Angéla
17. Ocskai János (†)
18. Őri József
19. Pap Ildikó-Teréz
20. Pap Olga
21. Rákóczi Attila
22. Sável Melánia
23. Szilágyi József
24. Silli András (†)
25. Smucz Mária
26. Schvarczkopf Sándor (†)
27. Szabad Rozália
28. Tepfenhart Matild Németországban él
29. Tepfenhart Mihály Németországban él
30. Vagner Hajnal
31. Varga Margit Magyarországon él
32. Vári Veronika
33. Viski Sándor
34. Zsoldos István

X. Osztályfőnök: Kereskényi Sándor

1. Doroha Mária
2. Éles Irén
3. Feigi Margit
4. Franczia Katalin
5. Gázsa Erzsébet
6. Geng Katalin
7. Hadrányi Katalin
8. Hartman József
9. Heil György – mérnök
10. Kiss Sándor
11. Koczán Erzsébet
12. Koczán Ferenc
13. Kovács Ilona
14. Kovács-Kóré Teréz
15. Mekker Enikő
16. Nezezon Tibor Kanadában él
17. Sável Ilona
18. Schvarczkopf Erzsébet
19. Schvarczkopf Gizella
20. Schvarczkopf Tibor
21. Tepfenhart József
22. Vagner Katalin
23. Vagner Sándor
24. Varga Éva
25. Vári Katalin
26. Zvonyik Mária
27. Nezezon Vendel
28. Zsoldos József

Tanárok: Kiss Zsuzsanna, Agárdy Annamária, Gergely Éva, Darabont Ilona, Krajnik Angéla, Puskás Rozália, Éles István, Szferenkó Gyöngyi, Pósz Erzsébet, Koncz János, Szabó András, Mekker Olga, Igli Erzsébet, Gál Ferenc, Pencef Ana-Maria, Geng Lajos (oktatómester)

Az 1977–1978-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VIII. A. Osztályfőnök: Magoss Gedeon

1. Breg Anna-Aurica
2. Czerlau Erzsébet
3. Franczia József
4. Geng Anna
5. Geng Tibor - apja János
6. Geng Tibor - apja József
7. Harangozó Terézia
8. Huczel János
9. Hutzel Mihály
10. Illyés Mihály
11. Kormányos András
12. Kovács Éva
13. Kozsán Ilona
14. Kóré Terézia
15. Lázin László-Miklós
16. Mártin Jolánda
17. Mártin Teréz
18. Mike Ferenc
19. Pucser Vilmos
20. Rákóczi András
21. Révai János
22. Schmuczer István (†)
23. Simon Irén
24. Smucz Katalin
25. Smucz Mária
26. Vári Hajnal-Mária
27. Viski Magdolna
28. Varga Pál

VIII. B. Oszt. fő.: Szábó András

1. Bauer Erzsébet
2. Bordás József
3. Gébel Erzsébet
4. Hartman András
5. Hudák Erzsébet - ikrek
6. Hudák Magdolna - ikrek
7. Kovács Irén
8. Kovács Tibor
9. Lakatos József
10. Mekker Mária
11. Mekker Tibor
12. Molnár György
13. Molnár Margit
14. Nagy Irén
15. Ocskai Mária
16. Orosz Sándor - tanár (†)
17. Pénzes Éva
18. Pénzes László
19. Silli Tibor (†)
20. Schvarczkopf Anna
21. Schvarczkopf László
22. Szilágyi Szilvia
23. Smucz Éva
24. Tepfenhart József-Csaba
25. Zsoldos Margit

VIII. C. Oszt. fő.: Éles István

1. Bauer Lajos
   Németország ban él
2. Bordás István (†)
3. Farkas Károly
4. Geiger Imre
5. Geng István
6. Gyarmati Erzsébet-Luczia
7. Hadrányi Ilona
8. Jetkó József
9. Kárpinszki Margit
10. Kis Katalin
11. Kováts-Kóré Ferenc
12. Kutas Mária
13. Mezei Tibor
14. Mezei Tibor
15. Mezei László
16. Molnár Erzsébet
17. Molnár Rita
    Magyarországon él
18. Nagy Rozália
19. Pénzes István
20. Rákóczi Ferenc
21. Rákóczi Éva
22. Retkovics István (†)
23. Ribszki Lajos
24. Sável Erzsébet

X. A. Osztályfőnök: Kiss Kálmán

1. Boda Sándor
2. Bodó József
3. Borsos Erzsébet
4. Kozsán István
5. Dudás Margit
6. Farkas Ildikó
7. Fischer Pál
   Németországban él
8. Franczia Erzsébet
9. Geng András
10. Geng Ilona
11. Gutman Béla
12. Heil Katalin
13. Huczel Katalin
14. Keller László
15. Keresztesi Erzsébet
    Magyarországon él
16. Koczán-Sável Erzsébet
17. Kovács Éva
18. Kováts-Kóré Mária
19. Mezei Sándor
    Magyarországon él
20. Mezei József
21. Pénzes Tibor
22. Porombavits István - vállalkozó
23. Seres Mária
24. Smucz Anna
25. Stucz Erzsébet-Ilona
26. Tepfenhárt Irén
27. Varga József
    Magyarországon él
28. Zsoldos Erzsébet
29. Kovács Ibolya
    Tamásváraljáról

X. B. Osztályfőnök: Krajnik Angéla

1. Császár Margit Németországban él
2. Feigi Balázs
3. Feigi Tibor
4. Franczia Erzsébet
5. Franczia Mária
6. Gábri József
7. Gyugyuc József
8. Huczel Mária
9. Ignát Jolán
10. Jakab Katalin
11. Koczán György
12. Kovács Pál-Viktor
13. Lázár Tibor
14. Mekker Veronika Németországban él
15. Molnár Erzsébet
16. Molnár Magdolna
17. Molnár Mária
18. Nagy Anna
19. Schvarczkopf Veronika
20. Rákóczi Árpád
21. Smucz Erzsébet
22. Schvarczkopf István
23. Oláh Tibor
24. Vagner Anna-Éva
25. Jankovics Ibolya II. évh. Szatm. 5. Lic.
26. Popovics Mária

Tanárok: Magoss Gedeon, Gál Ferenc, Szabó András, Kornis Sándor (mérnök), Krajnik Angéla, Kiss Kálmán, Agárdy Annamária, Tepfenhart István, Kereskényi Sándor, Puskás Bálint, Éles István, Puskás Rozália, Koncz János, Tepfenhárt Nándor

Az 1978–1979-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VIII. A. Osztályfőnök: Gál Ferenc

1. Breg Juliánna
2. Breg Mária
3. Fenyák Erzsébet-Zsuzsánna
4. Geng Erzsébet
5. Geng Mária
6. Harakály Erzsébet
7. Hudák Sándor
8. Hutzel Imre
9. Kálmán Attila
10. Kálmán Béla Németországban él
12. Kovács Ilona
13. Kováts Mária
14. Kóré Erzsébet
15. Mecza Magdolna
16. Mekker Mihály
17. Nagy László
18. Nezezon János Magyarországon él
19. Oláh József Németországban él
20. Pénzes József-Pál
21. Rákóczi Magdolna
22. Rákóczi Vincze
23. Sánta József
24. Schvarczkopf Mária
25. Schvarczkopf Mária
26. Silli Antal (†)
27. Simf Csaba (†)
28. Simon Juliánna
29. Tepfenhart Ágnes Katalin
30. Varga Imre
31. Varga Imre
32. Zsoldos Éva

VIII. B. Osztályfőnök: Puskás Rozália

1. Bodor Jenő
2. Breg Katalin
3. Ch(K)ővári Mihály
4. C(K)ozsán Mihál
autószerelő-műhely
5. Deme Gyöngyi
6. Feigi Márta
Németországban él
7. Gábri Mária
8. Geng Antal
9. Heil Vendel
10. Kis András (†)
Magyarországon élt
12. Kolb János
13. Kovács Antal
14. Lukács Ilona
Tamásváraljáról
15. Májer Éva
16. Májer Juliánna
17. Májer Terézia
18. Medve András (†)
19. Mekker Béla
20. Mekker György
21. Mekker Lajos
22. Mezei József
23. Molnár Tamás
24. Porumbovics Anikó-Margit
25. Reizer László
Németországban él
26. Révai Gyöngyi-Erzsébet
27. Sánta Mária
28. Szelmenczi László
29. Stucz János
30. Szabad József
31. Szilágyi Dezső
32. Tepfenhart Mária
33. Tepfenhart Mária-Magdolna
34. Vagner József

Tanárok: Kiss Zsuzsanna, Gergely Éva, Darabont Ilona, Kurcz Angéla, Geng Olga, Puskás Rozália, Éles István, Gábri Gyöngyi, Pósz Erzsébet, Koncz János, Székelyhidi Zsuzsanna, Szabó András, Tepfenhart István, Gál Ferenc, Magoss Gedeon, Igli Erzsébet, Pinkovszki Ildikó, Kiss Kálmán.

X. Osztályfőnök: Kiss Kálmán

1. Bordás Margit
2. Breg Sándor
3. Koczán András
4. Csatári Erzsébet
5. Czumbil György
6. Czombil Mária
7. Erli Irén
8. Erli Tibor
9. Franczia Margit
Magyarországon él
10. Gébel Mária
11. Gyákon Etelka/Etel (†)
12. Gyugyuc István
13. Illés László (†)
14. Juhász György (†)
15. Koczán-Sável Melánia
Kanadában él
16. Koczán Zsuzsanna
17. Kováts Zoltán
18. Májer Erzsébet
19. Mekker Erzsébet
20. Nezezon Ilona
21. Nezezon Jenő
22. Michita Angéla
23. Ocskai János (†)
24. Orosz Katalin
25. Őri József
26. Pap Ildikó
27. Pap Olga
28. Pénzes Ágnes

29. Pénzes János
30. Pénzes Vincze
31. Rákóczi Attila
32. Reizer Katalin
33. Simf János
34. Smucz Mária
35. Smuczer Erzsébet
36. Tepfenhart J. Matild Németországban él
37. Tepfenhart S. Matild
38. Tepfenhart Mihály Németországban él
39. Vagner Hajnal
40. Varga Margit Magyarországon él
41. Vári Géza
42. Vári Veronika

Az 1979–1980-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
VIII. A. Osztályfőnök: Darabont Ilona

1. Bodó Rozália
2. Borsos Károly
3. Erli Ilona
4. Erli József
5. Fenyák András
6. Franczia István
7. Gázsa Mihály
8. Geng Mária
9. Gyapjas György
10. Harakály Rozália-Margit
11. Harangozó József
12. Huczel András
13. Ilbán Ferenc
14. Jetkó Rozália
15. Keresztesi Terézia Magyarországon él
16. Kováts Rozália Németországban él
17. Laczi Erzsébet
18. Mekker Zoltán
19. Michita Tibor
20. Nagy Mária
21. Nagy András
22. Pucser Manikó
23. Reizer Ferenc
24. Ribszki József
25. Sável Zsuzsanna Magyarországon él
26. Schvarczkopf Károly
27. Sili László
28. Simpf Erzsébet
29. Smucz Erzsébet-Ildikó
30. Stekli János
31. Szilágyi Endre kertészmérnök, Szatmárnémeti
32. Zsoldos Tibor
33. Kováts-Kóré Ferenc

VIII. B. Osztályfőnök: Igli Erzsébet

1. Borszuk Sándor-József
2. Breg Katalin
3. Elek Sándor-László
   Kanadában él
4. Fenyák Mária
5. Gedeon Éva
6. Geng Éva-Mária
7. Geng Gábor
8. Geng Ilona
9. Gyákon Terézia
10. Gyapjas Dezső
11. Gyugyuc Juliánna
12. Hudák Mária
13. Jakab József
14. Kovács Lajos
15. Kozsán József
16. Molnár Imre
17. Moroz Mária
18. Nagy Márta
    Kanadában él
19. Óri György
20. Pap Erzsébet-Elza
21. Pekli Zoltán-Antal
22. Révai Mária
23. Sárossi Vendel
24. Sável János
25. Schmutzer Katalin
26. Schvarczkopf István (†)
27. Schvarczkopf József
28. Schvarczkopf Katalin
29. Vagner András
30. Vári Éva – tanítónő
    Szatmárnémeti

Az 1979–1980-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Puskás Bálint
X. A. Osztályfőnök: Szabó András

1. Czerlau Erzsébet
2. Geng Anna
3. Harangozó Terézia
4. Huczel János
5. Hutzel Mihály
6. Hudák Erzsébet ikrek
7. Hudák Magdolna ikrek
8. Kormányos András
9. Kovács Éva
10. Kovács Irén
11. Kozsán Ilona
12. Martin Jolánda
13. Mike Ferenc
14. Sili Tibor
15. Simon Irén
16. Smucz Katalin
17. Smucz Mária
18. Schvarczkopf Anna
19. Szilágyi Szilvia
20. Vagner Pál
21. Vári Hajnal-Mária
22. Viski Magdolna

X. B. Osztályfőnök: Éles István

1. Bauer Erzsébet
2. Bordás István
3. Farkas Károly
4. Geiger Imre
5. Geng István
6. Gébel Erzsébet
7. Gyarmati Erzsébet-Luczia
8. Hadrányi Ilona
9. Hartman András
10. Kárpinszki Margit
11. Kutas Mária
12. Mekker Mária
13. Mezei László
14. Mezei Tibor
15. Molnár Margit
16. Molnár Rita
    Magyarországon él
17. Ocskai Mária
18. Pénzes István
19. Pénzes László
20. Rákóczi Ferenc
21. Retkovics István
22. Sável Erzsébet
23. Smucz Éva
    Németországban él
24. Schmutz János
25. Zsoldos Margit

Az 1980–1981-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán
VIII. A. Osztályfőnök: Kiss Zsuzsanna

1. Czumbil Csaba-Balázs
   tanár Nagybányán
2. Doroha Tibor (†)
3. Fenyák Aranka
4. Fenyák Ferenc
5. Fenyák István
6. Franczia Tibor-Csaba
7. Geng Anna
8. Geng József
9. Geng Erzsébet
10. Geng Sándor-József
11. Gébel-Schvarczkopf Ilona
12. Gyapjas Anna
13. Gyapjas Katalin
14. Huczel Irén
    Németországban él
15. Jakab Gábor
16. Kovács Juliánna
17. Kovács Zoltán
18. Mekker Mária-Ildikó
19. Mezei Erzsébet
20. Mezei Pál
21. Molnár János
22. Nagy Veronika
23. Nezezon Margit-Angéla
24. Ninács Katalin
25. Ninács Miklós
26. Őri Sándor
27. Pénzes Enikő-Anna
28. Pénzes Ferenc
29. Sánta Emilia
30. Sánta Ferenc
31. Sére Mihály
32. Simon István
33. Schvarczkopf Géza
34. Szabó Éva
35. Szelmenczi József
36. Tepfenhart Zoltán
37. Varga Ilona

VIII. B. Osztályfőnök: Koncz János

1. Breg Ilona
2. Breg József
3. Breg János
4. Egressi Terézia-Rozália
5. Erli István
6. Gébel Zoltán
7. Hartman Irén
8. Hudák György
   vállalkozó, bútor
9. Kálmán János
   vállalkozó, szabó
10. Keresztesi Dorottya
11. Koczán Éva
    Németországban él
12. Kozsán Zsuzsanna-Erzsébet
13. Mártin Erzsébet
14. Mecza Mihály
15. Medve Mária
16. Mezei Emőke
17. Mezei György-István
18. Moroz György
19. Nezezon Gyöngyi-Veronika
20. Nezeon Márta-Zsuzsánna
21. Pinczés Irma
22. Prukker Rita
    Németországban él
23. Rákóczi Anna-Mária
24. Rákóczi Erzsébet
25. Rákóczi Vendel
26. Reizer Csaba
    vállalkozó, vízvezeték-szerelő
27. Révai-Schvarzckop Miklós
    Kanada
28. Sánta Attila
29. Schvarzkopf Éva
30. Schvarczkopf Jenő
31. Szabad János
32. Szabó János
33. Varga Mihály
34. Vári József
35. Vagner Tibor

Tanárok: Kiss Zsuzsanna, Kereskényi Sándor, Kirner Valéria, Feuerstein Terézia, Domokos Ildikó, Geng Olga, Puskás Bálint, Éles István, Nezezon Mária, Pósz Erzsébet, Koncz János, Gábri Gyöngyike, Puskás Rozália.

X. A. Osztályfőnök: Puskás Bálint

1. Breg Juliánna
2. Breg Mária
3. Feigi Márta
   Németországban él
4. Geng Erzsébet
5. Geng Mária
6. Hudák Sándore
7. Kocsis József
   Németországban él
8. Kovács Ilona
9. Kovács Mária
10. Mekker Mihály
    Magyarországon él
12. Oláh József
    Németországban él
13. Pénzes József-Pál
14. Rákóczi Magdolna
15. Sánta József
16. Schvarczkopf Mária
17. Silli Antal (†)
18. Simon Juliánna
19. Tepfenhart Ágnes-Katalin
20. Vári Imre
21. Rákóczi Vincze

X. B. Osztályfőnök: Puskás Rozália

1. Bodor Jenő
2. Breg Katalin
3. C(K)oján Mihály autószerelő műhely
4. Deme Gyöngyi
5. Gábri Mária
6. Geng Antal
7. Heil Vendel
8. Huczel Imre
9. Kolb János
11. Kóré Erzsébet
12. Májer Éva Németországban él
13. Mekker Béla
14. Mekker Lajos
15. Mezei József
16. Molnár Erzsébet
17. Molnár Tamás
18. Porombovics Anikó
19. Rákóczi Gyöngyi-Erzsébet
20. Sánta Mária
21. Szelmenczi László
22. Stucz János
23. Tepfenhart Mária Németországban él
24. Tepfenhart Mária Magdolna Németországban él
25. Vagner József
26. Medve András (†)

Az 1981–1982-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán

VIII. A. Osztályfőnök: Magoss Gedeon

1. Balázs Lajos Tamásváraljáról
2. Bodor Attila (†)
3. Bodó Jenő
4. Breg Lajos
5. Császár István Németországban él
6. Élles Angéla-Éva - üzletkötő
7. Franczia Mária
8. Gacs György Tamásváraljáról
9. Geng Márta banki tisztviselő
10. Geng Éva Németországban él
11. Geng István
12. Gyugyuc Aranka
13. Ilbán Anna
14. Kálmán Ildikó Magyarországon él
15. Kis Edit - tanár Kanadában él
16. Koczán Ildikó
17. Koczán Mária
18. Korponai Csongor
19. Kozsán Gyöngyi
20. Mekker Mária
21. Mezei András
22. Michita Zoltán Kanadában él
23. Molnár Mihály
24. Nagy Gusztáv
25. Nezezon András
26. Nezezon Mária III. évh.-tól elment
27. Ocskai Irén
28. Orosz István Magyarországon él
29. Pazurik Antal
30. Reizer Márta Kanadában él
31. Retkovics Antal
32. Schvarczkopf Ilona
33. Schvarczkopf János Kanadában él
34. Szamosvölgyi Mária
35. Vagner Anna
36. Varga Angéla
37. Zsoldos Ilona
38. Zsoldos György

VIII. B. Osztályfőnök: Pinkovszki Ildikó

1. Bauer Erzsébet
2. Breg Erzsébet
3. Breg Mária-Irén
4. Kozsán Katalin
5. Czumbil Katalin
6. Erli Attila (†)
7. Erli Gábor (†)
8. Gábri György
9. Gébel-Scvarczkopf Anna Németországban él
10. Geng Éva
11. Gyákon Irén
12. Hutzel István
13. Kárpinszki Gizella
14. Keresztesi Edit pedagóg Túrterebesen
15. Kolb György - autószerelő
16. Kovács Ilona
17. Kovács Jolán
18. Mecza Éva
19. Mezei Jolán-Margit
20. Nagy Erzsébet
21. Nagy Margit
22. Nezezon Mária-Teréz
23. Nezezon Zoltán-Attila
24. Pénzes Ildikó
25. Pap Éva
26. Porombovics Ildikó
27. Rákóczi Enikő
28. Reizer Pál
29. Ruzsilla Erzsébet
30. Sánta Ilona
31. Silli János (†)
32. Schvarczkopf Erzsébet
33. Schvarczkopf István
34. Stucz Ferenc - autószerelő
35. Tepfenhart Sándor
36. Varga Enikő-Mária

Tanárok: Pinkovszki I., Igli E., Buzle Klára, Antal T., Magoss G., Gál F., Geng O., Puskás B., Éles I., Magoss I., Pósz E., Puskás R., Nagy J., Lăudat Paulina, Busuioc Grete, Szabó A., Székelyhidi Zs., Kereskényi S., Nicoara Simona., Koncz J., Tepfenhart Nándor (oktatómester).

X. A. Osztályfőnök: Székelyhidi Zsuzsanna

1. Breg Katalin
2. Borsos Károly-János
3. Geng Gábor Magyarországon él
4. Geng Ilona
5. Gyákon Teréz
6. Gyapjas Dezső
7. Gyugyuc Juliánna
8. Hudák Mária
9. Jakab József
10. Kovács Lajos
11. Molnár Imre
12. Moroz Mária
13. Nagy Márta Kanadában él
14. Őri György
15. Papp Erzsébet-Elza
16. Révai Mária
17. Sável Zsuzsanna Magyarországon él
18. Schvarczkopf József
19. Schvarczkopf Katalin
20. Schvarczkopf Károly-István
21. Stekli János
22. Zsoldos Tibor (áthelyezték Szatmárra)

X. B. Osztályfőnök: Kereskényi Sándor

1. Bodó Rozália
2. Erli Ilona
3. Erli József
4. Fenyák András
5. Fenyák Mária
6. Franczia István
7. Gázsa Mihály
8. Geng Mária
9. Gyapjas György
10. Harakály Rozália-Margit
11. Harangozó József
12. Hutzel András
13. Ilbán Ferenc
14. Jetrkó Rozália
15. Keresztesi Terézia
16. Kováts Rozália
17. Laczi Erzsébet
18. Mekker Zoltán
19. Michita Tibor
20. Nagy Mária
21. Nagy András
22. Pucser Manikó
23. Ribszki József
24. Simpf Erzsébet
25. Smucz Erzsébet-Ildikó
26. Vagner András

Tanárok: Lăudat Paulina, Pinkovszki Ildikó, Busuioc Grete, Buzle Klára, Puskás Bálint, Szabó András, Geng Olga, Székelyhidi Zsuzsanna, Antal Tibor, Éles István, Domokos Ildikó, Magoss Gedeon, Nagy József, Tepfenhart Nándor (oktatómester).

Az 1982–1983-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán
VIII. A. Osztályfőnök: Gál Ferenc

1. Bauer Angéla-Éva
   Németországban él
2. Feigi Ágota-Éva
   pedagóg Túrterebesen
3. Fenyák Erzsébet
4. Franczia László
5. Gázsa György
6. Geng Ilona
7. Geng Lajos
8. Geng István
   Magyarországon él
9. Ignácz Mária
10. Kovács Csaba
11. Magoss Gábor
    kereskedelem
12. Mezei Irma
13. Molnár Erzsébet
14. Nagy Mihály
15. Nezezon Katalin
16. Nezezon Éva-Lucia
17. Prukker Richard
    Németországban él
18. Reizer Zsuzsanna
    Kanadában él
19. Sárosi Attila
20. Sebestyén Ildikó
21. Sére Irén
22. Silli Éva (†)
23. Simon Anna
24. Tepfenhart Erzsébet
25. Toricska Zoltán

VIII. B. Osztályfőnök: Geng Olga

1. Breg Erzsébet
2. Csúcs Mária
3. Éles Olivér
4. Fenyák Anna
5. Frei Mária Magdolna
6. Frei György
7. Geng Anna
8. Geng János vállalkozó-asztalos
9. Geng Terézia Magyarországon él
10. Gyákon György g. k. kántor
11. Kálmán Rita Magyarországon él
12. Májer Ferenc-Csaba
13. Medve Terézia
14. Mezei János
15. Molnár Ilona
16. Molnár Katalin
17. Nezezon Levente Németországban él
18. Nezezon Margit
19. Pénzes József
20. Rákóczi Ágota
21. Rákóczi Margit Németországban él
22. Reizer András
23. Reizer Rozália
24. Sánta Éva
25. Smucz Magdolna
26. Sugár Mária Ausztriában él
28. Szelmenczi Attila
29. Zsoldos Mónika-Szilvia Németországban él

Tanárok: Cosma Maria (†), Igli Erzsébet, Magoss Gedeon, Gál Ferenc, Geng Olga, Puskás Bálint, Antal Tibor, Éles István, Kiss Zsuzsanna, Magoss Ilona, Pósz Erzsébet, Koncz János, Puskás Rozália, Tepfenhart Nándor (oktatómester).

X. A. Osztályfőnök: Puskás Bálint

1. Doroha Tibor (†)
2. Fenyák Aranka
3. Fenyák Ferenc
4. Fenyák István
5. Franczia Tibor-Csaba
6. Geng József
7. Geng Erzsébet
8. Geng Sándor-József
9. Gébel-Schvarczkopf Ilona
10. Gyapjas Anna Ausztriában él
11. Gyapjas Katalin Ausztriában él
12. Huczel Irén Németországban él
13. Jakab Gábor
14. Mekker Mária-Ildikó
15. Mezei Pál
16. Nagy Veronka
17. Nezezon Margit-Angéla
18. Őri Sándor
19. Pénzes Enikő-Anna
20. Pénzes Ferenc
21. Sánta Emilia
22. Sére Mihály
23. Schvarczkopf Géza
24. Szelmenczi József Magyarországon él
25. Tepfenhart Zoltán Németországban él
26. Varga Ilona

X. B. Osztályfőnök: Antal Tibor

1. Breg Ilona
2. Breg József
3. Breg János
4. Egressi Terézia
5. Erli István
6. Gébel Zoltán
7. Hartmann Irén
8. Hudák György vállalkozó Túrterebesen
9. Kálmán János vállalkozó Túrterebesen
10. Koczán Éva Németországban él
11. Kozsán Zsuzsanna
12. Martin Erzsébet
13. Mecza Mihály
14. Medve Mária
15. Mezei Emőke
16. Mezei György-István vállalkozó Túrterebesen
17. Nezezon Gyöngyi-Veronika
18. Nezezon Márta-Zsuzsánna
19. Rákóczi Annamária
20. Rákóczi Erzsébet
21. Rákóczi Vendel
22. Reizer Csaba - vállalkozó
23. Révai-Schvarczkopf Miklós Németországban él
24. Sánta Attila
25. Schvarczkopf Éva
26. Schvarczkopf Jenő
27. Szabad János
28. Szabó János
29. Varga Mihály
30. Vagner Tibor

Tanárok: Cosma Maria, Kereskényi Sándor, Bozsó Ildikó, Geng Olga, Puskás Bálint, Antal Tibor, Éles István, Szabó András, Németh Irma, Puskás Rozália, Nagy József, Tepfenhart Nándor.

Az 1983–1984-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán
VIII. A. Osztályfőnök: Éles István

1. Bauer József-Csaba Magyarországon él
2. Bodor Mónika községi könyvtáros
3. Czerlau Ottó-Tamás
4. Csatári Irén
5. Danacskai Ágota Magyarországon él
6. Dudás Terézia
7. Elek Gyöngyi Németországban él
8. Franczia András
9. Franczia János
10. Gázsa István-Károly
11. Geng Éva
12. Igli Ágnes-Johanna
13. Igli Mária-Magdaléna
14. Koncz János
15. Mekker István-Csaba iskolai karbantartó
16. Mecker József Németországban él
17. Mezei Pál
18. Porombovics Ágnes
19. Schvarczkopf Tibor Németországban él
20. Szabad István
21. Szeibel Lajos
22. Tepfenhart Ilona
23. Vagner Ilona
24. Varga András
25. Varga Sándor
27. Vidám Mercédesz Németországban tanult

VIII. B. Osztályfőnök: Igli Erzsébet

1. Erli Aranka
2. Feigi Dóra
   Németországban él
3. Fischer Norbert-Attila
4. Frei Margit-Irén
5. Franczia Zsuzsa
6. Gázsa Csaba
7. Gébel-Schvarczkopf Pál
8. Geng Attila - vállalkozó
   virágkötés
9. Geng Ilona-Gyöngyi
10. Geng György
11. Gyákon Lajos
12. Harakály János
13. Harakály Zsuzsanna
14. Horváth Éva
15. Hutzel József - iskolaszolga
16. Koczán Gyöngyi
17. Kóré Anna
18. Kovács Lajos
19. Molnár Rozália
20. Nezezon Attila
21. Palló István
22. Pazurik Teréz
23. Pekli Mária
24. Sánta Ilona-Aurica
25. Simf József
26. Tepfenhart Lajos
27. Vári Ferenc

Tanárok: Cosma Mária, Kiss Zsuzsanna, Igli Erzsébet, Tepfenhart István, Antal Tibor, Székelyhidi Zsuzsanna, Gál Ferenc, Szabó András, Puskás Bálint, Éles István, Pósz Erzsébet, Koncz János, Bozsó Ildikó, Pinkovszki Ildikó, Magoss Gedeon, Geng Olga.

VIII. C. Osztályfőnök: Szabó András

1. Bauer Tibor - vállalkozó
2. Csucs Sándor
3. Elek Irén
4. Franczia Ferenc
5. Franczia László
6. Heil Cecilia
7. Huczel Mária
8. Kovács Irén
9. Kováts Rudolf (†)
10. Koczán Enikő-Mária
11. Nagy Dorottya
12. Nagy Zsuzsánna
    Ausztriában él
13. Néma Magdolna
14. Nezezon Dániel
    Magyarországon élsportoló
15. Rákóczi Vendel
16. Ripszki Mátyás (†)
17. Schönberger Ilona
18. Smutz Ilona
19. Smutzer Éva
20. Stucz Csaba
21. Schvarczkopf Mária-Magdolna
22. Szilágyi Angéla
23. Vida Mónika
    Magyarországon él
24. Viski Gyula

X. A. Oszt. fő.: Magoss Gedeon

1. Bodor Attila (†)
2. Bodó Jenő
3. Breg Lajos
   Kanadában él
4. Franczia Mária
5. Geng Éva
6. Geng István
   Magyarországon él
7. Gyugyuc Aranka
8. Ilbán Anna
9. Kálmán Ildikó
   Magyarországon él
10. Koczán Ildikó
11. Koczán Mária
12. Kolb György
13. Kozsán Gyöngyi
14. Mekker Mária
15. Mezei András
16. Michita Zoltán
    Kanadában él
17. Nagy Gusztáv
18. Ocskai Irén
19. Orosz István
    Magyarországon él
20. Pazurik Antal
21. Reizer Márta
    Kandában él
22. Retkovics Antal
23. Schvarczkopf Ilona
24. Schvarczkopf János
    Kanadában él
25. Szamosvölgyi Mária
26. Vagner Anna
27. Varga Angéla
28. Zsoldos Ilona

X. B. Oszt. fő.: Pinkovszki Ildikó

1. Bauer Erzsébet
2. Breg Erzsébet
3. Breg Mária-Irén
4. Cojan Katalin
5. Erli Attila (†)
6. Erli Gábor (†)
7. Gábri György
8. Gébel-Schvarczkopf Anna
   Németország
9. Geng Éva
10. Gyákon Irén
11. Hutzel István
12. Kárpinszki Gizella
13. Mezei Jolán-Margit
14. Nagy Erzsébet
    Magyarországon él
15. Nagy Margit
16. Nezezon Mária-Terézia
17. Nezezon Zoltán
    Németországban él
18. Pénzes Ildikó
19. Rákóczi Elemér
20. Reizer Pál
    Németországban él
21. Ruzsilla Erzsébet
22. Sánta Ilona
23. Silli János (†)
24. Schvarczkopf Erzsébet
25. Schvarczkopf István
26. Stucz Ferenc - autószerelő
27. Tepfenhart Sándor
28. Vargha Enikő-Mária

Az 1984–1985-ös tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Oszt. fő.: Nagy József

1. Breg György
2. Călin Nicolae
3. Frei Csaba
4. Frei István
5. Gál Tünde - tanítónő Túrterebesen
6. Geng Attila-Csaba - vállalkozó
7. Gébel Mária
8. Gébel-Schvarczkopf Tibor
9. Gyákon Viktor RMDSZ-alpolgármester 2006-tól
10. Huczel István
11. Ilbán Angéla
12. Kovács Angéla-Irén
13. Kozsán István
14. Medve József
15. Molnár Antal
16. Nagy Csilla - mérnök Kandában él
17. Porombovics Pál
18. Prukker Tibor
19. Rákóczi Erzsébet
20. Rákóczi Zsuzsa-Katalin
21. Rákóczi Zsuzsánna
22. Révai Ilona
23. Révai Zsuzsánna
24. Reizer Gyöngyi-Katalin
25. Sánta Mihály
26. Sável Sándor
27. Szemkó János
28. Sugár József
29. Szelmenczi Mária
30. Toricska Rozália
31. Verdes Claudia

VIII. B. Oszt. fő.: Kiss Zsuzsanna

1. Czerlau Csilla-Mária
2. Czumbil Judit-Anna
3. Cojan Attila
4. Fenyák Attila
5. Fenyák Csaba Antal
6. Fischer Mihály
7. Franczia Katalin
8. Gázsa Ildikó-Zsuzsánna
9. Geng Ildikó
10. Geng Rita-Rozália - tanár
11. Harakály Judit
12. Horváth Katalin
13. Kárpinszki János-Miklós
14. Kovács István - r. k. kántor
15. Moroz Tibor
16. Ninács Margit-Lucia
17. Oláh Pál - autószerelő
18. Oláh Zsolt-Ferenc Németországban él
19. Őri Anna
20. Pircsuk Angéla
21. Rákóczi Gábor
22. Révai Emil-József
23. Sánta László
24. Sárossi Miklós
25. Sárosi Tibor mérnök-tanár, aligazgató Halmiban
26. Sável Angéla-Erzsébet
27. Schönberger Angéla
28. Szabó Gyula
29. Szabó Ildikó
30. Tepfenhart-Lengyel Adél Németországban él
31. Vagner Renáta-Veronika

X. A. Oszt. fő.: Kiss Kálmán

1. Bauer Angéla-Éva
Németországban él
2. Erli András
3. Feigi Ágota-Éva
pedagóg Túrterebesen
4. Fenyák Anna
5. Franczia László
6. Frei György
Kanadában él
7. Gázsa Ágota
8. Gázsa Dorika
9. Geng Anna
10. Geng Ilona
11. Geng Terézia
Magyarországon él
12. Gyákon György
volt alpolgármester
13. Ilku Judit
14. Kóré Erzsébet
15. Kovács Jolán
Németországban él
16. Magoss Gábor
17. Molnár Angéla
Ausztráliában él
18. Molnár Erzsébet
19. Molnár Ilona
20. Nezezon András
21. Nezezon Katalin
22. Nezezon Levente
Németországban él
23. Nezezon Margit
24. Őri Miklós
25. Prukker Richard
Németországban él
26. Rákóczi Margit
Németországban él
27. Reizer Zsuzsánna - Kanadában él
28. Révai József
29. Ripszki Margit
30. Schvarczkopf Anna
31. Schvarczkopf György
32. Simon Anna
33. Smucz Magdolna
34. Szemkó Tibor
35. Vagner Mária
36. Zsoldos Mónika - Magyarországon él

X. B. Oszt. fő.: Geng Olga

1. Breg Erzsébet
2. Csúcs Mária
3. Fenyák Erzsébet
4. Fráj Mária-Magdolna
5. Gázsa György
6. Geng András
7. Geng István
8. Hudák István
9. Ignácz Mária
10. Kálmán Rita-Magdolna
Magyarországon él
11. Kovács Csaba
12. Kovács Jolán
13. Kutas Ferenc
14. Laczi András (†)
15. Májer Ferenc-Csaba
16. Medve Terézia
17. Mezei Irma
18. Molnár Katalin
19. Moroz Anna
20. Nagy Mihály
21. Őri Pál
22. Pénzes József
23. Prukker Vendel
24. Rákóczi Ágota
25. Reizer András
26. Reizer Rozália
27. Sánta Éva
28. Sebestyén Ildikó
29. Silli Éva (†)
30. Simpf András
31. Szabó Berta
Magyarországon él
32. Szelmenczi Attila
33. Toricska Zoltán
34. Sárossi Attila

Az 1985–1986-os tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Oszt. fő.: Székelyhidi Zsuzsanna VIII. B. Oszt. fő.: Puskás Bálint

1. Bordás Antal
2. Danacskai Ildikó
   Magyarországon él
3. Doroha Albert-Mihály
   vállalkozó
4. Gábri András
5. Gázsa Ferenc
6. Geiger László
7. Geng Pál-Árpád (†)
8. Geng Vendel-Antal
9. Jakab Zsuzsanna-Erzsébet
   Németország
10. Koncz Edit-Andrea
11. Kovács György
12. Mezei József
13. Nezezon Erzsébet
14. Nezezon László
15. Pekli Éva
16. Révai Annamária
17. Révai Erika
18. Révai Győző-András
19. Sárosi Ildikó
20. Schvarczkopf Erzsébet Zsuzsa
21. Schvarczkopf Ildikó
22. Schvarczkopf Imelda
23. Silli Mária
24. Simpf László
25. Tepfenhárt Rita-Mária
    Németországban él
26. Tepfenhárt Ilona
27. Tepfenhárt Rudolf
    szállítási vállalkozó
28. Vagner Attila
29. Vagner Anna-Orsolya
    Magyarországon él
30. Tanta Éva
31. Mecza József

1. Brukker Ágota-Enikő
2. Brukker Mária-Angéla
3. Czerlau Erzsébet
4. Czumbil Ilona
5. Erős Benedek - Kanadában él
6. Fenyák Dorottya
   Németországban él
7. Fischer Erzsébet
8. Franczia Csaba-István
9. Franczia Károly-Antal
10. Frei Irén-Erzsébet
11. Gyákon Éva-Katalin
12. Illi Erzsébet
13. Keresztesi Annamária
14. Kis Zoltán-Béla
15. Kornis Sándor - elment
16. Kovács Emilia - Kanadában él
17. Májer Éva
18. Mártin Tibor
19. Molnár István
20. Nezezon Mária
21. Pénzes Etelka-Adél
22. Pénzes István
23. Pénzes József
24. Papp Enikő
25. Porombovics Jolánda
26. Schönberger Sándor
27. Smucz József - Kanadában él
28. Szamosvölgyi Erzsébet

X. A. Oszt. fő.: Éles István

1. Bauer József-Csaba
2. Bodor Mónika
3. Czerlau Ottó-Tamás
4. Csatári Irén
5. Danacskai Ágota-Terézia Magyarországon él
6. Dudás Terézia
7. Elek Gyöngyi Németországban él
8. Feigi Dóra Németországban él
9. Fischer Norbert-Attila
10. Franczia András
11. Franczia János
12. Franczia Zsuzsanna
13. Frei Margit Irén
14. Gázsa Csaba
15. Gázsa István-Károly
16. Geng Éva
17. Gébel Schvarczkopf Pál
18. Harakály János
19. Harakály Zsuzsanna
20. Hutzel József
21. Illi Mária-Magdolna
22. Koncz János
23. Mekker István-Csaba
24. Mezei Pál
25. Molnár Rozália
26. Nezezon Attila
27. Pazurik Teréz
28. Porombovics Ágnes
29. Simf József
30. Szabad István
31. Szeibel Lajos
32. Vagner Ilona
33. Varga András
34. Varga Sándor
35. Vári Ferenc

X. B. Oszt. fő.: Szabó András

1. Bauer Tibor
2. Elek Irén
3. Franczia Ferenc
4. Franczia László
5. Geng Attila
6. Geng György
7. Geng Ilona-Gyöngyi
8. Gyákon Lajos
9. Heil Cecilia
10. Horváth Éva
11. Hutczel Mária
12. Koczan Enikő-Mária
13. Koczán Gyöngyi
14. Kóré Anna
15. Kovács Lajos
16. Kovács Rudolf (†)
17. Nagy Dorottya
18. Nagy Zsuzsanna
19. Néma Magdolna
20. Pekli Mária
21. Rákóczi Vendel
22. Ripszki Mátyás (†)
23. Sánta Ilona-Aurica
24. Schönberger Ilona
25. Schvarczkopf Margit
26. Schvarczkopf Mária
27. Smutczer Ilona
28. Smutczer Éva
29. Stucz Csaba
30. Szilágyi Angéla
31. Tepfenhárt István
32. Tepfenhárt Lajos
33. Vida Mónika
34. Viski Gyula

Tanárok: Kiss Kálmán, Kereskényi Sándor, Magoss Gedeon, Geng Olga, Szabó András, Puskás Bálint, Szilágyi Clotilda, Éles István, Tepfenhart István, Vékony Ilona, Koncz János, Tepfenhart Nándor.

Az 1986–1987-es tanévben végzett tanulók névsora

VIII. A. Oszt. fő.: Koncz János

1. Bordás Veronka
2. Brukker István
   Kanadában él
3. Dudás Balázs-Sándor
4. Dudás József
5. Feigi Miklós-András
   Magyarországon él
6. Fischer István László
7. Geng Pál-Attila (†)
8. Geng Renáta
   Németország
9. Illi József
10. Kiss Melinda-Katalin
    tanítónő Szatmárnémetiben
11. Kovács Mária
12. Krilla Erzsébet
13. Michita Rita-Éva
    Magyarországon él
14. Nezezon Enikő-Ilona
15. Ocskai Veronka
16. Pap Ágnes
17. Sebestyén Pál
18. Simpf Ildikó
19. Tepfenhart Renáta
    Magyarországon él
20. Vagner Gizella
21. Varga Erzsébet
22. Varga Klára- Lucia
23. Vida Judit

VIII. B. Oszt. fő.: Puskás Rozália

1. Bordás Juliánna
2. Breg Eleonóra
   Kanadában él
3. Danacskai Mónika
   Magyarországon él
4. Fenyák Anna-Adél
5. Franczia Anna
6. Franczia Elemér
7. Fráj Ferenc
8. Gázsa Gábor
9. Gedeon Pál-Csaba
10. Geiger Ernő-Sándor
11. Geng István
12. Geng Judit-Erzsébet
13. Gyugyuc Angéla-Ágnes
14. Hutzel Magdolna
15. Kiss Ilona
16. Kiss Sándor
17. Kováts Veronka
18. Máyer Enikő-Veronka
19. Molnár Rozália
20. Őri Attila
21. Pénzes Pál
22. Pusztahegyi Attila
    Kanadában él
23. Rákóczi Tamás-István
24. Révai Rita
25. Simon Katalin
26. Timár-Geng Attila
    Kanadában él
27. Varga Károly

VIII. C. Osztályfőnök: Bozsó Ildikó

1. Czumbil Jolán-Edit
2. Erli Erzsébet
3. Erli Pál Csaba
4. Fenyák Albert
5. Geng Erzsébet-Éva
6. Gyapjas László
7. Horváth Gyöngyi
8. Koczán László
9. Medve Éva-Mária
10. Medve Ildikó-Ilona
    Kanadában él
11. Mekker Mihály-István
    Németországban él
12. Mezei Miklós István
13. Molnár Attila-István
14. Nagy Edit-Erzsébet
15. Pekli Veronika
16. Porombovics Csaba
17. Porombovics Antal
18. Rákóczi Enikő
19. Reizer Attila
20. Sárosi Erzsébet
    óvónő Túrterebesen
21. Sárossi Ferenc
22. Schönberger Mercédesz
23. Szabad Attila
24. Tepfenhart Zita
    vállalkozó - bútorgyártás
25. Vagner Béla
    Németországban él

X. A. Nagy József

1. Breg György
2. Calin Nicolae
3. Fráj István
4. Fráj János-Csaba
5. Geng Attila-Csaba
6. Gébel Mária
7. Hutzel István
8. Ilbán Angéla
9. Kovács Angéla Irén
10. Kozsán István g. k. pap
    Mikolában, Egriben
11. Medve József
12. Molnár Antal
13. Prukker Tibor
14. Rákóczi Erzsébet
15. Rákóczi Zsuzsa-Katalin
16. Révai Ilona
17. Révai Zsuzsánna
18. Reizer Gyöngyi- Katalin
19. Sánta Mihály
20. Szelmenczi Mária-Ágota
21. Sugár József
22. Toricska Rozália
23. Vagner Renáta-Veronka

X. B. Kiss Zsuzsanna

1. Czerlau Csilla-Mária
   Magyarországon él
2. (C)Kozsán Attila
3. Fenyál Attila
4. Fenyák Csaba Antal
5. Fischer Mihály
6. Franczia Katalin
7. Gázsa Ildikó-Zsuzsanna
8. Geng Ildikó
9. Harakály Judit
10. Horváth Katalin
11. Kárpinszki János-Miklós
12. Moroz Tibor (†)
13. Oláh Pál
14. Őri Anna
15. Pircsuk Angéla
16. Rákóczi Gábor
17. Révai Emil-József
18. Sárossi Miklós
19. Sável Angéla-Erzsébet
20. Schönberger Angéla
21. Szabó Gyula
22. Szabó Ildikó

Az 1987–1988-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Oszt. fő.: Igli Erzsébet

1. Balogh Miklós
2. Bordás Ferenc
3. Borsos Tibor
4. Császár Mária
5. Fenyák Tivadar
6. Franczia Katalin-Judith
7. Frei Mónika-Erzsébet
8. Geng Erzsébet-Katalin
9. Gyákon Csaba-István
10. Horváth András
11. Gyapjas Attila
12. Huczel József-János
13. Huczel Csaba
14. Jakab Erzsébet
15. Kocsán Judit
16. Kok Erzsébet
17. Mayer Nándor-Róbert
18. Nagy Éva
19. Ninács Enikő-Mónika
20. Oláh Tibor-Levente
21. Pinczés Péter
22. Porombovics Zsuzsánna
23. Pucser Éva
24. Rákóczi Anna
25. Sárossi Viktor
26. Schvarczkopf Tünde
27. Sebestyén Edit
28. Varga Rita
29. Varga Tibor-István

VIII. B. Oszt. fő.: Pinkovszki Ildikó

1. Brukker Attila-András
2. Fedorka Gyöngyi-Karmen
3. Fenyák Enikő
4. Franczia Gábor
5. Frei Attila
6. Geng Dóra-Gyöngyi
7. Geng Ferenc-Pál
8. Gyapjas Klára
9. Gyapjas László
10. Horváth Valéria
11. Hudák Ibolya
12. Kiss Ágota
13. Kovács Erzsébet
14. Medve Angéla-Rodica
15. Mezei Jenő-Miklós
16. Molnár Mária-Terézia
17. Oláh Ildikó tanítónő Szatmáron
18. Orbán Zselyke tanár Sz.udvarhelyen
19. Pircsuk Enikő-Erzsébet
20. Porombovics Nóra-Mária
21. Sánta Csaba
22. Sánta Levente
23. Sárossi Attila-István
24. Tepfenhart Judit-Mária
25. Tepfenhart Mónika Magyarországon él

Tanárok: Kiss Zsuzsa, Igli Erzsébet, Székelyhidi Zsuzsanna, Ilku Ibolya, Geng Éva, Éles István, Tepfenhárt István, Kiss Kálmán, Pósz Erzsébet, Nagy József, Szabó András, Orosz Sándor, Miklovics Terézia.

X. A. Oszt. fő.: Székelyhidi Zsuzsanna

1. Bordás Antal
2. Danacskai Ildikó
   Magyarországon él
3. Gábri András
4. Geiger László
5. Geng Pál-Árpád (†)
6. Geng Vendel-Antal
7. Jakab Zsuzanna
   Németországban él
8. Kovács György
9. Mezei József
10. Nezezon László
11. Pekli Eva
12. Révai Annamária
13. Révai Erika
14. Sárosi Ildikó
15. Schvarczkopf Erzsébet-Zsuzsa
16. Schvarzkopf Ildikó
17. Schvarczkopf Imelda
18. Silli Mária
19. Simpf László
20. Tepfenhart Rudolf
21. Vagner Anna-Orsolya
    Magyarországon él
22. Vagner Attila

X. B. Oszt. fő.: Puskás Bálint

1. Brukker Mária-Angéla
2. Czerlau Erzsébet
3. Czumbil Ilona
4. Franczia Károly-Antal
5. Franczia Csaba-István
6. Gázsa Ferenc
7. Illi Erzsébet
8. Keresztesi Annamária
9. Májer Eva
10. Mártin Tibor
11. Molnar István
12. Nezezon Erzsébet
13. Pénzes József
14. Pap Enikő-Irén
15. Porombovics Jolánda
16. Révai Győző-András
17. Schönberger Sándor
18. Smucz József
19. Szamosvölgyi Erzsébet
20. Tepfenhart Ilona

Az 1988–1989-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Osztályfőnök: Kereskényi Sándor

1. Bordás Erzsébet
2. Czumbil Erzsébet-Zsuzsánna
3. Csatári Csaba
4. Deutsch Sándor
5. Doroha Erika - Belgiumban él
6. Frei Enikő-Erzsébet
7. Frei Gyöngyi Ilona
8. Geiger Erika-Katalin
9. Geng Enikő-Erzsébet
10. Harakály József-Csaba.
11. Horváth Erzsébet
12. Koczán Levente
    polgármester 2000-től
13. Lakatos László
14. Mecher Enikő-Veronika
15. Nezezon Csaba-Pál
16. Porombovics Emil-István
17. Révai Zsolt
    hivatalnok Túrterebesen PH
18. Schönberger Csaba
19. Simpf Edith-Angéla
20. Simpf Enikő-Márta
21. Simpf Monika
22. Smucz József
23. Tepfenhart István-László
24. Vékony Erzsébet-Márta
25. Vincze Éva

VIII. B. Osztályfőnök: Geng Olga

1. Bauer Attila-László
2. Brukker Mónika
3. Darabán Dóra-Ágota
4. Erli Katalin
5. Erli Renáta
6. Fenyák Gyöngyi - Kanada
7. Fischer György-Csaba
8. Fraj Katalin
9. Gébel József-Ernő
10. Gorzó Pál-Csaba
    Magyarország
11. Jakab Maria
12. Illi Nóra-Terézia
13. Klipács Gyöngyi
14. Koczán Csaba-Attila
15. Őri György
16. Palló Tibor
17. Rákoczi Csilla-Monika
18. Révai Attila-József
19. Révai György
20. Schvarczkopf Melinda
21. Smutzer Monika-Veronika
22. Szabó Zoltán-László
    Kanada
23. Timár-Geng Timea Kanada
24. Zsoldos Beáta vállalkozó

Román tagozat: VIII. C. Osztályfőnök: Kiss Kálmán

1. Breg Erika
2. Koczán Mihály
3. Kozsán Csaba - Franciaország
4. Molnár Márta-Ibolya
5. Nagy Kálmán - Kanada
6. Pénzes Ildikó
7. Sável Monica-Livia - Kanada
8. Szelmenczi Rita-Ildikó
9. Tepfenhart Erika
   tanárnő Szatmárnémetiben

X. A. Osztályfőnök: Koncz János

1. Dudás Balázs-Sándor
2. Feigi Miklós-András
   Magyarország
3. Fenyák Anna-Adél
4. Fischer István-László
5. Fráj Ferenc
6. Franczia Elemér
7. Gedeon Pál-Csaba
8. Geng István
9. Geng Pál-Attila
10. Geng Renáta
11. Hutzel Magda
12. Illi József
13. Kiss Ilona
14. Kovács Mária
15. Kováts Veronka
    Németország
16. Krilla Erzsébet
17. Michita Rita-Éva
18. Ocskai Veronka
19. Pap Ágnes
20. Pénzes Pál
21. Pénzes István
22. Rákóczi Tamás-István
23. Sebestyén Pál
24. Simf Ildikó
25. Simon Katalin
26. Tepfenhart Renáta
27. Vagner Gizella
28. Varga Erzsébet
29. Sére Klára-Lucia

X. B. Osztályfőnök: Bozsó Ildikó

1. Czumbil Jolán-Edit
2. Danacskai Mónika-Anna Magyarország
3. Erli Erzsébet
4. Franczia Anna
5. Geiger Ernő-Sándor
6. Geng Erzsébet-Éva
7. Geng Judit-Erzsébet
8. Gyugyucz Angéla-Ágnes
9. Horváth Gyöngyi
10. Mayer Enikő-Veronka
11. Medve Éva-Mária
12. Medve Ildikó-Ilona - Kanada
13. Mekker Mihály-István Németország
14. Mezei Miklós-István
15. Molnár Attila-István
16. Molnár Rozália
17. Őri Attila
18. Pekli Veronika
19. Porombovics Antal
20. Porombovics Csaba
21. Pusztahegyi Attila-István Kanada
22. Rákóczi Enikő
23. Reizer Attila-György
24. Révai Rita
25. Sárossi Ferenc
26. Schönberger Mercédesz
27. Szabad Attila
28. Tepfenhart Zita vállalkozó
29. Vagner Béla-Jakab Németország
30. Franczia Veronka-Enikő (†) eltűnt
31. Franczia Mária-Erzsébet

Tanárok: Kiss K., Kereskényi S., Bozsó I., Geng O., Puskás B., Gicoveanu M., Éles I., Bobin Carmen, Elek Barbara, Pósz E., Szabó A., Koncz János.

Az 1989–1990-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Frenc
VIII. A. Osztályfőnök: Szabó András

1. Bauer Gyula Kanadában él
2. Császár Anna-Mirella
3. Feigi Attila-István
4. Geiger András-Rudolf
5. Geng Csaba
6. Geng László
7. Klipács Béla
8. Krilla Enikő-Mária
9. Laczi Attila-Csaba
10. Nagy Ilona
11. Nezezon Béla
12. Pekli Mihály-István
13. Porumbovics András
14. Pusztahegyi József-András
15. Révai-Schvarczkopf József-András
16. Sárosi Melinda
17. Schvarczkopf Lóránd Németország
18. Sili Attila
19. Schönberger Ottó-László
20. Schönberger Imelda
21. Schmutz Márton-Attila
22. Szilágyi Tamás Magyarország
23. Varga Csaba-Attila
24. Franczia György-Pál

VIII. B. Osztályfőnök: Éles István

1. Brukker József
2. Csatári Judit
3. Darabán Róbert a Bechinger-cégnél
4. Dudás István
5. Elek Enikő
6. Fenyák Róbert
7. Franczia Éva
8. Kiss Rozália
9. Keresztesi Mária
10. Koczán László
11. Májer Timea-Mária
12. Medve Pál
13. Mezei Mihály
14. Orbán Zoltán-László fogorvos
15. Pénzes Judit
16. Pinkovszki Edit-Veronika
17. Pucser Margit-Tünde
18. Révai Mária Terézia
19. Sável Melinda
20. Schvarczkopf Csaba
21. Schvarczkopf Lidia-Mária
22. Vári Zsuzsanna-Ilona
23. Vida Attila-András
24. Vincze Zsuzsanna
25. Nagy Attila
26. Simpf Mária-Leila
27. Tepfenhart Magdolna
28. Tepfenhart Márta

VIII. C. Pósz Erzsébet (†)

1. Hanus Edit
2. Harakály Anna Mária
3. Kmecza Melisa
4. Molnár Jákób-Attila
5. Moroz Edit-Juliánna
6. Szemkó Erzsébet
7. Szilágyi Tivadar
8. Zsoldos Zsuzsanna-Klára
9. Rigmányi Pál-Péter

X. A. Oszt. fő.: Igli Erzsébet

1. Császár Mária
2. Fenyák Tivadar
3. Geng Erzsébet Katalin
4. Gyákon Csaba
5. Huczel Csaba
6. Huczel József-János
7. Jakab Erzsébet
8. Koczán Judit
9. Kok Erzsébet
10. Nagy Éva
11. Pucser Éva
12. Rákóczi Anna
13. Sárossi Viktor
14. Sebestyén Edit
15. Varga Tibor-István

X. B. Oszt. fő.:Pinkovszki Ildikó

1. Balogh Miklós
2. Brukker Attila-András
3. Fenyák Enikő
4. Franczia Gábor
5. Franczia Katalin Judit
6. Frei Attila
7. Geng Dóra-Gyöngyi
8. Geng Ferenc-Pál (†)
9. Gyapjas Klára
10. Kiss Ágota
11. Kovács Erzsébet
12. Medve Angéla-Rodica
13. Mezei Ernő-Miklós
14. Molnár Mária-Terézia
15. Sánta Levente
16. Sárosi Attila-István

Esti tagozat

IX. Osztályfőnök: Kiss Kálmán

1. Bauer István (†)
2. Bodor Anna
3. Czerlau Endre
4. Doroha Mária
5. Doroha Mihály
6. Elek Endre
7. Jakab Erzsébet
8. Gábri Matild
9. Gedeon Pál
10. Geng Juliánna
11. Gorzó Pál
12. Hanus Ilona
13. Medve Endre
14. Mike Géza
    kereskedő a Szőlőhegyen
15. Nezezon Pál
16. Pekli András
17. Schvarczkopf Erzsébet
18. Schvarczkopf Ferenc (†)
19. Tepfenhart Juliánna
20. Vári István
21. Zsoldos Gizella

XI. Osztályfőnök: Orosz Sándor

1. Danacskai Mónika-Anna
   Magyarországon él
2. Fenyák Adél
3. Franczia Anna
4. Geng Erzsébet-Éva
5. Ilku Jutka
6. Koczán László - postás
7. Kováts Veronka
8. Medve Éva
9. Medve Ildikó - Kanadában él
10. Molnár Rozália
11. Porombovics Ilona
12. Reizer Attila-György
13. Révai Rita
14. Sebestyén Pál
15. Szabad Attila
16. Tepfenhart Zita - vállalkozó
17. Vagner Gizella
18. Vagner Renáta

Az 1990–1991-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferne

VIII. A. Osztályfőnök: Kiss Zsuzsanna

1. Bordás Angéla
2. Breg Magdolna
3. Fazekas Zita
4. Feigi Zoltán-Róbert
5. Franczia Margit
6. Franczia Melinda
7. Geng Róbert-József
8. Horváth Ildikó
9. Oláh Gabriella-Enikő
10. Porombovics Timea-Erika
11. Porombovics Zsolt-Tibor
12. Szabad Lóránd
13. Tepfenhart Róbert
14. Varga Melinda
    Magyarországon él
15. Vida Beáta
    Magyarországon él

VIII. B. Osztályfőnök: Puskás Bálint

1. Bordás József
2. Bordás József-Róbert
3. Brukker Ottó
4. Darabán László-Attila
5. Erli Anna Mária
6. Feigi Edith
7. Gábri Adriana-Monika
8. Gedeon Aliz-Monika
9. Gedeon Edit-Mária
10. Geng Csaba-István
11. Geng Ilona
12. Geng József-Levente
13. Geng Károly-András
14. Ilbán István-Róbert
15. Koczán Éva-Irén
16. Kok István
17. Kovács András
18. Laczi Enikő-Mária
19. Májer Mónika
20. Mayer Mihály
21. Mezei Attila-József
22. Pénzes Mária-Melinda
23. Rákóczi Andrea
24. Rákóczi Attila-Mihály
25. Reizer Erzsébet-Judit
26. Retkovics József-Albert
27. Schvarczkopf Róbert-Mihály
28. Smucz Enikő-Mária
    Kanadában él
29. Stekli Ildikó
30. Vagner Zsolt
31. Zsoldos Tibor-Attila

X. A. Oszt. fő.: Szabó András

1. Breg Erika
2. Csatári Csaba
3. Czumbil Erzsébet-Zsuzsanna
4. Frei Enikő-Erzsébet
5. Geiger Erika-Katalin
6. Geng Enikő- Erzsébet
7. Harakály József-Csaba
8. Mecher Enikő-Veronka
9. Nezezon Csaba-Pál
10. Porombovics Emil-István
11. Simf Edit-Angéla
12. Simf Enikő-Márta
13. Sinf Mónika
14. Tepfenhart István-László
15. Vincze Éva

X. B. Oszt. fő.: Geng Olga

1. Bauer Attila
2. Brukker Mónika
3. Darabán Dóra
4. Fischer György-Csaba
5. Fraj Katalin
6. Gébel József-Ernő
7. Jakab Mária
8. Illi Nóra-Terézia
9. Koczán Mihály
10. Kozsán Csaba
11. Pénzes Ildikó
12. Rákóczi Csilla-Mónika
13. Révai György
14. Schvarczkopf Melinda
15. Szelmenczi Rita
16. Szabó Zoltán-László
    Kanadában él
17. Timár-Geng Timea
    Kanadában él

Tanárok: Kiss Zs. Pinkovszki I, Orosz S., Geg O., Puskás B., Kovács Éva, Vidám Mercedes, Koncz Edit, Szabó A., Nagy J., Éles I., Koncz J.

Az 1991–1992-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Oszt. fő.: Szélkelyhidi Zsuzsa

1. Bordás József
2. Czerlau Zsolt
3. Dudás Ottó-Lajos
4. Fenyák Béla-Attila
5. Fenyák József-Róbert
6. Gázsa Sándor-Csaba
7. Gyákon Andrea
   tanár Józsefházán
8. Kovács Timea
   Németországban él
9. Májer Róbert-József
10. Mayer Tibor
11. Mic Mária-Veronika
12. Nagy Erika-Melinda
    Németországban él
13. Pucser Erika-Katalin
14. Rákóczi Levente
15. Révai Helga
    Magyarországon él
16. Simf Erika
17. Stekli Gabriella
    Kanadában él
18. Stucz Noémi-Mária
19. Varga Anikó ikrek
    asszisztensnő Túrterebesen
20. Varga Edit ikrek - Angliában él

VIII. B. Oszt. fő.: Igli Erzsébet

1. Darabán Anna-Mónika
2. Elek Endre-József
3. Gedeon László
4. Geiger Enikő-Gyöngyi
   Németország
5. Geng Edit- Anna
6. Gázsa Sándor-Csaba
7. Geng Róbert
8. Huczel Timea-Mária
9. Jenei Eleonóra
10. Koczán Aliz-Anna
11. Koczán Merci
12. Kolb-Schvarczkopf Mónika
13. Kováts-Kóré Melida
14. Molnár Ferenc-András
15. Nezezon Zsuzsanna
16. Pinkovszki Ernő
17. Pinkovszki Olivér-István
18. Porombovics Miklós
19. Porombovics Róbert
20. Sánta Erzsébet
21. Smucz Enikő-Katalin
22. Tepfenhart Levente
23. Sére Erika
24. Vári Erika-Anna

Az 1992–1993-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Osztályfőnök: Koncz János

1. Breg Mihály (apja Mihály)
2. Breg Mihály (apja Sándor)
3. (C)Kozsán Antal-Péter
4. Csatári Erzsébet
5. Elek Dóra
6. Feigi Anna-Mária
7. Geiger Attila-Vendelin
   vállalkozó-autószerelő
8. Geng Mária-Zsuzsanna
9. Geng Melinda-Rita
   orvos Marosvásárhelyen
10. Harangozó Mónika-Jutka
11. Kovács Erika-Éva
12. Nagy András
13. Pinkovszki Beáta-Mária
    tanítónő
14. Podolyák Timea
15. Popovics Nóra-Mária
16. Porombovics Renáta
17. Révai-Schvarczkopf Róbert
18. Schönberger Edit
19. Schönberger Erika
20. Simon Tibor

VIII. B. Osztályfőnök: Bozsó Ildikó

1. Balogh Gábor
2. Csihola Gellért-Eduárd
3. Darabán Timea
4. Elek Csaba-Csongor
5. Fenyák Éva-Mónika
6. Fischer Lajos-Zsolt
7. Franczia Jutka
8. Geng Eleonóra-Mária
9. Geng Erika-Edit
10. Geng István
11. Kolb-Schvarczkopf Melinda
12. Nezezon Erzsébet-Nádia
13. Paler Katalin-Erika - postás
14. Petrici Anca-Tinca
15. Rákóczi József
16. Sárossy Imelda
17. Szabad Zsolt
18. Tepfenhart Tibor
19. Vas Melinda-Mária

Az 1993–1994-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Oszt. fő.: Kiss Kálmán

1. Czellár Sándor - autószerelő
2. Erli Anna-Mária
3. Erli Hajnal-Gyöngyi
4. Fazekas Károly
5. Gedeon Gabriella
6. Gedeon Márta
7. Geng János
8. Harakály István (†) baleset
9. Horváth Csilla-Enikő
10. Kovács József-Róbert
11. Májer Melinda
12. Palló Angéla
13. Rákóczi Róbert-István
    Magyarországon él
14. Schvarczkopf Ottó - tanár
15. Révai Levente
16. Varga János
17. Vida Zsolt
    Németországban él
18. Zsoldos Timea

VIII. B. Oszt. fő.: Éles István

1. Bauer Szabolcs-Antal
2. Gázsa János
3. Frei Mária
4. Geng Albert - orvos
5. Juhász Levente (†)
6. Kovács Irén-Dóra
7. Kovács Melinda-Anna
8. Májer Csaba-András
9. Molnár Mária-Angéla
10. Porombovics Levente
    vállalkozó-építészet
11. Rákóczi Erzsébet-Juliánna
12. Rákóczi Katalin-Aurica
13. Simpf Erika
14. Simon Tibor
15. Smuczer Noémi
16. Schvarczkopf József
17. Smucz Zsolt

Tanárok: Kiss Kálmán, Kiss Zsuzsa, Pinkovszki Ildikó, Szabó András, Ilku Ibolya, Éles István, Bozsó Ildikó, Gál Ferenc, Geng Olga, Szabó András, Koncz János, Kirner Ferenc – kanonok.

Az 1994–1995-ös tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc
VIII. A. Osztályfőnök: Geng Olga

1. Fenyák Erika-Rozália
2. Gébel Attila
3. Gorzó Szabolcs-Dávid
4. Horváth Sára-Ileana
5. Igli Gabriella-Enikő
6. Koczán Renáta-Réka
7. Kovács Attila-László
8. Kovács Mónika
9. Laczi Beáta-Katalin
10. Májer Zsuzsanna-Mária
11. Nezezon Andrea-Zita asszisztensnő Szatmáron
12. Pekli István
13. Porombovics Beáta
14. Rákóczi Melinda
15. Sárossy Edit
16. Smucz Tünde-Mária óvónő Kökényesden
17. Smutzer Timea-Mária
18. Tar Ambrus
19. Vida László Magyarországon él

Tanárok: Kiss Zs., Pinkovszki I., Éles I., Bozsó I., Kirner Ferenc., Székelyhidi Zs., Geng O., Gál F., Szabó A., Éles I., Koncz J.

Az 1995–1996-os tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc
VIII. A. Osztályfőnök: Kiss Zsuzsanna

1. Czellár Zsolt Németországban él
2. Elek Mihály-Pál Magyarországon él
3. File Éva-Mónika a Szatmárnémeti CYTY-Rádió egyik munkastársa
4. Fischer János-Ottó helyi vállalkozó
5. Gál Ferenc-Csaba
6. Geng Beáta
7. Geng Ildikó-Margit
8. Geng Mónika-Mária
9. Heil Lóránd
10. Huczel Csongor Németországban él
11. Hutzel Melinda
12. Kis Szabina-Kinga
13. Koczán Lóránd-György
14. Kovács Béla
15. Medve Annamária Németországban él
16. Mezei Gellért
17. Oláh Erika Németországban él
18. Sável Emil Kanadában él
19. Sefer Enikő Magyarországon él
20. Sére Mária
21. Sére Róbert-Balázs
22. Smucz Szilvia-Beáta
23. Szeibel Mercédesz-Jolánda
24. Tepfenhart István autószerelő
25. Timár-Geng Wilhelmina
26. Vagner Imre

Tanárok: Kiss Zs., Kiss K., Smucz J., Bozsó I., Kirner F., Székelyhidi Zs., Gál F., Geng O., Szabó A., Éles I., Koncz J.

Az 1996–1997-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Oszt. fő.: Koncz János

1. Barbarics József-Zsolt
2. Bordás Olga
3. Erli Mária
4. Gábri Timea
5. Igli Gellért
6. Koczán Csongor-János
7. Kovács Sándor
8. Lakatos Andrea
9. Májer Tünde
10. Meker Erzsébet-Enikő tanítónő
11. Nezezon Éva-Laura Belgiumban él
12. Oláh Gyöngyi-Katalin tanítónő
13. Pénzes György-Balázs
14. Rákóczi Renáta-Anikó
15. Révai Levente
16. Schönberger Tünde
17. Schvarczkopf Szabolcs-Lóránd
18. Stucz Gábor
19. Stucz Szabolcs-Lajos

VIII. B. Oszt. fő.:Bozsó Idikó

1. Balogh Rozália
2. Fenyák Angéla
3. Geng Róbert-Ferenc
4. Kolb-Schvarczkopf György-Rudolf
5. Kolb-Schvarczkopf Magdolna
6. Kovács László
7. Molnár Ildikó-Ágota
8. Nezezon Lajos-Tivadar
9. Néma Judit-Timea Magyarországon él
10. Néma Tünde
11. Sili György
12. Simf Csaba (†)
13. Smucz Zsolt
14. Szabad Tünde
15. Varga Katalin
16. Vári Marika
17. Vári Mónika ikrek

Tanárok: Kiss Zs., Pinkovszki I.,Smucz J., Bozsó I., Kirner Ferenc kanonok, Gál Ferenc, Geng Olga, Szabó A., Székelyhidi Zs., Éles I., Koncz J.

Az 1997–1998-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Gál Ferenc

VIII. A. Osztályfőnök: Szabó András

1. Cojan Melinda-Imelda
2. Fenyák Tünde-Beáta
3. Erli Mihály József
4. Geng Renáta
5. Geng Tibor
6. Geng Szabolcs
7. Heil Levente
8. Huczel Brigitta-Mária
9. Jakab István - Kanadában él
10. Juhász Lehel
11. Kovács Mária
12. Májer Sándor-József
13. Molnár Melinda
14. Nezezon Lóránd
15. Porombovics Gábriel-Zoltán
16. Sefer Tibor
17. Sili Anikó-Erzsébet
18. Smucz Sándor
19. Schvarczkopf József
20. Varhanyovszki Sándor

Tanárok: Kiss Zsuzsa, Kiss Kálmán, Pinkovszki Ildikó, Bozsó Ildikó, Smucz József, Gál Ferenc, Szabó András, Székelyhidi Zsuzsa, Sárosi Tibor.

Az 1998–1999-es tanévben végzett tanulók névsora

VIII. A. Oszt. fő.: Pinkovszki Ildikó

Borsos Csongor
Elek Barbara
Geng Beáta
Geng Mária
Huczel István Jácint
Kolb Schwarczkopf Gyöngyi
Kovács Miklós
Lakatos Margit
Mezei Szabolcs László
Mezei Tünde
Nezezon Beáta
Pucser Timea
Rákóczi Ágnes Adriana
Sánta Irén
Schvarczkopf Szilárd
Sére Jolán
Simpf Balázs Levente
Stucz Diana Erzsébet
Tóth Anikó Mária
Vagner Éva Mónika
Vagner Gelért András
Vida András

VIII. B. Oszt. fő.: Székelyhídi Zsuzsánna

Geng Tünde Erzsébet
Igli Mária
Marozsán Tibor Arthur
Molnár Tamás
Nezezon Vendel
Pénzes Róbert József
Pécsi Endre
Popovics Csaba József
Rákóczi Beáta
Rákóczi Enikő
Rákóczi Ferenc
Rákóczi Jenő
Sárossy György László
Sárossy Judit
Schuler Sándor Viktor
Smucz Edit
Szabad Róbert Árpád

Tanárok: Bozsó Ildikó, Éles István, Gál Ferenc, Gázsa Erika, Geng Olga, Kiss Zsuzsánna, Koncz János (keret), Kornis Ágnes, Sárosi Tibor, Smucz József, Szabó András.

Az 1999–2000-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán
VIII. A. Osztályfőnök: Gál Ferenc

1. Borszuk Bernadett
2. Fenyák Csilla-Timea
3. Igli Gréti-Melinda Magyarországon él
4. Kocán Brigitta-Beáta
5. Koczán Szabolcs
6. Kovács Erzsébet
7. Lázár Lóránd
8. Marina Romeo-Dumitru
9. Mezei Henrietta-Katalin
10. Mogyorósi Gabriella-Juliánna
11. Pekli Gábor-László
12. Porombovits István
13. Pucser Balázs-Csongor
14. Sárossi Erika
15. Sefer Zsolt
16. Sinf Rudolf
17. Smucz Mária-Brigitta
18. Svarczkopf Renáta
19. Tarka István-József Egriből
20. Zsoldos Andrea-Timea

Tanárok: Kiss Kálmán, Smucz Enikő, Kornis Ágnes, Hársfalvi Ottó, Palai Tamás, Székelyhidi Zsuzsanna, Gál Ferenc, Szabó András, Sárosi Tibor.

A 2000–2001-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán
VIII. osztály. Osztályfőnök: Kiss Zsuzsanna

Breg Gyöngyi
Czumbil Hilda Szilvia
Csihola Ivett Linda
Erli Gellért
Geng Angéla
Geng Erika Tünde
Geng Imelda
Hutczel Beáta
Iodi Renáta Lenuca
Koczán Szimona Mária
Kovács Diána Csilla
Kovács Ioan Loránd
Krilla Sándor
Molnár Éva
Molnár Leventa
Oroszi Ferenc
Pénzes Enikő
Simpf Beáta Matild
Smucz Erika Éva
Szabó Izabella Kinga
Tanta Etelka
Tisza Melinda Rodica
Toth Gabriella Melinda
Varga Aliz
Zsoldos Tünde

Tanárok: Gál Ferenc, Geng Olga, Kornis Ágnes, Koncz János, Nagy József, Pinkovszki Ildikó, Sárosi Tibor, Smucz Enikő, Szabó András, Székelyhidi Zsuzsanna.

A 2000–2001-es tanévben végzett inasiskola tanulóinak névsora

KERESKEDELMI ÉS SZERELŐ SZAKISKOLA 2000–2001
Iskola igazgató: Kiss Kálmán
Osztályfőnök: Sárosi Tibor

Geng Mária Zsuzsanna
Gorzó Szabolcs Dávid
Kovács Erika Éva
Mezei Tünde
Sárossy Judit
Smucz Szilvia Beáta
Stekli Ildikó
Vári Marika
Erli Mihály József
Kovács Attila
Kovács Miklós
Nezezon Vendel
Pénzes Róbert
Popovics Csaba József
Sárossy György László
Smucz Sándor
Schuller Sándor

Tanáraink: Bozsó Ildikó, Gál Ferenc, Kiss Kálmán, Korniss Ágota, Nagy József, Sárosi Tibor, Székelyhidi Zsuzsanna.

A 2001–2002-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán

VIII. A. Oszt. fő.: Bozsó Ildikó

Barbarics Róbert
Csorba Mária
Fenyák Lóránt Anton
Frantia Melinda
Gombos Szabolcs
Hanus Vasile Artúr
Koczán Zsolt
Mezei Zsolt
Poci Claudia
Sánta Irina Iolanda
Sárossy Enikő Erzsébet
Selmenti Beáta Judit
Sinf Beáta
Sinf István
Szabad Bernadett
Tepfenhárt Ildikó
Varga Anna-Mária

VIII. B. Oszt. fő.: Szabó András

Erli Bernadett Timea
Geng Réka Mónika
Gyapjas Gheorghe
Gyapjas Izaura
Koacs Gheorghe
Cováts Tünde
Kovács Vendel
Kóré Melinda
Mayer Brigitta Mária
Mekker Beáta Mária
Néma Csongor
Picsuk István
Rákóczi Stefan
Sánta Tünde
Sére Beáta
Schvarzkopf Alfréd
Tóth Mónika
Varhanyovszki Cristián

Tanárok: Gál Ferenc, Geng Olga, Kiss Zsuzsanna, Kornis Ágnes, Nagy József, Pinkovszki Beáta, Pinkovszki Ildikó, Rus Szabina, Sárosi Tibor, Smucz Enikő, Smucz József, Szabó András, Székelyhidi Zsuzsanna.

A látogatásnélküli osztályban végzett VIII-os tanulók:

1. Markocsán András
2. Pallér Kálmán (†)
3. Bordás Tibor
4. Sugár Dániel

A 2002–2003-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán

VIII. A. Oszt. fő.: Nagy József

Bodó Tünde
Czumbil József
Fenyák Gábor
Francia Zsuzsanna
Geng Alfonz
Gyapjas György
Jakab Levente
Lakatos Ibolya
Molnár Zsolt
Néma Árpád
Néma Gusztáv
Pop Andrei
Popovics Attila
Prukker Richard
Sánta József
Sánta Mária
Sánta Ottó
Schvarczkopf Györgyi
Sére Gabriel
Sinf István
Vári Valéria
Zsoldos Zita

VIII. B. Oszt. fő.: Székelyhidi Zsuzsanna

Ováts Antal
Francia Levente
Gázsa József
Geng Levente László
Geng Szabolcs Tamás
Gébel Gellért Mihály
Huczel Noémi Monika
Mekker Enrike Tibor
Molnár László Sándor
Petka Andrea Éva
Porombovits Gellért Lehel
Rákóczi Beáta Enikő
Sánta Anton Róbert
Sárossy Irén
Schmutzer Róbert
Schvarczkopf Renáta
Serban Relu Marian
Stucz Edmond Attila
Tanta Rodika
Tisza Erszébet
Vagner Ivett Beatrix

Tanárok: Gál Ferenc, Kiss Zsuzsanna, Kornis Ágnes, Muhi Csilla, Pinkovszki Ildikó, Sárosi Tibor, Smucz Enikő, Szabó András.

A 2002–2003-as tanévben végzett inasiskola tanulóinak névsora

Osztályfőnök: Smucz József

X. LÁNYOK – kötés-varrás

1. Breg Gyöngyi
2. Csihola Ivett-Linda
3. Geng Tünde
4. Koczán Szimona-Mária
5. Mogyorósi Gabriella
6. Pekli Gábor-László egyedüli fiú
7. Smucz Erika-Éva
8. Tisza Mónika-Melinda
9. Tóth Gabriella-Melinda
10. Zsoldos Tünde

X. FIÚK – asztalos

1. Geng Róbert
2. Koczán Szabolcs
3. Molnár Levente
4. Molnár Tamás
5. Oroszi Ferenc
6. Retkovics József-Albert
7. Dénes István - Tamásváraljáról
8. Kovács József - Tamásváraljáról

A 2003–2004-es tanévben végzett tanulók névsora

VIII. A. Osztályfőnök: Pinkovszki Ildikó

1. Breg Endy-Rolland
2. Czerlau Brigitte tanítóképző, egyetemista Kolozsváron
3. Doroha Noémi Hám Jánosban érettségizett
4. Erli Ervin-Csaba
5. Geng Szabolcs-Tibor
6. Hartman Csongor
7. Huczel Anita tanítóképző, egyetemista Szatmári B–B
8. Hutzel Ildikó-Edit
9. Illyés Izabella-Éva
10. Kis Dániel
11. Kolb Tünde-Timea
12. Kóré Balázs-Tibor
13. Májer Bernadett
14. Meker Mónika-Renáta tanítóképző, egyetemista Kolozsváron
15. Mekker Réka-Zita
16. Mezei Szabolcs-Tibor
17. Nagy Dániel-Ervin
18. Ninács Anna-Izabella
19. Pekli Rébert-Gellért
20. Pénzes Tünde-Zsanett tanítóképző, egyetemista, Szatmári B–B Tanító és Óvónőképző
21. Pucser Tünde-Mária
22. Sárossi Róbert
23. Szelmenczi Evelin-Gizella
24. Simf Szabolcs-Pál
25. Vári Mónika-Erika tanítóképző, B–B Szatmárnémeti Tanító- és Óvónőképző

VIII. B. Osztályfőnök: Gál Ferenc

1. Bab György-Norbert
2. Boscher Anton-Arnold
3. Gyapjas Attila
4. Mezei Katalin Erzsébet
5. Mike Anita
6. Mike Imelda-Nikoletta
7. Mike Melinda
8. Sánta Rita-Csilla
9. Svarczkopf Géza-András
10. Szocska Anna-Mária
11. Varga Erika-Gyöngyi
12. Varga Éva
13. Varga József
14. Varga Sándor
15. Varga Tivadar
16. Varhanyovszki Timea

• A Szatmárnémeti "IOAN SLAVICI" [redacted] Pedagógiai Líceumban évekig működött, a román tagozattal párhuzamosan, egy magyar tagozatú tanítóképzős osztály, ahol jelenlegi tanítónőink közül: Mekker Enikő és Oláh Gyöngyi végeztek.

Tanárok: Nagy Iván, Pinkovszki Ildikó. Kornis Ágnes, Császár Adélka, Muhi Csilla, Hásfalvi Ottó, Székelyhidi Zsuzsanna, Bozsó Ildikó, Gál Ferenc, Szabó András, Nagy József, Sárosi Tibor.

A 2004-2005-ös tanévben végzett tanulók névsora

Látogatásnélküli VIII. Osztály[redacted]k: Berki Gábor.

Bordás Attila
Pócsi Florin

Tanárok: Pop Veronica, Pinkovszki I., Császár A., Muhi Csilla, Báthory Annamária-Kinga, Bozsó Ildikó. Gál Ferenc, Geng Olga, Dr. Szabó András, Kornis Ágnes, Toth Ramona, Székelyhidi Zsuzsanna, Nagy József.

A 2004–2005-ös tanévben végzett szakiskolai tanulók névsora

Oszt. fő.: Székelyhidi Zsuzsanna
X. A. LÁNYOK – textil- és bőripar

1. Bodó Tünde
2. Csorba Mária
3. Franczia Zsuzsanna
4. Gyapjas Izaura
5. Lakatos Ibolya
6. Pócsi Claudia
7. Pop Andrei egyedüli fiú
8. Rákóczi Beáta-Enikő
9. Sánta Mária-Roxana
10. Sárossy Irén
11. Schvarczkopf Renáta
12. Sinf Beáta
13. Vagner Ivett-Beatrix
14. Varga Ana-Mária
15. Zsoldos Zita

Oszt. fő.: Nagy József
X. B. FIÚK – lakatosság

1. Gyapjas György
2. Geng Levente
3. Gébel Gellért-Mihály
4. Jakab Levente
5. Koczán Zsolt
6. Kovács Antal
7. Mezei Zsolt
8. Molnár László-Sándor
9. Molnár Zsolt-Mihály
10. Néma Árpád
11. Prukker Richárd
12. Sánta József –Zoltán
13. Sánta Ottó-Tibor
14. Schmutzer Róbert
15. Sére Gábriel

A 2005–2006-os tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán

VIII. A. Oszt. fő.: Nagy József

Darabán Emmanuel
Gébel Schvarczkopf Kinga
Hutzel Anikó
Kovács Zoltán
Lakatos Erzsébet
Lázár Tibor
Vekker Edvárd
Molnár Dániel
Pócsi Tekla
Rákóczi Andrea
Sánta András
Sinf Norbert
Varga György
Varga Károly

VIII. B. Oszt. fő.: Bozsó Ildikó

Cojan Alfréd
Fazekas Róbert
Francia Zsolt
Geng Noémi
Máyer Gyöngyi
Pincés Tamás
Pócsi Béla
Pócsi József
Sável Gergely
Schvarzkopf Arnold
Sére Mihály
Szelmenczi Szabolcs
Semco Szandra
Toricska Zsanette
Varga Rita

A 2006–2007-es tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán

VIII. A. Oszt. fő.: Dr. Szabó András	VIII. B. Oszt. fő.: Császár Adélka
1. Kozsán Krisztina-Zsuzsa	Borsi Edina
2. Erli Henrietta-Éva	Erli Ilona-Nelike
3. Gébel-Schvarczkopf Anita	Huczel Norbert-János
4. Gyapjas Mónika	Medve Tünde
5. Hudák Hermina	Mezei Csaba-Csongor
6. Kocsis Kriszta	Mike Aneta-Katalin
7. Kovács Pamela	Molnár Kinga-Krisztina
8. Mekker Balázs-Zoltán	Molnár Timea
9. Mekker Zsolt	Oroszi Levente
10. Mezei György-Róbert	Őri Krisztina-Katalin
11. Oláh Henrietta	Sánta József
12. Őri Levente	Sárosi Arnold
13. Palló Vincze-Emánuel	Sárosi Roland
14. Sánta Mancika	Sárossy Timea
15. Sánta Róbert-Gyula	Smucz Roland-Attila
16. Sánta Timea	Szelmenczi Szilárd
17. Sável Róbert-Szabolcs	Varga Albert
18. Tanta András	
19. Varga Enikő	
20. Varga Erika	

Tanárok: Nagy Iván, Pinkovszki Ildikó, Császár Adélka, Székelyhidi Zsuzsánna, Gál Ferenc, Geng Olga, Dr. Szabó András, Török István, Báthory Kinga, Nagy József, Sárosi Tibor, Gyákon Andrea.

Az utolsó kicsengetés pillanatai az iskola udvarán

A 2007–2008-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán

VIII. A. Oszt. fő.: Pinkovszki Ildikó

Cadar Arnold
Fedor Andrea
Gébel Schvarckopf Edina
Geiger Alina
Huczel Benjámin
Hutzel Anett
Kornis Dávid
Mátyás Hiména
Mecza Renáta
Meker Emese
Mezei Gellért Attila
Oláh Gellért
Pallér Edina
Pinczés Erzsébet
Ponczók Karola
Schvarczkopf Csilla
Szeibel Gréta
Varga Albert
Varga Erzsébet

VIII. B. Oszt. fő.: Báthory Kinga

Fenyák Ottó
Gázsa Noémi
Gázsa Norbert
Harangozó Anita
Hartman Edina
Lakatos Pál
Mekker Márk
Mike Norbert
Molnár István
Pincés Béla
Pincés Judit
Ponczók Anikó
Porombovits Rita
Varga László
Zsoldos Renáta

A 2008–2009-as tanévben végzett tanulók névsora

Igazgató: Kiss Kálmán
Aligazgató: Kornis Ágnes

VIII. A. Oszt. fő.: Geng Olga

1. Geng Tünde
2. Juhász Emese
3. Kálmán Nezezon Gergő
4. Kurpé Róbert
5. Kovács Brigitta
6. Mecza Csilla Rozália
7. Mike Zsejke
8. Oros Krisztina
9. Rákóczi Krisztina Mária
10. Sánta Juliánna Mónika
11. Sánta Miklós
12. Schwartzkopf Márton
13. Tepfenhart Martin
14. Varga Andrea
15. Vári Ferenc Levente

VIII. B. Oszt. fő.: Báthory Annamária Kinga

1. Arlett Anita
2. Breg Benjamin
3. Erli Anita
4. Francia Gabriella Brigitta
5. Geng Szilvia
6. Gyákon Wagner Gabriella
7. Hudák Emese Brigitta
8. Kolb Erik György
9. Medve Enikő
10. Pócsi Brigitta Anita
11. Révai János Zsolt
12. Sére Péter Arnold
13. Tepfenhart Szabolcs
14. Varga Tünde

Az utolsó kicsengetés – 2008–2009

A kántortanító kötelessége

(A római katolikus kántortanító szolgálati szabályzata alapján – 1922)

1. A kántor úgy hivatali működésében, mint azon kívül a plébános ellenőrzése alatt áll; hivatali szempontból pedig a plébánosnak alá van rendelve. A plébános a kántor elöljárója. Ezért a plébánossal mint elöljáróval szemben legyen tisztelettudó, a vele való érintkezésben soha ne feledje el, hogy elöljáróval áll szemben, hivatalos ügyekben pedig utasításait kövesse.

2. A kántor a helyi hatóságát az iskolaszék képezi, melynek határozatai ellen a kántor jogorvoslattal élhet a megyés püspöknél, kinek döntése végérvényes.

3. A kántor és családja tartozik úgy társadalmi, mint magán életében példás, az egyház törvényei szerint keresztény életet élni. A kántor házasélete az egyház törvényeinek feleljen meg, ha házassága vagy házasélete által az egyház törvényeivel ellentétbe kerülne, állását veszíti. Az egyház által előírt böjtöket megtartani, vasár- és ünnepnap szentmisét hallgatni, legalább húsvéti időben a szentségekhez járulni annál inkább kötelességének ismerje, mert ezek botrányos elmulasztása fegyelmi vétséget képez. Beszéde, viselkedése, egész élete olyan legyen, hogy abban a jámbor hívek kifogásolni valót ne találjanak.

4. A plébános a templomgondnok közbejöttével a templom kórusát összes felszerelésével leltár ellenében adja át a kántornak. A kántor az átvett tárgyakat őrzi, gondozza, s ha valami a használat folytán tönkre megy, arról a plébánosnak jelentést tesz, hogy a hiány pótolni lehessen. A plébános joga és kötelessége időnként, és legalább minden 10. évben a kórus felszerelését leltár szerint felülvizsgálni. A kántor kötelessége felügyelni, hogy a kórusra csak azok járjanak, kiknek ott dolguk van, vagy akik a helyi szokás szerint oda feljárhatnak, s hogy ezek ott magukat úgy viseljék, amint templomban illik viselkedni.

5. A kántor kötelessége az istentiszteletek sorrendjében felsorolt összes ténykedéseknél, valamint ezeken kívüli alkalmakkor rendezett istentiszteleteken az egyházi előírások s a plébános utasításai szerint közreműködni.

Iskolai naplók és anyakönyvek adatai 1949–2009

Sorszám	Tanév	I-IV. osztály			V-VIII. osztály				Osztályfőnök	IX-XI/ Szakiskola		Osztályfőnök	Össz. tanuló I-X/ évente	Átmenet
		Roma	Ma	Össz	Roma	Ma.	Össz	VII/ VIII		IX+ X+ *XI	X			
1.	1949-1950	-	254	254	-	123	123	28	?			-	377	306
2.	1950-1951	-	229	229	-	75	75	21	Kiss Pál			-	304	224
3.	1951-1952	11	316	327	-	102	102	16	Silimon Imre			-	429	383
4.	1952-1953	9	275	284	-	98	98	24	Puskás Klára			-	382	366
5.	1953-1954	10	266	276	-	118	118	24	?			-	394	373
6.	1954-1955	3	255	258	-	128	128	18	?			-	386	316
7.	1955-1956	-	223	223	-	113	113	24	Abordán Erzsébet			-	336	308
8.	1956-1957	-	272	272	-	120	120	24	(Csillag Antal) Tepfenhart István			-	392	345
9.	1957-1958	-	315	315	-	136	136	43	Kiss Pál Domokos Piroska			-	451	390
10	1958-1959	-	341	341	-	159	159	25	Magoss Gedeon			-	500	407
11	1959-1960	-	389	389	-	200	200	32	Kocsis Gyula			-	589	535
12	1960-1961	-	355	355	-	217	217	50	Kiss Pál Kocsis Gyula			-	572	513
13	1961-1962	-	327	327	-	246	246	52	Magoss Gedeon Hauler István			-	573	538
14	1962-1963	-	342	342	-	283	283	87	Bauer Ilona			-	625	580

EMA–PBMET

									Domokos Piroska Puskás Rozália					
15	1963-1964	-	321	321	-	266	266	65	Kiss Pál Kocsis Gyula Éles István			-	587	518
16	1964-1965	-	325	325	-	387	387	61/8.	Kiss Pál Éles István	-	-	-	712	632
17	1965-1966	-	338	338	-	372	372	88	Bauer Ilona Tepfenhart Julianna Tasnádi Erzsébet	-	-	-	710	673
18	1966-1967	-	324	324	-	336	336	86	Magoss Gedeon Székely Erzsébet Puskás Rozália	-	-	-	660	599
19	1967-1968	-	340	340	-	293	293	90	Kiss Pál ? Tündik László	-	-	-	633	533
20	1968-1969	-	321	321	-	315	315	83	Koncz János Szabó András Puskás Rozália	-	-	-	636	592
21	1969-1970	11	322	333	-	318	318	81	Pócsai András Nagy Irén Puskás Rozália	40	-	-	691	597
22	1970-1971	14	283	297	-	299	299	51	Igli Erzsébet Magoss Gedeon	53	6	Szabó András	649	567
23	1971-1972	13	317	330	-	316	316	74	Bodor János Éles István Kiss Pál	-	-	-	646	570
24	1972-1973	10	286	296	-	325	325	55	Kiss Kálmán Koncz János	26	-		647	560
25	1973-1974	12	277	289	-	337	337	75	Magoss Gedeon	33	14	Éles István	659	612

EMA–PBMET

									Puskás Rozália					
26	1974-1975	?	274	274	-	321	321	64	Tepfenhart István Kiss Zsuzsanna	49	45	Kiss Kálmán	674	599
27	1975-1976	8	293	301	-	326	326	82	Darabont Ilona Nagy Irén Igli Erzsébet	70	38	Puskás Rozália	697	677
28	1976-1977	11	316	327	-	307	307	66	Koncz János Agárdy Annamária	92	28	Kereskényi Sándor	726	681
29	1977-1978	7	306	313	-	306	306	79	Magoss Gedeon Szabó András Éles István	101	25	Krajnik Angéla	720	688
30	1978-1979	7	308	315	-	303	303	56	Gál Ferenc Puskás Rozália	98	42	Kiss Kálmán	716	684
31	1979-1980	8	302	310	-	320	320	63	Darabont Ilona Igli Erzsébet	101	47	Szabó András Éles István	731	710
32	1980-1981	9	266	275	-	341	341	74	Kiss Zsuzsanna Koncz János	103	46	Puskás Bálint Puskás Rozália	719	684
33	1981-1982	9	264	273	-	323	323	74	Magoss Gedeon Pinkovszki I.	112	47	Székelyhidi Zsuzsanna Kereskényi S.	708	672
34	1982-1983	8	263	271	-	309	309	84	Gál Ferenc Geng Olga Bozsó Ildikó	122	45	Puskás Bálint Antal Tibor	702	653
35	1983-1984	8	235	243	-	312	312	84	Éles István Igli Erzsébet Szabó András	135	57	Magoss Gedeon Pinkovszki I.	690	655
36	1984-1985	10	240	250	-	281	281	66	Nagy József Kiss Zsuzsánna	147	69	Kiss Kálmán Geng Olga	678	639
37	1985-1986	12	225	237	13	277	290	64	Székelyhidi Zsuzsa	119	77	Éles István	646	612

EMA–PBMET

									Puskás Bálint			Szabó András		
38	1986-1987	12	204	216	13	278	291	71	Koncz János Puskás Rozália Bozsó Ildikó	97	45	Nagy József Kiss Zsuzsánna	604	556
39	1987-1988	12	172	184	12/ 20 *	229	261	50	Igli Erzsébet Pinkovszki Ildikó	109	42	Székelyhidi Zsuzsanna Puskás Bálint	554	501
40	1988-1989	9	152	161	11/ 18 *	225	254	57	Kereskényi Sándor Geng Olga Kiss Kálmán	106	56	Koncz János Bozsó Ildikó	521	477
41	1989-1990	15	154	169	\19	187	206	61	Szabó András Éles István Pósz Erzsébet	145/ 25/ *XI.	31/ 17 →	Igli Erzsébet Pinkovszki I. Orosz Sándor	520	410
42	1990-1991	7	118	125	-	197	197	44	Kiss Zsuzsanna Puskás Bálint	77	35	Szabó András Geng Olga	399	336
43	1991-1992	-	145	145	-	168	168	42	Székelyhidi Zsuzsa Igli Erzsébet	27	27	Orosz Sándor	340	297
44	1992-1993	-	133	133	-	147	147	31	Koncz János Bozsó Ildikó	-	-	-	280	236
45	1993-1994	-	118	118	-	131	131	33	Kiss Kálmán Éles István	-	-	-	249	229
46	1994-1995	-	154	154	-	117	117	43	Kiss Zsuzsanna Geng Olga	-	-	-	271	237
47	1995-1996	-	153	153	-	136	136	26	Kiss Zsuzsanna	-	-	-	289	248
48	1996-1997	-	171	171	-	123	123	36	Koncz János Bozsó Ildikó	-	-	-	294	254
49	1997-1998	-	181	181	-	117	117	20	Szabó András	-	-	-	298	272
50	1998-1999	-	162	162	-	143	143	39	Pinkovszki I. Székelyhidi Zs.	-	-	-	305	261
51	1999-2000	20	174	174	-	141	141	20	Gál Ferenc	-	-	-	315	283

	*													
52	2000-2001	21	155	155	-	153	153	25	Kiss Zsuzsanna	49	18	Sárosi Tibor	357	337
53	2001-2002 *	21	155	155	25	191	191	33	Bozsó Ildikó Szabó András	-	-	-	346	326
54	2002-2003	17	160	160	26	194	194	44	Nagy József Székelyhidi Zsuzsa	19	19	Smucz József	373	353
55	2003-2004	19	156	156	29	180	180	31	Pinkovszki I. Gál Ferenc	36	-	-	372	352
56	2004-2005	18	155	155	24	172	172	29	Sárosi Tibor Kornis Ágnes	59	31	Székelyhidi Zsuzsa Nagy József	386	356
57	2005-2006	18	129	147	20	144	164	30	Nagy József Bozsó Ildikó	37	19	Gál Ferenc	338	318
58	2006-2007	19	129	148	24	145	169	36	Dr.Szabó András Császár Adélka	32	15	Székelyhidi Zsuzsa	349	329
59	2007-2008	21	120	141	21	135	156	31	Pinkovszki Ildikó Báthory Kinga	31	9	Török István	328	318
60	**2008-2009** *	18	132	150	19	140	159	42	Geng Olga Báthory Kinga	-	16	Dărăban Andreea	367	350

JEGYZETEK

1. Gellért Sándor: *Mikola története* (kézirat).
2. Bura László: *Iskolatörténeti kutatómunkáink módszerei és a forráskritika.: Vizsgáljuk meg ezek okát!* Státus Kiadó, Csíkszereda, 2007, 42–44.
3. Dr. Cserháti Ferenc: *Életünk.* XL. évf. 4. sz. München, 2008 április.
4. Kiss Kálmán: *Egri – kismonográfia.* Nagyvárad, 2004, 3.
5. Kádár Gyula: *Miért kell ismernünk népünk történelmét?* In: Történelmi Magazin, 2004 május, VI. évf. 5. sz.
6. Liviu Marta, Szőcs Péter: *A régészeti gyűjtemény katalógusa. Szatmár Megyei Múzeum.* 2007, 18.
7. Deér József: *A magyarság a nomád kultúrközösségben.* In: Magyar Művelődéstörténet 1.
8. Kiss Kálmán: *Egri – kismonográfia.* Nagyvárad, 2004, 144–145.
9. Kiss Kálmán: *Egri – kismonográfia.* Nagyvárad, 2004, 144–145.
10. Nemere István: *Magyarország története.* 9.
11. *A magyarság története.* Debrecen, 2007, 33.
12. *Dániel próféta 2.21–22.*
13. Márki Sándor: *Magyar középkor.* Budapest, 1914.
14. Hóman Bálint: *A magyarság történelmi hivatása.* In: Erdély, 1940, 21.
15. Ilyés Csaba (szerk): *A Szatmári Egyházmegye Sematizmusa.* Szatmárnémeti, 2006, 23.
16. Maksai István: *A középkori Szatmár megye.* Település-Népességi Értekezések. 4. k. 1940, 18.
17. Maksai Ferenc: *A középkori Szatmár megye.* Budapest, 1940, 19.
18. Muhi Sándor: *Szatmárnémeti városismertető.* Szatmárnémeti, 2003, 100.
19. Bura László: *Szatmár megye helynevei.* II. kötet, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2008, 378.
20. Kiss Kálmán: *Túrterebes földrajzi nevei.* I. fokozati módszertani-tudományos dolgozat. Szakirányítók: Dr. Péntek János egyetemi tanár és Csomortáni Magdolna tanársegéd, Babeș-Bolyai Bölcsészkar, Kolozsvár, 1994, 9–10.
21. Bagossy Bertalan: *A túrterebesi római katolikus egyház története.* 1942 (kézirat).

22. Bura László: *Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára.* Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 1997, 59–60.
23. Dr. Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye.* Budapest, év nélkül.
24. Szirmay Antal: *Szatmár vármegye fekvése, történeti és polgári ismerete.* 2. rész, Buda, 287.
25. Tabéry Géza: *Vértorony.* Bukarest, 1971, 25.
26. Tabéry Géza: *Vértorony.* Bukarest, 1971, 26.
27. Tabéry Géza: *Vértorony.* Bukarest, 1971, 26.
28. Dr. Szabó István: *Ugocsa megye és népei a történelemben.* In: Fábián Sándor: *Szatmár, Ugocsa, Ungvár és Bereg k.e.e vármegyék.* (1824–1938), Budapest, 1939, 78.
29. Dr. Szabó István: *Ugocsa megye és népei a történelemben.* Budapest, 1939, 82.
30. Hunfalvy János: *A magyar birodalom földrajza különös tekintettel a néprajzi viszonyaira.* Budapest, 1886, 624–625.
31. *Az ezer éves Magyarország.* Budapest, 1939, 1139–1140.
32. Barcsa János: *A Tiszántúli református egyházközség történelme.* Debrecen, 1906.
33. Gulácsi Lajos: *A Kárpátaljai református egyház,* 1996.
34. *A Pallas Nagy Lexikona.* XVI. köt. 482.
35. Visy Zsolt: *Déli harangszó.* Budapest, 2000, 10.
36. Tőkés László: *Kálvin és a kálvinizmus Romániában, illetve Erdélyben.* 1985, 75–79. In Református Kalendárium a 2009. évre.
37. Tőkés László: *Kálvin és a kálvinizmus Romániában, illetve Erdélyben.* 1985, 75-79. In Református Kalendárium a 2009. évre.
38. Dr. Borovszky Samu: *Szatmár vármegye.* In Magyarország vármegyéi és városai. Budapest, 1910, 444.
39. Kiss Kálmán a 19. században élt. Számos könyvet írt a református egyházról és a református iskolai oktatásról.
40. Tőkés László: *A reformáció kora.* In Református Kalendárium a 2009. évre. 83. (Vö. Hajdu-Moharos József: Partium, A kapcsolt Részek, 1997.)
41. Hajdu-Moharos József: *Partium. A kapcsolt Részek.* 1997. Lukinich Imre: *Erdély területi változásai, a török hódítás korában.*
42. Evlia Cselebi, török világutazó.*Török–magyarkori Emlékek. 1660–1664*
43. *Török–magyarkori Emlékek. Evlia Celebi, török világutazó...*
44. Dukrét Géza (szerk.) *Jubileumi Rákóczi Évek 2. 2003–2011.* Nagyvárad, 2003, 5. l.
45. László László: *Erdély a kuruc korban* In Hepehupa, Szilágysági művelődési folyóirat, II. évf. 3. szám.
46. László László: *Erdély a kuruckorban.* In Hepehupa, Szilágysági művelődési folyóirat, II. évfolyam 3. szám, 4. l.

47. Elek Imre: *Túrterebes*. Szatmárnémeti. 2002. 104. l.
48. Elek Imre: *Túrterebes*. Szatmárnémeti, 2002, 121–122.
49. Elek Imre: *Túrterebes*. Szatmárnémeti, 2002, 123. 1. 42.
50. Fényes Elek: *Magyar Országnak s a hozzá kapcsolt tartománynak mostani állapota statisztikai és geográfiai tekintetben*. Negyedik kötet. Pesten, 1839. 411–415 1.
51. Darida Zoltán, *A történelmi Szatmár megye zsidóságának története a XX. század elejéig*. Szombathely, 2004. 1. l.
52. Petre Petcuț: *A romák története*. Unicef Ministerul Educației și Cercetării, A fordítás és a hang: Dr. Murvai László.
53. László László, Vincze Zoltán: *A romániai magyar nemzeti kisebbség történelme és hagyományai*. Kolozsvár, 1999. 123. l.
54. László László, Vincze Zoltán: *uo*. 126. l.
55. Szemelvények Kónya László fenti kiadványából *Szatmár megye az 1848–1849-es szabadságharcban*.
56. *Pesti Hírlap*, 1848, április 1.
57. Kónya László: *Szatmár megye az 1848–49-es szabadságharcban*. Kiadta a Szatmár megyei RMDSZ és a szatmárnémeti Szent István Kör.
58. Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban*, 1848–1849. Budapest, 1987.
59. László László, Vincze Zoltán: *A romániai magyar kisebbség története*... 48.
60. Koppándi Sándor, Lőrincz László: *A romániai magyar nemzetiség*. Bukarest, 1981. 64. l.
61. *A magyarság története*. Írta és szerkesztette: Kész Barnabás, Kovács András, Tóth Dóra, Debrecen, 2007, 384. l. 51.
62. Nemere István: *Magyarország története. 989 év krónikája. Az államalapítástól a XX. század végéig*. Anno Kiadó, 650. l.
63. Suciu: *Dicționar Istoric al Transilvaniei*. 2:210, 1894, 1912 (térkép), 1900 (Hnt), 1941: *Kisterebes* (térképen), 1954: Drăgușeni (HnM).
64. Bura László: *Szatmár megye történelmi etimológiai szótára*.
65. Barna József: *Historia Domus*, – a kézirat a római katolikus egyház tulajdonában van.
66. Bura László: *Szatmári szólások és közmondások*. Szatmárnémeti, 2008, 146. l.
67. László László, Vincze Zoltán: *A romániai magyar nemzeti kisebbség történelme és hagyományai*, Kolozsvár, 1999, 165. l.
68. Marcus Rosen: *Holocaust Antonescu kormányzása idején*. Cluj – Napoca, 2006. 5. l.
69. Dobricu D., Iordachi C.: *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România*. (1949–1952), magyar nyelven *A parasztság és a hatalom. A mezőgazdaság kollektivizálásának folyamata*

Romániában. 1949–1952. In *Székelyföld,* X. évf. 1. szám 2006 Január, 175. l.
70. Kupán Árpád, Dukrét Géza: *1956 emlékezete Biharban.* Nagyvárad, 2006. 11. l.
71. Koppándi Sándor, Lőrincz László: *A romániai magyar nemzetiség.* Bukarest, 1981. 10.
72. Tóth István: *Kései levél Gellért Sándorhoz.* In Igaz Szó, 1988 március.
73. Oláh Ilona: *Tanítónő voltam Erdélyben,* Szatmárnémeti, 2003, 87. old.
74. Tőkés László: *Szemben a kommunizmussal.* In Református Kalendárium a 2009. évre. 91. l.
75. Kereskényi Sándor: *Otthon a történelemben – Jakó Zsigmond pályakezdése,* Szatmárnémeti, 2003, 43. l.
76. *Török-magyarkori történelmi emlékek. Török történetírók. 111. Evlia Cselebi, török világutazó Magyarországi utazásai.* 1660–1664. Fordította és jegyzetekkel kísérte Dr. Karácsony Imre, Budapest, 1904.
77. Magyar Országos Levéltár. P. 1967 adatai alapján.
78. Jakó Zsigmond: *Ezerszáz esztendő.* In Magyar Közélet, II. évf. 9. sz. 1998.
79. Jakó Zsigmond: *Ezerszáz esztendő.* In Magyar Közélet, II. évf. 9. sz. 1998.
80. Ilyés Csaba, (szerk.) *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa.* Szatmárnémeti, 2006, 71–75 l.
81. Cserháti Ferenc, *Szívélyes lelkipásztori üdvözlettel.* München, Budapest, 2000. 27. l.
82. Cserháti Ferenc, *Szívélyes lelkipásztori üdvözlettel.* München, Budapest, 2000. 27. l.
83. Cserháti Ferenc, *Szívélyes lelkipásztori üdvözlettel.* München, Budapest, 2000. 27. l.
84. Elek Imre–Bauer József: *Avasvidéki útikalauz.* Szatmárnémeti, 2005, 19. l.
85. Illyés Csaba (szerk.) *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa.* Szatmárnémeti, 2006, 23. l.
86. Elek Imre, *Túrterebes.* Szatmárnémeti, 2002, 42–430.
87. Jakó Zsigmond: *Írás, könyv, értelmiség.* Bukarest, 1976, 11. l.
88. Jakó Zsigmond: *Írás, könyv, értelmiség.* Bukarest, 1976, 12. l.
89. Jakó Zsigmond: *uo.* 30. l.
90. Bura László, *Vizsgáljuk meg ezek okát!* Csíkszereda, 2007, 47. l.
91. Bura László: *Vizsgáljuk meg okát!* Csíkszereda, 2007, 12. l.
92. Ilyés Csaba (szerk.) *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa.* Szatmárnémeti, 2006, 24. l.
93. Schematismus Centenarius, Szatmár, 1904, 25. old.
94. Emlékkönyv, 53. old.

95. Ilyés Csaba (szerk.) *Meszlényi Gyula*. Szatmárnémeti, 2008, 19. l.
96. Illyés Csaba, (szerk.) *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa*. Szatmárnémeti 2006, 54. l.
97. Illyés Csaba (szerk.) *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa*. Szatmárnémeti, 2006, 62. l.
98. Illyés Csaba (szerk): *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa*. Szatmárnémeti, 2006, 67. l.
99. Szabó K. Attila: *Egy határkövet jelentő dokumentum I. Ratio Educationis*. In Magiszter, 2008, 122–137.
100. Dr. Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai* . Szatmár vármegye. é.n. 335. l.
101. Dr. Borovszky S. *uo.* 336–337.
102. Aczél László: *Ugocsa vármegye népoktatásügye*. 1889–1902, Budapest, 1908, 208 l.
103. Aczél László: *Ugocsa vármegye népkutatásügye*. 1889–1902, Budapest, 1908, 208–212.
104. Bagossy B. HD., 9. l.
105. Elek Imre, Túrterebes. 180. l.
106. Bod Péter: *Magyar Athenas*.
107. Tőkés László: *Kálvin és kálvinizmus Romániában, illetve Erdélyben*. In Református Kalendárium a 2009. évre, 72. l.
108. Csákai István: *Ezer éve vagyunk keresztények Európában*. Budapest. 2001, 33. l.
109. Csákai István: *Ezer éve vagyunk keresztények Európában*. Budapest 2001, 41. l.
110. Dr. Pirigyi István: *A magyarországi görög katolikusok története*. I. kötet 1990, 76. l.
111. Dr. Pirigyi István: *A magyarországi görög katolikusok története*. Nyíregyháza. I. k. 1990. 150. l.
112. Udvari István, *A kárpátukrán (ruszin) írásbeliség története a 18. században*. Nyíregyháza, 1986, 80. l.
113. Vekerdy Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák*. 2001, 108. l.
114. Tőkés László: *A Romániai Magyar Református Egyház élete 1944–1989* című kötetéből.
115. *Harangszó*, 2008 szeptember, XIX évfolyam, 18. sz.
116. Kozma Csaba: *Tanítsa írásra, szám vetésnek mesterségére*, Sepsiszentgyörgy, 2003, 72. l.
117. Elek Imre: *Túrterebes* című művéből kölcsönöztem.
118. Székely Noémi: *21. századi elvárások a tanári hivatással szemben*. In Magiszter 2003. Tavasz I. évf. 1.sz. 14. l.
119. Setényi János: *Minőség és magyarság-gondolatok az ezredforduló erdélyi magyar oktatásügyéről*. In Magiszter. 2003, I. évf. 1. sz. 7–11 l.

120. Murvai László: *Status quo az erdélyi magyar oktatásban* című kiváló tanulmányát az Új Magyar Szó mellékletében 104. (Vö. *Kisebbségben* 2006. január 26.).
121. Székely Noémi: *21. századi elvárások a tanári hivatással szemben.* In Magiszter 2003. Tavasz I. 1. sz. 18–19 l.
122. Murvai László: *Romániai magyar oktatás.* In Nyelvünk és Kultúránk, 2005/3–5.
123. Murvai L.: *uo.* 16. l.
124. Kónya László: *Közoktatás* 2007. év novemberi számában *Szakoktatás Szatmár megyében* címmel közölt érdekes tanulmányából 11. l.
125. *Süss fel nap.*
126. *Süss fel nap.* 45. l.
127. *Életünk,* 2008 4. sz.
128. *Új Pedagógiai Szemle.* Budapest, 2004. január, Műhely 99. l.
129. Sárosi Melinda: *Drámajátékok a versfeldolgozó órákon a II–IV. osztályban.* In Magiszter, 2008. VI. évf. 3–4.sz. Csíkszereda, 63. l.
130. Vekerdy Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák.* Saxum Bt. 2001, 26. l.
131. Vekerdy Tamás: *Az óvoda és az első iskolai évek – pszichológus szemével.* Saxum Kiadó Bt. 7. l.
132. Vekerdy Tamás: *Óvoda és az első iskolai évek.* 10. l.

EMA–PBMET

KÖNYVÉSZET

A magyarság története. Debrecen, 2007.
A *Pallas Nagy Lexikona.* XVI. köt.
A Szatmári Egyházmegye Sematizmusa. Szerkesztette Illyés Csaba, Szatmárnémeti, 2006.
Aczél László: *Ugocsa vármegye népoktatásügye.* 1889–1902, Budapest, 1908.
Az ezer éves Magyarország. Budapest, 1939.
Bagossy Bertalan: *A túrterebesi római katolikus egyház története.* (kézirat) 1942.
Barcsa János: *A Tiszántúli református egyházközség történelme.* Debrecen, 1906.
Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban, 1848–1849.* Budapest, 1987.
Borovszky Samu: *Szatmár vármegye. Magyarország vármegyéi és városai.* Budapest, 1910.
Bura László: *Iskolatörténeti kutatómunkáink módszerei és a forráskritika.* Státus Kiadó, Csíkszereda, 2007.
Bura László: *Szatmár megye helynevei.* II. kötet, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2008.
Bura László: *Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára.* Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 1997.
Bura László: *Szatmári szólások és közmondások.* Szatmánémeti, 2008.
Csákai István: *Ezer éve vagyunk keresztények Európában.* Budapest, 2001.
Cserháti Ferenc, dr.: *Életünk.* XL. évf. 4. sz. München, 2008 április.
Darida Zoltán: *A történelmi Szatmár megye zsidóságának története a XX. század elejéig.* Szombathely, 2004.
Deér József: *A magyarság a nomád kultúrközösségben.* Magyar Művelődéstörténet 1.
Elek Imre, Bauer József: *Avasvidéki útikalauz.* Szatmárnémeti, 2005.
Elek Imre: *Túrterebes.* Szatmárnémeti, 2002.
Evlia Cselebi: *Török-magyarkori emlékek.* 1660–1664.
Fényes Elek: *Magyar Országnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapota statisztikai és geográfiai tekintetben.* IV. kötet, Pesten, 1839.
Gellért Sándor: *Mikola története.* (kézirat).
Gulácsi Lajos: *A Kárpátaljai református egyház.* 1996.

Hajdu-Moharos József: *Partium*. Királyhágómelléki Református Egyházkerület, 1997.

Hóman Bálint: *A magyarság történelmi hivatása*. In. Erdély, 1940.

Hunfalvy János: *A magyar birodalom földrajza, különös tekintettel a néprajzi viszonyaira*. Budapest, 1886.

Ilyés Csaba (szerk.): *Meszlényi Gyula*. Szatmárnémeti, 2008.

Iordachi C.: *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România. (1949–1952)*, magyar nyelven: A parasztság és a hatalom. A mezőgazdaság kollektivizálásának folyamata Romániában. 1949–1952. In Székelyföld, X. évf. 1. szám, 2006. január.

Jakó Zsigmond: *Ezerszáz esztendő*. In Magyar Közélet, II. évf. 9. sz. 1998.

Jakó Zsigmond: *Írás, könyv, értelmiség*. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1976.

Jubileumi Rákóczi Évek 2. Szerkesztette Dukrét Géza. Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad, 2003.

Kádár Gyula: *Miért kell ismernünk népünk történelmét?* In Történelmi Magazin, 2004 május, VI. évf. 5. sz.

Kész Barnabás, Kovács András, Tóth Dóra: *A magyarság története*. Debrecen, 2007.

Kiss Kálmán: *Egri község*. Kismonográfia. Partiumi füzetek 31, PBMEB, Nagyvárad, 2004.

Kiss Kálmán: *Túrterebes földrajzi nevei*. I. fokozati módszertani tudományos dolgozat. Babeș–Bolyai Bölcsészkar, Kolozsvár, 1994

Kónya László: *Szakoktatás Szatmár megyében*. Közoktatás 2007. november.

Kónya László: *Szatmár megye az 1848–49-es szabadságharcban*. Kiadta a Szatmár megyei RMDSZ és a szatmárnémeti Szent István Kör.

Koppándi Sándor, Lőrincz László: *A romániai magyar nemzetiség*. Bukarest, 1981.

Kozma Csaba: *Tanítsa írásra, számvetésnek mesterségére*. Sepsiszentgyörgy, 2003.

Kupán Árpád, Dukrét Géza: *1956 emlékezete Biharban*. Partiumi füzetek 45, PBMEB, Nagyvárad, 2006.

László László, Vincze Zoltán: *A romániai magyar nemzeti kisebbség történelme és hagyományai*. Kolozsvár, 1999.

László László: *Erdély a kuruc korban*. In Hepehupa, Szilágysági művelődési folyóirat, II. évf. 3. szám.

Liviu Marta, Szőcs Péter: *A régészeti gyűjtemény katalógusa*. Szatmár Megyei Múzeum. 2007.

Lukinich Imre: *Erdély területi változásai, a török hódítás korába*.

Maksai István: *A középkori Szatmár megye*. Település-Népességi Értekezések. IV. k. 1940.

Marcus Rosen: *Holocaust Antonescu kormányzása idején*. Cluj-Napoca, 2006.

Márk Nagy János, Fülöp Szabolcs: *Természeti értékeink a Túr mentén.* EKE Szatmárnémeti ECO TUR 2001.
Márki Sándor: *Magyar középkor.* Budapest, 1914.
Muhi Sándor: *Szatmárnémeti városismertető.* Szatmárnémeti, 2003.
Murvai László: *Romániai magyar oktatás.* In Nyelvünk és Kultúránk, 2005.
Murvai László: *Status quo az erdélyi magyar oktatásban.* Kisebbségben, az Új Magyar Szó melléklete 2006. január 26.
Nemere István: *Magyarország története. 989 év krónikája. Az államalapítástól a XX. század végéig.* Anno Kiadó, Budapest.
Pirigyi István, dr.: *A magyarországi görög katolikusok története.* I. k. Nyíregyháza, 1990.
Sárosi Melinda: *Drámajátékok a versfeldolgozó órákon a II–IV. osztályban.* In Magiszter, 2008. VI. évf. 3–4. sz. Csíkszereda.
Setényi János: *Minőség és magyarság-gondolatok az ezredforduló erdélyi magyar oktatásügyéről.* In Magiszter. 2003, I. évf. 1. sz.
Suciu: *Dicționar Istoric al Transilvaniei.* 1894.
Szabó István, dr.: *Ugocsa megye és népei a történelemben.* In Fábián Sándor: Szatmár, Ugocsa, Ungvár és Bereg k. e. e. vármegyék. (1824–1938), Budapest, 1939.
Szabó K. Attila: *Egy határkövet jelentő dokumentum I. Ratio Educationis.* In Magiszter, 2008.
Székely Noémi: *21. századi elvárások a tanári hivatással szemben.* In Magiszter 2003. Tavasz I. évf. 1. sz.
Szirmay Antal: *Szatmár vármegye fekvése, történeti és polgári ismerete.* II. rész, Buda.
Tabéry Géza: *Vértorony.* Bukarest, 1971.
Tóth István: *Kései levél Gellért Sándorhoz.* In Igaz Szó, 1988. március.
Tőkés László: *Kálvin és a kálvinizmus Romániában, illetve Erdélyben.* In Református Kalendárium a 2009. évre.
Tőkés László: *Szemben a kommunizmussal.* In Református Kalendárium a 2009. évre.
Udvari István: *A kárpátukrán (ruszin) írásbeliség története a 18. században.* Nyíregyháza, 1986.
Vekerdy Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák.* Saxum Bt. 2001.
Vekerdy Tamás: *Az óvoda és az első iskolai évek – pszichológus szemével.* Saxum Kiadó Bt.
Visy Zsolt: *Déli harangszó.* Budapest, 2000.

Folyóiratok:
Életünk, 2008. 4. sz.
Harangszó, 2008 szeptember, XIX évfolyam, 18. sz.
Új Pedagógiai Szemle. Budapest, 2004. január, Műhely

EMA–PBMET

TARTALOM

ELŐSZÓ 7

TÚRTEREBES A TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK SODRÁBAN 11
A község és környékének ősföldrajzi és őstörténelmi jellemzői 11
Túrmenti Természetvédelmi Terület 17
Honnan származunk? Kik voltak őseink? 21
Az ugocsai korszak évszázadai 37
Ugocsai rövid történelmi áttekintés 42
A reformáció kezdetei Ugocsában 44
Az érett feudalizmus kora – 1301–1541 47
A református fejedelmek kora Erdélyben – 1604–1690 51
Az Erdélyi Fejedelemség a török hódoltság korában – 1540–1690 54
Az erdélyi magyarság a Habsburg Birodalomban – 1690–1867 60
Oktatás a zsidó – izraelita közösségben Túrterebesen 67
A romák története 68
A reformkor Erdélyben 73
1848 – a forradalmak éve Európában 74
Szatmár megye az 1848–1849-es szabadságharcban 77
Az erdélyi magyarság az Osztrák–Magyar Monarchiában 81
A 20. század eseményei 85
A Tanácsköztársaság 87
A kommunista diktatúra évtizedei 102
A hidegháború korszaka 102
A rendszerváltás után 109
Iskolaépületek a kastélyudvaron 116
Oktatás a Szőlőhegyen 119
A helyi közigazgatási – önkormányzati rendszer 126

A PERÉNYIEK SZEREPE TELEPÜLÉSÜNK MŰVELŐDÉSI ÉLETÉBEN 131
A Perényi-kastély 134
Szaktanulmány a műemlék épületről 136
A Perényi családtagok és feleségeik/férjeik 143
Feljegyzések a Perényiekről 143
A Perényiek családfája 148

VÉLEMÉNYEK A TANÍTÁSRÓL, AZ OKTATÓKRÓL 149
Az utóbbi 60 évben oktatók névsora 150
Az óvónők névsora 150
A tanítók névsora 151
A tanárok névsora 153
A túrterebesi születésű diákok (oktatók) 158
Reizer Pál – római katolikus püspök 160
Schönberger Jenő – római katolikus püspök 163
Dr. Cserháti Ferenc 168
Dr. Cserháti István – prépost 171
Feigi György plébános 172
Elek Imre Szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnázium igazgatója 173
Dr. Agárdy Miklós-Tamás – orvos 174
Dr. Pap (Kiss) Anikó, Kiss Csaba, Balla (Kiss) Edit – testvérek 175
File (Butka) Éva Mónika a Szatmárnémeti City Rádió hírszerkesztő-bemondója 175
Vidám Mercédesz 176
Nezezon István – mérnök 177
Kozsán Mihály és Kozsán (Rákóczi) Zsuzsa, személygépkocsi-javító műhely és autóalkatrész-bolt tulajdonosai 178
Őry Mihály – vállalkozó, az Amerikai Egyesült Államokban és Romániában is vannak érdekeltségei 179
Hudák György és Hudák Zita, bútorkészítők – vállakozók 180
Kocsis Pál és Kocsis (Vagner) Ilona, állattenyésztők – vállakozók 181
Geng Attila és Geng (Sárosi) Melinda, virág-, zöldségtermesztők 182
Mike Sándor – nemes szőlő telepítő és -művelő 183
Oláh Zsolt – nemes szőlőművelő és -telepítő szakember 184
Franz Prukker és felesége, Margit – nyugdíjasok 185
Ifj. Mekker Georg (György) – BMW amerikai gyárának alkalmazottja 186
Ifj. Bauer Lajos és Éva, pékség- és szerszámgépeket árusító üzlettulajdonosok 189
Reizer György – nemes szőlő telepítő és bortermelő 189
Porombavits István – vállalkozó 190
Kornis Sándor – mérnök 190
Geng (Zsoldos) Beáta – vendéglátóipari vállalkozó 191

FELEKEZETEK ÉS EGYHÁZI ISKOLÁIK KÖZSÉGÜNKBEN 193
I. A római katolikus hitről és oktatásról 193
A kereszténység jelenléte a honfoglalás előtt 193
Az oktatás előzményei és kezdetei 195
A római katolikus egyházról Szent István korától a reformációig 199
A reformációtól az egyházmegye alapításáig 200

Püspökök az egyház és az oktatás szolgálatában 201
A szatmári egyházmegye püspökei a 20. században 205
A Nagyboldogasszony templom 210
Népoktatásunk ügye az Osztrák-Magyar Monarchiában 214
A „Zárda-iskola" az építés időszakában 218
Községünk állami iskolája 224
A római katolikus iskola története a két világháború közötti időben 226
Miniszteri látogatás 236
A Túrterebesen szolgáló papok az egyház és az iskola szolgálatában 248

II. A reformáció szerepe 256
Elterjedése a Kárpát-medencében 257
A református oktatás kezdetei 259
A református iskola kezdetei 260
A lelkipásztorok 266
Református tanítók a 20. század utolsó évtizedeiben 267
A helyi református egyházról és a közelmúltban restaurált templomtoronyról 270
A református iskola tanítóinak névsora – 1623–1948 274
Gondnokok az utóbbi fél évszázadban 275
Presbiterek az utóbbi 50 évben 275

III. A görög katolikus vallás megjelenésének története e vidéken . 277
A munkácsi püspökség az unió után 279
Az egyházi oktatás a 19. századtól az államosításig 284
Feljegyzések a görög katolikus egyházról és templomáról 288
A görög katolikus templom építésének története 290
Levelek, dokumentumok a 19. század végéről 292
A görög katolikus lelkészek névsora 294
A görög katolikus iskola 297

OKTATÁSUNK A KOMMUNIZMUS ÉVEIBEN – 1948–1989 305
Főiskolát vagy egyetemet végzett volt túrterebesi diákok névsora 318
Az oktatás gondjai az utóbbi évtizedekben – 1990–2009 320
A legutóbbi évek eseményei 331
Az anyanyelvi oktatásról 341
Miért alakult meg 1997-ben az ún. Caritas-iskola Túrterebesen? .. 344

AZ ÓVODAI OKTATÁSRÓL 349

ADATTÁR 355
A kántortanító kötelessége 425
Iskolai naplók és anyakönyvek adatai – 1949–2009 426

JEGYZETEK 431

KÖNYVÉSZET 437

A Partiumi füzetek kiskönyv-sorozatában eddig megjelent munkák:

1. Borbély Gábor – Csernák Béla: *Bihar*
2. Kordics Imre: *Sírok, sírjelek a Várad-Olaszi temetőben*
3. Péter I. Zoltán: *Félixfürdő*
4. Dánielisz Endre: *Nagyszalonta – városismertető*
5. Benedek Zoltán: *Nagykároly – református templom*
6. Bessenyei István: *Sarmaság*
7. *Hol sírjaink domborulnak – partiumi temetők* (gyűjteményes kötet)
8. Major Miklós: *Szilágyság – tájak, műemlékek, emlékhelyek*
9. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: *Püspökfürdő*
10. Dánielisz Endre: *„Csonkatorony nyúlik a felhőbe…"*
11. Bunyitay Vince – Fodor József: *Székesegyházi Bazilika – Nagyvárad*
12. Alexandru Pop: *Varadinum – a vizek határolta város és vár*
13. *A szabadságharc zászlaja alatt* (gyűjteményes kötet). Összeállította Dukrét Géza
14. Jancsó Árpád: *Rajtuk taposunk – A Bánság útjai a 19. században*
15. Kupán Árpád: *Mezőtelegd iskolatörténete*
16. Csilik József: *István király Szent Jobbja és Szentjobb község története*
17. Emődi János: *Erdélyi barlangfeliratok a 16–20. századból*
18. Szabó István: *Ottomány* (kismonográfia)
19. Csorba Mihály: *Érsemjén* (kismonográfia)
20. *Turulmadaras emlékműveink* (gyűjteményes kötet). Összeállította Dukrét Géza
21. Dr. Mózes Károly: *A nagyváradi egészségügyi oktatás történetéből*
22. *Rév, Erdély sziklakapuja*
23. *A műemlékvédelem fölöttébb szükséges voltáról.* Évkönyv. Összeállította Dukrét Géza
24. Nánási Zoltán: *Dr. Andrássy Ernő az Érmellék utolsó polihisztora*

25. *Nagyvárad tudós püspökei*
26. György Irén: *Szalacs* (kismonográfia)
27. Antal Béla: *Biharpüspöki*
28. Balláné Bakó Erzsébet – Török Ferenc: *Albis* (kismonográfia)
29. Pásztai Ottó: *„Aki fényt hagyott maga után…"*
30. Péter I. Zoltán: *Nagyvárad római katolikus székesegyházai*
31. Kiss Kálmán: *Egri község* (kismonográfia)
32. Dr. Mózes Teréz: *A révi fazekasság monográfiája*
33. Emődi János – Varga Árpád: *Telegdi sírkövek, emléktáblák*
34. Jósa Piroska: *Ezüstös gépmadarak szárnyán érkezett a halál*
35. Dukrét Géza: *Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*
36. Anzik Albert: *Livada – Sárközújlak*
37. Bozsóky Krestyán Ilona: *A temesvári iparoktatás kezdeteiről*
38. Dukrét Géza: *Hegyköz* (történeti monográfia)
39. Kormányos László: *Városfejlesztés Nagyváradon a 20. század elején*
40. Dukrét Géza: *A bihari turizmus története*
41. Velcsov Margit: *Bartók Béla és Nagyszentmiklós*
42. Szilágyi József: *Tóti község monográfiája*
43. Kovács Rozália: *Érmihályfalvi temetők*
44. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: *Nagyvárad városismertető*
45. Kupán Árpád – Dukrét Géza: *1956 emlékezete Biharban*
46. *Bartók Nagyváradon a helyi sajtó tükrében.* Összeállította Thurzó Sándor
47. Kupán Árpád: *A mozi évszázada Nagyváradon*
48. Gavallér Lajos: *Micske a helynevek tükrében*
49. Péter I. Zoltán: *Nagyvárad műemlék épületei*
50. *Nagyvárad ipartörténete*
51. Jósa Piroska: *Bihari sorsok, a változó időben*
52. Ujj János: *Arad építészeti emlékei*
53. Pávai Gyula: *Mesélő aradi házak*
54. Dukrét Géza: *Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*
55. *Épített örökségünk, a helytörténeti kutatás tükrében.* Összeállította: Dukrét Géza
56. Orosz Otília Valéria: *Műemlék orgonák az Érmelléki Református Egyházmegyében*
57. Borbély Gábor: *Szőlő és bor az Érmelléken*
58. *A Bölcsőtől a Sírig – 250 éve született Kazinczy Ferenc*

EMA–PBMET

ISBN 978-973-88784-7-1